

การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

นางอรอุมา ศรีสมศักดิ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2561

Construction of a Supplementary Reading in the Thai Language
Learning Area Entitled the Legends of Khon Kaen
for Mathayom Suksa V Students

Mrs Onuma Srisomsak

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Education in Curriculum and Instruction

School of Educational Studies

Sukhothai Thammathirat Open University

2018

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

ชื่อและนามสกุล นางอรอุมา ศรีสมศักดิ์

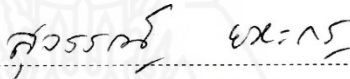
แขนงวิชา หลักสูตรและการสอน

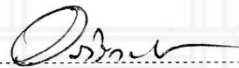
สาขาวิชา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

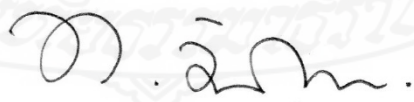
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณณี ยะหะกร

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2562

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณณี ยะหะกร)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ ณะมาน)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
ผู้ศึกษา นางอรอุมา ศรีสมศักดิ์ **รหัสนักศึกษา** 2582100067
ปริญญา ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรและการสอน)
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณี ยะหะกร **ปีการศึกษา** 2561

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) สร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และ (2) ตรวจสอบคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้น

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองเรือวิทยา จังหวัดขอนแก่น จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ (1) หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 (2) แบบประเมินคุณภาพหนังสืออ่านเพิ่มเติม และ (3) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับหนังสืออ่านเพิ่มเติม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา มีดังนี้ (1) หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ประกอบด้วย 7 เรื่อง แต่ละเรื่องมีจุดประสงค์การเรียนรู้ คำอธิบายท้ายเรื่อง กิจกรรมท้ายบท และภาพประกอบ (2) ผลการตรวจสอบคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้น พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม มีคุณภาพในระดับมากที่สุด และนักเรียนมีความคิดเห็นว่า หนังสือมีคุณภาพในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ หนังสืออ่านเพิ่มเติม ภาษาไทย ตำนานเมืองขอนแก่น มัธยมศึกษา

Independent Study title: Construction of a Supplementary Reading in the Thai Language Learning Area Entitled the Legends of Khon Kaen for Mathayom Suksa V Students

Author: Mrs Onuma Srisomsak; **ID:** 2582100067;

Degree: Master of Education (Curriculum and Instruction);

Independent Study advisor: Dr. Suwannee Yahakorn, Assistant Professor;

Academic year: 2018

Abstract

The objectives of this study were (1) to construct a supplementary reading in the Thai Language Learning Area entitled the Legends of Khon Kaen for Mathayom Suksa V students; and (2) to verify quality of the constructed supplementary reading.

The research sample consisted of three experts and 10 Mathayom Suksa V students of Nong Ruea Witthaya School in Khon Kaen province. The employed instruments for this study were (1) the constructed supplementary reading in the Thai Language Learning Area entitled the Legends of Khon Kaen for Mathayom Suksa V students; (2) a quality evaluation form for the supplementary reading; and (3) a questionnaire on student's opinions toward the supplementary reading. Statistics employed for data analysis were the percentage, mean, and standard deviation.

Research results were as follows: (1) the constructed supplementary reading in the Thai Language Learning Area entitled the Legends of Khon Kaen for Mathayom Suksa V students comprised seven stories; each story was completed with learning objectives, end-of-story explanation, end-of-story activities, and illustrations; and (2) as for results of quality evaluation of the constructed supplementary reading, it was found that the experts had opinions that quality of the constructed supplementary reading was appropriate at the highest level, and the students also had opinions that quality of the supplementary reading was appropriate at the highest level.

Keywords: Supplementary Reading, Thai language, Legends of Khon Kaen, Mathayom Suksa

กิตติกรรมประกาศ

การทำรายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวรรณี ยะหะกร ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามอย่างใกล้ชิดด้วยดีตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งงานสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ได้แก่ ผศ.ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา, คุณครูอดิเรก สารีพิมพ์และ คุณครูขวัญจิตร นุชขำนาถ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์แนะนำและให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม จนทำให้การศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ คุณแม่ราตรี ศรีวิไล ผอ.ประเวศ เทศเรียน คุณครูศิริกุล เทศเรียน คุณแม่อุดม วงเบา คุณกรกช พาณิชย์ คุณนิตยาพร สมภาร คุณพ่อบุญเรียบ วงษ์มูล และท่านอื่นๆ ที่ได้กรุณาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ จนทำให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ประสบความสำเร็จได้ด้วยดี ขอขอบคุณนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองเรือวิทยา อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่ได้แสดงความคิดเห็นต่อหนังสืออ่านเพิ่มเติม จนทำให้การศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้ศึกษาขอขอบคุณ คุณครูจรัสศักดิ์ ศรีสมศักดิ์ และผู้มีได้เอ่ยนามทั้งหลายที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้การศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี

อรอุมา ศรีสมศักดิ์

กุมภาพันธ์ 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่องที่ศึกษา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
ขอบเขตของการศึกษา	6
นิยามศัพท์	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม	57
การประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม	61
บทที่ 2 หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	67
บทที่ 3 สรุปการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	131
สรุปการวิจัย	131
อภิปรายผล	137
ข้อเสนอแนะ	141
บรรณานุกรม	143
ภาคผนวก	149
ก รายชื่อผู้ให้ข้อมูลตำนานเมืองขอนแก่น	150
ข สำเนาหนังสือเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือวิจัย	157
ค รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	162
ง ตัวอย่างแบบประเมินคุณค่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ	168
จ ตารางแสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ	172
ฉ รายชื่อนักเรียนที่ร่วมประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม	175
ช ตัวอย่างแบบประเมินคุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติม สำหรับนักเรียน	177
ประวัติผู้ศึกษา	180

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่องที่ศึกษา

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสารสนเทศในโลกยุคโลกาภิวัตน์ นับเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของคนในยุคปัจจุบันในด้านต่างๆ ทั้งด้านเจตคติ ความเชื่อและค่านิยม ดังที่ ประเวศ วะศรี (2536, น.19) ได้กล่าวว่า คนไทยในปัจจุบันมองว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นคร่ำครึ ล้าสมัย ต้องพัฒนาให้ทันสมัยตามยุโรป เมื่อนานเข้าจึงทำให้ชนบทไทยถูกทำลายย่อยยับ เกิดสภาพล้มละลายของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ครอบครัวแตกแยกเกิดความมาสมคูลของชีวิต ผู้คนต้องแยกย้ายกันออกไปจากสภาพชีวิตเดิมที่เป็นอยู่ เนื่องจากการไม่เคารพภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นย่อมจะนำมาสู่การหาแนวทางแก้ปัญหา เพื่อให้คนไทยเห็นความสำคัญพื้นฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น รวมไปถึงตำนานท้องถิ่น ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่สื่อถึงเรื่องราวต่างๆ ของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น จาริตประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ทศนคติ ค่านิยม ตลอดจนความเชื่อต่างๆ ของบรรพบุรุษ อันเป็นพื้นฐานของความคิดและพฤติกรรมของคนในปัจจุบัน เพื่อให้คนไทยเห็นความสำคัญของพื้นฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2558 ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ควรได้รับการอนุรักษ์ สืบสาน ส่งเสริม และพัฒนา สู่ความเป็นสากล บนพื้นฐานของความตระหนักและภาคภูมิใจในเกียรติภูมิของภูมิปัญญาไทย โดยบัญญัติไว้ในหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ คือ มาตรา 57 ซึ่งสรุปสาระสำคัญไว้ว่า รัฐต้อง “อนุรักษ์ พัฒนา และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและจาริตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ ” (ราชกิจจานุเบกษา, 2558, น.15)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 และ (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 มีแนวการจัดการศึกษาคือ การจัดการศึกษาต้องเน้นทั้งความรู้คู่คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่อง ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา และได้เสนอแนะแนวการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดกิจกรรมให้

ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มีความรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมๆกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, น.14)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กล่าวว่า ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจกรรม การงาน และดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้ พัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ วิวิจารณ์ และสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี และสุนทรียภาพ เป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์ และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป และวิสัยทัศน์ของหลักสูตร ยังกล่าวไว้ว่า มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ การเรียนรู้เกี่ยวกับวรรณคดีและวรรณกรรมต้องวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาแนวความคิด ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของไทยซึ่งได้ถ่ายทอดผ่านวรรณคดีและวรรณกรรม แสดงออกซึ่งความรู้สึกรักใคร่ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องราวของสังคมในอดีต และความงดงามของภาษา เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจในบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น.37)

การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม ที่กล่าวว่า ผู้เรียนต้องเข้าใจลักษณะเด่นของวรรณคดี ภูมิปัญญาทางภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้าน เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และวิถีไทย สามารถประเมินคุณค่าด้านวรรณศิลป์ และนำข้อคิดจากวรรณคดีและวรรณกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนที่จะนำตำนานเมืองขอนแก่น มาสร้างเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติม เนื่องจากทุกท้องถิ่นย่อมมีประวัติความเป็นมา

ตำนานพื้นบ้าน มีวิถีชีวิต สถานที่ สถาปัตยกรรมประเทศ สถาปนามีอากาศ รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ในแต่ละท้องถิ่น แต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้น การปลูกฝังให้คนในชุมชน เกิดความรักและ ห่วงแหน ความภูมิใจในท้องถิ่นของตนได้จะต้องให้ศึกษาเรื่องราว ตำนานในท้องถิ่นของตนเองอย่าง ลึกซึ้ง ครูผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรื่องราว เกี่ยวกับตำนานใน ท้องถิ่นของตนผ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่ครูผู้สอนสร้างขึ้น

จังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีความน่าสนใจ ควรค่า แก่การศึกษา จากประวัติทางโบราณคดีที่กล่าวถึง จังหวัดขอนแก่น ถือเป็นจังหวัดศูนย์กลางของภาค อีสาน ทั้งทางคมนาคม เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง การค้าขาย การศึกษา การสาธารณสุข ด้านการ คมนาคมนั้นเส้นทางจากหลายจังหวัดต้องผ่านจังหวัดขอนแก่น โรงงานอุตสาหกรรมจึงมุ่งไปตั้งที่ จังหวัดขอนแก่นมากมายประชาชนชาวจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดใกล้เคียงมีงานทำจากโรงงาน อุตสาหกรรมเหล่านี้เป็นจำนวนมาก พื้นที่ของจังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่ราบสูง ภูเขา ป่าไม้ และมีแม่น้ำ พองเป็นเส้นเลือดใหญ่คอยหล่อเลี้ยงให้ชาวขอนแก่นได้อาศัย ทำมาหากิน ชาวขอนแก่นมีนิสัยโอบ อ้อมอารีเหมือนชาวอีสานโดยทั่วไป เป็นดินแดนที่เรียกว่า "ดอกคูณเสียงแคน" เพราะเมืองขอนแก่นมี คณะหมอลำมากมาย ทั้งลำเรื่องต่อกลอน ลำกลอนซึ่ง หลายหมู่บ้านเกือบเรียกได้ว่า หมอลำเป็น อาชีพหลักของพวกเขา เพราะถ้าไม่ได้ทำนาพวกเขาจะตระเวนออกหาลำตามหมู่บ้านต่างๆ แลกกับ ข้าวสารและเงินทองเล็ก ๆ น้อย ๆ พออยู่ได้เท่านั้น โดยส่วนรวมแล้วชาวขอนแก่นมีอาชีพทำนาเป็น หลัก มีศาสนาพุทธเป็นหลักยึด แม้จะยากจนเพียงใดพวกเขาจึงอยู่ได้อย่างไม่มีปัญหา

การสร้างเมืองขอนแก่นจากการบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ และเอกสารหลักฐานที่ปรากฏ จังหวัดขอนแก่นนั้นมีความเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์หลายเหตุการณ์ เริ่มตั้งแต่ในราชอาณาจักรล้านช้างที่มีการสร้างบ้านแปงเมือง ในตำนานกล่าวว่าเดิม ภาคอีสานเป็น ส่วนหนึ่งของเมืองสุวรรณภูมิ หรือเรียกว่า ท่งศรีภูมิ มีผู้ครองเมืองคนแรก นามว่า เจ้าแก้วมงคล เป็นพระบิดาของ พระขัติยวงษา (ทนต์) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด คนแรก ซึ่งได้รับการสถาปนาจาก เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้างจำปาสัก

การตั้งเมืองขอนแก่น เริ่มในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประมาณปี พ.ศ.2340 เจ้าจอมแ่วนพระสนมเอกในรัชกาลที่ 1 ได้ ขอพระราชทานให้เพี้ยเมืองแพน ผู้บิดา ซึ่งเป็นเชื้อสายของพระเจ้าสิริบุญสาร กษัตริย์ลาว ขณะนั้น อยู่ที่บ้านบึงบอน (หนองขอนแก่น) แขวงเมืองสุวรรณภูมิ เป็นเจ้าเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ เพี้ยเมืองแพน เป็น “พระนครศรีบริรักษ์” (ท้าวรุ่ง) ยกบ้านบึงบอนขึ้นเป็น “เมืองขอนแก่น” ให้พระ นครศรีบริรักษ์ปกครองเมือง เมื่อปี พ.ศ.2340 ให้แบ่งเขตแดนกันกับเมืองชนบทที่ห้วยสีผึ้ง ต่อมา ราวปี พ.ศ.2352 ซึ่งเอกสารพงศาวดารอีสานฉบับพระยาขัติยวงศา (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด) ได้กล่าวถึงการ ตั้งเมืองขอนแก่นว่า ได้มีความบาดหมางใจกันระหว่างพระนครศรีบริรักษ์ (ท้าวรุ่ง) กับเจ้าเมือง

ชนบท จึงได้ย้ายเมืองไปอยู่ที่บ้านดอนพันชาติ ปัจจุบัน คือ บ้านโนนเมือง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ราวปี พ.ศ.2381 เมืองขอนแก่นได้ย้ายมาตั้งทางทิศตะวันตกของบึงบอน ปัจจุบัน คือ บ้านเมืองเก่า ด้วยเหตุว่ามีการปักปันเขตแดนเมืองใหม่กับเมืองกาฬสินธุ์ ต่อจากนั้นได้ย้ายเมืองขอนแก่นข้ามบึงบอนไปอยู่ที่บ้านโนนทอง โนนทัน ปกติแล้วในสมัยนั้นเจ้าเมืองอยู่ที่ใด มักจะใช้สถานที่นั้นเป็นที่ว่าการเมือง ราวปี พ.ศ.2420 ท้าวอู่ ซึ่งเป็นราชบุตรเมืองขอนแก่น ได้รับบำเหน็จความชอบจากการปราบศึกฮ่อ ที่เวียงจันทน์และหลวงพระบาง จึงได้รับสถาปนาให้เป็นเจ้าเมืองขอนแก่น คนที่ 2 เมืองขอนแก่น จึงแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือบ้านโนนทอง โนนทัน และส่วนที่สอง เจ้าเมืองคนใหม่มีที่ตั้งอยู่บ้านดอนบม เมืองขอนแก่นแห่งใหม่หรือแห่งที่ 2 จึงอยู่ที่บ้านดอนบม ต่อมาพระนครศรีบริรักษ์ (ท้าวมุง) ถึงแก่อนิจกรรม อุปราชซึ่งพักอาศัยอยู่ด้วยกันจึงย้ายเมืองขอนแก่นฝ่ายเมืองเดิมไปอยู่ที่บ้านทุ่ม (จารุต วิภูบุรุษ , 2549, น. 24)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ราวปี พ.ศ. 2434 โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ขึ้นไปเป็นข้าหลวงต่างพระองค์บริเวณหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ ทรงเห็นว่าเมืองขอนแก่นทั้งสองส่วนมีการทะเลาะบาดหมางใจกัน จึงทรงคิดว่าถ้าจะแยกเมืองให้เป็นสองเมืองคงทำได้ยาก เนื่องจากระยะทางห่างกันถึง 16 กิโลเมตร ฝ่ายเมืองใหม่ มีเจ้าเมืองเป็นเป็นราชวงศ์ ฝ่ายเมืองเดิม มีเจ้าเมืองเป็นอุปราชและราชวงศ์รักษาการอยู่ พอตีอุปราชซึ่งปกครองฝ่ายเมืองเดิมถึงแก่กรรมลง จึงทรงย้ายเมืองขอนแก่นในส่วนที่สอง บ้านดอนบม ไปรวมกับเมืองขอนแก่นที่อยู่บ้านทุ่ม

ในปี พ.ศ.2442 บ้านทุ่มในฤดูแล้งกันดารน้ำ ประกอบกับเส้นทางการคมนาคมต้องเปลี่ยนจากผ่านชนบท ผ่านบ้านทุ่ม มาบ้านไผ่ บ้านพระลับ เมืองขอนแก่น จึงย้ายกลับไปตั้งที่บ้านเมืองเก่า บริเวณบึงบอนด้านตอนเหนือเช่นเดิม ได้เปลี่ยนนามตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่นเป็น ข้าหลวงประจำบริเวณลำชี ปี พ.ศ.2459 โปรดเกล้าให้เปลี่ยนคำว่าเมือง มาเป็น จังหวัดและให้เรียกเจ้าเมืองเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2476 เมื่อการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ทางราชการได้ประกาศให้เปลี่ยนนามตำแหน่ง ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดอีกครั้ง ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย และในตอนหลังปี พ.ศ. 2495 ทางราชการให้เปลี่ยนนามตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดอีกครั้ง และยังคงใช้ตำแหน่งนี้จนถึงปัจจุบัน (ประมวล พิมเสน , 2542, น.90-96)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นความเป็นมาของจังหวัดขอนแก่น เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจสมควรอย่างยิ่งที่จะนำมาปลูกฝังแก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสถานศึกษา และเพื่อปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความหวงแหนและอนุรักษ์ในท้องถิ่นของตนเอง แต่ในปัจจุบันยังไม่มีปรากฏข้อมูลว่าสถานศึกษาในจังหวัดขอนแก่น ได้จัดทำสื่อการสอนเพื่อนักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจเรื่องราวอันมีมาแต่ยาวนาน

ของจังหวัดขอนแก่น ในรูปแบบของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ให้นักเรียนได้ศึกษาในรายวิชาภาษาไทย โดยเฉพาะเรื่องราวของตำนานเมืองขอนแก่นที่น่าสนใจ

การที่จะทำให้นักเรียนมีความสนใจในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองโดยการอ่านนั้น เป็นสิ่งสำคัญมาก นอกจากหนังสือแบบเรียนที่ใช้เรียนตามหลักสูตรแล้ว ต้องมีหนังสืออื่น ๆ ที่น่าสนใจจึงจะสามารถดึงดูดความสนใจให้นักเรียนอ่านหนังสือเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งหนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นสื่อที่สร้างขึ้นโดยมีลักษณะเป็นสารคดี นิยาย นิทานที่ไม่ขัดต่อวัฒนธรรมประเพณีศีลธรรม และให้ความรู้เรื่องราว ที่มีเนื้อหาสั้นกะทัดรัด มีรูปภาพประกอบที่สวยงาม ได้รับความสนใจของผู้เรียนได้ดี ซึ่งหนังสืออ่านเพิ่มเติมเป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการเรียนการสอนของครูและนักเรียน อีกทั้งในหลักสูตรและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการโดยกรมวิชาการได้มีการสนับสนุนให้มีการผลิตอย่างกว้างขวางและแพร่หลาย ทั้งนี้เพราะการเรียนการสอนของครูและนักเรียนจะใช้เพียงหนังสือเรียนที่กำหนดให้เรียนในชั้นเรียน แต่เพียงอย่างเดียว คงไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดหมายได้ โดยเฉพาะในจุดหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนแล้วว่า ผู้เรียนมีคุณลักษณะ “ มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ ” (จินตนา ไบกาซูยี, 2547, น.142) และจากการที่ผู้เรียนต้องศึกษาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน โดยการศึกษาค้นคว้าแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนจำเป็นต้องอาศัยหนังสือเป็นแหล่งค้นคว้าเพราะหนังสือจะบันทึกสาระความรู้ต่าง ๆ อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ดังจะเห็นได้จากการที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้หนังสือเป็นสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในโรงเรียน หนังสือจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเด็กไทย และเป็นสื่อการเรียนรู้เพียงอย่างเดียวที่เด็กสามารถแสวงหาได้ง่าย

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาซึ่งเป็นครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย จึงมีความสนใจที่จะสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสื่อที่เป็นรูปธรรม เพราะหนังสืออ่านเพิ่มเติมเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ช่วยกระตุ้นความสนใจและความเอาใจใส่ต่อบทเรียนของนักเรียนมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ มีโอกาสศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองตามความสามารถของแต่ละบุคคล ซึ่งจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ของนักเรียนสูงขึ้นและเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นนักเรียนจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตำนานท้องถิ่นของตน เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ส่งเสริมให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน และการรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

2.2 เพื่อตรวจสอบคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้น

3. ขอบเขตของการศึกษา

3.1 หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีเนื้อหา 7 เรื่อง ประกอบด้วย ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น ตำนานพระธาตุขามแก่น ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น ตำนานปราสาทเปือยน้อย ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น และ ตำนานเกี่ยวกับภูเก้า – ภูพานคำ นางไข่ฟ้า พระสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง แต่ละเรื่อง มีจุดประสงค์การเรียนรู้ คำอธิบายท้ายเรื่อง และภาพประกอบ

3.2 การตรวจสอบคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ด้านการเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม ด้านตำนานเมืองขอนแก่น ด้านหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย จำนวน 3 คน ประเมินโดยใช้แบบมาตรฐานค่า และให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองเรือวิทยา อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 จำนวน 10 คน ประเมิน โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตรฐานค่า

4. นิยามศัพท์

4.1 หนังสืออ่านเพิ่มเติม หมายถึง หนังสือที่มีสาระอิงหลักสูตร แต่ไม่ได้กำหนดเป็นหนังสือเรียน เป็นหนังสือสำหรับให้นักเรียนอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมกับวัยและความสามารถในการอ่าน เป็นหนังสือที่ช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนในหลักสูตร ช่วยเสริมสร้างทักษะและนิสัยรักการอ่าน

4.2 ตำนานเมืองขอนแก่น หมายถึง เรื่องเล่าขานที่มีมาแต่อดีตของเมืองขอนแก่น เป็นเครื่องมือที่ช่วยถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมืองขอนแก่น เรื่องราวเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ รวมถึงประเพณีต่างๆ ของชาวเมืองขอนแก่น อาจเป็นเรื่องจริงหรือไม่ก็ได้ อาจมีหลักฐานหรือไม่ก็ได้

4.3 หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น หมายถึง หนังสือที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น มีเนื้อหาสาระอิงหลักสูตร ใช้เพื่อศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เสริมประสบการณ์ของผู้เรียน เนื้อหา

ของหนังสือเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของ “ตำนานเมืองขอนแก่น” สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณีของชาวเมืองขอนแก่น มีภาพประกอบคำบรรยายสวยงาม และมีแบบฝึกหัดท้ายบททุกเรื่อง

4.4 คุณภาพของหนังสือ หมายถึง ผลจากการประเมินคุณภาพของผู้ทรงคุณวุฒิด้านเนื้อหา และของนักเรียน ของหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น โดยใช้แบบประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 สถานศึกษามีหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีคุณภาพใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

5.2 นักเรียนมีพัฒนาการด้านการอ่าน และมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น

5.3 ครูผู้สอนได้แนวทางในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน

6. กรอบแนวคิดในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

กรอบแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

6.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน

การอ่านมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาหาความรู้ อันจะส่งผลให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ บรรลุตามวัตถุประสงค์ มีความสามารถในการอ่านและมีความสนใจในการอ่านมากขึ้น

6.1.1 ความหมายของการอ่าน

การอ่านเป็นกระบวนการและทักษะสำคัญสำหรับผู้เรียน เพราะสามารถทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ เกิดประสบการณ์ และการนำไปใช้ ซึ่งให้ความหมายของการอ่านไว้ดังนี้

แม้นมาส ซวลิต (2534, น.232) ได้ให้ความหมายของการอ่าน หมายถึง การใช้ศักยภาพของสมองรับรู้ แปลความหมาย และเข้าใจสิ่งที่ปรากฏในข้อมูล ข่าวสาร เรื่องราว ประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก จินตนาการ ตลอดจนสาระอื่นๆ ซึ่งใช้สัญลักษณ์ที่มนุษย์ประดิษฐ์

ขึ้นเพื่อการสื่อสาร สอดคล้องกับ เสนีย์ วิลาวรรณ (2546, น.129) ได้ให้ความหมายของการอ่าน ไว้ว่า การอ่าน หมายถึง การแปลความหมายจากตัวอักษรที่อ่าน ออกมาเป็นความรู้ ความคิด และมีความเข้าใจเรื่องราวตรงตามทีผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดออกมา แล้วจึงนำความรู้ความคิดหรือสิ่งที่ได้จากการอ่านไปใช้ในประโยชน์ในด้านต่างๆ และความหมายของการอ่าน ยังสอดคล้องกับ สุวรรณี วราทร (2545, น.3-4) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ การอ่าน ไว้ว่า การอ่านคือพฤติกรรมการรับรู้โดยพิจารณาจากตั้งอักษร ทำให้ผู้อ่านนึกถึงความหมายได้จากประสบการณ์เดิมโดยผู้อ่านใช้ความรู้ ประสบการณ์ การตีความ การประเมินค่าสารที่อ่าน การอ่านเกิดจากการฝึกฝน ไม่ใช่ความสามารถที่มีมาตามธรรมชาติ ผู้ฝึกฝนมาก จะมีความสามารถในการอ่านสูง เรียกว่า “อ่านเป็น” ผู้อ่านได้รับประโยชน์จากการอ่านอย่างเต็มที่ จะทำให้การอ่านมีประสิทธิภาพอีกด้วย

มณีรัตน์ สุขโชติรัตน์ (2548, น.18) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้สอดคล้องกับ นักวิชาการหลายท่าน ดังนี้ การอ่าน หมายถึง กระบวนการที่ผู้อ่านรับรู้สารซึ่งเป็น ความรู้ ความคิด ความรู้สึก และความคิดเห็นที่ผู้เขียนถ่ายทอดออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร การเข้าใจความหมายของสารได้มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความสามารถในการใช้ความคิดของผู้อ่าน

Haris & Smith (1980, p.14) (อ้างถึงใน วิลาลินี พ้องพงษ์ศรี, 2552, น.14) ได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ว่า การอ่านเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อความหมาย เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดและความรู้ระหว่างผู้เขียนและผู้อ่านในลักษณะของการสื่อความหมาย โดยผู้เขียนจะแสดงความคิดเห็นของตนเองในกระดาษด้วยภาษาของตนเอง ส่วนผู้อ่านจะพยายามหาความหมายของสิ่งที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ ความสามารถที่จะทำนายหรือถอดความหมายจากข้อความที่อ่านขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม ซึ่งได้แก่ ความคุ้นเคยในหัวเรื่อง และ ความคิดเห็นสำคัญของเรื่อง ตลอดจนความรู้ทางภาษาของผู้อ่าน

Smith (1988, p. 3) (อ้างถึงใน วิลาลินี พ้องพงษ์ศรี, 2552, น.14) ได้ให้ความหมายของการอ่าน ไว้ดังนี้ การอ่านเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมาย (purposeful) กระบวนการสื่อสาร (selective) กระบวนการคาดหมาย (anticipatory) และกระบวนการทำความเข้าใจในสิ่งที่อ่าน

กล่าวโดยสรุป การอ่าน หมายถึง การแปลความหมายของตัวอักษรที่อ่านออกมาเป็นความรู้ความคิด และเกิดความเข้าใจเรื่องราวที่อ่านตรงกับเรื่องราวที่ผู้เขียนเขียน ผู้อ่านสามารถนำความรู้ ความคิดจากเรื่องราวที่อ่านไปใช้ประโยชน์ได้ การอ่านไม่ใช่แค่ความสามารถในการถอดความหมายของตัวอักษรและการอ่านเนื้อหาได้อย่างคล่องแคล่วในระดับหนึ่งเท่านั้น เป้าหมายของการอ่านคือความเข้าใจในสิ่งที่อ่าน การสอนการอ่านจึงต้องปลูกฝังทักษะอย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่แค่ความเข้าใจผิวเผินหรือเข้าใจตามตัวอักษรเท่านั้น

6.1.2 ระดับความเข้าใจในการอ่าน

การอ่านนั้นผู้อ่านอาจไม่เข้าใจในความหมายได้ตรงกันภายในระยะเวลาที่เท่ากัน ซึ่งความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญา ความรู้ทางภาษาศาสตร์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องทั่วไป หรือประสบการณ์เดิม รวมถึงการฝึกฝนของผู้เรียนซึ่งได้มีการแบ่งระดับความเข้าใจในการอ่านไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

เพ็ญศรี รังสิยากุล (2551, น.23-24) แบ่งความเข้าใจในการอ่านเป็น 3 ระดับ

1. ความเข้าใจตามตัวอักษร หมายถึง การที่ผู้อ่านมีความเข้าใจตามอักษรที่ปรากฏอยู่ในแต่ละบรรทัดเป็นการเข้าใจถึงคำพูดที่ผู้เขียนใช้นั้นเอง

2. ความเข้าใจที่เกิดจากการตีความ หมายถึง การที่ผู้อ่านแล้วเข้าใจว่าผู้เขียนหมายถึงสิ่งใด

3. ความเข้าใจที่จะนำไปสู่การอ่านนั้นเพื่อสรุปเป็นความเข้าใจที่เกิดภายหลังจากที่อ่านเรื่องราวทั้งหมด แล้วนำสิ่งต่างๆ ที่ได้จากการอ่านมารวบรวมทำเป็นบทสรุป วิธีที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในการอ่าน ซึ่งมีอยู่ 2 ประเภท คือ

3.1 ก่อนอ่านต้องตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านโดยการถามตนเองว่าต้องการทราบอะไรในการอ่านแต่ละครั้ง

3.2 ทราบจุดมุ่งหมายแล้วควรเลือกวิธีอ่านด้วยการปรับอัตราความเร็วในการอ่านให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย และลักษณะของเรื่องที่อ่าน การที่ผู้อ่านจะกำหนดว่าผู้เรียนควรอ่านได้อย่างไรในระดับใดนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาองค์ประกอบเกี่ยวกับความยากง่ายของเนื้อหาและความเหมาะสมของตัวผู้เรียน เช่น อายุ ระดับชั้น ความรู้พื้นฐาน ตลอดจนความสามารถในการอ่าน และมีแนวคิดคล้ายคลึงกันกับ Miller (1990, p.4-7) (อ้างถึงใน วิลาสินี พ้องพงษ์ศรี , 2552, p.16) ได้แบ่งระดับการอ่านออกเป็น 4 ระดับ คือ

1. ระดับแปลความ หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจของข้อมูลและเรื่องที่อ่าน

2. ระดับตีความ หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจข้อมูลและความคิดเห็นของผู้เขียน ซึ่งผู้เขียนไม่ได้กล่าวไว้โดยตรง ผู้อ่านต้องอาศัยประสบการณ์เดิมเข้ามาช่วยในการทำความเข้าใจกับความหมายที่แฝงอยู่

3. ระดับสร้างสรรค์ เป็นความเข้าใจในระดับสูง ซึ่งผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาที่อ่านนอกเหนือจากสิ่งที่อ่าน ได้นำเสนอไว้ โดยผู้อ่านจะต้องใช้ความรู้เดิม และประสบการณ์ที่มีอยู่เข้ามาเชื่อมโยงกับสิ่งที่พบเห็นในบทอ่าน เพื่อทำการสังเคราะห์เนื้อหาในเรื่องที่อ่านนั้นๆ

4. ระดับการวิเคราะห์ สรุป เป็นระดับความสามารถในการวิเคราะห์ และประเมินเนื้อหาที่อ่าน โดยสามารถแยกความแตกต่างของข้อมูลที่ปรากฏในเนื้อหาที่อ่านได้ด้วย อะไรคือ ข้อเท็จจริง ความเชื่อ หรือ ความคิดของผู้เขียน และสามารถเปรียบเทียบเนื้อหาที่อ่าน กับข้อมูลที่พบจากแหล่งอื่นๆ ได้ตลอดจนเข้าใจภาษาเชิงอุปมาอุปมัย ที่ผู้เขียนนำมาใช้ และยังสามารถบอกได้ว่าผู้เขียนมีทัศนคติต่อเรื่องที่น่าเสนออย่างไร

กล่าวโดยสรุป ระดับความเข้าใจในการอ่านขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ ความเข้าใจตามตัวอักษร หรือ การแปลความ ความเข้าใจที่เกิดจากการตีความ คือ การที่ผู้อ่านเข้าใจว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอเกี่ยวกับอะไร และ ความเข้าใจที่จะนำไปสู่การอ่านนั้นเพื่อสรุปเป็นความเข้าใจที่เกิดภายหลังจากที่อ่านเรื่องราวทั้งหมด แล้วนำสิ่งต่างๆ ที่ได้จากการอ่านมารวบรวมทำเป็นบทสรุป วิธีที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในการอ่าน โดยผู้อ่านต้องตั้งจุดมุ่งหมายในการอ่านโดยการถามตนเองว่าต้องการทราบอะไรในการอ่านแต่ละครั้ง และควรเลือกวิธีอ่านด้วยการปรับอัตราความเร็วในการอ่านให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย และลักษณะของเรื่องที่อ่าน และจะต้องพิจารณาองค์ประกอบเกี่ยวกับความยากง่ายของเนื้อหาและความเหมาะสมของตัวผู้เรียน เช่น อายุ ระดับชั้น ความรู้พื้นฐาน ตลอดจนความสามารถในการอ่าน

6.1.3 ประเภทและวิธีการอ่าน

จุดมุ่งหมายในการอ่านในแต่ละครั้งของแต่ละบุคคลนั้นมีความแตกต่างกัน เช่น บางคนอาจอ่านเพื่อความเข้าใจ บางคนอ่านเพื่อหาความรู้หรือข้อมูลบางอย่าง ซึ่งการอ่านจะได้ผลดีถ้าจุดมุ่งหมาย และเลือกวิธีอ่านที่เหมาะสม โดยมีนักการศึกษากล่าวถึงประเภทและวิธีการอ่านไว้แตกต่างกัน ดังนี้

สมิตรา อังวัฒนกุล (2541, น.106, น.119) กล่าวถึงวิธีการอ่าน ไว้ดังนี้

1. การอ่านแบบเปิดผ่านไปอย่างรวดเร็ว (skimming) ผู้เรียนต้องการได้รับการฝึกฝนให้ตั้งคำถามไว้ในใจก่อนการเริ่มการอ่าน คือ รู้จุดประสงค์ของเรื่องที่อ่าน ซึ่งผู้เรียนจะต้องฝึกการทำนายล่วงหน้าและเลือกจับใจความ เป็นต้น

2. การอ่านที่ต้องการข้อมูลที่เฉพาะเจาะจง (scanning) เช่น วันที่ สถานที่ ครูผู้สอนต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการอ่านทั้ง 2 วิธี โดยเลือกบทเรียนที่ช่วยให้การฝึก เช่น ข่าวในหนังสือพิมพ์ ข่าวกีฬา และโฆษณาสินค้าต่างๆ ผู้เรียนจะต้องรู้จักการเข้าใจความสำคัญ โดยละเว้นการอ่านแบบการแปลคำต่อคำ

3. การอ่านโดยหารายละเอียด (receptive reading) ผู้เรียนต้องเข้าใจข้อเขียนรวมทั้งใจความสำคัญ และรายละเอียดปลีกย่อย แต่ไม่ใช่ว่าต้องเข้าใจทุกคำ

4. การอ่านเดาความหมายของคำศัพท์จากบริบท (question the meaning from the context) ผู้อ่านอาจเดาความหมายของคำศัพท์ที่ได้โดยอาศัยความหมายของรากศัพท์ คำที่มีความหมายตรงกันข้าม ข้อความที่ขัดแย้งและจากประสบการณ์ของผู้อื่น

5. การอ่านเชิงวิจารณ์ (critical reading) ทักษะนี้จะยากที่สุด และควรใช้ใน ระดับที่สูงขึ้น เพราะผู้อ่านต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เดิมมาสนับสนุน หรือโต้แย้งต่อข้อเขียน นั้นๆ ซึ่งจะใช้เมื่อมีการอภิปรายความคิดเห็นหลังการอ่าน ซึ่งลักษณะที่มีผู้อ่านมีปฏิริยาต่อข้อเขียน (action reader) มีผู้อ่านแบบไม่มีปฏิริยาต่อข้อเขียน (passive reader)

สมุทร เซ็นเชาวนิช (2542, น.3) ได้แบ่งประเภทของการอ่านไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. การอ่านเพื่อการศึกษา (work – study type reading) เป็นการอ่านที่มี จุดมุ่งหมายต้องการความเข้าใจและครอบคลุมเนื้อหามากที่สุด

2. การอ่านเพื่อพักผ่อนและความบันเทิง (recreatory reading) เป็นการอ่าน ตามความพอใจเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการอ่านที่ไม่ต้องการความเข้าใจลึกซึ้งมากนัก

สรุปได้ว่า ประเภทและวิธีการอ่านนั้นมีความสัมพันธ์กัน โดยการอ่านเป็นแนวทาง หรือตัวกำหนดกลยุทธ์หรือกลวิธีที่จะนำมาใช้ในการอ่าน เพื่อช่วยให้ผู้อ่านบรรลุวัตถุประสงค์ตาม ความต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการอ่านเพื่อการศึกษาในระดับสูง ประกอบอาชีพ หรือ ให้ความบันเทิง รวมถึงการแสวงหาความรู้เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวัน

6.1.4 หลักและขั้นตอนในการอ่าน

หลักและขั้นตอนในการอ่าน เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ โดย ประกอบด้วย การส่งสาร และการรับสาร เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิด และความรู้ระหว่างผู้เขียน กับผู้อ่าน การอ่านเป็นความพยายามทำความเข้าใจกันระหว่างผู้ที่ต้องการสื่อสารกับผู้อ่าน

ทรงพร อิศโรธิกุล (2541, น.36-49) ได้กล่าวว่าในการสอนอ่านและการจัด กิจกรรมการอ่านมีข้อพิจารณา ดังนี้

1. เข้าใจระดับของประโยคยังไม่พอ กล่าวคือ ถ้าจะสอนให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนจะต้องไม่เข้าใจเฉพาะความหมายของประโยคนั้นๆ แต่จะต้องเข้าใจความหมายทั้งหมดในย่อ หน้านั้น รวมทั้งความหมายของบทอ่านด้วย

2. ความเข้าใจทั้งหมดมาก่อนรายละเอียด เป็นการเน้นให้ผู้อ่าน สามารถอ่าน เพื่อให้ได้ความเข้าใจทั้งหมดของเรื่องที่อ่านเสียก่อน หลังจากนั้นจึงค่อยลงรายละเอียดของเนื้อหา

3. ใช้บทอ่านที่พบเห็นในชีวิตจริง (authentic text)

4. ควรใช้ทักษะสัมพันธ์ในการสอนทักษะการอ่านนั้นๆ ไม่ควรสอนคำโดดๆ แยกออกจากสอนทักษะอื่นโดยสิ้นเชิง เพราะในชีวิตจริงเมื่อเราได้ฟังหรือได้อ่านอะไรแล้วเรามักจะนำไปเล่าต่อหรือเขียนให้อีกคนหนึ่งทราบต่อไป

5. อ่านอย่างมีจุดหมาย คนที่สามารถอ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องรู้ตัวเองว่าอ่านข้อเขียนนั้นๆ เพื่อจุดมุ่งหมายอะไรเพราะจุดหมายจะเป็นเครื่องกำหนดประเภทของการอ่าน และกำหนดว่าการอ่านแบบนี้ผู้อาศัยทักษะอะไรมาช่วยบ้าง

6. กระบวนการค้นหาคำตอบสำคัญกว่าคำตอบ การอ่านเป็นกิจกรรมที่เต็มไปด้วยการเคลื่อนไหวคึกคักมีชีวิตชีวา เพราะตลอดเวลาผู้อ่านจะต้องเดา (guessing) ทำนาย (predicting) ตรวจสอบ (checking) และตั้งคำถามตัวเอง ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการอ่านควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาและฝึกฝนความสามารถที่จะทำให้ผู้เรียนได้มีการฝึกฝนทักษะเหล่านี้อย่างเป็นระบบ

7. สอนหรือสอบ ผู้สอนต้องถามตัวเองว่าได้กำลังสอนหรือสอบนั้น คือ ตัวบทอ่านรวมทั้งกิจกรรมการอ่านที่จะต้องอ่านนั้นมีขึ้นเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาความสามารถในการอ่าน หรือมีขึ้นเพื่อครูจะได้ทราบว่าผู้เรียนสามารถนำทักษะการอ่านที่ได้สอนไปแล้วไปใช้ในการอ่านบทอ่านที่ยังไม่เคยเห็นได้หรือไม่

8. อ่านด้วยตนเอง หลังจากที่ถูกสอนได้ให้หลักในการอ่าน ได้ช่วยสอนศัพท์บางคำที่คาดว่าจะมีปัญหา ช่วยแนะนำเรื่องที่จะอ่านพร้อมทั้งมอบหมายงาน (task) ให้ทำแล้วผู้สอนควรปล่อยให้ผู้เรียนได้อ่านด้วยตนเอง สอดคล้องกับ แนวคิดของนักการศึกษาต่างประเทศ คือ Goodman (1982, p.2) (อ้างถึงใน วิชาลิณี พ้องพงษ์ศรี, 2552, น.18) ได้กล่าวถึงหลักและขั้นตอนในการอ่าน (reading process) มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การจดจำตัวอักษร (recognition initiation) หมายถึง ขั้นตอนที่สมองระลึกหรือจำตัวอักษรได้ตามที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ เป็นการมองเห็นคำแล้วจำได้ว่าคำๆ นั้น เขียนแทนคำพูดอะไร และการอ่านก็เริ่มขึ้น เป็นการเริ่มการอ่านอีกแบบหนึ่ง ตามความคิดของหรือ การอ่านอาจจะเริ่มต้นด้วยการมองเห็นรูปภาพ รูปภาพนั้นก็จะเป็นตัวเริ่มต้นในการอ่านได้อีกลักษณะหนึ่ง

2. การคาดคะเน (prediction) เป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าว่าเรื่องที่อ่านนั้น เป็นอย่างไรจะดำเนินต่อไปในลักษณะใด

3. การยืนยัน (confirmation) เป็นการหาข้อมูลยืนยันว่าสิ่งที่ตนคาดการณ์ไว้นั้น ถูกต้องหรือไม่ จะดำเนินการไปลักษณะใด

4. การแก้ไข (correction) เป็นการจัดหรือปรับกระบวนการความคิดอีกครั้งหนึ่งเมื่อผู้อ่านพบว่าสิ่งที่ตนคาดการณ์ไว้นั้นไม่ถูกต้อง เป็นการแก้ความคิดของผู้อ่านให้ถูกต้อง

5. เมื่อสิ้นสุดการอ่าน (termination) คนเราจะยุติการอ่านเมื่อได้ทำกิจกรรมทั้งหมดให้เรียบร้อยแล้ว หรืออาจจะไม่ใช่การอ่านจบแล้วแต่เป็นเพราะผู้อ่านจับความหมายในการอ่านได้น้อยหรือผู้อ่านทราบเรื่องที่อ่าน

กล่าวโดยสรุปหลักการอ่านและขั้นตอนการอ่าน เป็นทักษะที่ต้องได้รับการฝึกฝนอย่างจริงจัง ต้องเข้าใจความหมายของข้อความหรือเรื่องราวที่อ่านอย่างลึกซึ้ง ผู้อ่านต้องสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปเป็นประสบการณ์ และใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และผู้อื่นด้วย

6.1.5 ความสำคัญของการการอ่าน

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ และคนอื่นๆ (2546, น.57) และ ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542, น.2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านไว้สอดคล้องกัน ดังนี้ คือ

1. การอ่านเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้
2. การอ่านเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ
3. การอ่านเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรม
4. การอ่านเป็นวิธีการส่งเสริมให้คนมีความคิดอ่านและฉลาดรอบรู้
5. การอ่านเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเพลิดเพลินและบันเทิงใจ
6. การอ่านเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต
7. การอ่านเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาระบบการเมือง การปกครอง ศาสนาประวัติศาสตร์ และสังคม
8. การอ่านเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาระบบการสื่อสารและการใช้เครื่องมือทางอิเล็กทรอนิกส์ ต่างๆ
9. การอ่านช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต
10. การอ่านทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อชีวิต
11. การอ่านช่วยให้เป็นคนมีเหตุผลและมีความคิดที่กว้างไกล
12. การอ่านทำให้คลายความทุกข์

กานต์มณี ศักดิ์เจริญ (2546, น.89) ได้อธิบายถึงความสำคัญของการอ่านไว้ดังนี้ คือ การอ่านเป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งในการดำเนินชีวิต เพราะการอ่านมีส่วนช่วยสร้าง ความสำเร็จในการดำเนินชีวิต ผู้ใดมีความสามารถในการอ่านหนังสือเป็นพิเศษก็มีโอกาสเจริญก้าวหน้าในอาชีพ โลกปัจจุบันเรียกได้ว่าเป็นโลกแห่งการอ่าน เพราะการอ่านจะแทรกอยู่ในกิจกรรมทุกประเภท ในการสื่อสารซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวันจึงต้องอาศัยการอ่านเพื่อความเข้าใจ การอ่านจึงมีบทบาทสำคัญในชีวิตของมนุษย์ สอดคล้องกับ ไพพรรณ อินทนิล (2546, น.7) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการอ่านไว้ว่า การอ่านเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ และการอ่านเป็นสื่อสำคัญในการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคม

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549, น.1) กล่าวไว้ว่า การอ่านเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนรู้และพัฒนาสติปัญญาของคนในสังคม ซึ่งมีความสำคัญ คือ

1. สำคัญต่อชีวิตประจำวัน การอ่านเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้ ผู้อ่านมากย่อมรู้มาก และถ้านำความรู้นั้นมาใช้ประโยชน์ต่อสังคม สังคมนั้นก็จะมีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว

2. สำคัญต่อการเรียน การอ่านเป็นหัวใจของการจัดกิจกรรมทั้งหลายในการเรียนการสอน และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ การอ่านเป็นทักษะที่สำคัญยิ่งอันจะส่งผลต่อการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การอ่านเป็นทักษะพื้นฐาน และมีความสำคัญในการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ เป็นสื่อกลางการเรียนรู้ ผู้อ่านมากย่อมรู้มาก และสามารถนำความรู้นั้นมาใช้ประโยชน์ต่อสังคม

6.1.6 จุดมุ่งหมายของการอ่าน

วิฑูร โสภวงศ์ และคนอื่นๆ (2548, น.8) และ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ และคนอื่นๆ (2546, น.59) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการอ่าน ไว้ดังนี้

1. การอ่านหาความรู้ หรือ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เช่น อ่านหนังสือประเภทวิชาการ สารคดีทางวิชาการ การวิจัยประเภทต่างๆ เป็นต้น

2. การอ่านเพื่อความบันเทิง เช่น อ่านหนังสือประเภทสารคดีท่องเที่ยว นวนิยาย เรื่องสั้น การ์ตูน

3. การอ่านเพื่อทราบข่าวสารความคิด เช่น การอ่านหนังสือประเภทบทความ ข่าว รายงานการประชุม

4. การอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะในแต่ละครั้ง เป็นการอ่านที่ไม่ได้เจาะจงแต่เป็นการอ่านเป็นครั้งคราวในเรื่องที่ตนสนใจ

ผกาศรี เย็นบุตร, สุภัก มหาวรากร และนิธิตร์ พรอำไพสกุล (2551, น.75) กล่าวว่า การอ่านเป็นการรับรู้ข่าวสารที่เราต้องใช้ในสังคม เพราะมีการติดต่อสื่อสารกัน การอ่านจึงมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไปตามความต้องการของผู้อ่าน ดังนี้

1. อ่านเพื่อทราบข่าวสารข้อเท็จจริง เช่น การอ่านข่าว ป้ายประกาศ
2. อ่านเพื่อแสวงหาความรู้ เป็นการเพิ่มพูนสติปัญญาและประสบการณ์ เช่น อ่านตำรา แบบเรียน

3. อ่านเพื่อสนองความต้องการธรรมชาติ เช่น ความรัก การเป็นที่ยอมรับในสังคม

4. อ่านเพื่อการพักผ่อนและความบันเทิง เป็นการผ่อนคลายสมองจากภารกิจประจำวัน เช่น นวนิยาย นิทาน

สรุปได้ว่า การอ่านมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญจำแนกเป็น 4 ประการ คือ การอ่านหาความรู้ หรือเพิ่มพูนความรู้ เพื่อทราบข่าวสารข้อเท็จจริง การอ่านเพื่อความบันเทิง การอ่านเพื่อทราบข่าวสารความคิด และการอ่านเพื่อจุดประสงค์เฉพาะในแต่ละครั้ง จุดประสงค์ของการอ่านจะขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละบุคคล

6.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

6.2.1 ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

ได้มีหน่วยงานและนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2522, น.25) ได้ให้ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ดังนี้ หนังสืออ่านเพิ่มเติม หมายถึง แบบเรียนอีกประเภทหนึ่งไม่บังคับใช้ เพียงแต่กระทรวงศึกษาธิการระบุรายชื่อไว้ในคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดแบบเรียนสำหรับเลือกใช้สำหรับให้โรงเรียนจัดหาไว้สำหรับห้องสมุดโรงเรียน หนังสืออ่านเพิ่มเติมมีเนื้อหาอิงหลักสูตร แต่มีรายละเอียดมากกว่า เขียนชวนอ่านมากกว่า แบบเรียนเพื่อให้นักเรียนได้อ่านเพิ่มเติมด้วยตนเอง หนังสืออ่านเพิ่มเติมจะมีการระบุไว้ว่า สำหรับเด็กในระดับใด วิชาใด หนังสือประเภทนี้โรงเรียนจะบังคับซื้อไม่ได้

จินตนา ไบกาชุยี (2536, น.17) และ ถวัลย์ มาศจรัส (2535, น.40) ได้ให้ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้คล้ายคลึงกัน คือ หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้ แต่ไม่ได้กำหนดเป็นหนังสือเรียน ช่วยให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าทางภาษา เสริมสร้างทักษะและนิสัยรักการอ่าน เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาไม่ขัดต่อประเพณีวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงามของสังคม ให้ประโยชน์ในแง่ความรู้ ความคิด ปรัชญา และบันเทิง เน้นเนื้อหาสาระ กลวิธีการเขียนที่เคร่งขรึม โดยใช้วิธีการเขียนในรูปสารคดี เป็นหลัก สำหรับให้นักเรียนอ่านเพื่อศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่าน ของแต่ละบุคคลช่วยเพิ่มพูน ความรู้ ความเข้าใจ ในสิ่งที่เรียนรู้ตามหลักสูตร

ศูนย์พัฒนาหนังสือ (2548, น.3) ให้ความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติม คือ หนังสือที่มีสาระอิงของหลักสูตร สำหรับให้นักเรียนได้อ่านเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ตามความเหมาะสมของวัย และความสามารถในการอ่านของแต่ละคน หนังสือประเภทนี้เคยเรียกว่า “ หนังสืออ่านประกอบ ” สอดคล้องกับแนวคิดของ สมพร จารุณัฐ (2530, น.3) กล่าวว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม หมายถึง หนังสือที่มีสาระอ้างอิงหลักสูตร เนื้อหาเจาะลึกในความรู้เฉพาะวิชาเพิ่มเติมให้

กว้างขวางและลึกซึ้งมากขึ้น ใช้ประกอบการเรียนการสอน ให้นักเรียนได้อ่านเพื่อศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และสอดคล้องกับ ลักษณะ รอดสน (2540, น.25-26) กล่าวว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมหรือหนังสืออ่านประกอบเป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อเพิ่มเติมเนื้อหาความรู้วิชาต่างๆ ให้กว้างขวาง นอกเหนือจากหนังสือแบบเรียน โดยมีรายละเอียดเฉพาะเรื่องแตกต่างกันออกไป มีเนื้อหาสาระที่น่าสนใจ เหมาะสมกับวัยและความสามารถในการอ่านของนักเรียน นักเรียนสามารถเพิ่มเติมได้ด้วยตนเองโดยสามารถเลือกอ่านได้ทั้งในและนอกเวลาเรียน เพื่อเสริมความรู้ ความเพลิดเพลิน เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ได้อีกแนวทางหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป หนังสืออ่านเพิ่มเติม หมายถึง หนังสือที่เรียบเรียงขึ้น เพื่อเพิ่มเติมความรู้ มีสาระอ้างอิงหลักสูตร เหมาะกับวัยและความสามารถของนักเรียน เพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้อ่าน ได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองเป็นการฝึกนิสัยที่ดีในการอ่านและการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

6.2.2 ประโยชน์ที่สำคัญของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

จินตนา ไบกาซูยี (2546, น.143-144) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ดังนี้

1. ส่งเสริมความรู้ หนังสือเสริมประสบการณ์โดยเฉพาะหนังสืออ่านเพิ่มเติมควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้และทักษะ ความคิดรวบรวม หลักการหรือทฤษฎีเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านในการดำเนินชีวิต การศึกษาหาความรู้รวมทั้งก่อให้เกิดความเจริญงอกงามหรือพัฒนาการในด้านต่างๆ
2. ส่งเสริมสติปัญญา หนังสืออ่านเพิ่มเติมนอกจากจะมีเนื้อหาให้ผู้อ่านเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ แล้ว ควรมีลักษณะที่ส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา กล่าวคือ ส่งเสริมหรือเปิดโอกาสให้ผู้อ่านพัฒนาทักษะในการสังเกต ตีความ เปรียบเทียบใช้เหตุผล จำแนกแจกแจง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า ตลอดจนสามารถนำความรู้และทักษะเหล่านั้นไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่างๆ
3. ส่งเสริมเจตคติที่เหมาะสม หนังสืออ่านเพิ่มเติมนอกจากเสนอเนื้อหาสาระที่เป็นความรู้และส่งเสริมสติปัญญาแล้ว ความสอดคล้องแนวความคิดที่ช่วยให้ผู้อ่านเกิดเจตคติที่เหมาะสมในการนำความรู้ที่ได้อ่านไปใช้ตามแนวทางที่พึงประสงค์เป็นประโยชน์แก่ตนและแก่ส่วนรวม
4. ส่งเสริมความเข้าใจ หนังสืออ่านเพิ่มเติมควรเสนอเนื้อหาสาระในลักษณะที่ส่งเสริมให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจเรื่องราวได้ กล่าวคือ ใช้ภาษาที่ถูกต้องและพอเหมาะแก่ความรู้และประสบการณ์ทางด้านการใช้ภาษาของผู้อ่านได้อ่านเหมาะสม ตลอดจนใช้เทคนิควิธีหรือส่งเสริมความเข้าใจอื่น ๆ เช่น ภาพประกอบ แผนภูมิ ตาราง คำถาม เป็นต้น

5. ส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ด้วยตัวเอง หนังสืออ่านเพิ่มเติมควรมีลักษณะที่กระตุ้นในผู้อ่านเกิดความสนใจและกระตือรือร้นที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง กล่าวคือ ผู้เขียนควรพิจารณาเรื่องราวที่เด็กแต่ละวัยสนใจ เน้นให้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของเรื่องราวที่เสนอ ซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้เรียน สอดแทรกคำถามช่วยๆ ต่าง ๆ ตลอดจนเสนอแนะหนังสืออื่นๆ ที่ผู้อ่านอาจจะไปศึกษาให้กว้างขวางลึกซึ้งขึ้นตามความสนใจ

สอดคล้องกับ สมพร จารุณี (2541, น.35-44) กล่าวถึงประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมว่าช่วยส่งเสริมเด็กและเยาวชน ให้เกิดพัฒนาการ ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการทางภาษา คือ ช่วยให้มีขีดความสามารถทางการฟัง พูด อ่าน และเขียน
2. พัฒนาการทางความคิดและสติปัญญา สร้างจินตนาการ
3. พัฒนาการทางบุคลิกภาพ การอ่านหนังสือจะช่วยให้เด็กนำเหตุการณ์และเรื่องราวที่ปรากฏในเรื่องมาพัฒนาตนเองได้

4. พัฒนาการทางสังคม อธิติพลความคิด ความเชื่อที่ปรากฏในหนังสือ จะเป็นแนวทางในการพัฒนาความคิด ความประพฤติ รู้จักวางตัว รู้หน้าที่ และบทบาทในสังคมได้

สรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม มีประโยชน์ ในด้านการเรียนรู้ของนักเรียน ช่วยในด้านการสอนของครู ทำให้นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน รู้จักค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เสริมสร้างทักษะได้เป็นอย่างดี ช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทั้งในด้านภาษา ความคิดและสติปัญญา บุคลิกภาพ สังคม และช่วยให้ได้เรียนรู้ชีวิตของมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ ด้วย

6.2.3 ลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

มีนักการศึกษาหลายท่าน ได้สรุปลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ไว้คล้ายคลึงกัน ดังนี้

บันลือ พฤษะวัน (2533, น.59) สรุปลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ว่าต้องเสริมสร้างความสนใจในการอ่าน อ่านแล้วสนุกประทับใจ เสริมสร้างประสบการณ์ ขยายประสบการณ์เฉพาะเรื่องได้กว้างขวางลึกซึ้ง

จินตนา ไบกาชยี่ (2536, น.215-218) ได้สรุปลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม มีลักษณะดังนี้

1. สำนวนภาษา จะต้องเป็นภาษาไทยที่ดี ซึ่งประกอบด้วย
 - 1.1 ใช้คำถูกต้องตามหลักภาษาไทย ตรงความหมาย
 - 1.2 เลือกใช้คำและข้อความที่อ่านง่าย กะทัดรัด สละสลวย
 - 1.3 เลือกใช้คำเด่นๆ สะดุดตาและอารมณ์ของผู้อ่าน สุภาพ ใช้ภาษาเขียน
 - 1.4 หลีกเลี่ยงคำศัพท์วิชาการ ศัพท์ภาษาอังกฤษ

- 1.5 ใช้คำศัพท์ที่บัญญัติไว้แล้ว หลีกเลี่ยงการตั้งคำใหม่
- 1.6 ใช้สำนวนภาษาที่เพิ่มสีสัน ให้มีรสชาติบ้าง เพื่อความสนุก น่าอ่าน
2. ใช้เครื่องหมายวรรคตอน เพื่อให้ข้อเขียนแน่นยำกระจ่างน่าอ่าน
3. คำย่อต่างๆ ควรใช้ให้ถูกต้อง
4. มีเอกภาพ ในการเสนอเนื้อหา ซึ่งให้ความรู้และสารประโยชน์ตรงกับวัตถุประสงค์ หัวเรื่อง และถูกต้องตามหลักวิชาการ
5. มีสัมพันธภาพ มีการลำดับความที่ดี มีความชัดเจนมีรายละเอียดพอให้เข้าใจปราศจากข้อสงสัย ตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อมวากวน
6. มีความกระชับและรัดกุม ใช้ภาษาที่ถูกต้อง น่าอ่าน เข้าใจง่าย สละสลวย มีภาพประกอบพอเหมาะสม
7. มีความยาวพอประมาณ แต่ละตอน แต่ละย่อหน้า ความยาวมีความสม่ำเสมอ ย่อหน้าไม่ควรยาวนัก

สมพร จารุณี (2541, น.77 -136) กล่าวถึงลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ ถวัลย์ มาศจรัส (2535, น.79-80) ดังนี้

1. ส่วนนำเรื่อง หรือ บทนำเรื่อง เป็นส่วนที่สำคัญมากของงานเขียนเพราะเป็นส่วนที่ดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน บทนำเรื่องจึงมักเป็นส่วนที่เกริ่นนำให้ผู้อ่านทราบว่า เรื่องที่จะอ่านต่อไปเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร มีสาระสำคัญอย่างไร ผู้เขียนจะเสนอเนื้อหาหรืออภิปรายเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ว่ามีความสำคัญอย่างไร ผู้อ่านอาจได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการอ่าน สิ่งที่เกริ่นนำในบทนำเรื่องจะต้องเกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่อง
2. เนื้อหา การเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม จะต้องมามีที่มาจากเรื่องจริง จึงต้องยึดหลักว่า เป็นงานเขียนที่มุ่งแสดงข้อมูล ให้ความรู้แก่ผู้อ่าน สาระและเรื่องราวสามารถตรวจสอบได้ มีแง่คิดแก่ผู้อ่าน
3. ภาษา จะใช้ภาษาที่เป็นแบบแผน เป็นคำสุภาพ ไม่มีการตัดหรือทอนรูปประโยค มีความเป็นกลางไม่ตลกขบขัน เยาะเย้ยถากถาง ไม่แสดงออกถึงความรุนแรง มีความเคร่งครัดและรักษามาตรฐานของภาษา ที่มีได้หมายถึงภาษาที่แข็งกระด้าง เลือกใช้ภาษาที่นุ่มนวล น่าอ่าน ให้เหมาะกับประเภทของงานเขียน
4. ภาพประกอบ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือบันเทิงคดี หรือสารคดี ภาพประกอบจะมีบทบาทช่วยเสริมเนื้อหาสาระและเรื่องราว ดึงดูดความสนใจ ช่วยเสริมสร้างจินตนาการ และยังช่วยให้ผู้อ่านมีความรู้สึกเข้าใจเรื่องราวดังกล่าวนั้นด้วย ภาพประกอบควรมีลักษณะดังนี้
 - 4.1 ช่วยเสริมให้เนื้อหาเด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น หากเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ภาพประกอบที่เป็นสถานที่ บุคคล หรือสิ่งของ จะช่วยเสริมความรู้ความเข้าใจให้ดียิ่งขึ้น

ภาพกับเนื้อหาต้องเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าเป็นสารคดีควรเป็นภาพถ่ายเรื่องราวจากแหล่งข้อมูลโดยตรง หรือก็อปปี มาจากภาพในอดีตที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา มีคำบรรยายภาพที่ถูกต้องชัดเจน

4.2 ช่วยดึงดูดความสนใจ ภาพประกอบต้องมีคุณภาพทั้งในแง่สวยงาม ความถูกต้อง ชัดเจน มีรายละเอียดสอดคล้องกับเนื้อหาทำให้ผู้อ่านสัมผัสเรื่องที่อ่านได้ จะทำให้หนังสือเป็นแหล่งความรู้และน่าสนใจ

4.3 ช่วยเสริมสร้างจินตนาการ ภาพประกอบในเรื่องบันเทิงคดีที่เป็นภาพวาดที่สวยงามแสดงเหตุการณ์จะทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตามและเกิดจินตนาการ เช่นเดียวกับสารคดี ภาพประกอบที่สวยงามและแสดงให้เห็นสิ่งที่ผู้อ่านไม่มีโอกาสสัมผัสโดยตรง จะทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้ใหม่และประทับใจ

สรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมต้องมีลักษณะเสริมสร้างความสนใจในการอ่าน ใช้ภาษาถูกต้อง น่าอ่าน เข้าใจง่าย มีภาพประกอบที่สวยงาม เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง มีเอกภาพในการเสนอเนื้อหา ช่วยเสริมสร้างค่านิยม ทักษะ คุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม สนองความต้องการและความสนใจของเด็ก

6.2.4 ขั้นตอนการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

ในการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม จำเป็นต้องมีการวางแผนการสร้าง และต้องอาศัยความรู้ ความสามารถในการจัดทำ ต้องมีความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้หนังสือมีคุณค่าเหมาะสมกับความสนใจ และจุดมุ่งหมายของหนังสือ มีนักการศึกษาหลายท่านได้สรุปขั้นตอนการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม ไว้ดังนี้

จินตนา ไบกาซูยี (2536, น.147 -179) สรุปขั้นตอนการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ดังนี้

1. กำหนดประเภทหนังสือ ต้องวางแผนกำหนดล่วงหน้าว่า หนังสือที่เขียนอยู่ในประเภทใด เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมหรือหนังสือส่งเสริมการอ่าน พิจารณาถึงความถนัดความชำนาญ หนังสือมีรูปแบบและประโยชน์ใช้สอยอย่างไร โดยคำนึงถึงความสนใจของผู้อ่านด้วย

2. กำหนดจุดประสงค์ ผู้เขียนต้องตั้งจุดประสงค์ ว่าต้องการให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความคิด ทักษะ และประโยชน์อะไรและอย่างไร หรือสิ่งที่ควรเน้นหรือคุณสมบัติเด่นๆ ของสิ่งที่จะเขียนด้วย การกำหนดจุดประสงค์เป็นเหมือนทิศทางชี้แนวการเขียน จุดประสงค์มักปรากฏอยู่ในคำนำ หรือ คำชี้แจงของผู้เขียน

3. กำหนดระดับผู้อ่านกลุ่มเป้าหมาย ผู้เขียนจะต้องรู้ว่าผู้อ่านคือใคร มีคุณสมบัติ มีวัยวุฒิ ระดับสติปัญญา ความรู้และประสบการณ์เดิมขนาดไหน การแบ่งกลุ่มนักเรียนที่อยู่ในระบบโรงเรียน แบ่งแยกย่อยได้ดังนี้

3.1 กลุ่มวัยเริ่มเรียน 0-5 ปี

3.2 กลุ่มวัยเรียนประถมศึกษา (ตอนต้น) 6-8 ปี

3.3 กลุ่มวัยเรียนประถมศึกษา (ตอนปลาย) 9-11 ปี

3.4 กลุ่มวัยเรียนมัธยมศึกษา (ตอนต้น) 12-14 ปี (ก่อนวัยรุ่น)

3.5 กลุ่มวัยเรียนมัธยมศึกษา (ตอนปลาย) 15 -18 ปี (กลุ่มวัยรุ่น)

4. ศึกษาความสนใจและความต้องการของผู้อ่าน ผู้เขียนต้องศึกษาหลักจิตวิทยาความสนใจและความต้องการของผู้อ่านตามวัย ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้อ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติมนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อายุ 15 - 18 ปี (กลุ่มวัยรุ่น) ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย มีความสนใจและต้องการหนังสือประเภท ต่างๆ ดังนี้

4.1 สารคดีและบทความ ได้แก่ เรื่อง ศาสนาและวัฒนธรรม การเมือง สังคมศาสตร์ ภาษาและวรรณคดี วิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์และเกษตรกรรม ธุรกิจ การค้า อุตสาหกรรม ศิลปะ ประวัติศาสตร์ พงศาวดาร จดหมายเหตุ บันทึกรประจำวัน และโบราณคดี ท่องเที่ยว ประวัติบุคคลสำคัญ

4.2 นวนิยาย (รวมเรื่องแปล) ได้แก่ เรื่อง นวนิยายสำหรับผู้ใหญ่ นวนิยายวิทยาศาสตร์ นวนิยายลึกลับและสอบสวน นวนิยายผจญภัย นวนิยายประวัติศาสตร์ นวนิยายเกี่ยวกับสงคราม ทัศนคติ

4.3 ร้อยกรองและกวีนิพนธ์ ได้แก่ ละคร สุภาษิต นิทานคำกลอน เสภา บทร้อยกรองสั้นๆ เรื่องย่อพระเกียรติ ภาพยนตร์เรื่อง นิราศ

5. กำหนดเนื้อหา / หัวข้อเรื่อง / ชื่อเรื่อง

การกำหนดชื่อเรื่องจะเกี่ยวข้องไปถึงหัวข้อเรื่องที่จะเขียนและขอบข่ายเนื้อหาที่กำหนดไว้ในโครงสร้าง หลักการที่สำคัญ คือ ชื่อเรื่องควรจะมีความสอดคล้องกับหัวข้อเรื่อง และโครงสร้างเนื้อหาเรื่อง เพื่อว่าเมื่อผู้อ่านเห็นชื่อเรื่อง ก็สามารถคาดคะเนได้ว่าเนื้อหาภายในเป็นอะไร

6. การกำหนดโครงสร้างเนื้อหา / โครงเรื่อง

โครงสร้างเนื้อหา คือ การกำหนดขอบเขตของเนื้อหาที่จะเขียน ให้มีระบบตามลำดับ ความคิด หรือวิธีการเรียงเรียงความคิด ความสัมพันธ์ของความคิดหรือตามวัตถุประสงค์ของการเขียน ต้องคำนึงถึงโครงสร้างเนื้อหาทางวิชาการ เป็นรากฐานที่สำคัญจะช่วยให้ผู้อ่านเกิดความรู้และความเข้าใจสิ่งที่อ่าน ได้ง่ายขึ้น โครงสร้างของหนังสืออ่านเพิ่มเติมจะไม่หนาเกินไป ควรประกอบด้วย บทนำ เนื้อเรื่อง ที่แบ่งออกเป็นบทๆ และภาคผนวก

บทนำ อาจเป็นบทย่อของเนื้อหาสาระ หรือบทสังเขปของหนังสือ เพื่อให้ผู้อ่านรู้ว่าตนจะอ่านเรื่องใด ผู้เขียนอาจบอกขอบข่ายเนื้อหา บอกสาเหตุ แรงจูงใจที่เขียนเรื่องนี้ วัตถุประสงค์ของการเขียน แนวทางการศึกษา

เนื้อเรื่อง มักแบ่งเป็นบท เป็นตอน เป็นหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย และย่อหน้า เนื้อหาสาระนี้ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้แล้ว มีความถูกต้องตามหลักวิชาการสาขานั้นๆ มีการจัดเรียงลำดับเนื้อหาสาระตามโครงสร้าง มีการจัดลำดับตามเกณฑ์ที่ผู้เขียนกำหนดไว้ มีการจัดลำดับตามเหตุการณ์ มีการจัดลำดับตามการเปรียบเทียบความเหมือน แตกต่าง มีการจัดลำดับตามเหตุผล เนื้อหาที่มีความทันสมัย มีแหล่งอ้างอิง สาระความรู้ละเอียดพอเหมาะกับประสบการณ์สติปัญญาของผู้อ่าน เนื้อหาต้องไม่ขัดแย้งกับศีลธรรม จริยธรรม ประเพณี และความมั่นคงของสังคม ในโครงสร้างของบทหนึ่งๆ ควรประกอบด้วย บทนำเรื่อง เนื้อเรื่องและจบด้วยบทสรุปความในการเสนอเนื้อหา ควรมีตัวอย่างประกอบอย่างเหมาะสม ภาพประกอบอาจเป็นภาพถ่าย ภาพวาดควรมีความเหมาะสมและเกี่ยวข้องกับเนื้อหา มีขนาดเหมาะสม ชัดเจน กิจกรรมท้ายบทเป็นสิ่งสำคัญมากที่มุ่งให้ผู้อ่านได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กิจกรรมท้ายบทควรส่งเสริมความรู้ที่กล่าวมาแล้วในบท ช่วยให้ผู้อ่านมีความคิดกว้างขึ้น อาจเป็นคำถามชวนคิด ให้นำความรู้ไปใช้กับสิ่งอื่นๆ หรือไม่ไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

7. กำหนดแนวการเขียน

หนังสืออ่านเพิ่มเติม มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านเนื้อหาสาระความรู้ ความคิด ในวิชาต่างๆ อย่างเข้าใจแจ่มแจ้ง ดังนั้น แนวการเขียนที่เหมาะสม จึงควรเป็นเรียงความ มีโวหารหรือวิธีเรียบเรียงนิยมใช้ คือ

7.1 การบรรยาย คือ การเล่าเรื่องซึ่งได้พบได้เห็นมาอย่างถี่ยิบ อาจมีตัวบุคคลหรือ ตัวละครมีพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ นิยมใช้เขียนนิทาน นิยาย ตำนาน ประวัติ เรื่องเล่า รายงาน บันทึกเหตุการณ์

7.2 การพรรณนา คือ การให้รายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นการรำพัน ความรู้สึก นิยมเขียนพรรณนาความงามของธรรมชาติสถานที่หรือความดี

7.3 การอธิบาย คือ การชี้แจง สั่งสอน อธิบาย ให้เกิดความเข้าใจเกิดความรู้อย่าง

7.4 การอภิปราย คือ การชักจูงชี้ชวนให้คล้อยตามและปฏิบัติตามโดยใช้เหตุผล หรือ ตัวอย่าง

7.5 การเปรียบเทียบ คือ การเทียบเคียงเพื่อให้ข้อความที่มีอยู่เดิมนั้นมีความหมายกระจ่างขึ้น

หนังสืออ่านเพิ่มเติมในปัจจุบันนิยมใช้แนวการเขียน ดังต่อไปนี้

1) เรื่องเล่า ผู้เขียนมักเล่าประสบการณ์ให้ผู้อ่านรับรู้ ใช้ลักษณะการบรรยายเรื่อง มีการสนทนา ใช้สรรพนามระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน

2) จดหมาย หรือ บันทึกเหตุการณ์ เป็นรูปแบบที่เขียนง่าย เนื้อหาใช้สิ่ง
ที่ผู้เขียนมีประสบการณ์ในทำนองเล่าเรื่อง ไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับ แต่เป็นไปตามที่ผู้เขียนประสบ

3) สารະบันเทิง คือ การผสมผสานระหว่างการเขียนแบบสารคดีและ
บันเทิงคดีเข้าด้วยกัน มีลักษณะการเขียนแบบบันเทิงคดี มีการสมมติตัวละคร เพื่อให้เรื่องสนุกสนาน
โดยยังมีเนื้อหาสาระที่เป็นเป็นความรู้ ความคิดแก่ผู้อ่านอย่างเต็มที่

8. กำหนดแหล่งข้อมูลค้นคว้าอ้างอิง ก่อนลงมือเขียน ผู้เขียนต้องอ่าน
และค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่างๆ การจัดระบบข้อมูล ซึ่งจะนำไปสู่การเรียบเรียงและการ
นำเสนอเรื่องการเขียนบันทึกในสิ่งที่ได้อ่านและค้นคว้า สิ่งที่ควรบันทึกไว้ได้แก่ ชื่อหัวเรื่องสำหรับ
อ้างอิง เนื้อเรื่อง วันเดือนปี และแหล่งข้อมูลควรเลือกแหล่งข้อมูลที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ

9. กำหนดลักษณะรูปเล่มและต้นฉบับ

9.1 ความยาวของหนังสือขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ดังนี้

9.1.1 ความสามารถของผู้อ่านตามวัยมีหลักปฏิบัติ ดังนี้

1) วัย 0 – 5 ขวบ ประมาณ 4-5 หน้า หรือ 8-16 หน้า
(ขนาด 8 หน้ายก) แนวตั้ง – นอน

2) วัย 6-11 ขวบ ประมาณ 8-24 หน้า (ขนาด 8 หน้ายก)
หรือประมาณ 16-32 หน้า (ขนาด 15 ยก)

3) วัย 12-14 ขวบ ประมาณ 50-100 หน้า (ขนาด 16 หน้า
ยก หรือ ขนาดพ็อคเก็ตบุ๊ก)

9.1.2 ความยากง่าย และธรรมชาติของเนื้อหาสาระขึ้นอยู่กับวัย
ประสบการณ์และความสามารถทางสติปัญญาของผู้อ่าน

9.2 รูปเล่มมาตรฐานของหนังสือ (ถวัลย์ มาศจรัส , 2535 : 70)
อธิบายถึงลักษณะรูปเล่มหนังสือที่นิยมจัดพิมพ์ต่างๆ ไป ดังนี้

9.2.1 ขนาด 8 หน้ายก หมายถึง หนังสือที่มีขนาด 18.5 X 26 ซม.

9.2.2 ขนาด 16 หน้ายก หมายถึง หนังสือที่มีขนาด 13 X 18.5 ซม.

9.2.3 ขนาด 16 หน้ายกพิเศษ หมายถึง หนังสือที่มีขนาด 14.6 X
21 ซม.

หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่เขียนด้วยงานเขียนประเภทสารคดี นิยม
พิมพ์ในรูปเล่มขนาด 16 หน้ายกพิเศษ

9.3 ภาพประกอบ เป็นเครื่องช่วยในการอ่านต้องสอดคล้องกับเนื้อหา
ควรจัดวางให้อยู่ต่อเนื่องในบริเวณเดียวกันกับข้อความ ถ้าต้องการภาพที่แสดงโครงสร้างภายนอกควร
ใช้ ภาพถ่าย หากต้องการภาพที่มีรายละเอียดควรใช้ภาพวาด ภาพสีจะดึงดูดความสนใจอ่านได้มากกว่า

ภาพขาวดำ การเตรียมภาพประกอบทำได้หลายวิธี เช่น การถ่ายภาพขึ้นใหม่ การวาดภาพใหม่ การถ่ายภาพจากหนังสือ การขอฟิล์มภาพของแหล่งต่างๆ เช่น สำนักพิมพ์ หน่วยราชการต่างๆ

9.4 การจัดรูปเล่ม และ การจัดหน้า การจัดทำรูปเล่มหนังสือ ต้องรู้ ส่วนประกอบของหนังสือตลอดทั้งเล่ม ส่วนประกอบของหนังสือแบ่งเป็นส่วนใหญ่ๆ ดังนี้

9.4.1 ส่วนหน้าของหนังสือประกอบด้วย

- 1) ปกหน้า ควรให้มีสีสันสะดุดตา ภาพบนปกควรเป็นหัวใจของเรื่อง ข้อความบนปกมีชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง ตัวอักษรอ่านง่ายสะดุดตา
- 2) ปกหลัง ปัจจุบันนิยมให้ออกแบบภาพเป็นส่วนหนึ่งของหน้าปก
- 3) สันปก สันปกที่มีจำนวนหน้าไม่มากนัก ไม่นิยมใส่ข้อความบนสัน ส่วนหนังสือที่มีความหนา นิยมใส่ชื่อเรื่องบนสัน
- 4) หน้าปกใน ในหน้านี้มีชื่อหนังสือ ประเภทของหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ผู้วาดภาพ ผู้จัดทำ ผู้รวบรวม ผู้จัดพิมพ์ รายละเอียดเกี่ยวกับการจัดทำหนังสือ
- 5) มีข้อความแสดงจุดประสงค์หรือสารประโยชน์ของหนังสือ ประวัติ ความเป็นมา คำชี้แจงการใช้หนังสือ
- 6) หน้าสารบัญ

9.2.4 ส่วนเนื้อหาของหนังสือ ประกอบด้วยเนื้อเรื่องและภาพประกอบหนังสือที่มีภาพประกอบควรจัดภาพให้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหา โดยอาจจัดภาพให้เป็น $\frac{1}{2}$ ของหน้า หรือ $\frac{1}{4}$ ของหน้า หรือ $\frac{3}{4}$ ของหน้าก็ได้ ดูให้เหมาะสม

9.4.3 ส่วนท้ายของหนังสือ ประกอบด้วย หน้าบรรณานุกรม หน้ากิจกรรม อื่นๆ เช่น แบบฝึกหัด กิจกรรมท้ายเรื่อง

สรุปได้ว่าการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม และจัดรูปเล่มมีทั้งหมด 9 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดประเภทของหนังสือ 2) กำหนดจุดประสงค์ 3) กำหนดระดับผู้อ่าน 4) ศึกษาความสนใจและความต้องการของผู้อ่าน 5) กำหนดเนื้อหา / หัวเรื่อง / ชื่อเรื่อง 6) กำหนดโครงสร้างเนื้อหา / โครงเรื่อง 7) กำหนดแนวการเขียน 8) กำหนดแหล่งข้อมูลค้นคว้าอ้างอิง 9) กำหนดลักษณะรูปเล่ม และต้นฉบับ

10. รูปแบบการเขียนของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

รูปแบบของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ได้มีนักวิชาการหลายท่าน แบ่งรูปแบบของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ไว้หลายลักษณะ ดังนี้

กรมวิชาการ (2534, น.70) ได้แบ่งรูปแบบของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ไว้

ดังนี้ คือ

1. รูปแบบเรียงความ (Exposition) รูปแบบเรียงความ สามารถแบ่งได้เป็นประเภทย่อยๆได้ อีกหลายรูปแบบ เช่น การเขียนอธิบาย การเขียนบรรยาย การเขียนอภิปราย การเขียนเปรียบเทียบ การเขียนสืบค้น การเขียนแก้ปัญหา การเขียนวิเคราะห์ การเขียนพรรณนา

2. รูปแบบนิทาน (Narrative)

3. รูปแบบนิยาย (Fiction)

4. รูปแบบคำประพันธ์ (Poetry)

สมพร จารุณัฐ (2538, น.23-33) ได้แบ่งรูปแบบการเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม ไว้หลายลักษณะ ดังนี้

1. หนังสือบันเทิงคดี คือ หนังสือที่มีเนื้อหาสาระเป็นเรื่องราวที่ผู้แต่งสมมติขึ้น มุ่งให้ผู้อ่านเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน แบ่งออกเป็น

1.1 วรรณกรรมโบราณ ได้แก่ นิทานพื้นเมือง นิทานคติธรรม

ตำนาน

1.2 นิทานแฟนตาซี

1.3 นิยายสมัยใหม่

1.4 นิยายอิงประวัติศาสตร์

2. หนังสือสารคดี คือ หนังสือที่มุ่งให้ผู้อ่านได้รับความรู้เป็นสำคัญ

แบ่งได้ดังนี้

2.1 หนังสือให้ความรู้

2.2 หนังสือชีวประวัติ

ส่วนเนื้อหาของหนังสือสารคดี เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นหัวใจของงานเขียนที่จะแสดงให้เห็นว่า งานเขียนนั้นมีคุณค่าสมตามจุดมุ่งหมายของผู้เขียน คือ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้อ่านเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (สมพร จารุณัฐ , 2538, น.170)

ในเรื่องเกี่ยวกับเนื้อหาที่มีสาระสำคัญที่ผู้เขียนควรพิจารณาให้ความสำคัญในการวางแผนเตรียมการดังต่อไปนี้

1. เนื้อหาถูกต้องตามหลักวิชาและเป็นที่ยอมรับ

2. เนื้อหาครบถ้วนสนองจุดมุ่งหมายของงานเขียน

3. เนื้อหาทันสมัย

4. เนื้อหาครอบคลุมถึงความคิดที่แตกต่างกันหลายด้าน มิใช่เสนอเนื้อหา

เฉพาะแง่มุมเดียว

5. ความคิดเห็นส่วนตัวที่มีต่อเนื้อหา และความคิดที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาควร
ระบุให้ชัดเจน

6. เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสัตว์หรือสิ่งของควรเสนอตามสภาพธรรมชาติที่เป็นจริง
7. เนื้อหาไม่ยากเกินไปสำหรับผู้อ่านเป้าหมาย

วินัย รอดจ่าย (2540, น.9) และ มานพ ถนอมศรี (2546, น.27) ได้แบ่ง
เนื้อหาหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้คล้ายคลึงกัน แบ่งเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. หนังสือบันเทิงคดี คือ หนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความสนุกสนานเพิ่มเติม
แก่เด็กเขียนได้ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง แบ่งออกได้ดังนี้

- 1.1 นิทาน
- 1.2 นวนิยาย
- 1.3 เรื่องสั้น
- 1.4 เรื่องแปล
- 1.5 การ์ตูน

2. หนังสือสารคดี คือ หนังสือที่ให้ความรู้แก่เด็ก แบ่งออกเป็น

- 2.1 สารคดีทั่วไป
- 2.2 สารคดีชีวประวัติ
- 2.3 สารคดีท่องเที่ยว

3. หนังสือร้อยกรอง คือ หนังสือประเภทบันเทิงคดีอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ให้

- 3.1 ร้อยกรองสำหรับเด็ก
- 3.2 เพลงกล่อมเด็ก
- 3.3 เพลงปลอบเด็ก
- 3.4 ร้อยกรองสำหรับเด็กรุ่นเยาว์
- 3.5 เพลงประกอบการเล่นของเด็ก
- 3.6 ปริศนาคำทาย
- 3.7 บทกลอนสอนใจวัยรุ่น

กล่าวโดยสรุป รูปแบบของหนังสืออ่านเพิ่มเติม สามารถแบ่งได้ตามลักษณะการ
เขียน 3 รูปแบบ คือ บันเทิงคดี สารคดี และร้อยกรอง ซึ่งการจะนำรูปแบบของหนังสืออ่านเพิ่มเติมมา
เขียนต้องขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายและธรรมชาติวิชาวรรณถึงวัยของผู้เรียน

6.2.5 พัฒนาการและความสนใจในการอ่านหนังสือเด็ก

ความสนใจของเด็กในการอ่านหนังสือ มีความแตกต่างตามวัย โดยมีนักการศึกษาหลายท่านได้แบ่งพัฒนาการและความสนใจในการอ่านหนังสือของเด็ก ที่มีความคล้ายคลึงกัน ดังนี้

จินตนา ไบกาซูยี (2542, น.61- 64) ได้กล่าวถึงพัฒนาการของเด็กโดยแยกกลุ่มอายุไว้ดังนี้

1. กลุ่มวัยเรียนมัธยมศึกษา (ตอนต้น 12-14 ขวบ) หรือ ก่อนวัยรุ่น

กลุ่มนี้เป็นวัยที่เริ่มอย่างเข้าสู่ความเป็นวัยรุ่นอย่างจริงจัง จะเห็นได้อย่างชัดเจน เมื่อเด็กอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 2 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาการเชื่อมต่อระหว่างเด็กและวัยรุ่น จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งในด้านร่างกายโดยเฉพาะอวัยวะเกี่ยวกับรูปร่าง ขนาด และเสียง รวมทั้งอารมณ์จิตใจ และอุปนิสัย ใจคอ ตลอดจนความชอบและความถนัดต่างๆ ความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นจะเห็นอย่างชัดเจน

ในเรื่องร่างกาย เด็กหญิงและเด็กชายจะมีการเปลี่ยนแปลงแสดงความแตกต่างทางเพศอย่างเห็นได้ชัดเจน เด็กผู้ชายเสียงจะแตก น้ำเสียงจะเริ่มห้าวขึ้น แขนขาเริ่มยาว กึ่งกำยำ เริ่มมีกล้ามเนื้อ อวัยวะเพศเริ่มขยายตัวใหญ่ขึ้น และเริ่มมีสุจิ มีขนตามตัวในบางแห่ง เด็กหญิงเริ่มมีหน้าอกโตขึ้นและมีประจำเดือน สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ เด็กกินจุและนอนมาก ส่วนอารมณ์ความรู้สึกในเวลานั้น เด็กจะเริ่มสับสนในความเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะร่างกายเติบโตคล้ายเป็นผู้ใหญ่ และจิตใจยังเป็นเด็ก จึงเกิดความกังวล ข้างคิดเกิดอารมณ์หุนหัน ใจน้อย อ่อนไหว ขี้รำคาญ แสงนอน ชอบโต้เถียง โต้แย้ง มีการแสดงออกทางอารมณ์ ทำตามอารมณ์ของตัวเองมากขึ้น ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ

ในด้านสังคมนั้น เด็กเริ่มสนใจเพื่อนฝูงมากขึ้น ต้องการให้เพื่อนยอมรับตน เข้ากลุ่มชอบรับเอาค่านิยม ความคิด และพฤติกรรมของเพื่อนๆ มาเป็นตัวอย่าง ดังนั้นความสัมพันธ์กับเพื่อนจึงมีมากกว่าความสัมพันธ์ต่อพ่อแม่ เช่นเดียวกันเมื่ออยู่ที่โรงเรียน จะเชื่อครูและเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ สำหรับด้านสติปัญญานั้น เด็กเริ่มเลือกและสนใจเฉพาะสิ่งที่ตนพอใจ และส่วนใหญ่จะตามเพื่อน มีความสังเกตเพิ่มขึ้น ชอบทดลองด้วยตนเองเพื่อแสวงหาคำตอบ อยากรู้อยากเห็น แต่บางครั้งกล้าทำบางครั้งก็ไม่กล้าทำ

ความสนใจ ในระยะนี้ทั้งสองเพศเริ่มแสดงความแตกต่างในสิ่งที่ชอบไม่เหมือนกัน เด็กหญิงจะเข้ากลุ่มเพศเดียวกัน ที่มีอุปนิสัยและความชอบเหมือนกัน ในขณะที่เดียวกัน เด็กชายจะเลือกเพื่อนชายและชอบกิจกรรมเหมือนกัน กัน เช่น บางกลุ่มชอบเล่นกีฬา ดนตรี หรืออ่านหนังสือ หรือ บางกลุ่มสนใจในการเรียนเป็นเด็กเรียน หรือ บางกลุ่มชอบเที่ยวกลายเป็นเด็กเที่ยวไป

กลุ่มเด็กชายจะสนใจกีฬาที่เล่นเป็นทีม มีกติกากฎเกณฑ์ มีการแข่งขัน เช่น ฟุตบอล บาสเกตบอล ว่ายน้ำ บางกลุ่มชอบประดิษฐ์ค้นคว้าเครื่องมือวิทยาศาสตร์ หรือของเล่นจาก ไฟฟ้า วิทย์ ชอบอ่านหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการค้นคว้า ทดลอง กำลังภายใน การ์ตูน การผจญภัย ชีวิตประวัติ เพศศึกษา ชอบดูภาพยนตร์ตื่นเต้น ผจญภัย ตลก ชื่นชอบเพลงของนักร้องคนโปรด ชอบ ฟังเพลงทางวิทยุและเทป ส่วนรายการโทรทัศน์ชอบรายการเพลง การเต้นรำ กีฬา เกมทายปัญหา เป็นต้น

กลุ่มเด็กหญิง ชอบดูกีฬามากกว่าจะเป็นผู้เล่น สนใจสิ่งประดิษฐ์และการ ฝีมือ สนใจการแต่งกาย ชอบอ่านหนังสือโรแมนติก คอลัมน์ข่าวสั้น เรื่องสั้นๆจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารของเด็กและวัยรุ่น ชอบเก็บสะสมภาพเกี่ยวกับสวยๆ งามๆ ภาพดารา และนักร้องที่ชื่นชอบ เพลง เกม หนังสือวี และละครชีวิตที่ไม่เคร่งเครียด มีลักษณะเป็นแนวระจุ่มระจิม หรือเรื่องราวใน ครอบครัว

2. กลุ่มวัยรุ่นมัธยมศึกษา (ตอนต้น : 15 – 18 ปี) หรือกลุ่มวัยรุ่น

ในช่วงนี้ เด็กกลุ่มนี้เริ่มปรับสภาพความเปลี่ยนแปลงได้บ้างแล้ว แม้บางคน จะยังคงมีความเปลี่ยนแปลงอยู่อีก แต่ความเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะเป็นไปและต่อเนื่องต่อจากช่วง วัยก่อนวัยรุ่น ซึ่งอยู่ในขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ด้านร่างกายนั้น ความเจริญเติบโตในด้านความสูงยังคงมีอยู่ จนกระทั่งอายุ ได้ 18 ปี โดยเฉลี่ยความสูงจะหยุดลง ขนาดอวัยวะต่างๆ ยังคงเปลี่ยนแปลง เพื่อแสดงความแตกต่าง ทางเพศออกอย่างเด่นชัด เด็กชายจะเริ่มมีลักษณะเป็นชายหนุ่มขึ้น กล้ามเนื้อแขนขาจะขยายออก ตะโพกมีเนื้อหนังมากขึ้น มีขนรักแร้และอวัยวะสืบพันธุ์ เสียงเริ่มเป็นหนุ่ม ทุ่มไม่แหบแตกพร่าห้าวๆ เหมือนเดิม เริ่มผื่นเปื่อย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดจากภาวะร่างกายและฮอร์โมน จึงเป็นไปอย่าง รุนแรงมาก เด็กผู้หญิงก็เช่นเดียวกัน หน้าอกจะขยายโตจนต้องใส่เสื้อชั้นในชนิดยกทรง ตะโพกและ แขนขาเริ่มกลมกลึง อ่อนช้อย สละสลวย เป็นหญิงสาวมากขึ้น เลือกล้างตัวเอง ดูแลเอาใจใส่ร่างกาย มากขึ้น กิริยาท่าทางเริ่มมีจริตแสดงความเป็นสาว รู้จักเอียงอายหน้าแดงเมื่อถูกชม

ในส่วนอารมณ์นั้น ยังคงความสับสนวางตนเองไม่ถูกว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือ เป็นวัยรุ่นดี บางครั้งปฏิบัติตนดังผู้ใหญ่ ไม่ต้องการให้มีการอบรมสั่งสอน แต่ต้องการให้มีการดูแลเอา ใจใส่ให้ความรัก และความช่วยเหลือ มีความอ่อนไหว ช่างคิด ใจน้อย วู่วาม มีความกังวลและความ กลัว เช่น กลัวรูปร่างตนเองไม่หล่อไม่สวย กลัวการเรียนไม่ดี กลัวสอบตก กลัวสอบเอนทรานส์ไม่ติด กลัวไม่มีเพื่อนหรือเพื่อนไม่รัก เข้าสังคมไม่ได้ เผชิญหน้ากับเพื่อนต่างเพศไม่เป็น ไม่ชอบการตำหนิ หรือไม่ชอบการล้อเลียนเรื่องเพื่อนต่างเพศ โกรธง่ายและระงับความโกรธไม่ได้มักแสดงออกอย่าง รุนแรง ทั้งท่าทาง คำพูดและการกระทำ ไม่ค่อยยอมรับฟังเหตุผล มีความหงุดหงิดง่าย ธรรมชาติ เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทำให้เกิดผลดังได้กล่าวมานี้

ในด้านสังคม เพื่อน โรงเรียน และครูผู้สอนยังคงเป็นแบบอย่างที่ได้ก๊วยนี้ ยึดเป็นตัวอย่างและเชื่อถือมากกว่าพ่อแม่ และญาติพี่น้องในครอบครัว วิทยนี้เป็นวัยของการศึกษาหา ความรู้จากโรงเรียน และจากการศึกษานอกระบบต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเด็ก ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ ล้วนมีบทบาทต่อพัฒนาการด้านบุคลิกภาพของเด็กมาก เพราะเด็กวัยนี้ให้ความสนใจต่อสังคมแวดล้อมมากนั่นเอง ในวัยนี้แม่เด็กจะเริ่มแสวงหาเอกลักษณ์ของ ตนเอง แต่ก็ยอมรับกติกา และระเบียบของสังคม ของหมู่คณะ รักเพื่อน รักโรงเรียน รักสี รักคณะ รัก สถาบัน อย่างรุนแรง รู้จักเสียสละเพื่อเพื่อนฝูงและครอบครัว สนใจสังคมภายนอกมากขึ้น

ความสนใจเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น เด็กจะแสดงความชอบเฉพาะออกมา มาก เริ่ม สนใจเพื่อนต่างเพศ แต่เมื่อเข้ากลุ่มทำกิจกรรมการเรียนหรือกิจกรรมเสริม จะชอบเลือกเข้ากลุ่มเพศ เดียวกัน การเล่นกีฬาแยกเล่นตามลักษณะเพศ และตามลักษณะกีฬาที่ตนชอบ โดยเฉพาะกีฬาที่ ต้องการทักษะ ความคล่องแคล่วทางด้านร่างกายและจิตใจ การเลือกเรียนวิชาเป็นไปตามความถนัด และความชอบส่วนตัวมากขึ้น อีกทั้งยังอาจจะเกิดจากแรงบันดาลใจที่ได้เห็นตัวอย่างการประกอบ อาชีพนั้นๆ แต่บางคนก็เลือกตามเพื่อน ๆ ปะปนกันไป ตามความถนัดหรือความสามารถเฉพาะด้าน เช่น กีฬา ดนตรี คำนวณ การทดลองวิทยาศาสตร์ การวาดภาพ ความถนัดทางภาษา การแต่งเรื่อง เขียนเรื่อง ของแต่ละคนเริ่มแสดงออกมาอย่างชัดเจน ซึ่งควรจะได้รับการส่งเสริมให้หาความรู้และ ทักษะการปฏิบัติเพิ่มขึ้น บางคนอาจจะหารายได้จากความถนัดหรือความสามารถพิเศษนี้ได้ ด้วยเหตุ ที่วัยนี้ชอบแสดงความเด่น เพื่อเรียกร้องความสนใจต่อสังคม และบางครั้งชอบใช้ความรุนแรงแทน เหตุผล ดังนั้น ความชอบของกลุ่มนี้จึงมุ่งไปที่ดาราดารา นักร้อง หรือวีรบุรุษ ที่ตนชื่นชอบ และมี บุคลิกภาพคล้ายคลึงกับกลุ่มของตนเองมาก แต่อย่างไรก็ตามความชอบ อุปนิสัยและบุคลิกภาพของ เด็กวัยนี้มีความแตกต่างไปตามเพศ พื้นฐานฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและสังคมเป็น ส่วนประกอบสำคัญ

ลมูล รัตตากร (2529, น.19 – 34) ได้สรุปความสนใจในการอ่านหนังสือ ของเด็กวัย 12-18 ปี นั้น ได้สรุปจากผลการวิจัยเกี่ยวกับความสนใจและแนวทางอ่านหนังสือของ นักเรียนอายุ 13- 18 ปี ในโรงเรียนรัฐบาลทั่วประเทศ พบว่า ความสนใจและแนวการอ่านของ นักเรียนชายและนักเรียนหญิง สนใจเรื่องต่อไปนี้มากเหมือนกัน คือ

1. เกร็ดความรู้สั้นๆ รวมในเล่มเดียวกัน
2. ความรู้ทั่วไป
3. การเรียนรู้ การจำ การลืม และการทดสอบเขาวน
4. การคิดค้นหาเหตุผล
5. พุทธศาสนา

6. การศึกษา การเรียนการสอนตามหลักสูตรในโรงเรียน วิทยาลัย และ มหาวิทยาลัย

7. นิทานตลกขบขัน
8. นิทานที่เป็นตำนานของแต่ละท้องถิ่น
9. นิทานเรื่องสัตว์
10. ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ
11. คณิตศาสตร์
12. ดาราศาสตร์
13. การเปลี่ยนแปลงของพื้นโลก พื้นน้ำ อากาศ รวมทั้งการพยากรณ์อากาศ
14. วิศวกรรมศาสตร์
15. การประดิษฐ์เครื่องแต่งกายและการออกแบบ
16. การรักษาพยาบาล การป้องกันโรคและการใช้ยารักษาโรค
17. การขับร้อง การร้องเพลง รวมเนื้อเพลง
18. นวนิยาย ประวัติศาสตร์
19. การท่องเที่ยวเพื่อหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์
20. การรวบรวมแผนที่
21. ประวัติบุคคลสำคัญในสาขาวิชาต่างๆ
22. สงคราม

กล่าวโดยสรุป ความสนใจในการอ่านของเด็กในระดับมัธยมศึกษา นิยมอ่านหนังสือประเภทสารคดี นวนิยาย เด็กผู้ชายชอบอ่านหนังสือในเรื่องที่มีลีลาฉับไว จริ่งจิ้ง รุนแรง ต่อสู้ ผจญภัย หรือ เชิงวิทยาศาสตร์ ไม่ชอบอ่านหนังสือที่เกี่ยวกับผู้หญิง การอ่านก็อยู่ภายใต้อิทธิพลขนบธรรมเนียมประเพณีของเด็กชาย ส่วนเด็กหญิงชอบอ่านหนังสือนวนิยาย เรื่องที่มีลีลาอ่อนโยน นุ่มนวล ความรัก ความสวยงาม และเรื่องในเชิงจินตนาการ ชอบอ่านหนังสือที่มีระดับเกินวัย มักอ่านหนังสือเกี่ยวกับผู้ชายและการอยู่ภายใต้อิทธิพลขนบธรรมเนียมประเพณีของเด็กหญิง กล่าวโดยภาพรวม ทั้งเด็กหญิง เด็กชาย ยังสนใจอ่านเรื่องที่ ไกลตัว เช่น ตำนานประวัติเกี่ยวกับจังหวัดของตนเอง รวมถึงสถานที่สำคัญ สถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น

6.2.6 การประเมินคุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

หนังสืออ่านเพิ่มเติมเป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ภายในโรงเรียนได้ ซึ่งหนังสือประเภทนี้จะเอื้อประโยชน์ให้ครูและนักเรียนได้ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ผู้เรียนจะได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เสริมสร้างทักษะและนิสัยรักการอ่านช่วยเพิ่มพูนความรู้

ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ตามหลักสูตรให้กว้างขวางขึ้น ได้มีนักการศึกษาหลายท่านสรุปหลักเกณฑ์การประเมินคุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้หลายลักษณะ ดังนี้

สมพร จารุณี (2554, น.13-60) และ ถวัลย์ มาศจรัส (2548, น.164) ได้สรุปหลักเกณฑ์ของการประเมินคุณค่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ว่าสอดคล้องตรงกัน ดังนี้

1. เนื้อหา สอดคล้องกับ หลักการ จุดหมาย สาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องถูกต้องและทันสมัยตามหลักวิชาและเป็นปัจจุบัน มีความยากง่าย เหมาะสมกับช่วงชั้น มีความยาวของเนื้อหาพอเหมาะ มีแหล่งอ้างอิงค้นคว้าและ/หรือบรรณานุกรม มีแหล่งอ้างอิงค้นคว้าและ/หรือบรรณานุกรม และไม่ขัดต่อความมั่นคงและศีลธรรมอันดีงาม

2. การเสนอเนื้อหาเหมาะสมน่าสนใจ เสริมทักษะการคิด ควรแสดงให้ผู้อ่านทราบจุดมุ่งหมายในการนำเสนอเนื้อหาสาระ ประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับ มีการลำดับเรื่องดี หนังสือประเภทบันเทิงคดีที่มุ่งให้ความบันเทิง เช่น นิทาน ควรมีเค้าโครงที่เสนอเหตุการณ์ต่างๆ เป็นลำดับไม่สับสน มีความสนุกสนานเร้าใจ ให้อารมณ์ความรู้สึก ให้ออกคิดที่เป็นประโยชน์

3. การใช้ภาษา สื่อความหมายชัดเจนอ่านเข้าใจง่าย มีความถูกต้องตามหลักการใช้ภาษาไทย สละสลวย กะทัดรัด ชัดเจน และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนเพิ่มพูนทักษะการคิด ใช้ศัพท์เฉพาะถูกต้อง

4. เอกภาพและสัมพันธภาพ เนื้อหาสาระ และการเสนอเนื้อหา ควรมีเอกภาพ สอดคล้องสนองจุดมุ่งหมายของหนังสือ มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับสอดคล้องสัมพันธ์กันทำให้เกิดความชัดเจนและเข้าใจง่าย

5. คุณประโยชน์และความน่าสนใจ ควรเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านเกี่ยวกับสาระความรู้ การส่งเสริมความคิด เจตคติ และค่านิยมที่เหมาะสม

6. ภาพตารางแผนภูมิ ถูกต้องชัดเจนและเป็นปัจจุบัน เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา มีรูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ และ ช่วยให้เข้าใจเนื้อชัดเจน

สอดคล้องกับ ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ (2534, น.44 อ้างถึงใน ศรชัย มุลคำ, 2541, น.33-34) ได้กล่าวถึง การประเมินคุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติม โดยวางหลักเกณฑ์เพื่อใช้ในการพิจารณาหนังสือแลควบคุมคุณสมบัติของหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ดังนี้

1. หลักเกณฑ์ด้านเนื้อหา มีข้อควรพิจารณา ดังนี้

1.1 เนื้อหาควรมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์

1.2 เนื้อหา ควรมีความถูกต้องปราศจากข้อสงสัย ถูกต้องตามหลักวิชา

รวมทั้งปราศจากอคติ ไม่ขัดแย้งระเบียบประเพณีที่ดีงามของสังคม

1.3 เนื้อหาควรมีความยากง่ายพอเหมาะกับวัย ประสบการณ์ และความสามารถของสติปัญญาของผู้่านที่จะได้รับ

1.4 เนื้อหาควรมีความสั้นยาวพอเหมาะที่จะทำให้อ่านเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ

1.5 เนื้อหาควรมีการเสนอตัวอย่างที่เหมาะสมแก่วุฒิภาวะ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมของผู้่านและตัวอย่างต้องสมจริง

2. หลักเกณฑ์ด้านการเสนอเนื้อหา พิจารณาได้จากหลักเกณฑ์ย่อยๆ 2 ลักษณะ ได้แก่ หลักส่งเสริมความเข้าใจและหลักส่งเสริมการเรียนการสอน ดังนี้

2.1 หลักส่งเสริมความเข้าใจ มีข้อควรพิจารณาดังนี้

2.1.1 โครงสร้างของข้อความ ควรใช้โครงสร้างของข้อความที่เหมาะสมช่วยผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งอาจเป็นการอธิบาย เปรียบเทียบ เสนอปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา เป็นต้น

2.1.2 โครงสร้างทางวิชาการ ควรเสนอเป็นลำดับขั้นตอนตามลักษณะธรรมชาติของวิชา

2.1.3 มีความเป็นเอกภาพ สัมพันธภาพ และมีจุดเน้นของเนื้อหา

2.2 หลักส่งเสริมการเรียนการสอน มีข้อควรพิจารณาดังนี้

2.2.1 บอกจุดประสงค์ของเรื่องที่อ่าน ซึ่งจะทำให้การอ่านมีจุดมุ่งหมายยิ่งขึ้น

2.2.2 มีบทนำเรื่อง เพื่อช่วยให้อ่านทราบว่าเรื่องที่จะอ่านเกี่ยวข้องกับเรื่องใด

2.2.3 มีคำถามนำเรื่องหรือคำถามตามเรื่อง เพื่อช่วยให้อ่านได้ทดสอบความเข้าใจในการอ่าน และในการจับใจความของเรื่อง

2.2.4 มีบทสรุปตอนท้ายเรื่อง เพื่อช่วยให้อ่านสามารถจับประเด็นความสำคัญได้ถูกต้อง

2.2.5 มีการกำหนดหัวข้อที่เหมาะสม ทั้งที่เป็นหัวข้อเรื่องใหญ่และหัวเรื่องย่อยๆ ซึ่งหัวเรื่องจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับเนื้อหาเพื่อช่วยให้อ่านสามารถแยกแยะเรื่องได้

2.2.6 มีการกล่าวเน้นความสำคัญ เพื่อย้ำให้อ่านเห็นความสำคัญของรายละเอียด และประเด็นความคิดแต่ละเรื่อง

2.2.7 มีการใช้ภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ ตารางหรืออื่นๆ ที่ถูกต้องชัดเจน และส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

2.2.8 มีกิจกรรมทำแบบ เพื่อช่วยเสริมความรู้และความคิดของผู้เรียนให้กว้างไกลออกไปจากเรื่องที่อ่าน เป็นการส่งเสริมทักษะความรู้และความคิดให้เกิดขึ้นได้

2.2.9 มีการเสนอรายชื่อหนังสืออ้างอิง หรือ หนังสือสำหรับอ่านเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้อ่านศึกษาเพิ่มเติมความสนใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.3 หลักเกณฑ์ด้านการใช้ภาษา มีข้อควรพิจารณา 3 ลักษณะ ได้แก่ ศัพท์ การใช้ภาษา และการใช้คำและวลี ดังนี้

2.3.1 ศัพท์ ควรใช้คำศัพท์ที่สามารถเข้าใจง่าย เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้อ่าน อาจมีการอธิบายศัพท์ ความหมายของคำศัพท์นั้นๆ ให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจ

2.3.2 การใช้ภาษา ควรใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา สละสลวย เข้าใจง่าย กะทัดรัด ไม่ซ้ำซ้อน เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น

2.3.3 การใช้คำหรือวลีเชื่อมโยงประโยค ควรใช้ให้ถูกต้องและถูกที่เพื่อส่งเสริมความเข้าใจให้กับผู้อ่าน

2.4 หลักเกณฑ์ด้านความน่าสนใจ มีข้อควรพิจารณาดังนี้

2.4.1 สามารถพัฒนาความรู้ ความคิด เจตคติ และค่านิยมให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่าน

2.4.2 เป็นประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตของผู้อ่าน

2.5 หลักเกณฑ์ด้านความน่าสนใจ มีข้อควรพิจารณาดังนี้

2.5.1 เนื้อหาถูกต้อง สมบูรณ์ การนำเสนอเนื้อหาเข้าใจง่าย ส่งเสริมการเรียนรู้การสอนและมีประโยชน์

2.5.2 บอกความสำคัญของเรื่อง เพื่อให้การศึกษาเรื่องนั้นๆ มีคุณค่าและความหมายยิ่งขึ้น

2.5.3 สร้างความสัมพันธ์กับผู้อ่าน ให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิดว่าเขียนขึ้นสำหรับผู้อ่านโดยเฉพาะ ส่งผลให้ผู้อ่านสนใจเรื่องนั้นๆ เพิ่มขึ้น

ชุดิมา สัจจันนท์ (2523, น.44) ได้สรุปเกณฑ์การประเมินคุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ 3 ด้าน คือ

1. ด้านโครงเรื่อง ต้องเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน และไม่เยิ่นเย้อมากเกินไป มีความสัมพันธ์กับพื้นฐานและประสบการณ์ของเด็ก มีเงื่อนไขที่สนุกสนานชวนติดตาม คลื่นคลายเงื่อนไขปมรวดเร็ว และจบลงด้วยดีทำให้ผู้อ่านสุขใจ

2. ด้านตัวละคร ตัวละครมีวัยใกล้เคียงกับเด็ก เพราะเด็กยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง บทบาทตัวละครเด่นและช่วยให้จดจำได้ดี และตัวละครน้อย

3. ด้านสำนวนภาษา ภาษาง่าย สั้น ชัดเจนถูกต้อง เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและวัยของเด็ก ภาษาเหมาะกับบุคลิกภาพของตัวละคร ตรงตามสมัยของเรื่อง และเป็นภาษาที่คนนิยมใช้ บทสนทนาเหมาะสมไม่เยิ่นเย้อ

4. ฉากหรือบรรยากาศของเรื่อง เป็นบรรยากาศที่เด็กคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์ และช่วยเสริมสร้างประสบการณ์

วิริยะ สิริสิงห์ (2524, น.82) ได้กล่าวถึงการประเมินคุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ว่า ควรพิจารณา ดังนี้

1. มีจุดคิดที่แน่นอน
2. คำโครงเรื่องติดต่อกันจนเด็กติดตามอย่างสนุกสนาน
3. สำนวน ภาษา สำคัญมาก ควรให้ถูกต้องมีศิลปะการเขียนและเขียนให้ตรงรสนิยมของเด็ก

4. การจัดรูปเล่มเหมาะสมสวยงามดี
 5. ภาพประกอบถือว่าสำคัญที่สุดขาดไม่ได้ และภาพจะต้องตรงกับเนื้อเรื่องด้วย
 6. ตรงตามความสนใจ ความนิยมและพื้นฐานความรู้ของเด็กในแต่ละระดับ
- กล่าวโดยสรุป การประเมินคุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ต้องคำนึงถึงเนื้อหาที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ โครงเรื่องต้องไม่ซับซ้อน อ่านเข้าใจง่าย ควรมีความเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน และควรสนองความต้องการของผู้อ่าน สารประโยชน์ที่ผู้อ่านควรได้รับ นอกจากฝึกทักษะการอ่านแล้ว ผู้อ่านควรได้แนวคิดนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และถ้าเลือกหนังสือดีราคาถูกแล้วจะเป็นการเพิ่มความประหยัดและลดค่าใช้จ่ายได้ด้วย

6.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตำนาน

6.3.1 ความหมายของตำนาน

ได้มีนักการศึกษา มีผู้เชี่ยวชาญหรือนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของ ตำนาน ไว้ ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.347) และ ราชบัณฑิตยสถาน (2556, น.497) ได้ให้ความหมายของตำนานไว้คล้ายคลึงกัน ดังนี้ ตำนาน หมายถึง เรื่องแสดงกิจการอันมีมาแล้วแต่ปางหลัง เรื่องราวมนานที่เล่าสืบต่อกันมาของสถานที่ บุคคล หรือพิธีกรรม เป็นต้น, เรื่องราวมนานที่เล่ากันสืบ มา, เช่น ตำนานพุทธเจดีย์, ตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว, เรียกพระปริตรบทหนึ่งๆ ว่า ตำนาน ในคำว่า เจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน

ฝ่ายวิชาการภาษาไทย (2552, น.451) ได้ให้ความหมายของ ตำนาน ว่า ตำนาน หมายถึง น. เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เช่น ตำนานพระธาตุ, พระปริตรบทหนึ่งๆ เช่น เจ็ดตำนาน

นาฏวิภา ชลิตานนท์ (2524, น.107 - 112) ได้ให้ความหมายของ ตำนาน ไว้ ดังนี้ ตำนาน หมายถึง เรื่องเล่าต่อกันมา โดยสมมติว่าจริง เป็นเรื่องซึ่งมักเกี่ยวกับกษัตริย์ วีรบุรุษ หรือบุคคลสำคัญๆเป็นชนิดหนึ่งของนิทานพื้นเมือง ซึ่งเน้นเกี่ยวกับมนุษย์ มีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบาย

หรือ สรรเสริญบรรพบุรุษและวงศ์วานโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามมิใช่การจดบันทึกทางประวัติศาสตร์ แต่อาจกล่าวถึงบุคคลในประวัติศาสตร์และข้อเท็จจริงบางประการในประวัติศาสตร์

กล่าวโดยสรุป ตำนาน คือ เรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมา อาจเป็นเรื่องจริง หรือเรื่องสมมุติ มีเนื้อหาอธิบายที่มาของสิ่งต่างๆ หรือสถานที่ต่างๆ ที่คนในสมัยก่อนยังไม่สามารถเข้าใจได้

6.3.2 ความสำคัญของตำนาน

สมพร จารุณี (2538, น.26) ได้กล่าวถึงความสำคัญของตำนานไว้ว่า ตำนานมีความสำคัญ คือ ให้ประโยชน์ทางการศึกษาแก่ประชาชน คือ บอกให้ทราบความจริงที่สำคัญต่างๆ เป็นแหล่งศึกษาสภาพชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้าน ซึ่งมีความสำคัญดังนี้

1. ให้คุณค่าด้านสังคม โดยแสดงให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษและสภาพบ้านเมือง ตลอดจนความรู้สึกรักนึกคิดของบรรพบุรุษในสมัยนั้น

2. ให้คุณค่าด้านปรัชญาและความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ นิทานและตำนานท้องถิ่นเป็นที่รวมแห่งปรัชญาการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เนื้อเรื่องสอดแทรกปรัชญาแง่คิดของชีวิต ศีลธรรม ตลอดจนคติธรรม เพื่อยกระดับจิตใจของผู้อ่านและผู้ฟังให้สูงขึ้น ทำให้เข้าใจพื้นฐานของชีวิตได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3. สะท้อนประวัติศาสตร์การต่อสู้ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ว่ากว่าจะรวมกันเป็นประเทศชาติในปัจจุบัน ต้องรบพุ่งเสียเลือดเนื้อมากมาย

4. สะท้อนเรื่องกรรมและการตั้งสัจย์อธิษฐาน ตำนานส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นแจ่มชัดว่าทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ผลชั่ว รวมทั้งให้ข้อคิดเรื่องการทำความดี และหากตั้งสัจย์อธิษฐานก็จะได้สมปรารถนา

5. อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเชื่อ

6. สร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เพราะเมื่อทราบเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นที่กว่าจะมาเป็นคนชาติเช่นทุกวันนี้ บรรพบุรุษต้องต่อสู้กับความยากลำบากต่างๆ อย่างมากมาย ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และมีกำลังใจในการต่อสู้ เพื่อพัฒนาสังคมต่อไป

ศรีศักร วัลลิโภดม (2550, เว็บไซต์) กล่าวถึงความสำคัญของตำนาน ไว้ดังนี้

ตำนาน มีความสำคัญคือ เป็นสิ่งที่บอกความเป็นมาของเผ่าพันธุ์ เหตุการณ์การมีตัวตน และสำนึกร่วมในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ตำนานนั้น ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นจากการแสวงหาข้อเท็จจริงตามเหตุการณ์และเวลาที่เป็นจริง หากเป็นการสร้างมาจากความเชื่อในเวลาและเรื่องราวที่สมมติเพื่อการอยู่ร่วมกันทางสังคมอย่างมีจารีตประเพณีและศีลธรรมมากกว่า เพราะฉะนั้น ตำนาน หรือ Myth คือประวัติศาสตร์ในความเป็นจริงของมนุษยชาติและการเป็นมนุษย์ อีกทั้งยังเชื่อว่าเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์แบบที่หาข้อเท็จจริงอีกด้วย ถ้าหากสอบค้นได้ว่าเขียนขึ้นหรือสร้างขึ้นใน

สมัยใด ภาษาและเรื่องราวในตำนานมักไม่ใช่เรื่องที่เป็นจริง หากเป็นเรื่องเปรียบเทียบ เรื่องสมมติ ที่ค่อนข้างเป็นสัญลักษณ์สะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ ค่านิยมของกลุ่มชนที่เป็นเจ้าของตำนาน

สรุปได้ว่า ตำนานมีความสำคัญทั้งด้านสังคม แสดงให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษและสภาพบ้านเมือง ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของบรรพบุรุษในสมัยนั้น และคุณค่าด้านปรัชญา ความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ นิทานและตำนานท้องถิ่นเป็นที่รวมแห่งปรัชญา การดำเนินชีวิตของคนในสังคม เนื้อเรื่องสอดแทรกปรัชญาแง่คิดของชีวิต ศีลธรรม ตลอดจนคติธรรม พร้อมสะท้อนประวัติศาสตร์การต่อสู้ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ตำนานแสดงให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่ว่า ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว รวมทั้งให้ข้อคิดถึงเรื่องการทำความดีและสร้างความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

6.3.3 ประเภทของตำนาน

กรมศิลปากร (2538, น.388 – 391) ได้แบ่งประเภทของตำนาน ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ตำนานที่มีเนื้อหาติดำบรรพ์ เป็นตำนานที่เขียนด้วยภาษาไทยยวน มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบ้านเมืองและการสลายตัวของเมืองต่างๆ ในเขตล้านนา ก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 นอกจากนี้ยังปรากฏเรื่องราวปรัมปราของกำเนิดมนุษย์ ตลอดจนเรื่องราวของกษัตริย์และบรรดาราชาวงศ์ ตำนานประเภทนี้ไม่สามารถระบุชื่อผู้แต่งและเวลาที่แต่งได้อย่างแน่ชัด เช่น ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ ตำนานสิงหนวัติกุมาร เป็นต้น

2. ตำนานที่มีเนื้อหาแบบประวัติศาสตร์สากล หมายถึงตำนานที่มีเนื้อหาหลากหลาย ในส่วนแรกจะเริ่มเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติมาจนถึงการเผยแผ่พุทธศาสนาในลังกาและล้านนา บางครั้ง อาจกล่าวถึงการสังคายนาพุทธศาสนาในสมัยต่างๆ อีกด้วย เนื้อเรื่องส่วนต่อมาเป็นเรื่องราวของราชวงศ์มังราย โดยเริ่มตั้งแต่กำเนิดราชวงศ์ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระราชกรณียกิจทางศาสนาอันเป็นการแทรกแนวความคิดและความเชื่อทางพุทธศาสนาในเนื้อเรื่องมาโดยลำดับ ตำนานกลุ่มนี้มักจะมีระบุชื่อผู้แต่ง และระยะเวลาที่แต่งได้แน่นอน เช่น ชินกาลมาลีปกรณ์ แต่งโดยพระรัตนปัญญา แต่งเสร็จเมื่อ พ.ศ.2061 เป็นต้น

3. ตำนานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ เป็นกลุ่มตำนานที่มีจำนวนมากที่สุด เนื้อหาจัดอยู่ในกรอบพุทธศาสนาเช่นกัน แต่มีขอบเขตมุ่งเน้นอธิบายถึงประวัติความเป็นมาของปูชนียสถานและปูชนียวัตถุ เช่น ตำนานวัดพระธาตุคุดอยสุเทพ ตำนานพุทธสิหิงค์ เป็นต้น

ไพรส เลิศพิชัยกมล (2516, น.25) แบ่งประเภทตำนานแบบนิทาน ดังนี้

1. ตำนานเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ ปรากฏการณ์ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์พบเห็นคุ้นเคย แต่ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเกิดจากอะไร จึงมีผู้รู้แต่งเป็นเรื่องเล่า อธิบายที่มาของปรากฏการณ์ธรรมชาติ เหล่านี้ออกมาเป็นรูปนามธรรม เช่น ตำนานเกี่ยวกับจันทรุปราคาในภาคเหนือ เรียก กบกินเดือน

2. ตำนานเกี่ยวกับสถานที่ ด้วยมนุษย์มีสมองจึงพยายามแสวงหาเหตุผลและมโนภาพเพื่ออธิบายที่มาของสิ่งต่างๆ จึงเกิดเป็นเรื่องเล่าตำนานเกี่ยวกับสถานที่และภูมิประเทศรอบๆ ตามลักษณะความเชื่อและความนิยมของคนในท้องถิ่นเข้าไปจนคนปัจจุบันอาจถือว่าเป็นเรื่องไร้สาระ ตำนานเหล่านี้มีส่วนช่วยให้เราเข้าใจความคิดและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของเราได้อย่างดี เช่น ตำนานแม่น้ำปิง

3. ตำนานเกี่ยวกับบุคคล มักเป็นเรื่องที่กล่าวถึงคุณธรรม ความฉลาด ความสามารถ ความกล้าหาญของบุคคล ซึ่งมีตัวตนจริง และกำหนดระยะเวลาของเหตุการณ์ที่แน่นอน บางครั้งมีเรื่องเหนือธรรมชาติที่เกิดจากการเล่าตกแต่งเสริมขึ้นแต่มีเค้าความจริงอยู่ เช่น พระเจ้าพรหมราชา

กล่าวโดยสรุป ประเภทของตำนาน แบ่งเป็น ตำนานเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ มักเป็นเรื่องเล่า อธิบายที่มาของปรากฏการณ์ธรรมชาติออกมาเป็นรูปธรรม ตำนานเกี่ยวกับสถานที่ เป็นการกล่าวถึงสถานที่และยกเอาเรื่องเล่า ความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแสดงออกถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษได้เป็นอย่างดี และ ตำนานเกี่ยวกับบุคคล มักเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเฉลียวฉลาดของ ความกล้าหาญ ไหวพริบปฏิภาณ

6.3.4 เนื้อหาของตำนานและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองขอนแก่น

1) ความหมายของตำนานท้องถิ่น

นาฏวิภา ซิลิตานนท์ (2544, น.120) กล่าวว่า ตำนานเป็นบันทึกเหตุการณ์ซึ่งย้อนไปไกลที่สุดในอดีต และส่วนหนึ่งของตำนานยังเป็นเรื่องเกี่ยวกับคำบอกเล่าปรัมปรา ซึ่งเล่าถ่ายทอดกันมาโดยหาแหล่งกำเนิดไม่ได้ แต่ต่อมาเรื่องราวเหล่านี้จะถูกบันทึกลงไว้สมัยหนึ่งไม่ได้หมายความว่าเรื่องราวที่ปรากฏในตำนานจะแม่นยำ ถูกต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะการบันทึกตำนานมักทำขึ้นหลังจากเหตุการณ์นั้นๆ เกิดขึ้นนานแล้วและไม่ได้ผ่านการไต่สวนหาข้อเท็จจริง นอกจากนั้นยังมีลักษณะการจด คัดลอก รวบรวม ชำระแก้ไขโดยมีจุดประสงค์ต่างกัน เช่น การสืบทอดศาสนา การแสวงหาบุญกุศล ฯลฯ

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2527, น.23-25) กล่าวว่า ตำนานเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ของล้านนา ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นประชุมพงศาวดารท้องถิ่นของโยนนครอบคลุมระยะเวลาถึง 9 ศตวรรษ เริ่มตั้งแต่เป็นนิยายปรัมปรา เรื่องสร้างเมืองต่างๆ ราวพุทธศตวรรษที่ 16 จนถึงการเป็นประเทศราชของกรุงเทพฯ ฯ ในต้นสมัยรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ 24 โดยมีลักษณะ

ของการผสมผสานเอาเรื่องราวอันเป็นที่เกิดจากความคิดและความเชื่อที่ต้องการความเข้าใจแบบหนึ่ง โดยเฉพาะที่แตกต่างจากปัจจุบันเพราะการแสดงออกของตำนาน มักเป็นไปในรูปของสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นจากลักษณะความคิดทางสังคม

จึงสรุปได้ว่า เนื้อหาของตำนานเป็นบันทึกเหตุการณ์ในอดีต เป็นเรื่องราวปรัมปรา เล่าถ่ายทอดกันมาโดยหาแหล่งกำเนิดไม่ได้ เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นซึ่งมีข้อมูลทางประวัติศาสตร์แฝงอยู่ มีลักษณะการจด คัดลอก รวบรวม ชำระแก้ไขโดยมีจุดประสงค์ต่างๆตามความสำคัญของแต่ละเรื่องราวนั้นๆ

2) ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น

(1) ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน การสร้างเมืองขอนแก่นจากการบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ และเอกสารหลักฐานที่ปรากฏ จังหวัดขอนแก่นนั้นมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญหลายเหตุการณ์ ตั้งแต่เหตุความวุ่นวายในราชอาณาจักรล้านช้าง การสร้างบ้านแปงเมือง ในตำนานกล่าวว่าเดิม ภาคอีสานเป็นส่วนหนึ่งของเมืองสุวรรณภูมิ หรือเรียกว่า ท่งศรีภูมิ มีผู้ครองเมืองคนแรกนามว่า เจ้าแก้วมงคล (พระบิดาของ พระขัติยวงศา (ทนต์) เจ้าเมืองร้อยเอ็ด คนแรก) ภายใต้การสถาปนาแต่งตั้ง ของ เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านช้างจำปาสัก

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ราวปี พ.ศ.2331 เพี้ยเมืองแพน ได้ขอแบ่งราษฎรและไพร่พลประมาณ 330 คน ขอแยกตัวออกจากเมือง สุวรรณภูมิไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ฝ่งบึงบอน ยกขึ้นเป็นเมืองที่ดอนพะยอมเมืองเพี้ย (ปัจจุบัน คือ บ้านเมืองเพี้ย ตำบลเมืองเพี้ย อำเภอบ้านไผ่) และมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในบ้านชีโล่่น ปัจจุบัน คือ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งเมืองชื่อ “เมืองท่ง” หรือ “เมืองสุวรรณภูมิ” ขึ้นตรงต่อเมืองสุวรรณภูมิ ต่อมาราว 9 ปี ในปี พ.ศ.2340 เพี้ยเมืองแพน ก็ได้พาไพร่พลย้ายมาตั้งเมืองใหม่บริเวณเมืองเก่า บึงแก่นนคร ในปัจจุบัน และได้รับพระบรมราชานุญาตให้ตั้งเมือง “ขอนแก่น” และสถาปนาเจ้าเมือง “เพี้ยเมืองแพน” เป็น “พระนครศรีบริรักษ์” เจ้าเมืองขอนแก่น คนแรกในปี พ.ศ. 2340

เอกสารพงศาวดารอีสานฉบับพระยาขัติยวงศา (เหล่า ณ ร้อยเอ็ด) ได้กล่าวถึงการตั้งเมืองขอนแก่นว่า “...ได้ทราบข่าวว่าเมืองแพน บ้านชีโล่่น แขวงเมืองสุวรรณภูมิ ราษฎร ไพร่พลประมาณ 330 คน แยกจากเมืองสุวรรณภูมิไปขอตั้งฝ่งบึงบอนเป็นเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เมืองแพนเป็นพระนครศรีบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่น...” ขอนแก่นจึงได้ทีมาว่าเป็นเมืองคู่กับเมืองมหาสารคาม ปลายสมัยรัชกาลที่ 1 ในราว พ.ศ. 2352 เนื่องจากที่ตั้งเมืองขอนแก่นอยู่ใกล้ชิดกับเมืองชนบท (ชนบท) ซึ่งขึ้นกับเมืองนครราชสีมา จึงได้ย้ายเมืองไปตั้งที่

บ้านดอนพันชาติ หรือดงพันชาติ (ปัจจุบันเป็นท้องที่บ้านโนนเมือง หมู่ที่ 15 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม)

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ราวปี พ.ศ. 2398 ได้มีการย้ายเมืองขอนแก่นไปตั้งที่บ้านโนนทอง พากบึงบอนทางทิศตะวันออก (บริเวณบ้านโนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน) จนถึง พ.ศ. 2410 ย้ายเมืองอีกครั้งไปตั้งที่บ้านดอนบม บริเวณฝั่งตะวันออก (บริเวณบ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน) ด้วยเหตุผลทางด้านการคมนาคมสะดวกเนื่องจากต้องใช้แม่น้ำในการคมนาคมติดต่อ ซึ่งห่างจากจุดที่ตั้งปัจจุบัน ประมาณ 8 กิโลเมตร

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ราวปี พ.ศ. 2434 โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ขึ้นไปเป็นข้าหลวงต่างประเทศ เนื่องจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองหัวเมืองลาวใหม่ โดยเปลี่ยนบริเวณหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือเป็นหัวเมืองลาวพวน เมืองขอนแก่นไปขึ้นกับเมืองลาวพวน ตอนเสด็จผ่านเมืองขอนแก่น ได้ไปประทับแรมที่บ้านท่อม 1 คืน เพราะเส้นทางคมนาคมหรือทางม้า โคเกวียน แต่ก่อนจากนครราชสีมา ต้องผ่านมาเมืองชนบท ผ่านบ้านท่อมไปยัง หนองคาย ทรงเห็นว่าบ้านท่อมทำเลดี มีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น ใกล้เส้นทางไปมาในสมัยนั้น จึงโปรดให้ย้ายเมืองขอนแก่นจากบ้านดอนบมไปตั้งที่บ้านท่อม (บริเวณบ้านท่อม ตำบลบ้านท่อม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน) ซึ่งห่างจากที่ตั้งปัจจุบัน 13 ก.ม. และเปลี่ยนนามตำแหน่งเจ้าเมือง เป็นผู้ว่าราชการการเมืองในปี พ.ศ. 2436 ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในแผ่นดินกรณีพิพาทไทยกับฝรั่งเศส เป็นเหตุให้ไทยต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งการปกครองออกเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านสังกัดกระทรวงมหาดไทย จังหวัดขอนแก่นได้โอนไปขึ้นกับ มณฑลอุดร ต่อมาปี พ.ศ. 2442 เนื่องจากบ้านท่อมในฤดูแล้งกันดารน้ำ ไม่เหมาะแก่การตั้งเมืองใหญ่ จึงโปรดย้ายเมืองจากบ้านท่อม กลับไปตั้งที่บ้านเมืองเก่า บริเวณบึงบอนด้านตอนเหนือ (บ้านเมืองเก่า ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน) ต่อมาปี พ.ศ. 2447 ได้เปลี่ยนนามตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่นเป็น ข้าหลวงประจำบริเวณลำชี ตลอดจนปี พ.ศ. 2450

ต่อมาปี พ.ศ. 2459 โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมือง มาเป็น จังหวัดและให้เรียกเจ้าเมืองเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2476 เมื่อการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ทางราชการได้ประกาศให้เปลี่ยนนามตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดอีกครั้ง ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย และในตอนหลังปี พ.ศ. 2495 ทางราชการ ให้เปลี่ยนนามตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดอีกครั้ง และยังคงใช้ตำแหน่งนี้จนถึงปัจจุบัน (บุญยรงค์ นิลวงศ์ และ สิทธิพร ณ นครพนม, 2544, น.92-93)

กล่าวโดยสรุป เมืองขอนแก่นนับตั้งเมืองขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2340 จนกระทั่งปัจจุบันเป็นเวลา 200 กว่าปี ได้มีการย้ายเมืองมาแล้วหลายครั้ง จนกระทั่ง ณ ที่ตั้งปัจจุบัน เมืองขอนแก่นได้มีความเจริญรุดหน้ามาโดยลำดับ และมีความเป็นศูนย์กลางของภาคอีสานมานับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพี้ย เป็นตำแหน่งขุนนาง ทางขนบธรรมเนียมประเพณี ระบอบการปกครองของภาคอีสาน สมัยเก่า ซึ่งเทียบเท่าชั้นเสนาบดี หรือกรมเมือง ถ้าเป็นเมืองที่มีกษัตริย์ใช้ชื่อ พญา หรือ พระยา นำหน้า แต่ถ้าเป็นหัวเมืองใช้คำว่า เพี้ย นำหน้า (เพี้ย มาจาก พญา -พีระ-เพียร ไม่ใช่ เพี้ย ซึ่ง เป็นภาษาท้องถิ่น)

(2) ตำนานพระธาตุขามแก่น

ประมวล พิมพ์เสน (2542, น.69) กล่าวถึงประวัติของพระธาตุขามแก่น ไว้ดังนี้ พระธาตุขามแก่นเดิมมีชื่อว่า พระธาตุบ้านขามหรือพระธาตุใหญ่บ้านขาม พ.ศ.2499 เปลี่ยนชื่อเป็นพระธาตุขามแก่น มีเรื่องเล่ามาดังนี้ นับจากเดิมตั้งแต่สมัยองค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ของเราได้ทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระองค์ได้เสด็จจาริกเที่ยวประกาศ พระพุทธศาสนาเผยแผ่พระธรรมของพระองค์ที่ได้ตรัสรู้นั้นให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น สาวกที่ตรัสรู้ในพุทธกาลมีมากมาย พระองค์มีพระชนมายุได้ 80 ปี พระองค์ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน ในวันอังคารขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ปีมะเส็ง เมื่อพระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระมหากัสสปเถระเจ้า พร้อมด้วยพระอรหันต์สาวกทั้งหลายและมีกษัตริย์พร้อมด้วยราชบริพาร ได้มานมัสการถวายพระเพลิงพระพุทธรูปของพระองค์ท่าน เมื่อถวายพระเพลิงเสร็จได้ประกาศให้ กษัตริย์ในชนบทต่างๆได้มารับพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โทณพราหมณ์ผู้เป็นปราชญ์ฉลาดมีขนาดทองเป็นเครื่องตวงให้แก่กษัตริย์ต่างๆ ด้วยความเรียบร้อย ส่วนพระบรมธาตุกระโยงหัว(กระโหลกพระเศียร) ของพระองค์ขุฎิกภาพรหมนำไปประดิษฐานไว้ในพรหมโลกพระธาตุเขี้ยวหมากแวง (พระธาตุเขี้ยวแก้ว) พระอินทร์นำไปประดิษฐานไว้ในชั้นดาวดึงส์ พระธาตุกระดูกด้ามมีด (พระรากขวัญ) พระยานาคนำไปประดิษฐานไว้ในเมืองนาค เหลือแต่พระอังคารของพระองค์ ยังไม่มีการแจกสันปันส่วนกันอย่างไร กษัตริย์นครต่างๆ เมื่อได้รับแจกแล้วก็ได้นำไปประดิษฐานไว้ในเมืองของตน เว้นแต่นครที่อยู่ในปัจจุบันประเทศ เป็นประเทศที่อยู่ห่างไกล มัชฌิมประเทศ จึงมิได้รับแจก

ครั้งต่อมาโมริยกษัตริย์ เจ้าผู้ครองเมืองโมริย์ที่อยู่ใน ปัจจุบันประเทศ อยู่ห่างไกลกรุงกุสินารา ก็ได้ทราบข่าวพระสารีริกธาตุได้แจกหมดแล้วเหลือแต่พระอังคาร กษัตริย์โมริย์ จึงได้รับพระอังคารของพระพุทธรูป โดยบรรจุไว้ในกระอุบทองรอง รับประทานไว้ในนครโมริย์ เป็นที่เคารพสักการะต่อไป ครั้นกาลสมัยล่วงเลยมาประมาณพุทธศักราชล่วงได้ 8 ปี พระมหากัสสปเถระเจ้า มีความปรารถนาที่จะนำเอาพระอัฐธาตุของพระพุทธรูปไปประดิษฐานไว้ ภูภพฟ้าซึ่งได้นำมาว่า พระธาตุพนมในเวลานี้ ดำริห์แล้วก็นำมาตามพุทธประสงค์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วก็จัดการก่อสร้างพระธาตุพนมขึ้น มีพระมหากัสสปเถระเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันต์ 500 องค์เป็น

ประธาน และมีพระยาทั้ง 5 เป็นศาสนูปถัมภกคือ พระยาอินทปัฐนคร พระยาคำแดง พระยานันทเสน พระยาสุวรรณภิงคาร พระยาจุฬนิพรหมทัตต์ จัดการก่อสร้างขึ้นจนแล้วเสร็จ สำเร็จในเวลาอันควร ครั้นต่อมาในปีที่ก่อสร้างพระธาตุพนมเสร็จนั้น โมรียกษัตริย์ พร้อมด้วยพระอรหันต์ ในเมืองโมรีย ได้ทราบข่าวว่ามีการก่อสร้างพระธาตุพนมขึ้น พระองค์มีความศรัทธาเลื่อมใส ทรงดำริจะนำเอาพระอังคารของพระพุทธเจ้าที่ได้รับมาสถาปนานั้น ไปบรรจุไว้ในพระธาตุพนมร่วมกับพระอรุรังคะธาตุของพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกัน พระอรหันต์ยอดแก้ว พระอรหันต์ธวัชชี พระอรหันต์คันทีเถระเจ้า กับคณะร่วม 9 รูป และพระยาหลังเขียวเจ้านคร พร้อมด้วยราชบริพาร จำนวน 90 คน ก็เชิญพระอังคารของพระพุทธเจ้าออกเดินทางไปประดิษฐานไว้ในพระธาตุพนม การออกเดินทางของพระอรหันต์ทั้ง 9 และพระยาหลังเขียว ก็มุ่งหน้ามาทางทิศเหนือ แต่พอมาถึงดอนมะขามแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ตั้งพระธาตุบ้านขามปัจจุบัน เวลาที่ค่าแสงพระอาทิตย์ก็หริ่ลับลงไป จึงได้พากันพักแรมคืนในสถานที่นี้ และสถานที่นี้ภูมิประเทศก็ราบเรียบมีห้วยสามแยก น้ำไหลผ่านรอบๆ ดอน และในที่พักมีต้นมะขามใหญ่ต้นหนึ่ง ซึ่งตายล้มลงแล้ว เปลือกกะพี้และกิ่งก้านสาขาไม่มี เหลือแต่แก่นข้างในเท่านั้น ต้นมะขามที่เหลือแต่แก่นนี้เป็นที่เก็บสิ่งของและรองรับพระอังคารของพระพุทธเจ้า เมื่อรุ่งเช้า พระอรหันต์ทั้ง 9 และพระยาหลังเขียวพร้อมด้วยบริวารตื่นนอนแล้ว ก็จัดเตรียมการเดินทางมุ่งหน้าไปสู่สถานที่ก่อสร้างพระธาตุพนมต่อไป พอไปถึงพระธาตุพนมปรากฏว่าการก่อสร้างได้เสร็จเรียบร้อยแล้ว จะเอาอะไรเข้าไปบรรจุอีกไม่ได้ ได้แต่พากันนมัสการพระธาตุพนมเท่านั้น แล้วก็พากันเดินทางกลับถิ่นเดิม ตั้งใจว่าจะนำเอาพระอังคารของพระพุทธเจ้า ไปสถาปนาไว้ที่นครของตนอย่างเดิม แล้วก็พากันกลับตามสายทางเดิม เมื่อมาถึงที่พัก ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระธาตุบ้านขามในปัจจุบัน ก็ได้พบเห็นต้นมะขามที่ตายล้มลงนั้น กลับลุกขึ้นผลิดอกออกผลแตกกิ่งก้านสาขา มีใบเขียวชุ่มแลดูงามตา จะเป็นด้วยเทพเจ้าสร้างนิมิตหรืออำนาจอภินิหารพระอังคารของพระพุทธเจ้า ก็ไม่ทราบ เห็นเป็นที่อัศจรรย์ดังนี้ พระอรหันต์ทั้ง 9 รูป พร้อมด้วยพระยาหลังเขียว จึงได้ตกลงเห็นดี ก่อสร้างพระธาตุครอบต้นมะขาม บรรจุพระอังคารของพระพุทธเจ้าไว้พร้อมด้วยแก้วแหวนแสนสารพัดนึก โดยทำเป็นพระพุทธรูปแทนพระองค์ เข้าบรรจุไว้ในพระธาตุนี้ทั้งสิ้น การก่อสร้างพระธาตุบ้านขามนี้เดิมก็เป็นเหมือนรูปที่เรามองเห็นอยู่ ณ ปัจจุบันนี้ เมื่อก่อสร้างเสร็จแล้ว พระยาหลังเขียวก็จัดการสร้างบ้านสร้างเมือง ส่วนพระอรหันต์ทั้ง 9 องค์ ก็จัดการสร้างวัดวาอารามขึ้น คือวิหารและพัทธสีมาเป็นของ คู่เคียงกันกับพระธาตุ เหตุการณ์เป็นดังนี้ จึงได้นามว่า "พระธาตุขามแก่น" และพระธาตุขามแก่นจึงมิได้ปรากฏนามในตำนานอรุรังคะธาตุเหมือนพระธาตุทั้งหลาย และชาวขอนแก่นสักการบูชาพระธาตุขามแก่น เป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์ คู่บ้านคูเมือง

(3) ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น

ศาลหลักเมืองขอนแก่น เป็นสถานที่ที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น มีประวัติและที่มาอันยาวนาน นับตั้งแต่การสร้างบ้านแปงเมือง ศาลหลักเมืองขอนแก่น เป็นสถานที่ที่อยู่คู่เมืองขอนแก่นมาช้านาน มีคนเล่าต่อกันมาว่า เจ้าคุณพระราชสารธรรมมุนี (หลวงพ่อกัณฑ์) เจ้าคุณเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น วัดศรีนวล ได้เล่าว่า เมื่อประมาณ ปี พ.ศ.2498 ราวๆเดือน 4 ได้มีคนแก่ชาวเมืองชุมแพคนหนึ่ง มากราบเรียนท่านเจ้าคุณว่า มีอยู่วันหนึ่งเขาได้ไปนอนพักที่โรงนาฝนปรอลาดว่าเห็นคนแก่หนุ่มชุกชวาบ่นว่า "อยากจะไปอยู่ในเมือง" คืนที่สองฝันอีกว่า "อยากจะไปอยู่ในเมือง" และพูดต่อว่า "อยากจะไปอยู่เป็นมิ่งขวัญของเมือง" พอคืนที่สามก็ได้ฝันลักษณะเดิมอีก จากนั้นพอตื่นขึ้นก็รู้สึกว่าร้อนรนอยู่ไม่ได้นอนไม่ได้ ไม่รู้จะไปปรึกษาใคร ก็เลยเดินทางเข้าไปในเมืองมาเล่าความฝันให้ท่านเจ้าคุณฟัง และท่านเจ้าคุณได้ถามว่า "ลักษณะตรงนั้นเป็นอย่างไร" คนแก่ตอบว่า "ลักษณะตรงนั้นเป็นกู่เก่า มีป่าขนาดใหญ่ ต้นไม้ขึ้นหนาที่บมีเสาคหิน และใบเสมาเป็นจำนวนมาก" ท่านเจ้าคุณก็เลยออกปากว่า "ถ้าเป็นมิ่งเป็นขวัญของเมือง ก็ต้องเป็นหลักเมือง" ประกอบว่าจังหวัดขอนแก่นยังไม่มีหลักเมืองท่านเจ้าคุณจึงเรียนให้ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น คือ หลวงพินิจ และได้มอบหมายให้ฝ่ายพระมหาสุคนธ์ พระอีกจำนวนหนึ่งพร้อมปลัดจังหวัดไปอัญเชิญหลักเมืองออกมาจากกู่ และเกิดอาเพศฝนตกหนัก มีฟ้าผ่าลงมาโดนเสาหลักเมือง (ปัจจุบันเป็นเสาหลักเมืองอำเภอชุมแพ) รถเกิดติดหล่มไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ ก็เลยปรึกษากันว่า "เขาเป็นผู้น้อย ผู้ใหญ่ไปได้มาเพิ่นเลยไป" และได้อัญเชิญหลักเมืองลงไว้ที่วัดพระนอน แล้วกลับมาเล่าเหตุการณ์ให้ท่านเจ้าคุณฟัง ท่านเจ้าคุณเลยไปอัญเชิญด้วยตัวเองได้นำหมอลำ หนึ่ง มาฉลองที่วัดพระนอนหนึ่งคืน แล้วค่อยอัญเชิญออกมา สี่หลัก หลักที่หนึ่งอยู่ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่น หลักที่สองอยู่ที่ศาลหลักเมืองอำเภอชุมแพ ส่วนสองหลักที่เหลืออยู่ที่หน้าโบสถ์วัดศรีนวลจังหวัดขอนแก่น ลักษณะหลักเมืองเป็นเสาคหินทราย รูปทรง 8 เหลี่ยม สูงประมาณ 3 เมตร มีลายสลักตัวหนังสือขอม

(4) ตำนานท้าวเพียงเมืองแพน

บุญรงค์ นิลวงศ์ และ สิทธิพร ญ นครพนม (2544, น.70 -71)

กล่าวถึง ตำนานท้าวเพียงเมืองแพน ไว้ดังนี้

ท้าวเพียงเมืองแพน หรือ พระยานครศรีบริรักษ์ (เพียง หรือ เพี้ย หมายถึงตำแหน่งของขุนนางไทยแคว้นล้านนาและล้านช้าง คือ พญา) เป็นบุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น กล่าวว่ ในปี พ.ศ. 2332 ท่านได้พาบุตรพร้อมด้วยผู้คนประมาณ 330 คน อพยพจากบ้านชีหล่น แขวงเมืองสุวรรณภูมิ (ปัจจุบันอยู่ในเขตท้องที่ อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด) มาตั้งอยู่ที่บ้านบึงบอน (บ้านเมืองเก่า ตำบลในเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น ปัจจุบันนี้) เดิมขึ้นอยู่กับพระยานครราชสีมา ต่อมาเมื่อไปบอกลงมายังกรุงเทพฯและพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีพระบรมราชโองการยกฐานะบ้านบึงบอนขึ้นเป็น “เมืองขอนแก่น” เมื่อ พ.ศ. 2340 ตั้งให้

“ท้าวศักดิ์” ซึ่งเป็น “ท้าวเพี้ยเมืองแพน” เป็นเจ้าเมืองขอนแก่น มีนามว่า “พระนครศรีบริรักษ์บรมราชภักดี” หรือผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่นคนแรก ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

การตั้งชื่อเมืองขอนแก่นแต่เดิมท้องถิ่น บ้านขาม มีเนินดินอยู่ตรงกลางทุ่ง มีน้ำล้อมรอบในหน้าน้ำและมีต้นมะขามต้นหนึ่งตายไปนานแล้วเหลือแต่ตอที่เป็นแก่น เมื่อมีการสร้างพระธาตุพนม พระยาหลังเขียวและพระอรหันต์ทั้ง 9 พร้อมด้วยข้าราชการจะนำพระอังคารธาตุของพระพุทธเจ้าไปบรรจุที่พระธาตุพนม แต่การเดินทางมาค้ำมีดที่ตรงดอนที่มีน้ำล้อมรอบ จึงหยุดและวางสัมภาระตลอดจนพระอังคารธาตุไว้บนตอมะขาม ขณะพักผ่อนหลับนอน พอรุ่งขึ้นจึงเดินทางต่อไป เมื่อไปถึงพระธาตุพนมปรากฏว่าได้สร้างเสร็จแล้ว จะเอาอะไรเข้าไปบรรจุอีกไม่ได้จึงพากันนมัสการพระธาตุพนมแล้วเดินทางกลับมาตามทางเดิม เมื่อมาถึงเนินดินที่เคยพักผ่อน ต้นมะขามที่ตายไปเหลือแต่แก่นกลับผลิใบเขียวชอุ่มเป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก พระอรหันต์ทั้ง 9 พร้อมด้วยพระยาหลังเขียวจึงตกลงสร้างเจดีย์ครอบต้นมะขามไว้ แล้วบรรจุพระอังคารธาตุของพระพุทธเจ้าลงไว้ ชาวบ้านเรียกเจดีย์องค์นี้ว่า “พระธาตุขามแก่น”

เมื่อท้าวเพี้ยเมืองแพนอพยพมาจากบ้านชีหล่น มาตั้งอยู่ที่บ้านบึงบอน จึงได้ถือเอา ปุชนิยสถานแห่งนี้ เป็นชื่อเมืองขอนแก่น เพราะท่อนไม้แห้ง ๆ เหลือแต่แก่นนั้น ชาวพื้นเมืองจะเรียกว่า “ขอนแก่น” ท้าวเพี้ยเมืองแพน ผู้เป็นปฐมเจ้าเมืองจึงได้ตั้งชื่อเมืองว่า “ขอนแก่น”

เมื่อสร้างเมืองเสร็จแล้ว ท้าวเพี้ยเมืองแพน ได้สร้างวัดขึ้น 3 แห่ง คือ วัดใต้ (ปัจจุบันคือ วัดธาตุพระอารามหลวง) วัดกลาง (ปัจจุบันคือ วัดกลางเมืองเก่า) และวัดเหนือ (ปัจจุบันคือ วัดหนองแวงพระอารามหลวง) เมืองขอนแก่น ตั้งอยู่บ้านดอนพันชาติ เป็นเวลา 27 ปีและได้มีการย้ายที่ตั้งหลายครั้ง ที่นานที่สุดคือตั้งที่ตำบลพระลับ 55 ปี จากนั้นจึงย้ายมาที่ศูนย์ราชการปัจจุบัน มีตำแหน่งที่เรียกว่าพระนครศรีบริรักษ์ที่สำคัญ คือ ท้าวอิน ท้าวมุง นางน้อย พระนครศรีบริรักษ์ (ท้าวจาม)

ท้าวเพี้ยเมืองแพนถึงแก่กรรมและมีได้มีใครสืบทอดเป็นเจ้าของเมือง เนื่องจากท้าวจามซึ่งเป็นบุตรชายได้เสียชีวิตก่อนหน้าแล้ว จึงแต่งตั้งท้าวคำบัง ซึ่งเป็นบุตรเขย เป็นเจ้าเมืองต่อมา ท้าวเพี้ยเมืองแพน (ท้าวอู่) ได้นำทัพจากเมืองขอนแก่นไปตีทัพฮ่อจนได้รับชัยชนะถึง 3 ครั้ง และได้รับความดีความชอบ รัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท้าวอู่ เป็น พระยานครศรีบริรักษ์ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่เหนือกว่าพระนครศรีบริรักษ์ (ท้าวมุง) ซึ่งถือว่าเมืองขอนแก่นขณะนั้นมีเจ้าเมืองอยู่ 2 ท่าน เคยมีปฏิบัติมาก่อนเป็นการปกครองแบบประเทศราชกับนครหลวงพระบาง ท้าวมุงได้ถือแก่กรรมในปี พ.ศ.2424 ท้าวอู่ก็ได้เป็นเจ้าพระยาเมืองเพียงท่านเดียว

จังหวัดขอนแก่น ได้สร้างอนุสาวรีย์ “ท้าวเพี้ยเมืองแพน” หรือ “พระยานครศรีบริรักษ์” ไว้ที่ริมบึงแก่นนครเพื่อให้ชาวเมืองขอนแก่นได้สักการบูชาในฐานะพ่อเมืองขอนแก่น คนแรก

(5) ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น

หมอลำ เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวอีสาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า เริ่มเกิดขึ้นเมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏที่ชัดเจน แต่มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง และได้รับความนิยมมากทุกยุคทุกสมัย

5.1 การกำเนิดของหมอลำ

5.1.1 เกิดจากความเชื่อเรื่องผีฟ้า ผีแถน และผีบรรพบุรุษ เชื่อว่า สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความเจ็บป่วยแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงทำพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยตามวิธีการของหมอผี คือ การขับ ลำผีฟ้า ลำส่อง ลำทรง แล้วพัฒนาการลำเป็น “ลำพื้น” และ “ลำกลอน” ตามลำดับ

5.1.2 เกิดจากธรรมเนียมการอ่านหนังสือผูก และการเทศน์ลำ หนังสือผูก ที่มีการจารลงในใบลาน อาจเป็นชาดก หรือนิทานพื้นบ้านที่สนุกสนาน เช่น สังข์สินไช กำพำผีน้อย ฯลฯ ชาวอีสานในอดีตมักจะมีการอ่านวรรณกรรมพื้นบ้านในงานศพ หรือ อ่านในการ “งันหม้อกรรม” คือ การอยู่ไฟหลังคลอดบุตรของสตรี เมื่อมีเพื่อนบ้านมาเยี่ยมหรือแสดงความยินดี มักมีการจับกลุ่มกันฟังนิทานจากหนังสือผูก แล้วต่อมาก็มีการใช้แคนเป็นดนตรีประกอบ จนเกิดเป็นการแสดงที่เรียกว่า “ลำพื้น” ขึ้น

5.1.3 เกิดจากการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว เนื่องในโอกาสต่างๆ เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การเข็นฝ้าย หรือในงานนักขัตฤกษ์ โดยหนุ่มสาวได้มีโอกาสพบปะ และ สนทนากันด้วยโวหารที่ไพเราะ และมีความหมายลึกซึ้งที่เรียกกันว่า ผูกผญา หรือ จำผญา

5.2 ความหมายของหมอลำ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของหมอลำไว้ ดังนี้

ปรีชา พิณทอง (2528, น.457-564) หมอลำ คือ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการเล่าเรื่องต่างๆ หลากๆเรื่อง หรือผู้ที่ท่องจำเอากลอนมาขับร้องหรือมาเล่า การแสดงหมอลำ เริ่มจากการเล่านิทานที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับจารีตประเพณี ศีลธรรม โดยเรียกกลอนเหล่านั้น ชุมนุมกัน ตอนแรกนั่งเล่า ต่อมาเปลี่ยนเป็นยืนเล่า โดยนำเอาวรรณคดี นิทานมาเล่า เช่น การเกิดสังข์ศิลป์ชัย เป็นต้น ผู้เล่าออกท่าทางประกอบการเล่า ต่อมาใช้สำเนียงเสียงสั้นบ้างยาวบ้าง และออกเสียงสูงๆ ต่ำๆ และนำเครื่องดนตรีอีสานมาบรรเลงประกอบ

ก่อ สวัสดิ์พานิช (2533, น.216) ได้กล่าวถึง หมอลำว่า เป็นนักร้องพื้นเมือง โดยร้องกันเป็นกลอน ทำนองของการร้องมีอยู่สองสามแบบ กลอนลำแต่งขึ้นมาด้วยความประณีตบรรจงหมอลำจะต้องท่องกลอนลำให้ขึ้นใจ เวลาลำจะไม่ติดขัด หมอลำต้องเสียงดี มีเสียงดัง สดใส ฟังชัดเจน และต้องเสียงไม่ตกเวลาลำนานๆ

ไพรัตน์ พลเยี่ยม (2532, น.11-12) ได้กล่าวถึง หมอลำ ไว้ดังนี้ หมอลำ หมายถึง การขับลำนำด้วยภาษาถิ่นอีสานประกอบเสียงดนตรีพื้นเมืองที่เรียกว่า แคน

กล่าวโดยสรุป คือ ลำ คือ องค์ประกอบของการแสดงหมอลำ สันนิษฐานมาจาก สิ่งที่มีลักษณะยาว เช่น ลำน้ำ ลำไม้ แต่ความลำมีความยาวมาก กว่าที่จะท่องได้ บางกลอนลำ (ความลำ) ประมาณ 1 ชั่วโมง ลำหมายถึง การร้อง (ลำ) ตามทำนอง หมอ คือ ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ หมอลำ หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในด้านการลำตามทำนอง แบ่งได้ตามลักษณะ ทำนองของการลำ เช่น ลำเต้ย ลำกลอน ลำเรื่อง ลำเรื่องต่อกลอน ลำเพลิน ลำซิ่ง

คำว่า "หมอลำ" มาจากคำ 2 คำมารวมกัน ได้แก่ "หมอ" หมายถึง ผู้มีความชำนาญ และ "ลำ" หมายถึง การบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยทำนองอันไพเราะ ดังนั้น หมอลำ จึงหมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยทำนองเพลง

5.3 ประเภทของหมอลำ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

5.3.1 หมอลำที่แสดงออกเพื่อความบันเทิง ได้แก่ หมอลำเรื่อง หมอลำกลอน หมอลำซิ่ง และ หมอลำเพลิน

5.3.2 หมอลำที่แสดงในพิธีกรรม ได้แก่ หมอลำผีฟ้า หมอลำส่อง

5.4 หมอลำที่แสดงออกเพื่อความบันเทิง

5.4.1 หมอลำเรื่อง หมอลำที่ลำเป็นเรื่องราว เรื่องที่ใช้แสดงมักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน แบ่งออกเป็น 6 ชนิด คือ

1) หมอลำพื้น เป็นการลำที่มีผู้แสดงเพียงคนเดียว ใช้แสดงเพื่อความบันเทิงปัจจุบันหาดูได้ยากมาก ผู้แสดงจะรับบทบาทเป็นตัวละครทุกตัวในเรื่อง

2) หมอลำหมู่ หรือ หมอลำเรื่องต่อกลอน ใช้ผู้แสดงจำนวนมากตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง มีเครื่องดนตรีประกอบเพิ่มขึ้น เช่น พิณ (ซุง หรือ ซิ่ง) กลอง หมอลำจะแสดง เป็นตัวละครตามบทบาทในเรื่อง การดำเนินเรื่องค่อนข้างช้า แต่ก็ได้อรรถรสของละครพื้นบ้าน หมอลำได้ใช้พรสวรรค์ของตัวเองในการลำ ทั้งทางด้านเสียงร้อง ปฏิภาณไหวพริบ และความจำ เป็นที่นิยมในหมู่ผู้สูงอายุ

3) หมอลำเพลิน เป็นหมอลำที่พัฒนามาจากหมอลำหมู่ แต่ได้รับ

4) หมอลำก๊ပ်ก๊ပ် หรือ หมอลำก๊ပ် หมอลำชนิดนี้เป็นการลำเพียงคนเดียวใช้ก๊ပ်เป็นเครื่องประกอบจังหวะแทนการเป่าแคน มักแสดงในงานสมโภชหรืองานมงคล

5) หมอลำแมงตับเต่า เป็นหมอลำเรื่องเก่าแก่ของชาวไทเลย มีเนื้อหาแฝงธรรมะ คติธรรม มีการลำอยู่ 2 ทำนอง คือ ทำนองแมงตับเต่า จังหวะจะเร็ว และทำนองโอ่หนึ่งสือ จังหวะจะช้า

6) ลำซิ่ง มีวิวัฒนาการมาจากลำคู่ใช้ผู้แสดงสองถึงสามคน ใช้เครื่องดนตรีสากลเข้าร่วมให้จังหวะเหมือนลำเพลิน มีหางเครื่องเหมือนดนตรีลูกทุ่ง กลอนลำ

สนุกสนานมีจังหวะอันเร้าใจ ทำให้ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งระบอบไปสู่การแสดง
พื้นบ้านอื่นให้ต้องประยุกต์ปรับตัว เช่น เพลงโคราชกลายเป็นเพลงโคราชชิง กันตรึมก็กลายเป็น
กันตรึมร็อค หนังสือปรัมพัย (หนังสือลูกอีสาน) กลายเป็นปรัมพัยชิง

5.4.2 หมอลำกลอน เป็นการแสดงลำอย่างหนึ่งของอีสานลักษณะ
เป็นการลำ ที่มีหมอลำชายหญิงสองคนลำสลับกันมีเครื่องดนตรีประกอบเพียงชนิดเดียว คือแคน หมอ
ลำกลอนแยกเป็นหลายชนิด กลอนลำต้องมีคำว่า “ไอ้ละน้อ” และ คำว่า “สีนาวล” เช่น

1) ลำคู่ เป็นการลำโต้ตอบกันระหว่างชาย – หญิง เนื้อหาใน
การลำมักเกี่ยวกับการเมือง ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์

2) ลำชิงชู้ เป็นการลำที่ใช้ผู้ลำเพียงสามคน ชายสองคน และ
หญิงหนึ่งคน ฝ่ายชายต้องลำแสดงการไถ่อดตนเองเพื่อเอาชนะใจฝ่ายหญิงให้ได้

3) ลำล่อง เป็นหมอลำที่มีผู้ลำเพียงคนเดียว มักลำในเวลาที
การแสดงใกล้จะเลิก และพรรณนาเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพ

5.5 หมอลำที่แสดงในพิธีกรรม

5.5.1 หมอลำสอ่ง เป็นการลำที่หาข้อผิดพลาด หรือ เหตุแห่งความ
ชุ่นข้องหมองใจซึ่งเป็นการเชื่อของคนในท้องถิ่น มีจุดมุ่งหมายเพื่อสวดสอ่งหาอาการเจ็บป่วย ซึ่งชาว
อีสานเชื่อว่าความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนี้มาจากอำนาจของผี หรือสิ่งลี้ลับ วิธีลำสอ่งจะใช้ผู้ลำเป็นผู้ชาย
และมีหมอแคนหนึ่งคน นอกจากนั้นจะมีหญิงสาวบริสุทธิ์สองคน ร่วมแสดงด้วย

5.5.2 หมอลำผีฟ้า การลำผีฟ้าเป็นการเชื่ออีกอย่างหนึ่งของชาว
อีสาน ผีฟ้า เป็นผีซึ่งสถิตอยู่บนฟ้าซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์ คนป่วยอาจไปลบหลู่หรือกระทำผิดต่อผีฟ้า
การลำผีฟ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อบูชาพระยาแถน หรือ เทวดา ให้ช่วยรักษาคนเจ็บป่วย ต้องมีการตั้ง
เครื่องบูชาพระยาแถนด้วย นอกจากนี้การลำผีฟ้ายังมีข้อห้ามมากมาย (ชะล่า) เช่น ห้ามใครมายืมของ
ในบ้าน ห้ามใครมาขอสั่งของ ห้ามผู้ชายมาชองแหวะหรือแตะต้องคนป่วย เป็นต้น

5.6 ทำนองกลอนลำ

ทำนองกลอนลำ สรุปลได้เป็น 4 ประเภท คือ

5.6.1 กลอนสั้น หรือ ลำทางสั้น คือ คำกลอนที่สั้นๆ ใช้สำหรับลำ
เวลามีงานเล็กๆ น้อยๆ เช่น งานทำบุญบ้าน หรืองานประจำปี เช่น งานบุญเดือนหก เป็นต้น เช่น
กลอนขึ้นลำ กลอนลงลำ กลอนลำเหม็ดคีน กลอนโต้น กลอนตัง กลอนต่ง กลอนอัศจรรย์ กลอน
สอย กลอนหนังสือเจียง กลอนเตยหรือผญา ลำสี่พันดอน และลำสั้น เป็นต้น

ลำทางสั้น จะมีคำว่า “สีนาวล” ยกตัวอย่างกลอนลำทางสั้น (โดย
หมอลำราตรี ศรีวิไล)

โ้ละน้อ (เอื้อน)	หละจ้งว่าสาธุสา
ผู้ข้าขอบุชาคุณพระรัตนตรัย	พร้อมด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ที่ทรงสิงสถิตอยู่เทิงแผ่นดินโลกา	คุณบิดามารดา คุณครูบาอาจารย์
ให้มาคุ้มแนมน้ำ	ผู้ข้าลำบากเวทีย่ำให้มีแนวคา
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในโลกา	ให้มาคุ้มห่อ.....ในวันนี้
โ้ย ล่น้อ..	นวนลนวล เอย
หละแม่นว่าเดื่อนาย	อภิวันทานน้อมจอมใจแก้วแก่น
คุณถ่ายกใส่เกล้า	น้อมก้มใส่เศียร
ทุกสิ่งเพี้ยนผู้คุ้มกราบวันทา	คุณครูบาอาจารย์ข่อยให้ยกยอชูค้ำ
ผู้ข้าล้าวันนี้เวทีสนามกว้าง	ปวงประชาไฟร่ฟ้า
ทางตื่นแดนไตร	สินานวล แคนม่วนไว้ก่อนท่อนี้หนา
ลำตัน (เตา) ทำนองล้าล่อง มีคำว่ “โ้ย” ขึ้นก่อน	
โ้ย โ้ย โ้ย ...	หละเสียง เอ้อ เอ้อ เอ้อ ...
ฝากเสียงล้านำเสียงแคนมาให้	ด้วยหัวใจอันฮักหอม
ซุมเฮาฮู้แล้วน้อ (ซ่า)	ว่าศิลปินพื้นบ้าน
เป็นวัฒนธรรมค้ำจุนโลกได้	น้อเฮาฮู้บ่แม่นตัวกัน
ขอยสร้างสรรค้ความงาม	โ้ย โ้ย น้อ..โ้ย ล่นา
เอาหละฮานี้	ขอเรียนมายังท่านประธานใหญ่ในงาน
ท่านรองผู้อำนวยการโรงเรียน	และคณาจารย์ทุกคน
มาฮ่วมงานในวันนี้	ฉันราตรีได้รับเกียรติอย่างยิ่ง
มาล้ากลอนส่ง	จุดประสงค์ว่ให้ล้าร้องน้นสู่ฟัง
โครงการนี้เพิ่นตั้งในศาสตร์หรือศิลป์	ด้านการรงค์ความรู้
ด้านหมอล้าพื้นบ้าน	สู่เด็กและเยาวชน
ประชาชนทั่วไป	ฮ่วมกันในงานนี้
การสืบสานใจไทย-	นิยมยังยืนพร้อม
นำกันพร้อมพร้า	ให้ผ่านสื่อเสียงล้า
ผู้ว่าราชการจังหวัดเพิ่นสั่งให้	เฮาจ้งได้ต่อสาน
มาบัดนี้ทุกท่านฟังต่อกันไป	แม่ราตรีดีใจหลายได้ฮ่วมงานวันนี้
มาเห็นวงดนตรีวงโปงลางแสนเมืองยอดเยี่ยมขอยกมือเป็นทีหนึ่ง	
หมอล้ากะเฮ็ดให้แม่ซาบซึ้ง	ถึงใจแท้ทุกประการ
หนังสือกะบ่ได้อ่าน	เพิ่นท่องได้เรียบร้อย

นี่จั่งแมนตีหลาย	กะย่อนความใส่ใจ
จั่งค้อยเป็นสำนี้	
ผู้เพิ่นดีสุด	นั่นคืออาจารย์ผู้สอนสั่ง
หัวหน้าวงโปงกลางเพิ่นมีใจตั้งมั่น	จั่งสอนได้ในสิ่ง...เอ้อ
ข้ามไปอีกกว่านั้น	คือผู้ใหญ่ในโรงเรียน
ท่านรองผู้อำนวยการของโรงเรียน	และคณาจารย์ทุกคน
ชวยกันวันนี้	จั่งได้มีโปงกลางแสนเมืองขึ้น
อันสวยงาม...เยี่ยมเสมอ	แม่ราตรีคิดว่า
ต้องเจริญก้าวหน้าไปพุ่นดอกบ่เขา	หรือแมนพวกหมู่เจ้านั้นสิว่าซ้ำได้
คั่นพอใจคือความลำแม่ราตรีจาไว้	คั่นพอใจความนี้ดีเจน่ากันบ่
คั่นพอใจแล้วน้อ ให้ตบมือให้	ในเฮา...
ไ้อ้ยน้อ.....โอ ไ้อ้ย ละนา	

(ลำทางสั้น : ราตรี ศรีวิไล)

คำอธิบายศัพท์

ให้มากุ่มห่อ	หมายถึง	ปกป้อง รักษา
ฮวมงาน	หมายถึง	ร่วมงาน
ตัว	หมายถึง	โกหก
สาธุสา	หมายถึง	สาธุ การเปล่งวาจาแสดงความเห็นชอบ

5.6.2 กลอนยาว หรือลำทางยาว กลอนสำหรับใช้ลำในงานการกุศล งานมหรสพต่างๆ กลอนยาวนี้ใช้เวลาลำประมาณหนึ่งชั่วโมงแล้วแต่กรณี

5.6.3 ลำเต้ย คือ กลอนลำที่ทำนองสั้น กระฉับกระเฉง ไม่เอื้อนเสียง สนุกสนาน ส่วนใหญ่ใช้เกี่ยวพาราสี ทำนองมีหลายทำนอง เช่น เต้ยโขง เต้ยพม่า เต้ยธรรมดา เต้ยหัวโนนตาล

5.6.4 ลำเพลิน หรือหมอลำหมู่ เป็นการลำที่มีผู้แสดงครบหรือเกือบครบตามจำนวนตัวละครในเรื่องที่ดำเนินการแสดง มีอุปกรณ์ประกอบทั้งฉาก เสื้อผ้าสมจริง และมีเครื่องดนตรีประกอบ คือ พิณ (ซุงหรือซิ่ง) แคน กลอง การลำมี 2 แนวทาง คือ ลำเวียง เป็นการลำแบบลำกลอน และหมอลำแสดงเป็นตัวละครตามบทบาทในเรื่อง

6. วิวัฒนาการของหมอลำ

การแสดงหมอลำ นับเป็นมหรสพที่อยู่คู่ชาวอีสานมาช้านาน และได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง วิวัฒนาการของหมอลำเริ่มจากการเล่านิทาน โดยวิธีการนั่งเล่าให้ลูกหลานฟัง แต่เมื่อการนั่งเล่านิทาน เกิดความน่าเบื่อ ผู้เล่าจึงยืนขึ้นเล่า หลังจากนั้นก็มี การออกท่าทางเพื่อให้เกิดความสนุกสนานแก่ผู้ฟัง เล่าด้วยน้ำเสียงสูงๆต่ำๆ สั้นยาว สลับกันไป จนมีคนนำเอาเครื่องดนตรีมาเล่นประกอบ เช่น ซุง ซอ ปี่ แคน ทำให้เกิดความสนุกสนานเพิ่มอรรถรสแก่ผู้ฟังมากขึ้น จนกลายมาเป็นหมอลำในที่สุด

การลำในสมัยก่อนมักนำเนื้อหาของนิทานพื้นบ้าน เช่น สินไซ การะเกด จันทร์โครพ มาลำ โดยใช้หมอลำชาย 1 คน และหมอลำแคน 1 คน ผู้ลำจะสมมติตนเองเป็นตัวละครทุกตัวในเรื่องและลำตลอดคืน จากนั้นเริ่มมีหมอลำฝ่ายหญิงมาแสดงคู่กัน มีบทเกี่ยวพาราสี ซึ่งซู้ (ยาดมั่ว) ทำให้หมอลำคู่สมบูรณ์แบบมากขึ้น

การลำพื้น ถือเป็น การพื้นฐานของหมอลำ ต่อมาวิวัฒนาการมาเป็นการลำคู่ คือ การลำ 2 คน ชายกับชาย ชายกับหญิง ต่อมาการลำระหว่างชายกับชายจึงเลิกไป ราวปี พ.ศ.2495 เหลือเพียงการลำระหว่างชายกับหญิงจนถึงปัจจุบัน หมอลำคู่ยังแตกออกไปเป็นการลำซิ่งซู้ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ลำชาย 2 คน หญิง 1 คน หรือหญิง 2 คน ชาย 1 คน จะซิ่งหญิงหรือชายที่มีอยู่เพียงคนเดียว

หมอลำที่มีชื่อเสียงชาวขอนแก่นมีมากมาย ด้วยเหตุที่จังหวัดขอนแก่นเป็นดินแดนแห่งเมือง “หมอลำแคน” หมอลำที่มีชื่อเสียงในอดีต เช่น พ่อพิมพ์ รัตนคุณศาสน์ แม่ท่านไมใช่ ชาวขอนแก่นโดยกำเนิด แต่เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านวรรณกรรมท้องถิ่น มีผลงานดีเด่นด้านการแต่งกลอนลำ มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีสาน จนได้รับยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็น “ศิลปินพื้นบ้านดีเด่น ประจำปี 2528” และได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขาวรรณกรรมท้องถิ่น หมอลำทองมาก จันทะลือ เป็นชาวขอนแก่นโดยกำเนิด มีชื่อเสียงมากในแถบภาคอีสานด้านกลอนลำ ได้รับยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหมอลำ ประจำปี พ.ศ. 2528 หมอลำเคน ดาเหลา ท่านไมใช่ชาวขอนแก่นโดยกำเนิดแต่ใช้ชีวิตในขอนแก่นหลายสิบปี หมอลำเคน ดาเหลา เริ่มชีวิตการเป็นหมอลำตั้งแต่อายุ 16 ปี เป็นศิลปินหมอลำอาวุโส ที่มีลีลาการลำและศิลปะการแสดงเป็นแบบฉบับหมอลำ และยังได้รับเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหมอลำ ในปี พ.ศ.2534 และหมอลำราตรี ศรีวิไล (บงสิทธิพร) เป็นอีกท่านหนึ่งที่สืบสานการแสดงพื้นบ้านหมอลำ ได้จัดตั้งหน่วยงานที่สังกัดศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยแม่ครุราชตรีศรีวิไล ด้านศิลปกรรมกรรมแสดงพื้นบ้าน (หมอลำ) ที่จังหวัดขอนแก่น

วิวัฒนาการของหมอลำได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จากการที่มีผู้ลำเพียง 2-3 คน กลายเป็นการลำหลายๆคน คือ ประมาณ 10 คนขึ้นไป จึงเรียกว่า “หมอลำหมู่” มีการนำเอานิทานพื้นบ้านหรือชาดกที่เป็นเรื่องราวมาแสดง และมีลีลาการลำที่แตกต่างออกไปของแต่ละคณะ เช่น ลำเรื่องต่อกลอน ลำเพลิน คณะหมอลำที่มีชื่อเสียงมากของจังหวัดขอนแก่น คือ คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2500 โดยมีหมอลำบุญลือ หาญสุริย์ และหมอลำชวลา หาญสุริย์ สองสามีภรรยา ได้ก่อตั้งคณะหมอลำ โดยเริ่มต้นจากการสืบทอดเจตนารมณ์ วงหมอลำ จากพ่อครูอินตา บุญทา บรมครูของหมอลำคณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ คณะแก่นนครบันเทิงศิลป์ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2517 โดยคุณพ่อสมจิตร คุณแม่คำสี เพ็ชรสังหาร พ่อสมจิตรเป็นช่างตัดผม แม่สีเป็นแม่ค้าขายผัก ทำร่วมไปกับการแสดงหมอลำ คณะอนุภาารวิเศษศิลป์ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2502 โดยคุณพ่อ “อนุภาารผ่านวงษ์”

7. สำเนียงลำ

สำเนียงลำ แบ่งได้เป็น 2 สำเนียง คือ สำเนียงขอนแก่นและสำเนียงอุบล ฯ ความแตกต่างระหว่างสำเนียงขอนแก่นกับสำเนียงอุบลฯ จะสังเกตได้จากทำนองลำทางสั้น ซึ่งจะพอมีหลักสังเกตได้ดังนี้

7.1 สำเนียงอุบลฯ จะใช้กลอนล้วน ไม่มีแทรกด้วยคำพูด ส่วนสำเนียงขอนแก่น นิยมพูดแทรกหรือเติมเข้าไปในกลอนลำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่เห็นหัวต่อระหว่างบทกลอนที่ใช้ถามหรือตอบ

7.2 สำเนียงอุบลฯ ที่มีจังหวะชัดเจน หนักแน่น มั่นคงและสม่ำเสมอ สำเนียงขอนแก่นนั้นยากแก่การแบ่งวรรคแบ่งตอน ไกล่ไปทางสำเนียงพูด

7.3 สำเนียงขอนแก่น หมอลำบางคนอาจจะมีการจังหวะชัดเจน แต่สำเนียงหรือกระแสเสียงทางภาษาก็ยังบ่งบอกในตัว เช่นเดียวกับสำเนียงพูด

7.4 ในตอนเดินดง หมอลำสำเนียงอุบล ฯ จะยังคงรักษาทำนองเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง แต่หมอลำสำเนียงขอนแก่นจะบิดผันท่วงทำนองเป็นแบบลำทางยาว

ยกตัวอย่างกลอนลำทำนองขอนแก่น กลอนลำ “ชีวิตชานา” ของ คุณแม่ฉวีวรรณ ดำเนิน ดังนี้

กลอนลำ “ชีวิตชานา”

โอย.....ฟ้าเอ๋ยฟ้าฮ้องฟ้าฮ้องคอยเสียงโยนๆดังไกล เป็นหยิ่งเค้จ้งไปฮ้องไกลหัวคันไคพอให้
น้องได้นอนฮ่า เสียงฟ้าฮ้องตี้มตี้มสาวหมอลำคิดฮอดซู้ได้หลงโอย.

โอบ้เขา.....โอบ้เขา.....โอย....หล่น่า.....เอออันนี้ต่อจากนี้สิได้ลำต่อกลอนสอง..
สองผัวเมียทำนา ซ่อยกันกะจนแล้วพอลจากเสร็จดำแล้ว ตาเว็นค่ายค้ำ พ่อบักทำขึ้นเกาะเจ้าหลกก
ล้าว่าแห่นเค้อ พ่อว่าเอ้อ เมื่อก่อนสาตีซ้อยสิหลกคนเดียวแม่อินางเมือบ้าน
พอลแล้วเตรียมเอาถั่วยบวงหาบกะต่าตองต้อนทั้งฮ้อมว่าลูกนำ เสียงฟ้าฮ้องตี้มตี้มฟาวหย่างมาเฮือน
เสียงฝนมาตี้มัวเม่าฟ้า นำคั่นนาคั่นเมือบ้านเขียดจินาฮ้องอ้อบแอ็บเหลียวเบ็งน้ำ
ว่อบแวบเป็นคลื่นจ้งทะเล.....มองมาบ้านเห็นโนนตาลมีดจุ่มคุ่ม เห็นแต่กอไผ่บ้านล่ายชายใบหุ่มละ
ห่อนำ ฟาวหย่างจ้ำเข้าป่าส่อนลอนเสียงวอนๆเรไรสงเสียงแมงง่วง เห็นเป็นพวงหันหน้าหางนกยูง
เหลืองอ้อยฮุย เสียงคนคุยสิเข้าบ้านเย็นแล้วสิตัวเมือ ฮ้อมลูกเต่าจูงหมู้งัวควย(ควาย)ฝนตกฮ่าแรงไวๆ
เข้า ไวกจ้าวเสียงฮือเชือกฟาดควยบักเลพองตุ้เด็กน้อยว่าซี้หลัง

เสียงมะลิ่งตั้งตั้งฝนไถ่มาทันฝนตกลงเปียกปอนตี้มเปื้อน พอถึงเฮือนมีอน้าวหัวคันไคจ้ง
แกบคันแม่่นวางต่าไว้.. สิเตรียมซิ่น...แห่ม่นเปลี่ยนแพร.....แห่ม่นเปลี่ยนแพร... อันนี้ผู้กควยแห่มลูก
หล่าอย่าสุให้มันหลุด ผักปะตุตีไล่ใส่กลอนให้มันแน่น แมสิตั้งไฟถ่า เอาปลามาตี้มป่นคั่นพ่อใหญ่ผู้ฮ้อย
บ้านอะฮือพร้อมพองถาม น้ำบ่ถ่วมบ่ฮื่อใหญ่กสะแบงดินบ่แข็งบ่อินางฮื่อใหญ่แคมโพนนั้น
เสียงถามกันตี้มบ้านกลับจากนาพุ่มพู่ ถึงยามนอนพากันชดซี้คุ่นนอนแล้วกะบ่ตีง อันจ้งซี้เผิ่นจ้งว่าซา
วนา ถึงเวลาสมควรสิต่าเวลาเค้อค่า หวีสิลาเค้อค่าสิขอลาไปก่อนพวกพอแม่แม่ลูกก่อน หลานสิขอ
จากแล้วคุณป้ากะพองอจักหน้อยนี้สิได้หย่างคอมมอมไปคอมมอดังกะปอมงอยไม้หลานสิไล่เมือ
บ้าน หนองไหลค้ำมีดจุ่มคุ่มเห็นแต่กอไผ่หุ่มสิเมือบ้าน แห่ม่นก่อนเค้อ..สิลาแล้ว คุณคน.....คุณคน

คำอธิบายศัพท์

ฟ้าฮ้อง	หมายถึง	ฟ้าร้อง
เป็นหยิ่งเค้	หมายถึง	ทำไม
ซ้อย	หมายถึง	ช่วย
ตาเว็น	หมายถึง	ตะวัน พระอาทิตย์
หลก	หมายถึง	ถอน ในที่นี้หมายถึง ถอนกล้า
ตีไล่ใส่กลอน	หมายถึง	ใส่กลอนประตุ ลงกลอนประตุ
สิตัวเมือ	หมายถึง	กลับบ้าน
ถ่า	หมายถึง	รอ

อาจกล่าวได้ว่า หมอลำ เป็นศาสตร์แห่งการแสดงศิลปะพื้นบ้านที่มีคุณค่า และมีความสำคัญยิ่งต่อชาวอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะให้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินและความ

รู้ควบคู่กันไป คือ สอดแทรกความรู้ ความคิด คติธรรม ความเชื่อ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเฉลียวฉลาด และมีส่วนช่วยส่งเสริมจริยธรรม ช่วยอนุรักษ์วรรณกรรม และศิลปะพื้นบ้านเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิดเห็นของประชาชน เป็นภูมิปัญญาของชุมชนในสมัยที่การศึกษายังไม่เจริญเหมือนทุกวันนี้ ถือเป็นความเฉลียวฉลาดของบรรพบุรุษที่ได้สร้างหมอลำ ให้เป็นศิลปะการแสดงที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ยิ่ง

6. ตำนานปราสาทเป็ยน้อย

สุภัทรดิศ ดิศกุล (2540, น.20-22) กล่าวถึง ปราสาทเป็ยน้อย หรือ กู่เป็ยน้อย ไว้ดังนี้

ปราสาทเป็ยน้อย หรือ กู่เป็ยน้อย หรือ พระธาตุกู่ทอง เป็นประสาทรูปทรงขอมอันเลื่องชื่อของจังหวัดขอนแก่น ชื่อเรียกของปราสาท นำมาจากชื่ออำเภอเป็ยน้อย ซึ่งเป็นที่ตั้งของปราสาทแห่งนี้ ส่วนคำว่า “กู่” หมายถึง ปราสาท วิหาร หรือ อนุสาวรีย์ ส่วนชื่อปราสาทอีกชื่อหนึ่ง พระธาตุกู่ทอง เนื่องจากตัวปราสาทตั้งอยู่บริเวณเดียวกันกับวัดธาตุกู่ทอง ชาวบ้านในแถบนี้จึงนิยมเรียกชื่อตามสถานที่ตั้งของปราสาท ปราสาทเป็ยน้อยเดิมเป็นโบราณสถานร้างที่ปรักหักพังอย่างมากแต่ได้รับการบูรณะขุดแต่งจากกรมศิลปากร และปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ให้สวยงามจึงมีสภาพที่สมบูรณ์ แข็งแรง มั่นคง ดังในปัจจุบัน

สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราว พุทธศตวรรษที่ 16 – 17 ที่มีการออกแบบศิลปะผสมระหว่างศิลปะเขมรแบบบาปวน แบบนครวัด และแบบคลัง แต่ยังคงลักษณะของศิลปะบาปวนอยู่มาก ทั้งรูปแบบทับหลังและหน้าบัน สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเทวสถานในศาสนาฮินดู โดยแผนผังการก่อสร้างมีความหมายเป็นเขาพระสุเมรุซึ่งถือเป็นแกนจักรวาล อันเป็นที่สถิตของเทพเจ้า ที่เรียกว่า “ศาสนบรรพต” เป็นปราสาทอิฐ 3 หลังตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้มีอาคารบรรณาลัย 1 หลังและกำแพงศิลาแลงล้อมรอบต่อเชื่อมกับโคปุระ หรืออาคารประตูล้อมทั้งด้านทิศตะวันออก และทิศตะวันตกและมีคูน้ำรูปเกือกม้าล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง ถัดออกมาด้านหน้ามีขาลา หรือขานเรือนที่ยกระดับสูงกว่าเบื้องล่างถัดออกไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียง มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ เรียกว่า “สระวงษ์”

ลักษณะของตัวปราสาทสร้างด้วยศิลาแลง ศิลาทรายและอิฐ จำนวน 4 หลัง มีกำแพงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อด้วยศิลาทรายและศิลาแลง มีสระน้ำขุดล้อมรอบชั้นนอกกำแพงอีกชั้นหนึ่ง และเว้นที่ว่างทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกให้เดินเข้าไปในตัวปราสาทได้ทั้งสองทิศ มีชั้นส่วนทับหลังและหน้าบันที่สลักลวดลายรูปบุคคล และพันธุ์พฤกษาคงหล่นกระจายอยู่ ในปี พ.ศ. 2472 พระอาจารย์ปู่ และนายน้อยซึ่งเป็นผู้นำในการสร้าง " วัดธาตุกู่ทอง " ในบริเวณ ใกล้ ๆ ปราสาท มีการค้นพบทับหลังและหน้าบัน ซึ่งมีภาพสลักสวยงามที่สร้างขึ้นในสมัยขอมหรือเขมรโบราณแบบบาปวน ราว พ.ศ.1550 – 1650 ดังคำพรรณนา ที่กล่าวไว้ว่า

“ทับหลังเหนือกรอบประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกของปราสาทประธาน ทำด้วยศิลาทรายสีแดง สลักเป็นรูปพระนารายณ์บรรทมอยู่เหนือพระยานันตนาคราช มีดอกบัวผุดขึ้นมาจากพระนาภี ของพระนารายณ์ บนดอกบัวมีพระพรหม 4 กร ประทับนั่งอยู่ องค์พระนารายณ์บรรทมเหยียดยาว ใช้พระหัตถ์ขวาบนยกขึ้นยันพระเศียรไว้พระหัตถ์ขวาล่างทรงถือคทา พระหัตถ์ซ้ายบนถือสังข์ และพระหัตถ์ซ้ายล่างถือจักร ทรงผ้าโจงกระเบนสั้นเว้าลงใต้พระนาภี ที่ปลายพระบาททั้งสองข้างที่วางซ้อนกัน มีพระลักษมีชายาของพระนารายณ์นั่งคุกเข่าประครองพระขงฆ์ของพระนารายณ์ไว้เหนือพระลักษมีขึ้นไปสลักเป็นรูปเทวดากำลังเหาะ ”

7. ตำนานเกี่ยวกับ “ภูเก้า ภูพานคำ” และ “นางไขฟ้า พระสุพรหมโมกขา หมาเก้าหาง ”

7.1 ตำนานภูเก้า – ภูพานคำ

ภูเก้า ภูพานคำ หรือ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ตอนบนจังหวัดขอนแก่น ตอนล่างของจังหวัดอุดรธานี และเขตจังหวัดหนองบัวลำภู มีบริเวณค่อนข้างกว้างและจุดท่องเที่ยวหลายจุดไปถึงจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นพื้นที่ในส่วนของภูเก้า ได้แก่ ร่องรอยก่อนประวัติศาสตร์ของชุมชนในสมัยบ้านเชียง เช่น ภาพเขียนสีและภาพสลักตามผนังถ้ำต่างๆ และรอยเท้าไดโนเสาร์ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็น พันธุ์เดียวกับรอยเท้าที่พบที่อำเภอภูเวียง แต่จุดท่องเที่ยวในพื้นที่ของจังหวัดขอนแก่นที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว เรียกว่า ภูพานคำ เป็นที่ตั้งของที่ทำการอุทยาน อยู่ในแนวเทือกเขาภูพาน เรียงตัวยาวตั้งแต่ทิศออกเฉียงเหนือจรดทิศตะวันตกเฉียงใต้

อุทยานแห่งชาติภูเก้า ภูพานคำ ส่วนหนึ่งในพื้นที่อุทยานตั้งอยู่ในเขตจังหวัดขอนแก่นตอนบน มีวัดที่สวยงามแห่งหนึ่ง ชื่อ “วัดพระบาทภูพานคำ” ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น “วัดพระบาทภูพานคำ” ตั้งตระหง่านบนยอดเขาภูพานคำทางเข้าเขื่อนอุบลรัตน์ มีตำนานกล่าวว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 พระอาจารย์บุญ ปัญญาวุฑฒิพร้อมด้วยพระภิกษุ 4 รูป ได้เดินธุดงค์แสวงหาที่วิเวกบำเพ็ญสมณะธรรมเพียรภาวนา ผ่านมาถึงสถานที่แห่งนี้ (เทือกเขาภูพานคำ) เห็นว่าเป็นสถานที่สงบวิเวกเหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรเป็นอย่างยิ่ง จึงได้หยุดพักบำเพ็ญเพียรภาวนา และได้พากันออกเดินเสาะแสวงหาน้ำฉัน ได้พบบ่อน้ำแห่งหนึ่งมีน้ำไหลซึมออกมามิได้ขาด มีรอยเท้าสัตว์น้อยใหญ่นานาชนิดมาตีมีน จึงได้ให้สามเณรที่มาด้วยขุดดินที่ทับถมอยู่ออก ส่วนพระภิกษุก็ช่วยกันขุดดินและใบไม้ออกไปให้พ้นจากปากบ่อ เมื่อขุดเอาดินโคลนและใบไม้ที่ทับถมออกไปหมดแล้ว พิจารณาดู บ่อน้ำมีลักษณะคล้ายรอยเท้ามนุษย์แต่มีขนาดใหญ่กว่า จึงมีความเชื่อว่าน่าจะเป็นรอย พระบาทของพระพุทธเจ้า เมื่อประชาชนทราบข่าวก็พากันมากราบไหว้บูชาอย่างต่อเนื่อง จากนั้นจึงได้จัดงานสมโภชฉลองรอยพระบาท และได้อาศัยน้ำในบ่อตีมีนกินกัน อยู่ต่อมาไม่นานด้วยอานาภาพแห่งนิมิต หรือพุทธรณิมิตยากที่จะคาดเดา ได้เกิดปาฏิหาริย์แสงสว่างขึ้นบริเวณรอยพระบาทตามต้นไม้ใหญ่ ในเวลากลางคืนตลอด 7 คืน จึงได้หายไป กำนันนิลซึ่ง

เป็นเจ้าของที่แห่งนี้ พร้อมด้วยพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเห็นเป็นนิมิตมงคลอันดี เป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ จึงได้ถวายที่ดินแห่งนี้สร้างวัดถวายให้ถาวรในพระพุทธศาสนาต่อไป

วัดพระบาทภูพานคำ มีโบราณวัตถุที่น่าสนใจ คือ รอยพระพุทธรูปจำลองประดิษฐานอยู่ในมณฑปภายในวัดแห่งนี้ มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ คือ พระพุทธรูปอุตรมหายานปางอุบลรัตน หรือ หลวงพ่อใหญ่ ชาวบ้าน เรียก หลวงพ่อขาว หรือ หลวงพ่อภูพานคำ เป็นพระพุทธรูปสีขาวขนาดใหญ่ ตั้งตระหง่านบนยอดภูพานคำ ผู้มาสักการบูชาองค์พระสามารถเดินขึ้นบันไดนาคที่สวยงาม จำนวน 1,049 ขั้น หรือ เดินทางด้วยรถยนต์ตามความเหมาะสม ในวันแรม 1 ค่ำเดือน 11 ของทุกปี จะมีการตักบาตรเทโวตามขั้นบันไดของวัดนี้ นอกจากนี้ภายในบริเวณวัดยังมีศิลปกรรมอื่นๆ อีก อาทิ พระพุทธรูปปางต่างๆ พระสังกัจจายนะ รูปปั้นยักษ์ ถ้าปัญญาจืด และร่องรอยประทับตามลานหินต่างๆ อีกมากมาย อาณาเขตและเนื้อที่ของวัดโดยรวมมีประมาณ 200 ไร่ ทิศเหนือกับทิศใต้จรดเขตการไฟฟ้าฯ ทิศตะวันออกจรดเขตโรงเรียนอุบลรัตนพิทยาคม ทิศตะวันตกจรดภูเขาและเขื่อนอุบลรัตน์ วัดพระบาทภูพานคำ ได้รับอนุญาตตามกฎหมายให้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2492 โดยมีมูลเหตุความเป็นมาของชื่อวัด 2 ประการ คือ ประการแรก ได้ถือเอาตามความเชื่อของชาวบ้านที่สันนิษฐานเอารอยเท้าขนาดใหญ่คล้ายมนุษย์ว่าเป็นรอยพระพุทธรูปของ

7.2 ตำนาน นางไขฟ้า ท้าวสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง

ตำนาน “นางไขฟ้า-ท้าวสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง ” ซึ่งเป็นตำนานที่เกี่ยวข้องกับภูเขาในเขต “อุทยานแห่งชาติภูเก้าและภูพานคำ” ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกัน 3 จังหวัด คือ ขอนแก่น อุตรธานี และหนองบัวลำภู ชาวบ้านมีความเชื่อว่าดินแดนแห่งนี้เป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะเป็น “โนน” หรือ “มอ” ที่แปลกประหลาดมากก็คือว่า สีของพื้นดินบริเวณที่เกี่ยวข้องกับตำนานนี้ จะมี “สีแดง” หรือ “สีอิฐ” จนได้รับการขนานนามว่า “มอดินแดง” จนมีตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบันนี้ว่า

ในอดีตกาลนานมาแล้ว ในแถบตอนกลางของภาคอีสานของประเทศไทยในปัจจุบัน “พระสุพรหมโมกษา” หรือ “ท้าวสุพรหมโมกษา” เป็นบุตรชายคนเดียวของนายพรานป่ากำพร้าแม่มาแต่เด็ก ตอนท้าวสุพรหมโมกษาเกิดมา ได้มีสุนัขประหลาดสีเท่าเก้าหางเกิดมาคู่บารมีด้วยบิดาได้พร้าสอนบุตรชายให้ให้เป็นคนดี และใฝ่ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ และที่สำคัญได้สั่งเสียไว้ว่าให้นำกะโหลกศีรษะของตนไปบูชาโดยไม่ต้องนำไปเผาหรือฝัง เมื่อเติบโตพอที่จะเรียนหนังสือได้ บิดาจึงนำไปฝากไว้กับฤาษีตนหนึ่ง เพื่อเรียนวิชาต่าง ๆ ร่วมกับเจ้าชายราชบุตรของผู้ครองหัวเมืองต่าง ๆ เมื่อสำเร็จแล้วต่างกราบลาพระฤาษีกลับบ้านเมืองของตนเอง ต่อมาบิดาของท้าวสุพรหมโมกษาได้สิ้นชีวิตลง ท้าวสุพรหมโมกษาจึงได้แห่ปราสาทผึ้งมาร่วมงานศพแต่ไม่ทันพิธีจึงทิ้งปราสาทผึ้งเกลื่อนบริเวณไปหมด ในกาลต่อมาได้กลายเป็นหินรูปต่าง ๆ อย่างน่าประหลาดชาวเมืองเรียกกันว่า “หินปราสาท” ส่วนเจ้าเชียงสีห์แห่งเมืองภูเวียง ก็ได้ทำบุญถวายสังฆทานอุทิศไปให้บิดาของเพื่อนด้วย

บริเวณนี้เรียกว่า "ลาดเชียงสีห์" หลังจากจัดงานศพของบิดาแล้ว ท้าวสุพรมหมอกษาได้นำเอากะโหลกศีรษะของบิดามาตั้งไว้บนหิ้งเพื่อบูชาทุกวัน โดยยึดเอาชีพเข้าป่าตัดฟันมาขาย ขุดเผือกขุดมันและกลอยมาเป็นอาหาร ไม่ได้ยึดเอาชีพพรานป่าเหมือนดังบิดา

พระพุทธเจ้า ประการที่สอง ถือเอาตามถิ่นที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นเทือกเขาภูพาน คำอันเกิดปรากฏการณ์แสงสว่างไสวคล้ายหิ่งห้อยในเวลากลางคืนตลอด 7 คืน เมื่อครั้งค้นพบรอยพระบาทใหม่ๆ ด้วยเหตุนี้จึงได้นำเอาปรากฏการณ์ดังกล่าวมาเป็นนามของวัดตั้งแต่นั้นสืบมา

เมื่อท้าวสักเทวราช (พระอินทร์) ผู้อยู่บนสรวงสวรรค์ทราบถึงความเดือดร้อนของ ท้าวสุพรมหมอกษา จึงได้ส่ง "นางไขฟ้า" ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระองค์มาหลบซ่อนอยู่ใน "ไขฟ้า" ฟองใหญ่ฟองหนึ่ง โดยนำไปวางไว้ที่ชายป่าซึ่งเป็นที่ทำกินของท้าวสุพรมหมอกษา แล้วสุนัขเฝ้าทางใต้ไปพบ จึงเห่าเสียงดังไม่ยอมหยุด ท้าวสุพรมหมอกษา จึงเดินเข้าไปดูและต้องประหลาดใจอย่างมากที่เจอไขฟองใหญ่มาก แล้วพระอินทร์ก็คลอใจให้ท้าวสุพรมหมอกษา นำไขฟ้าไปที่กระท่อมของตน โดยท้าวสักเทวราช ต้องการให้นางไขฟ้ามาอยู่ด้วยเพื่อคอยปรนนิบัติรับใช้และคอยช่วยเหลือท้าวสุพรมหมอกษานั่นเอง เมื่อท้าวสุพรมหมอกษาเข้าป่าหาตัดฟันและหาอาหาร นางไขฟ้าจะออกมาจากที่ซ่อนแล้วปิดกวาดทำความสะอาดบ้านและประกอบอาหารไว้รอ คอย จากนั้นจะเข้าไปหลบซ่อนตัวใน "ไขฟ้า" ตามเดิม ตอนแรกท้าวสุพรมหมอกษาคิดว่าชาวบ้านป่าในแถบนี้คงจะเห็นใจและสงสารจึงมาช่วย สงเคราะห์ตน แต่ครั้นนานวันเข้าท้าว สุพรมหมอกษาก็เริ่มสงสัย วันหนึ่งจึงทำที่เข้าป่าตัดฟันตามปกติ แต่ย้อนกลับมาที่บ้านแอบดู จึงได้เห็นเหตุการณ์โดยตลอด จึงย่องเข้าไปเอา "ไขฟ้า" ไปซ่อนเสียที่อื่น ทั้งสองได้มีความรักและได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันในช่วงระยะเวลาหนึ่งเนื่องจาก นางไขฟ้าเป็นนางฟ้าที่มีรูปโฉมงดงามมาก จนเป็นที่กล่าวขวัญกันไปทั่วเขตเรื่องความงามของนางได้เลื่องลือไปถึงเจ้า เมืองอุตตระผู้รั้คุณธรรม และได้พยายามแย่งชิงเอาตัวนางไขฟ้าด้วยกลวิธีต่าง ๆ จนสามารถอุดเอาตัวนางไขฟ้าไปอยู่ในพระนครได้ ก่อนที่นางไขฟ้าจะไปได้สั่งไว้กับหมาเฝ้าทาง เมื่อท้าวสุพรมหมอกษากลับบ้านก็ได้ติดตามไปพร้อมกับหมาเฝ้าทาง จนถึงลำน้ำพองจึงได้พากันว่ายน้ำข้ามลำน้ำพอง โดยท้าวสุพรมหมอกษาเกาะหางของหมาไป กระแสน้ำเชี่ยวกรากมาก จนกว่าจะถึงอีกฝั่งหนึ่งทางทั้งเก้าของหมาก็หลุดกระจัดกระจายออกไปกองอยู่ เก้าท่อน ต่อมาได้กลายเป็นภูเขาเก้าลูกเรียงรายกันอยู่ จึงได้เรียกกันว่า "ภูเก้า" มาจนถึงทุกวันนี้ท้าวสุพรมหมอกษาสสามารถช่วยเหลือนางไขฟ้าได้เป็นผลสำเร็จ เจ้าเมืองอุตตระนครจึงยกทัพติดตามมาเพื่อจะเอานางไขฟ้า ในระหว่างทางเกิดฝนตก เจ้าเมืองถูกฟ้าผ่าตาย ชาวเมืองอุตตระนครเห็นว่า ท้าวสุพรมหมอกษาและนางไขฟ้าเป็นผู้มีบุญญาธิการ จึงได้อัญเชิญครองเมืองอุตตระนครด้วยศัพทราชาธรรมสืบไป

6.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.4.1 งานวิจัยในประเทศ

ราตรี ผลโกชน์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง มนต์เสน่ห์เทพสถิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า 1) หนังสือที่สร้างขึ้นมีรูปเล่มขนาด 20x28 เซนติเมตร ความยาว 164 หน้า เนื้อหาของหนังสือประกอบด้วย ความเป็นมาและปัจจุบันเทพสถิต แหล่งท่องเที่ยวเทพสถิต วัฒนธรรมทางภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่นพื้นบ้านเทพสถิต คนดีเทพสถิต ของดีเทพสถิต โครงสร้างของหนังสือแต่ละเรื่องประกอบด้วย กิจกรรมท้ายเรื่อง และภาพประกอบ 2) การตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยผู้เชี่ยวชาญประเมินด้านการจัดทำรูปเล่มและการพิมพ์ ด้านเนื้อหา ด้านภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ระดับ 0.66 ถึง 1.00 และการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยผู้เรียนประเมินด้านการจัดทำรูปเล่ม และการพิมพ์ ด้านเนื้อหา ด้านภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากหนังสือ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ระดับ 1.00 สรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้นมีคุณภาพเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

จิตาภา ปัตถัย (2551, น.บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านตำบลม อำเภอสังขละ จังหวัดสุรินทร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทพอดุทวิทยา จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า 1) หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านตำบลม อำเภอสังขละ จังหวัดสุรินทร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทพอดุทวิทยา จังหวัดสุรินทร์ ประกอบด้วย นิทานพื้นบ้าน 14 เรื่อง ได้แก่ อาควังนิงอาควเวิน เนียงปรัตนีอ บ เนียงตราเนียงโป้ว เนียงต้อฮทม คลานิงเนิก กน้อรนิงอังกแอบ อาเจย อากจิล เนียงกเดิบ โดงกเดิบชลา ปัวะเก็งกอง จแกคเมมา กำเนิดเนียงบือน เจากซ้อด และโกนตำ แร้ยซอ มีบทนำเรื่องให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำบลม คำอธิบายศัพท์ท้องถิ่น พร้อมภาพประกอบ และกิจกรรมท้ายเรื่อง 2) ตรวจสอบคุณภาพของหนังสือจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ด้านรูปเล่มและการพิมพ์ ด้านภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา ด้านเนื้อหา และด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 – 1.00 และประเมินคุณภาพโดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 คน นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด สรุปได้ว่าเป็นหนังสือที่มีคุณภาพเหมาะสมอยู่ระดับดี

อมรรัตน์ ทรัพย์ดี (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง วังนารายณ์ราชนิเวศน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ผลการศึกษาพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง วังนารายณ์ราชนิเวศน์ มีประสิทธิภาพ 82.84 / 83.00 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ

นักเรียนที่เรียนด้วยหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง วังนารายณ์ราชนิเวศน์ หลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จิตรา ศรีมงคล (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง นิทานไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา น้อมเกล้า กบินทร์บุรี อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีประสิทธิภาพ 82.16 / 86.78 และ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง นิทานไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง นิทานไทย หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .01

ภาวิณี ด่านศิริวานิชย์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหนังสือ อ่านเพิ่มเติม เรื่อง ย่าถิ่นแดนครึ่ง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ย่าถิ่นแดนครึ่ง มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 88.24/80.76 นักเรียนมีผลการเรียนจากการอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ย่าถิ่นแดนครึ่ง หลังการอ่านสูงกว่าก่อน อ่าน และนักเรียนมีความคิดเห็นต่อหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ย่าถิ่นแดนครึ่ง ในภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ 2) แบบฝึกหัดท้ายบท 3) การใช้ภาษา 4) ภาพประกอบและแผนที่ 5) ลักษณะรูปเล่มและการพิมพ์ 6) ด้านเนื้อหา ตามลำดับ

ฉวีวรรณ เผ่าวิทยานนท์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสร้างหนังสือ อ่านเพิ่มเติม เรื่อง วรรณพิจิตร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม มีความเหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และ นักเรียนมีความเห็นต่อหนังสืออ่านเพิ่มเติม ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

อุไร พุฒหมื่น (2556, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง การสร้าง หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านม้ง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านสบเป็ด อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า 1) หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านม้ง ที่สร้าง ขึ้น ประกอบด้วยนิทานพื้นบ้านม้ง 15 เรื่อง ได้แก่ หนุมก่าพร้า เจ้าชายงู ลูกแก้ววิเศษ สองพี่น้องกับ ปลาวิเศษ พ่อไก่กับแมวป่า ผีตามรัก หนุมตง ตูปริ้ ใจไปเป็นเสือ ก้าวูเพื่อนรัก ผีพ่อกินลูก สามพี่น้อง กับเสือกินคน ฮู้กู ผีอ้อแพ้อ และความหลังของนกฮูก โดยแต่ละเรื่อง มีภาพประกอบและกิจกรรม ท้ายเรื่อง และ 2) การตรวจสอบคุณภาพของหนังสือโดยผู้ทรงคุณค่า พบว่า ในภาพรวมมีความ เหมาะสมโดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 – 1.00 และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อ หนังสืออ่านเพิ่มเติมในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ สรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมให้ความรู้ด้านเนื้อหา การใช้ภาษา ช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์และส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชาต่างๆ ให้กว้างขวางขึ้น นับเป็นการเพิ่มความสนใจให้กับผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมจึงควรสร้างให้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาและวัยของผู้อ่าน

7. การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้ศึกษาค้นคว้า ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

7.1 การกำหนดลักษณะและโครงสร้างของหนังสือ

หนังสือที่สร้างขึ้น คือ หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีลักษณะที่เน้นการเสริมทักษะการอ่าน ให้ความรู้ด้านตำนาน และส่งเสริมเจตคติที่ดีต่อภูมิปัญญาของท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน โดยกำหนดลักษณะและโครงสร้างหนังสือ ดังนี้

7.1.1 ลักษณะของหนังสือ

ผู้ศึกษาค้นคว้า ได้กำหนดลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ไว้ดังนี้

1. กลุ่มผู้อ่านหนังสือ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา (ตอนปลาย) อายุ 15-18 ปี (กลุ่มวัยรุ่น)
2. แหล่งที่มาของหัวข้อเรื่องที่จะนำมาเป็นแนวทางในการเขียน คือ สภาวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม ตำนานบุคคลสำคัญ ตำนานสถานที่ ในท้องถิ่นเมืองขอนแก่น ซึ่งผู้ศึกษาเลือกศึกษาเกี่ยวกับตำนาน
3. กำหนดชื่อเรื่อง ให้สอดคล้องกับหัวข้อเรื่องว่า “ตำนานเมืองขอนแก่น”
4. แนวการเขียนเป็นแบบสารบันเทิง คือ การประสมประสานระหว่างการเขียนแบบสารคดี และบันเทิงคดีเข้าด้วยกัน เพื่อให้เนื้อหามีความสนุกสนาน โดยยังมีสาระที่เป็นความรู้ความคิดแก่ผู้อ่าน
5. รูปเล่มหนังสือ ใช้รูปเล่มมาตรฐานทั่วไปขนาด 18.5 x 26 ซม. หรือ ขนาด 8 ½ นิ้ว
6. เนื้อหาหนังสือประกอบด้วยความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตำนานเมืองขอนแก่น ทั้ง
- 7 เรื่อง ได้แก่ ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น, ตำนานพระธาตุขามแก่น, ตำนานศาลหลักเมือง

ขอนแก่น ตำนานปราสาทเปือยน้อย, ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน, ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น และตำนานเกี่ยวกับภูเก้า - ภูพานคำ นางไขฟ้า พระสุพรหมโมกขา และหมาเก้าหาง

7.1.2 โครงสร้างเนื้อหาหนังสือ

1) ความนำ หนังสืออ่านเพิ่มเติม ประกอบด้วยเนื้อหาที่เป็นความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับตำนานท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับตำนานอันเป็นประโยชน์ต่อการอ่านเรื่องราวของตำนานที่เลือกมาต่อไป

2) โครงสร้างเนื้อหา การเขียนเนื้อหา ตำนานแต่ละเรื่องจะมีโครงสร้างประกอบด้วย นำเรื่อง เนื้อหา คำอธิบายศัพท์ กิจกรรมท้ายเรื่อง และภาพประกอบ

(1) นำเรื่อง เป็นการเขียนอธิบายจุดมุ่งหมายอย่างกว้างๆ ของการนำตำนานเรื่องนั้นๆ มาให้นักเรียนศึกษา และบอกแนวทางในการอ่านและศึกษาพอสังเขป รวมทั้งบอกที่มาของตำนานเรื่องนั้นๆ

(2) เนื้อหา เป็นการนำตำนานท้องถิ่น ทั้งที่เป็นมุขปาฐะและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร มาเขียนเรียบเรียงให้เป็นเนื้อหา ลักษณะของตำนานที่เลือกมา จะมีเนื้อหาที่น่าสนใจ เหมาะกับวัย และมีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตร แหล่งข้อมูลของเนื้อหาจะได้อามาโดยการสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่น และจากการศึกษาเอกสารที่มีผู้บันทึกไว้

(3) คำอธิบายศัพท์ เป็นการอธิบายความหมายของคำศัพท์ เช่น คำศัพท์ภาษาถิ่นที่นักเรียนไม่เข้าใจความหมาย เพื่อให้นักเรียนเข้าใจเรื่องราวที่อ่านได้ดียิ่งขึ้น แหล่งที่มาของการอธิบายความหมาย ได้อามาโดยการสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่น และจากการศึกษาเอกสารที่มีผู้บันทึกไว้

(4) กิจกรรมท้ายเรื่อง เป็นการสร้างกิจกรรมเพื่อประเมินผลจากการอ่านตำนาน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ จุดมุ่งหมายของการสร้างหนังสือที่ได้วิเคราะห์ไว้

(5) ภาพประกอบ เป็นภาพถ่ายหรือ ภาพวาด ที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง เพื่อช่วยส่งเสริมให้เข้าใจเนื้อเรื่องได้ดีขึ้น และช่วยให้ผู้อ่านมีความเพลิดเพลินในการอ่านหนังสือ

7.1.3 การสร้างและพัฒนาหนังสือ

การสร้างและพัฒนาหนังสือ มีขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสร้างหนังสือ ขั้นตอนการปรับปรุงคุณภาพ โดยอาศัยความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และขั้นตอนตรวจสอบคุณภาพโดยการนำหนังสือที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมิน และให้นักเรียนในกลุ่มตัวอย่างอ่านแล้วเก็บข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1) การสร้างหนังสือ

(1) ศึกษาหลักสูตร การศึกษาหลักสูตรได้พิจารณาสาระและมาตรฐานของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

แล้ววิเคราะห์ความสอดคล้องของมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด เนื้อหาหนังสือ และกิจกรรมสอดคล้องกับวัยของผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

(2) ศึกษาข้อมูลตำนานเมืองขอนแก่น โดยมีขั้นตอนดังนี้

ก. เตรียมตัวลงพื้นที่ เพื่อสำรวจข้อมูล ผู้ศึกษาได้วางแผนการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนก่อนลงพื้นที่ เช่น สำรวจสภาพภูมิประเทศ สภาพสังคม วัฒนธรรม และศาสนา จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น หนังสือ สื่อจากอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นการทบทวนข้อมูล และเข้าใจขนบธรรมเนียมของท้องถิ่นพอสังเขป ศึกษาแผนที่ในการเดินทางเพื่อวางแผนการเดินทาง เตรียมอุปกรณ์ภาคสนาม เช่น สมุดบันทึก ดินสอ ปากกา โทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟน ที่สามารถถ่ายภาพและบันทึกเสียงได้ในตัว

ข. ลงพื้นที่สำรวจข้อมูล โดยการสัมภาษณ์จากปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือ คนเฒ่าคนแก่ ในท้องถิ่นนั้นๆ ตลอดจนผู้มีความรู้เกี่ยวกับตำนานเมืองขอนแก่น นักวิชาการที่มีความรู้ หรือ เอกสาร ตำรา ต่างๆ โดยการจดบันทึกเนื้อหาและบันทึกเสียงนำมาถอดความ แล้วเรียบเรียงเป็นภาษาไทยที่อ่านง่าย แต่ยังคงสำนวนเดิมของผู้เล่า คัดเลือกตำนานที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย แล้วนำมาสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

ค. การศึกษาข้อมูลเรื่องตำนานจากวิทยากรผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ นางสาวกรกช พาณิชย์ อายุ 34 ปี ภัณฑารักษ์ปฏิบัติการ พิพิธภัณฑสถานศึกษาแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานปราสาทเปือยน้อย และตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น ได้ให้ข้อมูลว่าปราสาทเปือยน้อยเป็นปราสาทที่ออกแบบสถาปัตยกรรมแบบขอม ซึ่งการสร้างปราสาทในสมัยก่อนจะสังเกตที่ประตูทางเข้าว่าเป็นรูปเทพเจ้าองค์ใดหรือกษัตริย์องค์ใด แสดงว่าสร้างถวายเทพเจ้าองค์นั้นหรือกษัตริย์องค์นั้น เป็นต้น เช่น ปราสาทเปือยน้อยตรงประตูเป็นรูปทับหลังนารายณ์ แสดงว่าสร้างถวายองค์พระนารายณ์ นั่นเอง และได้ให้ข้อมูลตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น มีการย้ายบ้านเมืองไปตั้งในสถานที่ที่ติดกับแม่น้ำ เพื่อผลประโยชน์ทางการเกษตรและการคมนาคม ศึกษาข้อมูลหมอลำทำนองขอนแก่น จาก หมอลำราตรี ศรีวิไล ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการขึ้นต้นหมอลำทำนองขอนแก่นว่า “หมอลำทำนองขอนแก่น มักเป็นลักษณะของการลำเต้ย คือ ทำนองเพลงรักสั้นๆ ประเภทเนื้อเต็มไม่มีเอื้อน มีอยู่ 4 ทำนอง คือ เต้ยโขง เต้ยพม่า เต้ยธรรมดาและเต้ยหัวโนนตาลมักจะขึ้นต้นด้วย คำว่า “โ้อละน้อ” จะเป็นการขึ้นต้นการลำที่แสดงออกถึงการมีความสุข สนุกสนาน สำเนียงลำทำนองขอนแก่น จะมีความแตกต่างจากสำเนียงลำทำนองอุบลราชธานี โดยสังเกตได้จากสำเนียงอุบลราชธานี จะใช้กลอนล้วน ไม่มีแทรกด้วยคำพูด ส่วนสำเนียงขอนแก่นนิยมพูดแทรกหรือเติมเข้าไปในกลอนลำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่เห็นหัวต่อระหว่างบทกลอนที่ใช้ถามหรือตอบ สำเนียง

อุบลราชธานี มีจังหวัดชัดเจน หนักแน่น มั่นคงและสม่ำเสมอ สำเนียงขอนแก่นนั้นยากแก่การแบ่งวรรคแบ่งตอน ไกล่ไปทางสำเนียงพูด และสำเนียงขอนแก่น หมอลำบางคนอาจจะมีกาแบ่งจังหวัดชัดเจน แต่สำเนียงหรือกระแสเสียงทางภาษาก็ยังบ่งบอกในตัว เช่นเดียวกับสำเนียงพูด และในตอนเดินดง หมอลำสำเนียงอุบลจะยังคงรักษาทำนองเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง แต่หมอลำสำเนียงขอนแก่นจะบิดผันท่วงทำนองเป็นแบบลำทางยาว”

หมอลำราตรี ศรีวิไล เป็นผู้ก่อตั้งหมอลำซึ่ง ต่อมาได้มีการประยุกต์จนกลายเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงมากในปัจจุบัน แต่สมัยนี้มีการปรับปรุงทำเต้น และการแต่งกายทำให้เกิดความไม่เหมาะสม ส่วนนางอุดม วงเบา ได้กล่าวถึง หมอลำทำนองขอนแก่นว่า ในสมัยก่อนเมื่อชาวบ้านว่างจากการทำนา ทำไร่ ก็จะมาประกอบอาชีพเสริม คือ การร้องหมอลำ นางอุดม วงเบา รับบทเป็นนางเอกหมอลำบ้าง เป็นนางร้ายบ้างแล้วแต่เจ้าของคณะจะกำหนด เรื่องที่นำมาแสดง มักเป็นเรื่องยาว เช่น สิ้นไซ พระสุธน มโนราห์ เป็นต้น ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับตำนานการสร้างพระธาตุขามแก่น โดยผู้ให้ข้อมูล คือ นายสายทอง แสนนำพล อดีตเจ้าอาวาสวัดเจติยภูมิ (วัดบ้านขาม) ตั้งแต่ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านขาม พระธาตุขามแก่นองค์นี้ได้ถูกบูรณะมาหลายครั้ง เนื่องจากปูนที่เป็นผนังชั้นนอกกะเทาะล่อนออกมา ทำให้ดูไม่สวยงาม ชาวบ้านขามเลยให้ทาสีใหม่ และยาแนวปูนใหม่ให้สวยงาม พระธาตุขามแก่นมีผู้มาสักการะกราบไหว้บูชาจำนวนมากไม่เว้นแต่ละวัน ด้านข้างพระธาตุนี้มีอนุสาวรีย์พระโมริยเกษตรีย์ ตั้งอยู่ ซึ่งท่านเป็นหนึ่งในพระอรหันต์ทศกฐินที่เดินทางไปพระธาตุพนมในกาลก่อนนั้น

ประการสำคัญในการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และคนในท้องถิ่น เกี่ยวกับตำนานเรื่องอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน ตำนานพระพุทธรูปทศกฐินคำ และ ตำนานนางไขฟ้า พระสุพรหมโมกษาและหมาเก้าหาง ก็เป็นนิทานท้องถิ่นที่เล่าสืบทอดกันมาปากต่อปาก และเป็นความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับดินแดนภูเก้า ภูพานคำ เป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะเป็น “โนน” หรือ “มอ” ที่แปลกประหลาดมากก็คือว่า สีของพื้นดินบริเวณที่เกี่ยวข้องกับตำนานภูเก้า ภูพานคำ ตำนานพระสุพรหมโมกษาและหมาเก้าหาง จะมี “สีแดง” หรือ “สีอิฐ” จนได้รับการขนานนามว่า “มอดินแดง” และการสัมภาษณ์ นางสาวนิตยาพร สมภาร เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น ได้ให้ข้อมูล ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพนว่า คำว่า “เพี้ย หรือ เพี้ย ” ในภาษาอีสาน หมายถึง “เจ้าเมือง หรือ ขุนนาง” ตำแหน่ง พระยานครศรีบริรักษ์ หรือ พระนครศรีบริรักษ์ สืบทอดกันมาหลายคนคนสุดท้าย มีนามว่า “อู่” ซึ่งชาวเมืองขอนแก่น ได้สร้างอนุสาวรีย์ไว้เคารพสักการะ ตั้งอยู่ข้างบึงแก่นนครนั่นเอง

ง. ศึกษาเอกสาร แนวทางในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม คู่มือการใช้ภาพประกอบ เทคนิคการเขียนหนังสือ และสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ เช่น ตำรา อินเทอร์เน็ต เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างหนังสือให้มีคุณภาพ

จ. กำหนดโครงสร้างหนังสือ โดยนำผลการศึกษารายละเอียดของหลักสูตรมาเป็นแนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์ของหนังสือ ร่างและเรียบเรียงเนื้อหาตามเค้าโครงเรื่อง แล้วดำเนินการสร้างหนังสือ ดังนี้

- 1) ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น
- 2) ตำนานพระธาตุขามแก่น
- 3) ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น
- 4) ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน
- 5) ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น
- 6) ตำนานปราสาทเปือยน้อย
- 7) และตำนานเกี่ยวกับภูเก้า - ภูพานคำ นางไขฟ้า พระสุพรหม

โมกษา และหมาเก้าหาง

ฉ. จัดภาพประกอบ ดำเนินการโดยถ่ายภาพจากสถานที่จริง บางภาพคัดลอกจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีผู้จัดทำไว้ ในกรณีที่ไม่สามารถถ่ายภาพได้ด้วยตนเองได้

ช. สร้างกิจกรรมท้ายเรื่อง เพื่อประเมินความรู้ความเข้าใจของเนื้อหาแต่ละเรื่องโดยใช้กิจกรรมที่สอดคล้องกับจุดประสงค์

8. การประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม

การประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น ดำเนินการโดยนำหนังสือไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบ ด้านรูปเล่ม ด้านเนื้อหา ด้านภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา และ ด้านคุณภาพประโยชน์

8.1 ขั้นตอนการประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

8.1.1 ขั้นตอนการสร้างแบบประเมินคุณภาพของหนังสือ ดำเนินการโดยศึกษาเอกสารการเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม ในเรื่องเกณฑ์การประเมินหนังสือของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ชูติมา สัจจันท์ และคนอื่นๆ (2543, น.115 – 116) นำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบประเมินหนังสือ โดยจัดทำแบบประเมินเป็น 2 ชุด

ชุดที่ 1 สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิประเมิน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของหนังสือเป็นแบบมาตรฐานค่า

ชุดที่ 2 สำหรับนักเรียนเป็นแบบสอบถามแบบมาตรฐานค่า

8.1.2 ขั้นตอนการสร้างแบบประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน มีขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกับสร้างแบบสอบถามในการประเมิน

2) สร้างแบบประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีต่อหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับด้านรูปเล่ม ด้านเนื้อหา ด้านการจัดภาพ ด้านการใช้ภาษา และด้านคุณสมบัติ จำนวน 1 ชุด รวม 28 ข้อ โดยกำหนดค่าคะแนนเป็นแบบมาตราประมาณค่า ดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตำนานเมืองขอนแก่น มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตำนานเมืองขอนแก่น มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตำนานเมืองขอนแก่น มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน 2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตำนานเมืองขอนแก่น มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตำนานเมืองขอนแก่น มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

8.1.3 การตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีขั้นตอนการจัดทำดังนี้

1) นำหนังสืออ่านเพิ่มเติมเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการสอนภาษาไทย ด้านเนื้อหาตำนาน จำนวน 3 คน พิจารณาประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม โดยหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยกำหนดเกณฑ์การประเมินคุณภาพของหนังสือที่สร้างขึ้น ได้กำหนดการประเมินออกเป็น 5 ระดับ คือ

ระดับ 5	หมายถึง ดีมาก
ระดับ 4	หมายถึง ดี
ระดับ 3	หมายถึง ปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง พอใช้
ระดับ 1	หมายถึง ปรับปรุง

หาค่าเฉลี่ยการประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมแต่ละข้อ แล้วเทียบกับเกณฑ์ ดังนี้

4.50 – 5.00	หมายถึง	มีคุณภาพอยู่ใน ระดับมากที่สุด
3.50 – 4.49	หมายถึง	มีคุณภาพอยู่ใน ระดับมาก
2.50 – 3.49	หมายถึง	มีคุณภาพอยู่ใน ระดับปานกลาง

1.50 – 2.49 หมายถึง มีคุณภาพอยู่ใน ระดับน้อย

1.00 – 1.49 หมายถึง มีคุณภาพอยู่ใน ระดับน้อยที่สุด

2) ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ได้ประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยมีค่าคุณภาพ สรุปผลได้ดังนี้

ก. ด้านรูปเล่ม มีรายการประเมินคุณภาพ คือ รูปเล่มและปกมีความแข็งแรงทนทาน ขนาดของเล่มเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การออกแบบปกหนังสือมีความเหมาะสมกับเนื้อหาจำนวนหน้าและขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.58

ข. ด้านเนื้อหา มีรายการประเมินคุณภาพ คือ เนื้อหามีความเหมาะสมในการแบ่งโครงสร้างที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เนื้อหามีความสัมพันธ์ต่อเนื้อกัน มีความถูกต้องชัดเจน มีความยาวเหมาะสม ความยาก/ง่าย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และ เนื้อหาเรียงลำดับเหมาะสม มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.48 อยู่ในระดับมาก ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.49

ค. ด้านการจัดภาพ มีรายการประเมินคุณภาพ คือ ภาพประกอบมีความเหมาะสม สวยงาม สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง การจัดวางภาพเป็นระเบียบ มีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง ภาพมีความชัดเจนและน่าสนใจ ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น และส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.41

ง. ด้านการใช้ภาษา มีรายการประเมินคุณภาพ คือ ใช้ภาษาถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา ใช้ถ้อยคำชัดเจนอ่านเข้าใจง่าย ใช้ภาษาลำดับความถูกต้อง และ ความยาวของเนื้อเรื่องเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.14

จ. ด้านคุณประโยชน์ มีรายการประเมินคุณภาพ คือ ผู้อ่านสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับตำนานเมืองขอนแก่น สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความเข้าใจและมีจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนด้วยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.80 อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.23

3) ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการหนังสืออ่านเพิ่มเติม ดังนี้

ก. การเรียบเรียงเนื้อหาควรเรียงตามกลุ่มเนื้อหา เช่น ประวัติศาสตร์ สถานที่ สิ่งปลูกสร้าง

ข. การร้อยเรียงข้อความควรใช้ถ้อยคำที่ชัดเจน และตรงกันในกรณีที่ข้อความเดียวกันปรากฏในหลายเรื่อง

ค. ควรมีการอ้างอิงแทรกในเนื้อหา กรณีมีการคัดลอกจากแหล่งอื่นหรือเป็นข้อมูลสัมภาษณ์

ง. การจัดวางภาพประกอบและการออกแบบปกควรจัดทำให้น่าสนใจและใช้โปรแกรม Art Word

จ. ความต่อเนื่องของเนื้อเรื่อง การลำดับความ การเรียบเรียงเนื้อหาให้เข้าใจง่ายและน่าอ่าน

ฉ. ความสมดุลของรูปภาพประกอบหน้าปกหนังสือควรเพิ่มองค์ประกอบเพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนมากยิ่งขึ้น

ช. เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนสามารถศึกษาค้นคว้าและแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง เกี่ยวกับตำนานและประวัติความเป็นมาของจังหวัดตนเอง อันจะส่งผลให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และเกิดความรักหวงแหน ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

8.1.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของหนังสือโดยผู้เรียน 10 คน ตามเกณฑ์ที่สร้างขึ้นโดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้สูตรเดียวกับการประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้

1) ขั้นตอนการสร้างแบบประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม โดยนักเรียน มีขั้นตอนดังนี้

ก. ศึกษาตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกับสร้างแบบสอบถามในการประเมิน

ข. สร้างแบบประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปเล่มเนื้อหา ภาพประกอบ และการใช้ภาษา จำนวน 1 ชุด รวม 20 ข้อ โดยกำหนดค่าคะแนนเป็นแบบมาตราประมาณค่า ดังนี้

คะแนน 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตำนานเมืองขอนแก่น มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตำนานเมืองขอนแก่น มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตำนานเมืองขอนแก่น มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน 2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตำนานเมืองขอนแก่น มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

คะแนน 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด ว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตำนานเมืองขอนแก่น มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

2) การตรวจสอบคุณภาพของหนังสือ โดยนักเรียน 10 คน สรุปได้ดังนี้

ก. ด้านรูปเล่ม มีรายการประเมินคุณภาพ คือ รูปเล่มและปกแข็งแรงทนทาน ขนาดของเล่มเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การออกแบบปกหนังสือเหมาะสมกับเนื้อหา มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.46

ข. ด้านเนื้อหา มีรายการประเมินคุณภาพ คือ ความยาวของเนื้อหาเหมาะสม เนื้อหาทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น เนื้อหาอ่านเข้าใจง่าย เนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับชื่อเรื่อง การเรียงลำดับเนื้อหาเหมาะสม และ เนื้อหาน่าสนใจชวนอ่าน มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.56 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.44

ค. ด้านภาพประกอบ มีรายการประเมินคุณภาพ คือ ภาพประกอบสวยงามน่าสนใจและเหมาะสมกับเนื้อหา ส่งเสริมจินตนาการของผู้อ่าน ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา และ ปริมาณภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.78 อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.27

ง. ด้านการใช้ภาษา มีรายการประเมินคุณภาพ คือ ภาษามีความชัดเจนอ่านเข้าใจง่าย และ ภาษาเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.50 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.61

จ. ด้านคุณประโยชน์ มีรายการประเมิน คือ ช่วยให้นักเรียนเห็นความสำคัญของท้องถิ่น เกิดความรักและภูมิใจในท้องถิ่นของตน ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญา และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.48

3) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของนักเรียนเกี่ยวกับการหนังสืออ่านเพิ่มเติมดังนี้

ก. หน้าปกเปิดยาก ไม่ค่อยทนทานเปิดเบาๆบางหน้าก็หลุดออกจากเล่ม ควรเพิ่มความแข็งแรงทนทานของปกและรูปเล่ม

ข. คำบางคำอ่านยาก และไม่มีความหมาย เช่น คำภาษาถิ่นบางคำ

ค. ควรออกแบบหน้าปกให้เด่นสะดุดตา เพิ่มรูปภาพหน้าปก และตัวอักษรใช้สีสดใส

ง. ขนาดของตัวอักษรในเล่มอ่านง่าย น่าสนใจ ชอบมาก

4) ผู้ศึกษาได้นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและนักเรียน มาแก้ไขปรับปรุง เพิ่มเติม ดังนี้

ก. ออกแบบหน้าปกใหม่ ให้สวยงามน่าสนใจกว่าเดิมและเน้นอักษรให้เด่น สีสดใสใสมากกว่านี้ เช่น ตัวอักษรชื่อเรื่อง “ตำนานเมืองขอนแก่น” “ชื่อผู้แต่ง” และเพิ่มองค์ประกอบของภาพหน้าปกให้น่าสนใจ โดยจัดภาพหน้าปกใหม่ให้มีความสมดุล เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนมากยิ่งขึ้น

ข. แปลความหมายของคำศัพท์ โดยเฉพาะคำภาษาถิ่น เพิ่มคำอ่านในคำที่อ่านออกเสียงยาก และแก้ไขคำที่สะกดผิด

ค. การเรียบเรียงเนื้อหาควรเรียงตามกลุ่มเนื้อหา เช่น ประวัติศาสตร์ สถานที่ สิ่งปลูกสร้าง

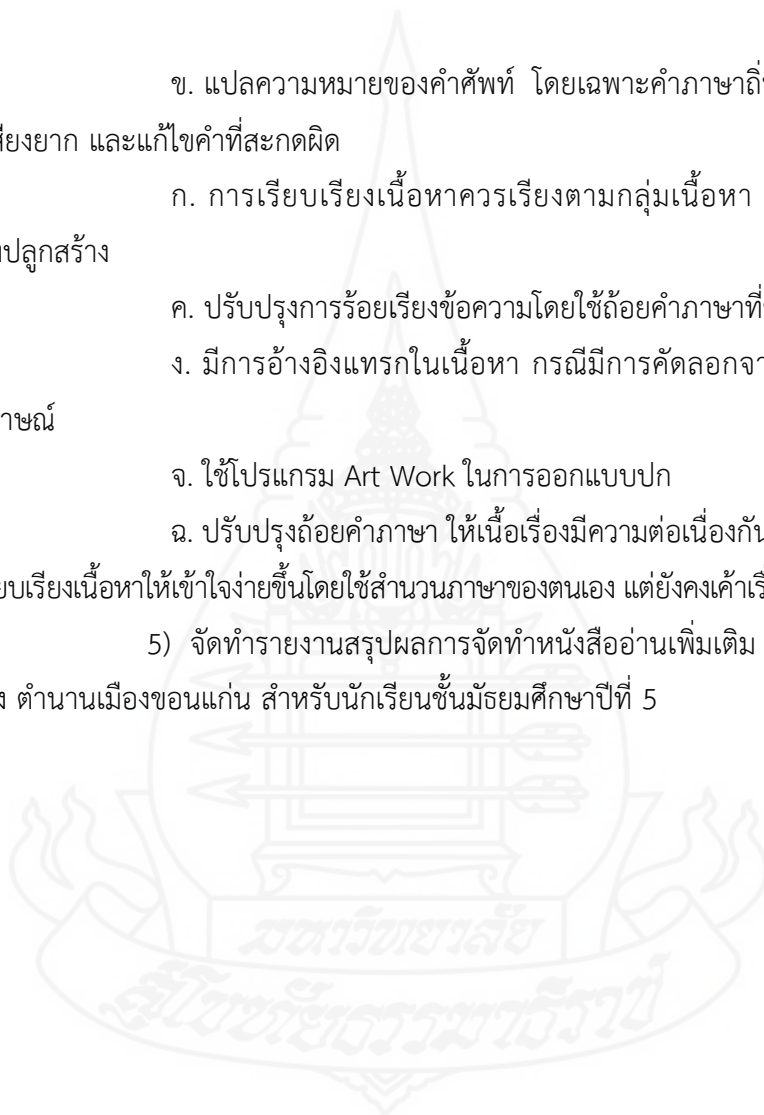
ง. ปรับปรุงการร้อยเรียงข้อความโดยใช้ถ้อยคำภาษาที่ชัดเจน

จ. มีการอ้างอิงแทรกในเนื้อหา กรณีมีการคัดลอกจากแหล่งอื่นหรือเป็นข้อมูลสัมภาษณ์

ฉ. ใช้โปรแกรม Art Work ในการออกแบบปก

ช. ปรับปรุงถ้อยคำภาษา ให้เนื้อเรื่องมีความต่อเนื่องกัน โดยการลำดับความใหม่และเรียบเรียงเนื้อหาให้เข้าใจง่ายขึ้นโดยใช้สำนวนภาษาของตนเอง แต่ยังคงเค้าเรื่องเดิม

5) จัดทำรายงานสรุปผลการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษา เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

บทที่ 2

หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมือง ขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่สร้างขึ้นผ่านการตรวจสอบคุณภาพของหนังสือจากผู้ทรงคุณวุฒิ และได้ทำการพัฒนาปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ได้จัดพิมพ์รูปเล่มที่สมบูรณ์ ขนาดรูปเล่ม 8 หน้ายก หรือ 18.5 X26 เซนติเมตร ความยาว 69 หน้า

มีส่วนประกอบรูปเล่ม ดังนี้

1. ปกหน้า ออกแบบโดยใช้โปรแกรมโฟโต้ชอป มีชื่อเรื่องว่า “หนังสืออ่านเพิ่มเติม” ใช้ตัวหนังสือสีน้ำเงินขอบเขียว ตัดกับพื้นสีแดงเลือดหมู ถัดลงมา เป็น “ชั้นมัธยมศึกษาที่ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย” ใช้ตัวหนังสือสีน้ำเงิน และ ชื่อเรื่อง “ตำนานเมืองขอนแก่น ” ใช้ตัวหนังสือสีแดง ส่วนชื่อผู้สร้างหนังสือ ใช้ตัวหนังสือสีเหลือง ตัดกับพื้นสีแดงเลือดหมู ภาพบนปกเป็นภาพที่คัดเลือกมาจากตำนานที่ผู้ศึกษาเดินทางไปบันทึกภาพมาด้วยตนเองโดยเลือกเอาบางภาพ จัดภาพเป็นรูปวงกลม และวงรี ได้แก่ ภาพ หอมลารাত্রี ศรีวิไล อยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยภาพพระยาศรีบริรักษ์ หรือ ท้าวเพี้ยเมืองแพน พระพุทธอูต ตรมหามงคลอุบลรัตน์ หรือ หลวงพ่อใหญ่ ที่พระวัดพระบาทภูพานคำ พระธาตุขามแก่น ศาลหลักเมืองขอนแก่น ส่วนพื้นหลังปก เป็นภาพประสาธเป็ยน้อย ที่ลดขนาดความคมชัดของภาพลง เพื่อให้ภาพด้านหน้ามีความเด่นชัดมากขึ้น
2. หน้าปกใน มีชื่อหนังสือ ชื่อผู้เรียบเรียง ปีที่จัดทำหนังสือ และภาพป้ายเมืองขอนแก่น
3. หน้าคำนำ มีข้อความที่แสดงถึงวัตถุประสงค์ในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม ประโยชน์ที่จะได้รับในการอ่านหนังสือเล่มนี้ แสดงความขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างหนังสือ
4. หน้าสารบัญ
5. เนื้อหาพร้อมภาพประกอบเป็นภาพสี
6. บรรณานุกรม
7. ปกหลังเป็นภาพประตูเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นภาพสี ลักษณะรูปเล่มของหนังสืออ่านเพิ่มเติม นำเสนอได้ดังนี้

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น

โดย อรุมา ศรีสมศักดิ์

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น

ผู้เรียบเรียง

อรอุมา ศรีสมศักดิ์

พ.ศ.2561

คำนำ

หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมือง
ขอนแก่น เล่มนี้ มีความประสงค์ เพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้
ภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดขอนแก่น โดยมุ่งให้มีความรู้
ความเข้าใจเกี่ยวกับตำนานเมืองขอนแก่น และชี้ให้เห็นคุณค่าของตำนานอันเป็นมรดก
สำคัญของท้องถิ่นที่ควรค่าแก่ความภาคภูมิใจ

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ มีทั้งหมด 7 เรื่อง ได้แก่ ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น
ตำนานพระธาตุดุขามแก่น ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน ตำนาน
หมอลำทำนองขอนแก่น ตำนานประสาธเป็ยน้อย และตำนานเกี่ยวกับ “ภูเก้า ภูพาน
คำ” และ “นางไขฟ้า พระสุพรหมโมกขา หมาเก้าหาง ” เป็นต้น ซึ่งสื่อให้เห็นถึงเรื่องราวที่
เล่าสืบต่อกันมา สภาพความเป็นอยู่ ความรู้ความเชื่อ และค่านิยมของคนในท้องถิ่นเมือง
ขอนแก่น อันเป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังควรศึกษา เพื่ออนุรักษ์ สืบทอด และใช้เป็นแนวทางใน
การดำเนินชีวิต ขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านในการให้คำปรึกษา และให้ข้อมูล
อันเป็นประโยชน์ เพื่อให้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ผู้เขียนหวังว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมเล่มนี้ คงเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนในการ
เรียนรู้ เพื่อความเข้าใจในตำนานท้องถิ่นและภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของตนเอง

อรอุมา ศรีสมศักดิ์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น.....	6
ตำนานพระธาตุดุขามแก่น.....	12
ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น.....	19
ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน	23
ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น.....	28
ตำนานปราสาทเปือยน้อย.....	42
ตำนานเกี่ยวกับภูเก้า-ภูพานคำ และ นางไขฟ้า พระสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง.....	47
บรรณานุกรม.....	55
วิทยากรท้องถิ่นที่ให้ข้อมูล.....	57
กิจกรรมท้ายบท.....	59
- คำถามท้ายบท.....	60

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	เมืองขอนแก่นในอดีตบริเวณบึงแก่นนคร และ บึงแก่นนครในปัจจุบัน.....	6
2	พระยานครศรีบริรักษ์(เพี้ยเมืองแพน) ผู้ก่อตั้งเมืองขอนแก่น	7
3	บ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองเก่า จังหวัดขอนแก่น	8
4	สภาพเมืองขอนแก่นในปัจจุบัน.....	10
5	พระธาตุขามแก่น.....	12
6	พระธาตุขามแก่นในอดีตกับการบูรณะซ่อมแซมองค์พระธาตุ.....	13
7	อนุสาวรีย์พระยาหลังเขียวหรือพระโมริยกษัตริย์ ผู้สร้างพระธาตุขามแก่น.....	14
8	พระธาตุขามแก่นในอดีต.....	15
9	พระธาตุขามแก่นในปัจจุบัน.....	16
10	ศาลหลักเมืองอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น.....	19
11	ศาลหลักเมืองขอนแก่น.....	20
12	พระยานครศรีบริรักษ์ (ท้าวเพี้ยเมืองแพน) เจ้าเมืองคนแรกของชาวเมือง ขอนแก่น.....	23
13	อนุสาวรีย์ท้าวเพี้ยเมืองแพน หรือ พระยานครศรีบริรักษ์.....	25

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
14	การแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองขอนแก่น.....	28
15	การแสดงหมอลำพื้น.....	30
16	การแสดงหมอลำหมู่.....	30
17	การแสดงหมอลำซิ่ง.....	31
18	คณะหมอลำที่มีชื่อเสียงในจังหวัดขอนแก่น.....	37
19	ปราสาทเปือยน้อย.....	42
20	ทับหลังรูปนารายณ์บรรทมสินธุ์ ด้านหน้าปราสาทเปือยน้อย.....	44
21	อุทยานแห่งชาติภูเก้า ภูพานคำ.....	47
22	บันไดทางขึ้นวัดพระบาทภูพานคำ จำนวน 1,049 ขั้น และพระพุทธรูตร- มงามงคลอุบลรัตน์ หรือ หลวงพ่อใหญ่.....	49
23	รอยพระบาทจำลองประดิษฐานอยู่ในมณฑป วัดพระบาทภูพานคำ	50
24	หินปราสาท อุทยานแห่งชาติภูเก้า ภูพานคำ.....	52

จุดประสงค์การเรียนรู้

- 1) เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น
- 2) เพื่อให้นักเรียนวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของตำนานท้องถิ่นได้
- 3) เพื่อให้เรียนอธิบายภูมิปัญญาทางภาษาในตำนานท้องถิ่นได้
- 4) เพื่อให้เรียนภาคภูมิใจในตำนานท้องถิ่นของตนอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า

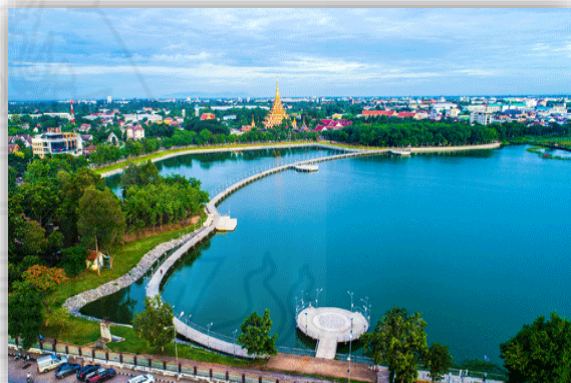

ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคอีสาน มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน จากการสอบถามและคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ การสืบค้นเอกสารหลักฐาน ได้กล่าวไว้ เดิมนั้น เรียกกันว่า “ขามแก่น” พอเรียกกันต่อๆมา จึงเพี้ยนกลายเป็น “ขอนแก่น” คำว่า “ขอนแก่น” เป็นภาษาอีสาน ที่หมายถึง ท่อนไม้ ซึ่งน่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า “ขาม” ส่วนคำว่า “แก่น” คือ ส่วนของเนื้อไม้ที่แข็งอยู่ส่วนในสุด เดิมภาคอีสานเป็นส่วนหนึ่งของ “เมืองสุวรรณภูมิ” หรือเรียกว่า “ท่งศรีภูมิ” (ท่ง หรือ ทุง) มีผู้ครองเมืองคนแรก นามว่า **เจ้าแก้วมงคล** ได้รับการแต่งตั้งโดย “**เจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร**” กษัตริย์แห่งอาณาจักร ล้านช้างจำปาสัก

ภาพถ่ายทางอากาศเมืองขอนแก่น

ภาพที่ 1 เมืองขอนแก่นในอดีตบริเวณบึงแก่นนคร และ บึงแก่นนครในปัจจุบัน
(ที่มา : [https://www.google.com/search?q=สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2561](https://www.google.com/search?q=สืบค้นเมื่อ+19+มิถุนายน+2561))

ราวปี พ.ศ.2331 (ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1) เพี้ย¹เมืองแพน² ตำแหน่ง กรมการเมือง ของเมืองสุวรรณภูมิ ได้ขอแบ่งราษฎรและ

¹ เพี้ย หรือ เพี้ย หมายถึง พระยา หรือ เจ้าเมือง เพี้ย มาจาก พญา-พระ-เพียร ไม่ใช่ เพี้ย ซึ่งเป็นภาษาท้องถิ่น

² เมืองแพน เป็นชื่อเฉพาะ

ไพร่พลประมาณ 500 คน ขอแยกตัวออกจากเมืองสุวรรณภูมิไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บึงบอน ต่อมาราวปี พ.ศ.2340 ได้สถาปนาขึ้นเป็น “เมืองขอนแก่น” ตั้งอยู่บริเวณเมืองเก่าบึงแก่นนคร ในปัจจุบัน สถาปนา “เพี้ยเมืองแพน” ขึ้นเป็น “พระยานครศรีบริรักษ์” ถือเป็นเจ้าเมืองขอนแก่นคนแรก

ภาพที่ 2 พระยานครศรีบริรักษ์(เพี้ยเมืองแพน) ผู้ก่อตั้งเมืองขอนแก่น
(ภาพโดย : อรรธมา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

เอกสารพงศาวดารอีสานฉบับพระยาขัติยวงศา (เหลา ณ ร้อยเอ็ด) ได้กล่าวถึงการตั้งเมืองขอนแก่นว่า “...ได้ทราบข่าวว่าเมืองแพน บ้านชีโหล่น แขวงเมืองสุวรรณภูมิ พาราษฎร์ไพร่พลประมาณ 330 คน แยกจากเมืองสุวรรณภูมิไปขอตั้งฝั่งบึงบอนเป็นเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เมืองแพนเป็นพระนครศรีบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่น...” ขอนแก่นจึงได้ที่มาว่าเป็นเมืองคู่กับเมืองมหาสารคาม ปลายสมัยรัชกาลที่ 1 ในราวปี พ.ศ.

2352 เนื่องจากที่ตั้งเมืองขอนแก่นอยู่ใกล้ชิดกับเมืองชนบท³ ซึ่งขึ้นกับเมืองนครราชสีมา จึงได้ย้ายเมืองไปตั้งที่บ้านดอนพันชาติ หรือดงพันชาติ (ปัจจุบันเป็นท้องที่บ้านโนนเมือง หมู่ที่ 15 ตำบลแพ่ง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม)

ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2398 ตรงกับสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ได้ย้ายเมืองขอนแก่นไปตั้งที่บ้านโนนทองพุก⁴ ปึงบอนทางทิศตะวันออก (บริเวณบ้าน โนนทัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน) จนถึง พ.ศ. 2410 ย้ายเมืองอีกครั้งไปตั้งที่บ้านดอนบม ซึ่งเป็นบริเวณบ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลทางด้านการคมนาคมที่สะดวก เนื่องจากต้องใช้แม่น้ำในการคมนาคมติดต่อ ซึ่งห่างจากจุดที่ตั้งปัจจุบัน ประมาณ 8 กิโลเมตร

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ราวปี พ.ศ. 2434 โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ขึ้นไปเป็นข้าหลวงต่างพระองค์ เนื่องจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองหัวเมืองลาวใหม่ โดยเปลี่ยนบริเวณหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือเป็นหัวเมืองลาวพวน เมืองขอนแก่นไปขึ้นกับเมืองลาวพวน ตอนเสด็จผ่านเมืองขอนแก่น ได้ไปประทับแรมที่บ้านทุ่ง 1 คืน เพราะเส้นทางคมนาคมหรือทางม้า โค เกวียน แต่ก่อนจากนครราชสีมา ต้องผ่านมาเมืองชนบท ผ่านบ้านทุ่งไปยังหนองคาย ทรงเห็นว่าบ้านทุ่งทำเลดี มีผู้คนอาศัยอยู่หนาแน่น ใกล้เส้นทางไปมาในสมัยนั้น จึงโปรดให้ย้ายเมืองขอนแก่นจากบ้านดอนบมไปตั้งที่บ้านทุ่ง (บริเวณบ้านทุ่ง ตำบลบ้านทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน) ซึ่งห่างจากที่ตั้งปัจจุบัน 13 ก.ม. และเปลี่ยนนามตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นผู้ว่าราชการเมือง

³ อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่นในปัจจุบัน

⁴ ผัง ช้าง ด่าน

ภาพที่ 3 บ้านดอนบม
ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองเก่า
จังหวัดขอนแก่น
(ภาพโดย : อรุณา ศรีสมศักดิ์
ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

ในปี พ.ศ. 2436 ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในแผ่นดินกรณีพิพาทไทยกับฝรั่งเศส เป็นเหตุให้ไทยต้องเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งการปกครองออกเป็นมณฑล จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านสังกัดกระทรวงมหาดไทย จังหวัดขอนแก่นได้โอนไปขึ้นกับ มณฑลอุดร ต่อมาปี พ.ศ. 2442 เนื่องจากบ้านท่ากั้นตื้นน้ำในฤดูแล้ง จึงไม่เหมาะแก่การตั้งเมืองใหญ่ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเมืองจากบ้านท่ากั้นกลับไปตั้งที่บ้านเมืองเก่า บริเวณบึงบอนด้านตอนเหนือ (บ้านเมืองเก่า ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน) และในปี พ.ศ. 2447 ได้เปลี่ยนนามตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่นเป็นข้าหลวงประจำบริเวณลำชี

ในปี พ.ศ. 2476 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลได้ประกาศเปลี่ยนคำว่า “เมือง” ให้เป็น “จังหวัด” และให้เรียกเจ้าเมืองว่า “ผู้ว่าราชการจังหวัด” แทน “ข้าหลวงประจำจังหวัด” และต่อมารัฐบาลได้ประกาศให้เปลี่ยนนามตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด ให้เป็นข้าหลวงประจำจังหวัดอีกครั้งโดยขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย และในตอนหลังปี พ.ศ. 2495 ทางราชการ ให้เปลี่ยนนามตำแหน่ง “ข้าหลวงประจำจังหวัด” มาเป็น “ผู้ว่าราชการจังหวัด” จึงโปรดเกล้าให้เปลี่ยนนามตามนั้นจากเดิม เรียก “ข้าหลวงเมืองขอนแก่น” มาเป็น “ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น” และยังคงใช้ตำแหน่งนี้จนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4 สภาพเมืองขอนแก่นในปัจจุบัน

(ที่มา : <https://www.google.com/search?q> สืบค้นเมื่อ 7 มิถุนายน 2561)

กล่าวโดยสรุป เมืองขอนแก่นได้รับการตั้งเมืองขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2340 จนกระทั่งปัจจุบันเป็นเวลา 200 กว่าปี มีการย้ายเมืองหลายครั้ง เพื่อความเหมาะสมในการคมนาคม จนกระทั่งได้ที่ตั้งในปัจจุบัน เมื่อ ปี พ.ศ.2442 เมืองขอนแก่น ได้รับการพัฒนา มีความเจริญรุดหน้ามาโดยลำดับ และเป็นศูนย์กลางของภาคอีสานมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการเปลี่ยนนามจาก “ข้าหลวงเมืองขอนแก่น” มาเป็น “ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น” ในปี พ.ศ.2495 และใช้นามนั้นจนถึงปัจจุบัน

คำถามท้ายบท

- 1) จงอธิบายแนวคิดของการสร้างบ้านเมืองของคนในสมัยก่อน
- 2) เอกสารพงศาวดารอีสานฉบับพระยาขัติยวงษา (เหลา ณ ร้อยเอ็ด) ได้กล่าวถึง การตั้งเมืองขอนแก่นว่าอย่างไร
- 3) ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ย้ายเมืองขอนแก่นไปตั้งบริเวณใด ด้วยเหตุผลใด
- 4) เหตุใดบ้านทุ่มจึงไม่เหมาะที่จะตั้งเป็นศูนย์กลางของเมือง
- 5) นักเรียนคิดว่าสาเหตุใด เมืองเก่า หรือ บึงแก่นนคร ในปัจจุบัน จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการสร้างเป็นเมืองขอนแก่น

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆละ 5-6 คน ศึกษาตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น แล้วนำมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน

ตำนานพระธาตุขามแก่น

พระธาตุขามแก่น เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น เป็นที่เคารพสักการะและเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวขอนแก่น เป็นโบราณสถานอันสำคัญที่พุทธศาสนิกชนต่างเคารพสักการะ อีกทั้งยังเป็นตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดขอนแก่นอีกด้วย องค์พระธาตุ ตั้งอยู่ที่วัดเจติยภูมิ ในหมู่บ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งหมู่บ้านแห่งนี้เคยเป็นเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณ เมื่อ 2,000 ปีล่วงมาแล้ว

ภาพที่ 5 พระธาตุขามแก่น

(ภาพโดย : อรุณา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2561)

มีตำนานเล่าขานเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่นหลายตำนานล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ตำนานแรกที่กำลังถึงเป็นเหตุการณ์หลังจากการเสด็จดับขันธปรินิพพานขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระมหากัสสปะเถระเจ้า ได้รับมอบหมายให้เป็นองค์ประธานในการแจกจ่ายพระบรมสารีริกธาตุให้กับกษัตริย์ทุกๆพระองค์ที่เดินทางมา และจะมีการนำพระบรมสารีริกธาตุส่วนสำคัญ ไปประดิษฐานในสถานที่สำคัญหลายๆแห่ง โดยพระภิกษุการพรมได้นำ พระบรมสารีริกธาตุ กระโยงหัว (กะโหลกศีรษะ) ไปไว้บนเทวโลก,

พระอินทร์ได้นำ พระธาตุเขี้ยวหมากแแก (พระเขี้ยวแก้ว) ไปไว้บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และพระยานาคได้นำพระธาตุกระดูกด้ามมีด (พระรากขวัญ) ไปไว้ที่เมืองบาดาล

ประมาณพุทธศักราชล่วงมา 3 ปี คณะสงฆ์นำโดยพระมหากัสสปะเถระเจ้า พร้อมด้วยพระอรหันต์ 500 องค์ เดินทางนำเอาพระอัฐิธาตุ (กระดูกส่วนนอก) ไปประดิษฐานไว้ภูเก้าพร้าว (พระธาตุพนมในปัจจุบัน) พระยาหลังเขี้ยว พระโมริยกษัตริย์ และพระอรหันต์ยอดแก้ว, พระอรหันต์รังษี, พระอรหันต์คันที และไม้ปรากฏชื่ออีก 6 รูป ร่วมเดินทางไปด้วยกัน เมื่อมาถึงพื้นที่แห่งหนึ่งเป็นลักษณะพื้นที่ดอน ราบเรียบ มีห้วยสามแยก มีน้ำไหลผ่านรอบดอน และมีต้นมะขามใหญ่ที่ตายแล้วเหลือแต่แก่นอยู่ต้นหนึ่ง จึงได้พักค้างแรมและนำเอาพระอังคารธาตุไปวางพักไว้บนแก่นมะขามที่ตายแล้วนั้น พอรุ่งเช้าคณะสงฆ์ก็เดินทางมุ่งสู่สถานที่ก่อสร้างพระธาตุพนม เมื่อเดินทางไปถึงก็ไม่สามารถนำพระอังคารธาตุบรรจุลงไปพระธาตุพนมได้ เพราะพระธาตุพนมสร้างเสร็จแล้ว จึงต้องนำเอาพระอังคารธาตุนั้นกลับไปตามเส้นทางเดิม โดยตั้งใจว่าจะนำกลับไปไว้ที่นครของตน เมื่อมาถึงดอนมะขามซึ่งเคยเป็นที่พักแรมครั้งก่อน ได้เห็นต้นมะขามใหญ่ที่ล้มตายเหลือแต่แก่นนั้นกลับผลิติดอก ออกผล แตกกิ่งก้านสาขามีใบเขียว ชุ่มแฉดูงามตายิ่งนัก เมื่อเห็นเป็นอัศจรรย์เช่นนั้น บรรดาคณะสงฆ์ทั้งหลาย จึงได้พร้อมกันก่อสร้างพระธาตุครอบต้นมะขาม และบรรจุพระอังคารธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ภายใน จึงเรียกชื่อพระธาตุนี้ว่า "พระธาตุขามแก่น"

ภาพที่ 6 พระธาตุขามแก่นในอดีตกับการบูรณะซ่อมแซมองค์พระธาตุ
(ภาพโดย : คุณอาจหาญ ศิริพูล จาก <https://www.google.com/search?q>

สืบค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2561)

หลังจากการก่อสร้างพระธาตุขามแก่นเสร็จสิ้นแล้ว พระยาหลังเขียว หรือ พระโมริยกษัตริย์ พร้อมด้วยบริวารได้สร้างบ้านแปงเมือง⁵ อยู่ตรงบริเวณนี้ สร้างวัดให้เป็นที่พำนักของพระอรหันต์ทั้ง 9 รูป ซึ่งมีวิหาร และ พัทธสีมาเคียงคู่กับองค์พระธาตุสี่ปมา ครั้นเมื่อเวลาล่วงเลยมาพระอรหันต์ทั้ง 9 รูป ก็ได้ดับขันธปรินิพพาน ชาวเมืองนำเอาอัฐิธาตุของท่านบรรจุไว้ในพระธาตุองค์เล็ก ซึ่งอยู่ด้านทิศตะวันออกของอุโบสถในเวลานี้ ต่อมาประชาชนจึงเรียกพระธาตุองค์ใหญ่ว่า “ครุบาทั้งเก้าเจ้ามหาธาตุ” ส่วนพระธาตุองค์เล็ก เรียกว่า “ครุบาทั้งแปด”

ภาพที่ 7 อนุสาวรีย์พระยาหลังเขียว หรือพระโมริยกษัตริย์ ผู้สร้างพระธาตุขามแก่น
(ภาพโดย : อรอุมา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2561)

⁵ สร้างบ้านแปงเมือง หมายถึง สร้างบ้านเมือง

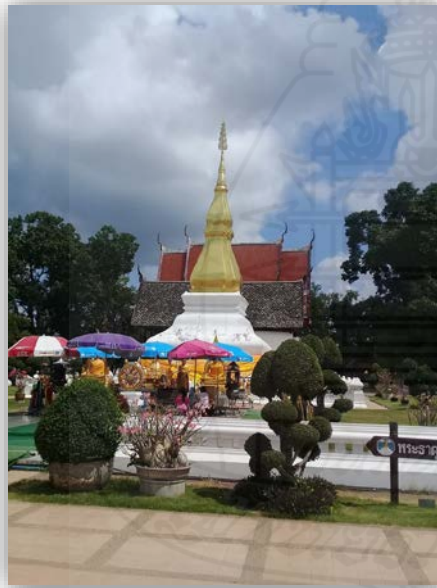
ตำนานที่สองมีเรื่องเล่าคล้ายกับตำนานแรก แต่มีพระอรหันต์ที่เดินทางอัศจรรย์ พระอังคารธาตุเพียงแค่ 2 รูป เท่านั้น และตำนานที่สาม เล่าเพียงว่า บริเวณที่สร้างพระธาตุขามแก่นเดิมนี้เป็นสถานที่รกร้างว่างเปล่าไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ ต่อมาเมื่อเริ่มมีชาวบ้านมาหักร้างถางพงจับจองที่ดินทำกินและเริ่มมีการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ชาวบ้านได้พบว่ามียอดมะขามที่ตายแล้วเหลืออยู่แก่นหนึ่ง แต่ต่อมาพบว่าแก่นมะขามนั้นมีการแตกใบ และพบว่าถ้ามีใครไปดูหมิ่นยอดมะขามนั้น คนผู้นั้นจะพบกับเหตุการณ์อันน่ากลัว หรือมีอันเป็นไปในที่สุด ชาวบ้านจึงเกิดความศรัทธา และพากันเคารพบูชา กราบไหว้ ร่วมใจกันสร้างเจดีย์ครอบยอดมะขามนั้นไว้ พร้อมกับบรรจุพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า 9 ประการ ไว้ในนั้นด้วย เรียกเจดีย์ที่สร้างนั้นว่า “พระเจ้าแก้วพระองค์” หรือ “เจดีย์บ้านขาม” ต่อมาจึงเป็น “พระธาตุขามแก่น”

ภาพที่ 8 พระธาตุขามแก่นในอดีต
(ภาพโดย : วิโรฒ ศรีสุโร (ว.ศรีสุโร)
จาก บันทึกอีสานผ่านเลนส์)

พระธาตุขามแก่นองค์ปัจจุบันที่ประชาชนมาเคารพสักการะได้มีการบูรณะ โดยการกะเทาะส่วนนอกขององค์พระธาตุออกแล้วทำเหลี่ยมรอบองค์พระธาตุให้สวยงามขึ้น มีตำนานเล่าขานสืบต่อกันมาจากปากต่อปาก รุ่งสู้รूंว่าพระธาตุขามแก่น มีความศักดิ์สิทธิ์มาก ชาวบ้านที่มากกราบไหว้บูชาขอพรต่อองค์พระธาตุมักจะประสบความสำเร็จในชีวิตและสมหวังตั้งปรารถนาเกือบทุกรายไป การบูชาองค์พระธาตุจะต้องมีการเตรียมเครื่องบูชาที่เรียกว่า เครื่องแปด และ เครื่องเก้า ประกอบด้วย ดอกไม้ 17 คู่ ฐูปเทียน ,หมาก ,พลู ,บุหรี, ข้าวดอก, ทองคำเปลว 17 แผ่น ,บั้งไฟน้อย 17 หาง , ผ้าไตร และของหวาน (เป็นข้าวเหนียวปั้น ผสมน้ำตาลเพื่อให้เกิดความหวาน) 17 ก้อน แล้วนำมาบูชาต่อองค์พระธาตุ

ภาพที่ 9 พระธาตุขามแก่นในปัจจุบัน

(ภาพโดย : อรรธมา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2561)

กล่าวโดยสรุป พระธาตุดูขามแก่น ก่อสร้างเมื่อประมาณ 2,000 ปีล่วงมาแล้ว เป็นโบราณสถานที่สำคัญและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวขอนแก่น ตำนานเล่าว่า มีการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุดูอยู่หลายครั้ง ซึ่งตำนานที่เล่าขานเกี่ยวกับพระธาตุดูขามแก่น ล้วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

คำถามท้ายบท

- 1) สาเหตุสำคัญในการสร้างพระธาตุขามแก่น คืออะไร
- 2) การสร้างพระธาตุ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของคนในท้องถิ่นอย่างไร
- 3) เหตุใดคณะสงฆ์ทั้งหลายจึงไม่สามารถนำพระอังคารธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปประดิษฐานไว้ที่พระธาตุพนมได้สำเร็จ
- 4) การตั้งชื่อ “พระธาตุขามแก่น” มีที่มาอย่างไร
- 5) เพราะเหตุใดชาวบ้านจึงเคารพศรัทธา จนมีการสร้างพระธาตุขามแก่นขึ้น

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆละ 5-6 คน ศึกษาตำนานเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น แล้วนำมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน

ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น

ภาพที่ 10 ศาลหลักเมืองอำเภอุมพาท จังหวัดขอนแก่น
(ภาพโดย : อรรธมา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

ศาลหลักเมืองขอนแก่น หรือที่ชาวขอนแก่น เรียกว่า ศาลเทพารักษ์หลักเมืองขอนแก่น ตั้งอยู่หน้าวงเวียนอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย หน้าเทศบาลเมืองขอนแก่น ท่านเจ้าคุณพระราชธรรมมุนีและหลวงจรุญชัยพิณิจ ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่นได้นำศิลาจารึกจากโบราณสถานในอำเภอุมพาท มาประกอบพิธีทางพุทธศาสนา ทำเป็นหลักเมืองเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2499 เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวขอนแก่นเคารพบูชา

ศาลหลักเมืองขอนแก่น มีประวัติและตำนานอันยาวนาน มีคนเล่าต่อๆ กันมาว่า เจ้าคุณพระราชธรรมมุนี (หลวงพ่อกัณฑ์) วัดศรีนวล ซึ่งเป็นเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น ในสมัยนั้น ท่านได้เล่าว่า เมื่อประมาณ ปี พ.ศ.2498 ราวๆเดือน 4 ได้มีคนแก่ชาวเมืองชุมแพ คนหนึ่งมากราบเรียนท่านว่า มีอยู่วันหนึ่งเขาได้ไปนอนพักที่โรงนาแล้วฝันประหลาดว่าเห็นคนแก่หนุ่มชูดชาวพูดว่า "อยากจะไปอยู่ในเมือง" คืนที่สองคนแก่คนนั้นก็ฝันอีกว่าคนแก่หนุ่มชูดชาวพูดว่า "อยากจะไปอยู่ในเมือง" และพูดต่อว่า "อยากจะไปอยู่เป็นมิ่งขวัญของเมือง" พอคืนที่สามก็ได้ฝันลักษณะเดิมอีก จากนั้นพอตื่นขึ้นก็รู้สึกว่ารอนอนอยู่ไม่ได้นอนไม่ได้ ไม่รู้จะไป

ปรีक्षाใคร จึงเดินทางเข้าไปในเมืองขอนแก่นเพื่อเล่าความฝันให้ท่านเจ้าคุณพระราชสารธรรมสุนี (หลวงพ่อกัณฑ์) ฟัง และท่านได้ถามคนแก่คนนั้นว่า "ลักษณะตรงนั้นเป็นอย่างไร" คนแก่ตอบว่า " ลักษณะตรงนั้นเป็นภูเขาอยู่บริเวณป่าขนาดใหญ่ มีต้นไม้ขึ้นหนาที่มีเสาคหิน และใบเสมาเป็นจำนวนมาก" ท่านเจ้าคุณก็เลยออกปากว่า "ถ้าเป็นมิ่งเป็นขวัญของเมือง ก็ต้องเป็นหลักเมือง" ประกอบกับจังหวัดขอนแก่นยังไม่มีหลักเมือง ท่านเจ้าคุณจึงเรียนให้ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น คือ หลวงพินิจ ได้ทราบ และได้มอบหมายให้พระมหาสุคนธ์ และพระอีกจำนวนหนึ่งพร้อมปลัดจังหวัดไปอัญเชิญหลักเมืองออกมาจากภู และเกิดอาเพศฝนตกหนัก มีฟ้าผ่าลงมาโดนเสาหลักเมือง (ปัจจุบันเป็นเสาหลักเมืองอำเภอชุมแพ) รถเกิดติดหล่มไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ ก็เลยปรึกษากันว่า "เสาเป็นผู้น้อย ผู้ใหญ่มาได้มาเพิ่มเลยไป" และได้ อัญเชิญหลักเมืองลงไว้ที่วัดพระนอน แล้วกลับมาเล่าเหตุการณ์ให้ท่านเจ้าคุณฟัง ท่านเจ้าคุณเลยไปอัญเชิญด้วยตัวเองได้นำหมอลำ หนึ่ง มาฉลองที่วัดพระนอนหนึ่งคืน แล้วค่อยอัญเชิญออกมา สีหลัก หลักที่หนึ่งอยู่ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองขอนแก่น หลักที่สองอยู่ที่ศาลหลักเมืองอำเภอชุมแพ ส่วนสองหลักที่เหลืออยู่ที่หน้าโบสถ์วัดศรีนวลจังหวัดขอนแก่น ลักษณะหลักเมืองเป็นเสาคหินทราย รูปทรง 8 เหลี่ยม สูงประมาณ 3 เมตร มีลายสลักตัวหนังสือขอม

ภาพที่ 11 ศาลหลักเมืองขอนแก่น

(ภาพโดย : อรอุมา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

ศาลหลักเมืองขอนแก่น ประดิษฐานอยู่ที่ศาลาสุโขทัย เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวขอนแก่นที่มาสักการบูชา กราบไหว้ขอพร เพื่อให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข บรรรยากาศภายในศาลหลักเมืองมีความร่มรื่น และสะอาดตา การออกแบบสถาปัตยกรรมศาลหลักเมืองขอนแก่น ตัวอาคารมีศิลปะและสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์ ทรวดทรงและส่วนประกอบงานศิลปะเป็นการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมที่สำคัญของท้องถิ่นอีสาน ขนาดและรูปทรงเป็นอาคารโถงจัตุรมุข โดยมีขนาดตัวอาคาร 13 x 13 เมตร โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กมีพื้นที่ภายในเป็นห้องโถงรวม 73 ตารางเมตร ย่อมุมตัวอาคารโดยรอบมีระเบียงยื่นทั้ง 4 ด้าน ความสูงจากพื้นลานรอบอาคารถึงยอดฉัตรทองคำรวม 27.50 หลังคาเป็นทรงจั่วจัตุรมุขหลังคาซ้อน 3 ชั้น และชั้นเครื่องยอดเป็นรูปเจดีย์ศิลปะพื้นเมืองอีสาน ลัทธิฐานเป็นเจดีย์จำลองจากองค์พระธาตุขามแก่น มีการผสมผสานกับการสร้างเสาฟ้าดิน ซึ่งเปรียบเสมือนสถานที่รับราชโองการจากสวรรค์มายังโลกมนุษย์ของเง็กเซียนฮ่องเต้ เพื่อประทานโชคลาภให้ผู้คนที่มากราบไหว้ สิ่งหนึ่งที่อยู่คู่กับศาลหลักเมืองแห่งนี้มาช้านานไม่เคยเปลี่ยนแปลง คือ หนังกวางแปลง หรือ หนังก้าน ซึ่งมิให้เห็นบ่อยครั้ง

กล่าวโดยสรุป ศาลหลักเมืองขอนแก่น หรือ ศาลเทพารักษ์หลักเมืองขอนแก่น สร้างขึ้น เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2499 โดยท่านเจ้าคุณราชสารธรรมมุนีและหลวงจรุญชัยพนิจ ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่นได้นำศิลาจารึกจากโบราณสถานในอำเภอชุมแพ มาประกอบพิธีทางพุทธศาสนา ทำเป็นหลักเมือง จึงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวขอนแก่นเคารพบูชาจนถึงปัจจุบัน

คำถามท้ายบท

- 1) เพราะเหตุใดเมือง จึงต้องมีศาลหลักเมือง หรือ เสาหลักเมือง
- 2) ในเรื่องนี้กล่าวถึงความเชื่อของคนไทยในเรื่องใดบ้าง
- 3) บุคคลใดเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่น
- 4) การตั้งศาลหลักเมือง หรือ เสาหลักเมือง น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาใด
- 5) เหตุใดจึงต้องมีการย้ายศาลหลักเมืองจากที่ตั้งเดิมมาตั้งไว้ ณ ที่แห่งใหม่

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5-6 คน ศึกษาตำนานเกี่ยวกับศาลหลักเมืองขอนแก่น แล้วนำมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน

ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน

ภาพที่ 12 พระยานครศรีบริรักษ์ (ท้าวเพี้ยเมืองแพน) เจ้าเมืองคนแรกของชาวเมืองขอนแก่น
(ภาพโดย : อรรธมา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

ท้าวเพี้ยเมืองแพน หรือ พระยานครศรีบริรักษ์ (เพี้ย หรือ เพี้ย หมายถึง ตำแหน่งของขุนนางไทยแคว้นล้านนาและล้านช้าง คือ พญา) เป็นบุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งของ จังหวัดขอนแก่น กล่าวว่ ในปี พ.ศ. 2332 ท่านได้พาบุตรพร้อมด้วยผู้คนประมาณ 330 คน อพยพจากบ้านชีหล่น แขวงเมืองสุวรรณภูมิ (ปัจจุบันอยู่ในเขตท้องที่ อำเภออาจสามารถ

จังหวัดร้อยเอ็ด) มาตั้งอยู่ที่บ้านบึงบอน (บ้านเมืองเก่า ตำบลในเมือง อำเภอเมือง⁶ขอนแก่น ปัจจุบันนี้) เดิมขึ้นอยู่กับพระยานครราชสีมา ต่อมาเมื่อมีใบบอกลงมายังกรุงเทพฯ และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีพระบรมราชโองการยกฐานะบ้านบึงบอนขึ้นเป็น “เมืองขอนแก่น” เมื่อ พ.ศ. 2340 ตั้งให้ “ท้าวศักดิ์” ซึ่งเป็น “ท้าวเพี้ยเมืองแพน” เป็นเจ้าเมืองขอนแก่น มีนามว่า “พระนครศรีบริรักษ์บรมราชภักดี” หรือผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่นคนแรก ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

การตั้งชื่อเมืองขอนแก่นแต่เดิมท้องถิ่น บ้านขาม มีเนินดินอยู่ตรงกลางทุ่ง มีน้ำล้อมรอบในหน้าน้ำและมีต้นมะขามต้นหนึ่งตายไปนานแล้วเหลือแต่ตอที่เป็นแก่น เมื่อมีการสร้างพระธาตุพนม พระยาหลังเขี้ยวและพระอรหันต์ทั้ง 9 พร้อมด้วยข้าราชการจะนำพระอังคารธาตุของพระพุทธเจ้าไปบรรจุที่พระธาตุพนม แต่การเดินทางมาค้ำมีดที่ตรงดอนที่มีน้ำล้อมรอบ จึงหยุดและวางสัมภาระตลอดจนพระอังคารธาตุไว้บนตอมะขาม ขณะพักผ่อนหลับนอน พอรุ่งขึ้นจึงเดินทางต่อไป เมื่อไปถึงพระธาตุพนมปรากฏว่าได้สร้างเสร็จแล้ว จะเอาอะไรเข้าบรรจุอีกไม่ได้จึงพากันนมัสการพระธาตุพนมแล้วเดินทางกลับมาตามทางเดิม เมื่อมาถึงเนินดินที่เคยพักผ่อน ต้นมะขามที่ตายไปเหลือแต่แก่นกลับผลิบ่อยเขียวช่อเป็นที่ยึดจรรยงนัก พระอรหันต์ทั้ง 9 พร้อมด้วยพระยาหลังเขี้ยวจึงตกลงสร้างเจดีย์ครอบต้นมะขามไว้ แล้วบรรจุพระอังคารธาตุ ของพระพุทธเจ้าลงไว้ ชาวบ้านเรียกเจดีย์องค์นี้ว่า “พระธาตุขามแก่น”

เมื่อท้าวเพี้ยเมืองแพนอพยพมาจากบ้านชีโหล่น มาตั้งอยู่ที่บ้านบึงบอน จึงได้ถือเอาปูชนียสถานแห่งนี้ เป็นชื่อเมืองขอนแก่น เพราะท่อนไม้แห้ง ๆ เหลือแต่แก่นนั้น ชาวพื้นเมืองจะเรียกว่า “ขอนแก่น” ท้าวเพี้ยเมืองแพน ผู้เป็นปฐมเจ้าเมืองจึงได้ตั้งชื่อเมืองว่า “ขอนแก่น”

เมื่อสร้างเมืองเสร็จแล้ว ท้าวเพี้ยเมืองแพน ได้สร้างวัดขึ้น 3 แห่ง คือ วัดใต้ วัดกลาง และวัดเหนือ¹ เมืองขอนแก่นตั้งอยู่บ้านดอนพันชาติ เป็นเวลา 27 ปี และได้มีการย้าย

⁶ วัดใต้ ปัจจุบันคือวัดพระอารามหลวง วัดกลาง ปัจจุบันคือ วัดกลางเมืองเก่า และ

วัดเหนือ ปัจจุบันคือ วัดหนองแวงพระอารามหลวง

ที่ตั้งหลายครั้ง ที่นานที่สุดคือตั้งที่ตำบลพระลับ 55 ปี จากนั้นจึงย้ายมาที่ศูนย์ราชการปัจจุบัน มีตำแหน่งที่เรียกว่าพระนครศรีบริรักษ์ที่สำคัญ คือ ท้าวอิน ท้าวมุง นางน้อย พระนครศรีบริรักษ์ (ท้าวจาม)

ท้าวเพี้ยเมืองแพนถึงแก่กรรมและมีได้มีใครสืบทอดเป็นเจ้าของ เนื่องจากท้าวจามซึ่งเป็นบุตรชายได้เสียชีวิตก่อนหน้าแล้ว จึงแต่งตั้งท้าวคำบัง ซึ่งเป็นบุตรเขยเป็นเจ้าของ ต่อมา ท้าวเพี้ยเมืองแพน (ท้าวอู่) ได้นำทัพจากเมืองขอนแก่นไปตีทัพฮ่อจนได้รับชัยชนะถึง 3 ครั้ง และได้รับความดีความชอบ รัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท้าวอู่ เป็น พระยานครศรีบริรักษ์ ซึ่งเป็นตำแหน่งที่เหนือกว่าพระนครศรีบริรักษ์ (ท้าวมุง) ถือว่าเมืองขอนแก่นขณะนั้นมีเจ้าเมืองอยู่ 2 ท่าน ซึ่งไม่เคยถือปฏิบัติมาก่อน ท้าวมุงได้ ถึงแก่กรรมในปี พ.ศ.2424 ท้าวอู่ก็ได้เป็นเจ้าพระยาเมืองเพียงท่านเดียว

ภาพที่ 13 อนุสาวรีย์ท้าวเพี้ยเมืองแพน หรือ พระยานครศรีบริรักษ์
(ภาพโดย : อรุณา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

กล่าวโดยสรุป ท้าวเพี้ยเมืองแพน หรือ พระยานครศรีบริรักษ์ เป็นผู้ตั้งเมืองขอนแก่น และเป็นบุคคลสำคัญที่ชาวขอนแก่นเคารพนับถือ ชาวขอนแก่น ได้สร้างอนุสาวรีย์ “ท้าวเพี้ยเมืองแพน” หรือ “พระยานครศรีบริรักษ์” ไว้ที่ริมบึงแก่นนครเพื่อให้ชาวเมืองขอนแก่นได้สักการบูชาในฐานะพ่อเมืองขอนแก่นคนแรก

คำถามท้ายบท

- 1) เหตุใดชาวเมืองขอนแก่น จึงให้ความเคารพศรัทธาท้าวเพี้ยเมืองแพน (อู๋) เป็นอย่างมาก
- 2) คุณสมบัติของ “ท้าวเพี้ยเมืองแพน” ที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างคือเรื่องใด
- 3) ท้าวเพี้ยเมืองแพน เป็นบุคคลสำคัญด้านศาสนาในเรื่องใด
- 4) เหตุใดจึงมีการเรียกชื่อเจ้าเมืองในสมัยก่อน ว่า เพี้ย หรือ เพี้ย

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆละ 5-6 คน ศึกษาตำนานเกี่ยวกับท้าวเพี้ยเมืองแพนแล้วนำมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน

ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น

หมอลำ เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวอีสาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า เริ่มเกิดขึ้นเมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏที่ชัดเจน แต่มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องและได้รับความนิยมมากทุกยุคทุกสมัย

ภาพที่ 14 การแสดงหมอลำเรื่องตอกลอนทำนองขอนแก่น

(ภาพโดย : <http://champalongkot.appspot.com/work1.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2561)

การกำเนิดของหมอลำ

1. เกิดจากความเชื่อเรื่องผีฟ้า ผีแถน และผีบรรพบุรุษ เชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความเจ็บป่วยแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงทำพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยตามวิธีการของหมอผี คือ การขับ ลำผีฟ้า ลำส่อง ลำทรง แล้วพัฒนาการลำเป็น “ลำพื้น” และ “ลำกลอน” ตามลำดับ
2. เกิดจากธรรมเนียมการอ่านหนังสือผูก และการเทศน์ลำ หนังสือผูก ที่มีการจารลงในใบลาน อาจเป็นชาดก หรือนิทานพื้นบ้านที่สนุกสนาน เช่น สังข์สินไช กำนักร้าฝิ่นอวย ฯลฯ ชาวอีสานในอดีตมักจะมีการอ่านวรรณกรรมพื้นบ้านในงานศพ หรือ อ่านในการ “งันหม้อกรรม” คือ การอยู่ไฟหลังคลอดบุตรของสตรี เมื่อมีเพื่อนบ้านมาเยี่ยมหรือแสดงความยินดี มักมีการจับกลุ่มกันฟังนิทานจากหนังสือผูก แล้วต่อมาก็มีการใช้แคนเป็นดนตรีประกอบ จนเกิดเป็นการแสดงที่เรียกว่า “ลำพื้น” ขึ้น

3. เกิดจากการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว เนื่องในโอกาสต่างๆ เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การเข็นฝ้าย หรือในงานนักขัตฤกษ์ โดยหนุ่มสาวได้มีโอกาสพบปะ และสนทนากันด้วยโวหารที่ไพเราะ และมีความหมายลึกซึ้งที่เรียกกันว่า ผูกพญา หรือ จำพญา

ความหมายของหมอลำ

ลำ คือ องค์ประกอบของการแสดงหมอลำ สันนิษฐานมาจาก สิ่งที่มีลักษณะยาว เช่น ลำน้ำ ลำไม้ แต่ความลำมีความยาวมาก กว่าที่จะท่องได้ บางกลอนลำ (ความลำ) ประมาณ 1 ชั่วโมง ลำหมายถึง การร้อง (ลำ) ตามทำนอง

หมอล คือ ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ

หมอลำ หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญในด้านการลำตามทำนอง แบ่งได้ตามลักษณะทำนองของการลำ เช่น ลำเต้ย ลำกลอน ลำเรื่อง ลำเรื่องต่อกลอน ลำเพลิน ลำซิ่ง

คำว่า "หมอลำ" มาจากคำ 2 คำมารวมกัน ได้แก่ "หมอล" หมายถึง ผู้มีความชำนาญ และ "ลำ" หมายถึง การบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยทำนองอันไพเราะ ดังนั้น หมอลำจึงหมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการบรรยายเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยทำนองเพลง

ประเภทของหมอลำ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. หมอลำที่แสดงออกเพื่อความบันเทิง ได้แก่ หมอลำเรื่อง หมอลำกลอน หมอลำซิ่ง และ หมอลำเพลิน

2. หมอลำที่แสดงในพิธีกรรม ได้แก่ หมอลำผีฟ้า หมอลำส่ง

หมอลำที่แสดงออกเพื่อความบันเทิง

1. **หมอลำเรื่อง** หมอลำที่ลำเป็นเรื่องราว เรื่องที่ใช้แสดงมักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน แบ่งออกเป็น 6 ชนิด คือ

1.1 **หมอลำพื้น** เป็นการลำที่มีผู้แสดงเพียงคนเดียว ใช้แสดงเพื่อความบันเทิงปัจจุบันหาได้ยากมาก ผู้แสดงจะรับบทบาทเป็นตัวละครทุกตัวในเรื่อง

ภาพที่ 15 การแสดงหมอลำพื้น

(ภาพโดย : <http://www.rd1677.com/backoffice> สืบค้นเมื่อ 6 ตุลาคม 2561)

1.2 หมอลำหมู่ หรือ หมอลำเรื่องต่อกลอน ใช้ผู้แสดงจำนวนมากตามบทบาทของตัวละครในเรื่อง มีเครื่องดนตรีประกอบเพิ่มขึ้น เช่น พิณ (ซุง หรือ ซิ่ง) กลอง หมอลำจะแสดง เป็นตัวละครตามบทบาทในเรื่อง การดำเนินเรื่องค่อนข้างช้า แต่ก็ได้อรรถรสของละครพื้นบ้าน หมอลำได้ใช้พรสวรรค์ของตัวเองในการลำ ทั้งทางด้านเสียงร้อง ปฏิภาณไหวพริบ และความจำ เป็นที่นิยมในหมู่ผู้สูงอายุ

ภาพที่ 16 การแสดงหมอลำหมู่

(ภาพโดย : <http://www.rd1677.com/backoffice> สืบค้นเมื่อ 6 ตุลาคม 2561)

1.4 หมอลำก๊ับแก๊บ หรือ หมอลำกรับ หมอลำชนิดนี้เป็นการลำเพียงคนเดียวใช้กรับเป็นเครื่องประกอบจังหวะแทนการเป่าแคน มักแสดงในงานสมโภชหรืองานมงคล

1.5 หมอลำแมงตับเต่า เป็นหมอลำเรื่องเก่าแก่ของชาวไทเลย มีเนื้อหาแฝงธรรมะ คติธรรม มีการลำอยู่ 2 ทำนอง คือ ทำนองแมงตับเต่า จังหวะจะเร็ว และทำนองโอ่หนังสือ จังหวะจะช้า

1.6 ลำซิ่ง มีวิวัฒนาการมาจากลำคู่ใช้ผู้แสดงสองถึงสามคน ใช้เครื่องดนตรีสากลเข้าร่วมให้จังหวะเหมือนลำเพลิน มีหางเครื่องเหมือนดนตรีลูกทุ่ง กลอนลำสนุกสนานมีจังหวะอันเร้าใจ ทำให้ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งระบาคไปสู่การแสดงที่บ้านอื่นให้ต้องประยุกต์ปรับตัว เช่น เพลงโคราชกลายเป็นเพลงโคราชซิ่ง กัณฑ์รามเกียรติ์กลายเป็นกัณฑ์รามเกียรติ์ รอค หนึ่งปราโมทย์ (หนึ่งตะลุงอีสาน) กลายเป็นปราโมทย์ซิ่ง

ภาพที่ 17 การแสดงหมอลำซิ่ง

(ภาพโดย : <http://www.rd1677.com/backoffice> สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2561)

2. หมอลำกลอน เป็นการแสดงลำอย่างหนึ่งของอีสานลักษณะเป็นการลำ ที่มีหมอลำชายหญิงสองคนลำสลับกันมีเครื่องดนตรีประกอบเพียงชนิดเดียว คือแคน หมอลำกลอนแยกเป็นหลายชนิด กลอนลำต้องมีคำว่า “ไ้อ้ละน้อ” และ คำว่า “สินานवल” เช่น

2.1 ลำคู่ เป็นการลำโต้ตอบกันระหว่างชาย – หญิง เนื้อหาในการลำมักเกี่ยวกับการเมือง ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์

2.2 ลำชิงชู้ เป็นการลำที่ใช้ผู้ลำเพียงสามคน ชายสองคน และหญิงหนึ่งคน ฝ่ายชายต้องลำแสดงการไ้อ้วตตนเองเพื่อเอาชนะใจฝ่ายหญิงให้ได้

2.3 ลำล่อง เป็นหมอลำที่มีผู้ลำเพียงคนเดียว มักลำในเวลาที่มีการแสดงใกล้จะเลิก และพรรณนาเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพ

หมอลำที่แสดงในพิธีกรรม

1. หมอลำส่อง เป็นการลำที่หาข้อผิดพลาด หรือ เหตุแห่งความชุ่นข้องหมองใจ ซึ่งเป็นความเชื่อของคนในท้องถิ่น มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอดส่องหาอาการเจ็บป่วย ซึ่งชาวอีสานเชื่อว่าความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนี้มาจากอำนาจของผี หรือสิ่งลี้ลับ วิธีลำส่องจะใช้ผู้ลำเป็นผู้ชาย และมีหมอแคนหนึ่งคน นอกจากนั้นจะมีหญิงสาวบริสุทธิ์สองคน ร่วมแสดงด้วย

2. หมอลำผีฟ้า การลำผีฟ้าเป็นความเชื่ออีกอย่างหนึ่งของชาวอีสาน ผีฟ้า เป็นผีซึ่งสถิตอยู่บนฟ้าซึ่งมีอำนาจเหนือมนุษย์ คนป่วยอาจไปลบหลู่หรือกระทำผิดต่อผีฟ้า การลำผีฟ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อบูชาพระยาแถน หรือ เทวดา ให้ช่วยรักษาคนเจ็บป่วย ต้องมีการตั้งเครื่องบูชาพระยาแถนด้วย นอกจากนี้การลำผีฟ้ายังมีข้อห้ามมากมาย (ชะลำ) เช่น ห้ามใครมาเยี่ยมของในบ้าน ห้ามใครมาขอลืมของ ห้ามผู้ชายมาชองแวงหรือแตะต้องคนป่วย เป็นต้น

ทำนองกลอนลำ

ทำนองกลอนลำ สรุปลงได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. **กลอนสั้น** หรือ ลำทางสั้น คือ คำกลอนที่สั้นๆ ใช้สำหรับลำเวลาว่างงานเล็กๆ น้อยๆ เช่น งานทำบุญบ้าน หรืองานประจำปี เช่น งานบุญเดือนหก เป็นต้น เช่น กลอนขึ้นลำ กลอนลงลำ กลอนลำเหม็ดคีน กลอนไต้่น กลอนตึง กลอนต่ง กลอนอัครจรรัย กลอนสอย กลอนหนังสือเจียง กลอนเตี้ยหรือผญา ลำสีพันดอน และลำสั้น เป็นต้น

ลำทางสั้น จะมีคำว่า “สินานवल” ยกตัวอย่างกลอนลำทางสั้น (โดย หมอลำราตรี ศรีวิไล)

ไอ้ละน้อ (เอื่อน)	หละจ้งว่าสาธุสา ⁷
ผู้ข้าขอบูชาคุณพระรัตนตรัย	พร้อมด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ที่ทรงสิงสถิตอยู่เทิงแผ่นดินโลกา	คุณบิดามารดา คุณครูบาอาจารย์
ให้มาคุ้มมนมนำ	ผู้ข้าลำบนเวทีย่าให้มีแนวคา
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในโลกา	ให้มาคุ้มห่อ ⁸ในวันนี้
ไอ้ย ละน้อ..	นวนนวน เอย
หละแมนว่าเดื่อนาย	อภิวันทาน้อมจอมใจแก้วแก่น
คุณถ่ายกใส่เกล้า	น้อมก้มใส่เศียร
ทุกสิ่งเพี้ยนผู้ก้มกราบวันทา	คุณครูบาอาจารย์ช้อยให้ยกยอชูค้ำ
ผู้ข้าลำวันนี้เวทีสนามกว้าง	ปวงประชาไพรฟ้า
ทางดั้นแดนไตร	สินานवल แคนม่วนไว้ก่อนท่อนี้หนา
ลำดั้น (เตา) ทำนองลำล่อง มีคำว่า “ไอ้ย” ขึ้นก่อน	
ไอ้ย ไอ้ย ไอ้ย ...	หละเสียง เอ้อ เอ้อ เอ้อ ...
ฝากเสียงลำนำเสียงแคนมาให้	ด้วยหัวใจอันฮักหอม

⁷ สาธุสา หมายถึง สาธุ คือ การเปล่งวาจาแสดงความเห็นชอบ

⁸ ให้มาคุ้มห่อ หมายถึง ปกป้อง รักษา

ชุมเฮาฮู้แล้วน้อ (ซ้า)
 เป็นวัฒนธรรมค้ำจุนโลกได้
 ซอยสร้างสรรค์ความงาม
 เอาละฮานี้
 ท่านรองผู้อำนวยการโรงเรียน
 มาฮ่วมงาน⁹ ในวันนี้
 มาล่ำกลอนส่ง
 โครงการนี้เพิ่นตั้งในศาสตร์หรือศิลป์ด้านการองค์ความรู้
 ด้านหมอลำพื้นบ้าน
 ประชาชนทั่วไป
 การสืบสานใจไทย-
 นำกันพร้อมพรำ
 ผู้ว่าราชการจังหวัดเพิ่นสั่งให้
 มาบัดนี้ทุกท่านฟังต่อกันไป
 มาเห็นวงดนตรีวงโปงลางแสนเมือง
 ขอยกมือเป็นที่หนึ่ง
 หมอลำกะเฮ็ดให้แม่ซาบซึ้ง
 หนังสือกะบ่ได้อ่าน
 นี้จั่งแมนดีหลาย
 จั่งค้อยเป็นลำนี
 ผู้เพิ่นดีสุด
 หัวหน้าวงโปงลางเพิ่นมีใจตั้งมั่น
 ข้ามไปอีกกว่านั้น

ว่าศิลปินพื้นบ้าน
 น้อเฮาฮู้บ่แมนตัวกัน
 ไ้อย ไ้อย น้อ..ไ้อย ละนา
 ขอเรียนมายังท่านประธานใหญ่ในงาน
 และคณาจารย์ทุกคน
 ฉันทราตรีได้รับเกียรติอย่างยิ่ง
 จุดประสงค์ว่าให้ล่ำร้องน้นสู่ฟัง
 สู่เด็กและเยาวชน
 ฮ่วมกันในงานนี้
 นิยมยังยืนพร้อม
 ให้ผ่านสื่อเสียงลำ
 เฮาจั่งได้ต่อสาน
 แม่ราตรีดีใจหลายได้ฮ่วมงานวันนี้
 ยอดเยี่ยม
 ถึงใจแท้ทุกประการ
 เพิ่นท่องได้เรียบร้อย
 กะย่อนความใส่ใจ
 น้นคืออาจารย์ผู้สอนสั่ง
 จั่งสอนได้ในสิ่ง...แฮ้อ
 คือผู้ใหญ่ในโรงเรียน

⁹ ฮ่วมงาน หมายถึง ร่วมงาน

ท่านรองผู้อำนวยการของโรงเรียน
ชอยกันวันนี้
อันสวยงาม...เยี่ยมเสมอ
แม่ราตรีคิดว่า
หรือแม่พวกหมู่มุ่เจ้านั้นลิวาซ่าได้¹⁰
คั่นพอใจความนี้ดีใจนากันบ่
ในเฮา...

และคณาจารย์ทุกคน
จั่งได้มีโปงกลางแสนเมืองขึ้น
ต้องเจริญก้าวหน้าไปพูนดอกบ่เฮา
คั่นพอใจคือความล่ำแม่ราตรีจาไว้
คั่นพอใจแล้วน้อ ให้ตบมือให้
โ้ย้น้อ.....โอ โ้ย้ย ละนา
(ลำทางสั้น : ราตรี ศรีวิไล)

2. กลอนยาว หรือลำทางยาว กลอนสำหรับใช้ลำในงานการกุศล งานมหรสพต่างๆ กลอนยาวนี้ใช้เวลาลำประมาณหนึ่งชั่วโมงแล้วแต่กรณี

3. ลำเตี้ย คือ กลอนลำที่ทำนองสั้น กระฉับกระเฉง ไม่เอื้อนเสียง สนุกสนาน ส่วนใหญ่ใช้เกี่ยวพาราสี ทำนองมีหลายทำนอง เช่น เตี้ยโขง เตี้ยพม่า เตี้ยธรรมดา เตี้ยหัวโนนตาล

4. ลำเพลิน หรือหมอลำหมู่ เป็นการลำที่มีผู้แสดงครบหรือเกือบครบตามจำนวนตัวละครในเรื่องที่ดำเนินการแสดง มีอุปกรณ์ประกอบทั้งฉาก เสื้อผ้าสมจริง และมีเครื่องดนตรีประกอบ คือ พิณ (ซุงหรือซิ่ง) แคน กลอง การลำมี 2 แนวทาง คือ ลำเวียง เป็นการลำแบบลำกลอน และหมอลำแสดงเป็นตัวละครตามบทบาทในเรื่อง

วิวัฒนาการของหมอลำ

การแสดงหมอลำ นับเป็นมหรสพที่อยู่คู่ชาวอีสานมาช้านาน และได้รับความนิยมาอย่าง ต่อเนื่อง วิวัฒนาการของหมอลำเริ่มจากการเล่นนิทาน โดยวิธีการนั่งเล่าให้ลูกหลานฟัง แต่เมื่อ การนั่งเล่นนิทาน เกิดความน่าเบื่อ ผู้เล่าจึงยืนขึ้นเล่า หลังจากนั้นก็มี การออกท่าทางเพื่อให้เกิด ความสนุกสนานแก่ผู้ฟัง เล่าด้วยน้ำเสียงสูงๆต่ำๆ สั้นยาว สลับกันไป จนมีคนนำเอาเครื่อง ดนตรีมาเล่นประกอบ เช่น ซุง ซอ ปี่ แคน ทำให้เกิด ความสนุกสนานเพิ่มอรรถรสแก่ผู้ฟังมาก ขึ้น จนกลายมาเป็นหมอลำในที่สุด

¹⁰ ซ่าได้ หมายถึง แคไหน

การลำในสมัยก่อนมักนำเนื้อหาของนิทานพื้นบ้าน เช่น สิ้นไซ การระเกด จันทรโคธพ มาลำ โดยใช้หมอลำชาย 1 คน และหมอลำแคน 1 คน ผู้ลำจะสมมติตนเองเป็นตัวละครทุกตัวในเรื่องและลำตลอดคืน จากนั้นเริ่มมีหมอลำฝ่ายหญิงมาแสดงคู่กัน มีบทเกี่ยวพาราสิ ซึ่งซู้ (ยาดฝัว หรือ แยมฝัว) ทำให้หมอลำคู่สมบูรณ์แบบมากขึ้น

การลำพื้น ถือเป็นพื้นฐานของหมอลำ ต่อมาวิวัฒนาการมาเป็นการลำคู่ คือ การลำ 2 คน ชายกับชาย ชายกับหญิง ต่อมาการลำระหว่างชายกับชายจึงเลิกไป ราวปี พ.ศ.2495 เหลือเพียงการลำระหว่างชายกับหญิงจนถึงปัจจุบัน หมอลำคู่ยังแตกออกไปเป็นการลำซิ่งซู้ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ลำชาย 2 คน หญิง 1 คน หรือหญิง 2 คน ชาย 1 คน จะชิงหญิงหรือชายที่มีอยู่เพียงคนเดียว

ด้วยเหตุที่จังหวัดขอนแก่นเป็นดินแดนแห่งเมือง “หมอลำแคน” หมอลำที่มีชื่อเสียงชาวขอนแก่นจึงมีมากมายหมอลำที่มีชื่อเสียงในอดีต ได้แก่ **พ่อพิมพ์ รัตนคุณสาสน์** แม้ท่านมิใช่ชาวขอนแก่นโดยกำเนิด แต่เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านวรรณกรรมท้องถิ่น มีผลงานดีเด่นด้านการแต่งกลอนลำ มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรมอีสาน จนได้รับยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้เป็น “ศิลปินพื้นบ้านดีเด่น ประจำปี 2528” และได้รับปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขาวรรณกรรมท้องถิ่น **หมอลำทองมาก จันทะลือ** เป็นชาวขอนแก่นโดยกำเนิด มีชื่อเสียงมากในแถบภาคอีสานด้านกลอนลำ ได้รับยกย่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหมอลำ ประจำปี พ.ศ.2528 **หมอลำเคน ดาเหลา** ท่านมิใช่ชาวขอนแก่นโดยกำเนิดแต่ใช้ชีวิตในขอนแก่นหลายสิบปี หมอลำเคน ดาเหลา เริ่มชีวิตการเป็นหมอลำตั้งแต่อายุ 16 ปี เป็นศิลปินหมอลำอาวุโส ที่มีลีลาการลำและศิลปะการแสดงเป็นแบบฉบับหมอลำ และยังได้รับเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหมอลำ ในปี พ.ศ. 2534 และ**หมอลำราตรี ศรีวิไล (บงสิทธิ์พร)** เป็นอีกท่านหนึ่งที่สืบสานการแสดงพื้นบ้านหมอลำ ได้จัดตั้งหน่วยงานที่สังกัดศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยแม่ครุราตรีศรีวิไล ด้านศิลปกรรม การแสดงพื้นบ้าน (หมอลำ) ที่จังหวัดขอนแก่น

วิวัฒนาการของหมอลำได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จากการที่มีผู้ลำเพียง 2 -3 คน กลายเป็นการลำหลายๆคน คือ ประมาณ 10 คนขึ้นไป จึงเรียกว่า “หมอลำหมู่” มีการนำเอา นิทานพื้นบ้านหรือชาดกที่เป็นเรื่องราวมาแสดง และมีลีลาการลำที่แตกต่างออกไปของแต่ละ คณะ เช่น ลำเรื่องต่อกลอน ลำเพลิน คณะหมอลำที่มีชื่อเสียงมากของจังหวัดขอนแก่น คือ **คณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์** ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2500 โดยมีหมอลำบุญลือ หาญสุริย์ และ หมอลำชวลา หาญสุริย์ สองสามีภรรยา ได้ก่อตั้งคณะหมอลำ โดยเริ่มต้นจากการสืบทอด เจตนารมณ์ วงหมอลำ จากพ่อครูอินตา บุญทา บรมครูของหมอลำคณะรัตนศิลป์อินตาไทย ราษฎร์ **คณะแก่นนครบันเทิงศิลป์** ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2517 โดยคุณพ่อสมจิตร คุณแม่คำลี เพ็ชรสังหาร พ่อสมจิตรเป็นช่างตัดผม แม่ลีเป็นแม่ค้าขายผักทำร่วมไปกับการแสดงหมอลำ **คณะอนุภารวินาศศิลป์** ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2502 โดยคุณพ่อ “อนุภากร ผ่านวงษ์”

ภาพที่ 18 คณะหมอลำที่มีชื่อเสียงในจังหวัดขอนแก่น

(ภาพโดย : <https://www.facebook.com/Rattanasin60/photos/> สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2561)

สำเนียงลำ

สำเนียงลำ แบ่งได้เป็น 2 สำเนียง คือ สำเนียงขอนแก่นและสำเนียงอุบล ฯ ความแตกต่างระหว่างสำเนียงขอนแก่นกับสำเนียงอุบลฯ จะสังเกตได้จากทำนองลำทางสั้น ซึ่งจะพอมีหลักสังเกตได้ดังนี้

1. สำเนียงอุบลฯ จะใช้กลอนสั้น ไม่มีแทรกด้วยคำพูด ส่วนสำเนียงขอนแก่นนิยมพูดแทรกหรือเติมเข้าไปในกลอนลำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนที่เห็นหัวต่อระหว่างบทกลอนที่ใช้ถามหรือตอบ

2. สำเนียงอุบลฯ ที่มีจังหวะชัดเจน หนักแน่น มั่นคงและสม่ำเสมอ สำเนียงขอนแก่นนั้นยากแก่การแบ่งวรรคแบ่งตอน ใกล้เคียงไปทางสำเนียงพูด

3. สำเนียงขอนแก่น หมอลำบางคนอาจจะมีการจังหวะชัดเจน แต่สำเนียงหรือกระแสเสียงทางภาษาก็ยังบ่งบอกในตัว เช่นเดียวกับสำเนียงพูด

4. ในตอนเดินดง หมอลำสำเนียงอุบล ฯ จะยังคงรักษาทำนองเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง แต่หมอลำสำเนียงขอนแก่นจะบิดผันท่วงทำนองเป็นแบบลำทางยาว

ยกตัวอย่างกลอนลำทำนองขอนแก่น กลอนลำ “ชีวิตชาวนา” ของ คุณแม่ฉวีวรรณ ดำเนิน ดังนี้

กลอนลำ “ชีวิตชาวนา”

โอ้ย.....ฟ้าเอ๋ยฟ้าฮ้อง¹¹ฟ้าฮ้องค่อยเสียงโยนๆดังไกล เป็นหยิ่งได้¹²จั่งบไปฮ้องไกลหัวคัน
ไตพอให้นองได้นอนฮ่ำ เสียงฟ้าฮ้องตัมตัมสาวหมอลำคิดฮอดซู้ได้หลงไอ้.

.โอ้บ่เซา.....โอ้บ่เซา.....โอ้ย...หละน่า.....เอออันนี้ต่อจากนี้สิได้ลำต่อกลอน
สอง..สองผัวเมียทำนา ซอยกันกะจนแล้วพอกจาเสรีจดำแล้ว ตาเว็น¹³ค่ายค้ำ พอบักทำขึ้น
เกาะเจ้าหลกกล้าว่าแห่นเต้อ พอว่าเอ้อ เมื่อก่อนชาติซ้อยสิหลกคนเดียวแม่ฮ้างเมื่อบ้าน

¹¹ ฟ้าฮ้อง หมายถึง ฟ้าร้อง

¹² เป็นหยิ่งได้ หมายถึง ทำไม

¹³ ตาเว็น หมายถึง ตะวัน

พอจاءแล้วเตรียมเอาถ้วยบวงหาบกะต่าตองต้อนทั้งอุ้มว่าลูกน้ำ เสียงฟ้าฮ้องตี้มตี้มฟาวหย่าง มาเฮือนเสียงฝนมาเม็ดมัวเม้าฟ้า นำคันทนาคืนเมื่อบ้านเขียดจินาฮ้องอ้อบอ้อบเหลียวเบ็งน้ำ ว้อบแวบเป็นคลื่นจั่งทะเล.....มองมาบ้านเห็นโนนตาลมีดจุ่มคุ่ม เห็นแต่กอไผ่บ้านล่ายซ่ายใบ หุ่มล่ห่อน้ำ ฟาวหย่าง¹⁴จ่าเข้าป่าฮ้องนอนเสียงวอนๆเรไรส่งเสียงแมงง่วง เห็นเป็นพวงหัน หน้าทางนกยูงเหลืออยู่ฮุ่ยฮุ่ย เสียงคนคุยลิเข้าบ้านเย็นแล้วลิต่าวเมื่อ อุ้มลูกเต้าจุงหมุ้งวควย (ควาย) ฝนตกฮ่ำแรงไวๆเข้า ไวกุจ้าวเสียงฮือฮืออกพาดควยบักเลพองตุ้เด็กน้อยว่าซี้หล้าง เสียงมะลิ่งตั้งตั้งฝนไล่มาทันฝนตกลงเปี้ยกปอนเต็มเป็อน พอถึงเฮือนมีอน้ำวหัวคันทัดบแกบ คันทมนางต่าไว้.. ลิตเตรียมซิ่น...แห่มนเปลี่ยนแพร.....แห่มนเปลี่ยนแพร.... อันนี้ผูกควยแห่ม ลูกหล่าอย่าฮู้ให้มันหลุด ฟักปะตุตีไลใส่กลอนให้มันแน่น แมลิตังไฟถ่า เอาปลามาท้มป่นคันทพอ ใหญ่ผู้อยู่บ้านอะฮือพร้อมพองถาม น้ำบถ่วมบ่อฮ้ำไฮ้ใหญ่กกระเบงดินบั้งบั้งฮ้างไฮ้ใหญ่ แคมโพนนั่น เสียงถามกันเต็มบ้านกลับจากนาพุ่มพู่ ถึงยามนอนพากันชดซี้คันทนอนแล้วกะบตั้ง อันจั่งซี้เผิ่นจั่งว่าซาวนา ถึงเวลาสมควรลิต่าวลาเด้อค่า¹⁵ หวีลิตาเด้อค่าลิตอลาไปก่อนพวง พอเต้าแม่ลูกฮ่อน หลานลิตอลาจากแล้วคันทบักกะพองอจักหนอยนี้ลิตได้หย่างค่อมมอมไปค่อม มอมดั่งกะปอมงอยไม้หลานลิตลือเมื่อบ้าน หนองไหลคันทมีดจุ่มคุ่มเห็นแต่กอไผ่หุ่มลือเมื่อบ้าน แห่มนก่อนเด้อ..ลิตาแล้ว คุซุคน.....คุซุคน.....

อาจกล่าวได้ว่า หมอลำ เป็นศาสตร์แห่งการแสดงศิลปะพื้นบ้านที่มีคุณค่า และมีความสำคัญยิ่งต่อชาวอีสานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะให้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลิน และความรู้ควบคู่กันไป คือ สอดแทรกความรู้ ความคิด คติธรรม ความเชื่อ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเฉลียวฉลาด และมีส่วนช่วยส่งเสริมจริยธรรม ช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมและศิลปะพื้นบ้านเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิดเห็นของประชาชน เป็นภูมิปัญญาของชุมชนในสมัยที่การศึกษายังไม่เจริญเหมือนทุกวันนี้ ถือเป็นความเฉลียวฉลาดของบรรพบุรุษที่ได้สร้างหมอลำ ให้เป็นศิลปะการแสดงที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ยิ่ง

¹⁴ ฟาวหย่าง หมายถึง ระเบิด

¹⁵ ลิตตามลาเด้อค่า หมายถึง กล่าวคำลา อ้อลา คล้ายกับ คำว่า ลิต่าวเมื่อ หมายถึง ขอลากลับ

คำถามท้ายบท

- 1) หมอลำมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานอย่างไร
- 2) เนื้อหาของกลอนลำ “ชีวิตชาวนา” แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวนาในภาคอีสานอย่างไร
- 3) ข้อความ “ผักปะตู่ติไลใส่กลอนให้มันแน่น แม่สิงไฟถ่า เอาปلامาต้มป่น” แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนไทยอย่างไร
- 4) การแสดงหมอลำ ชี้ให้เห็นถึงลักษณะนิสัยโดยทั่วไปของชาวอีสานอย่างไร
- 5) หมอลำในอดีตและปัจจุบัน มีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆละ 5-6 คน ศึกษาภาษาถิ่นในหมอลำพื้นบ้าน แล้วนำมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน

ตำนานปราสาทเป็อยน้อย

ปราสาทเป็อยน้อย หรือ กู่เป็อยน้อย หรือ พระธาตุกู่ทอง ตั้งอยู่ที่บ้านหัวขัว¹⁶ อำเภอเป็อยน้อย จังหวัดขอนแก่น เป็นประสาทรูปทรงขอมสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราว พุทธศตวรรษที่ 16 – 17 ชื่อเรียกของประสาทรานี้มาจากชื่ออำเภอเป็อยน้อย ซึ่งเป็นที่ตั้งของปราสาทแห่งนี้ ส่วนคำว่า “กู่” หมายถึง ปราสาท วิหาร หรือ อนุสาวรีย์ ส่วนชื่อปราสาทอีกชื่อหนึ่ง พระธาตุกู่ทอง เนื่องจากตัวปราสาทตั้งอยู่บริเวณเดียวกันกับวัดธาตุกู่ทอง ชาวบ้านจึงนิยมเรียกชื่อตามสถานที่ตั้งของประสาทรานี้ ปราสาทเป็อยน้อยเดิมเป็นโบราณสถานร้างที่ปรักหักพังอย่างมากแต่ได้รับการบูรณะขุดแต่งจากกรมศิลปากร และปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ให้สวยงามจึงมีสภาพที่สมบูรณ์ แข็งแรง มั่นคง ดังในปัจจุบัน

ภาพที่ 19 ปราสาทเป็อยน้อย

(ภาพโดย : อรอุมา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

¹⁶ ชั่ว ภาษาอีสาน แปลว่า สะพานที่ทำด้วยไม้

ปราสาทเป็อยน้อย มีการออกแบบศิลปะผสมระหว่างศิลปะเขมรแบบบาปวน¹⁷ แบบนครวัด และแบบคลัง แต่ยังคงลักษณะของศิลปะบาปวนอยู่มาก ทั้งรูปแบบทับหลังและหน้าบัน¹⁸ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเทวสถานในศาสนาฮินดู โดยรูปแบบของพื้นที่ปราสาททั้งหมดมีความหมายคล้ายกับเป็นเขาพระสุเมรุ ซึ่งถือเป็นแกนจักรวาล อันเป็นที่สถิตของเทพเจ้า ที่เรียกว่า “ศาสนบรรพต” เป็นปราสาทอิฐ 3 หลังตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกันหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ที่มุมทิศตะวันออกเฉียงใต้มีอาคารบรรณาลัย¹⁹ หนึ่งหลังและกำแพงศิลาแลงล้อมรอบต่อเชื่อมกับโคปุระ²⁰ หรืออาคารประตูซุ้มทั้งด้านทิศตะวันออก และทิศตะวันตกและมีคูน้ำรูปเกือกม้าล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง ถัดออกมาด้านหน้ามีชานาหรือชานเรือนที่ยกระดับสูงกว่าเบื้องล่างถัดออกไปทางด้านทิศตะวันออก มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่เรียกว่า “สระวงษ์”

ลักษณะของตัวปราสาทสร้างด้วยศิลาแลง ศิลาทรายและอิฐ จำนวน 4 หลัง มีกำแพงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อด้วยศิลาทรายและศิลาแลง มีสระน้ำขุดล้อมรอบชั้นนอกกำแพงอีกชั้นหนึ่ง และเว้นที่ว่างทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกให้เดินเข้าไปในตัวปราสาทได้ทั้งสองทิศ มีชั้นส่วนทับหลังและหน้าบันที่สลักลวดลายรูปบุคคล และพันธุ์พฤกษาคงทนกระจ่ายอยู่ ในปี พ.ศ.2472 พระอาจารย์บุญ และนายน้อยซึ่งเป็นผู้ดำเนินการสร้าง “วัดธาตุกู่ทอง” ในบริเวณใกล้เคียง ปราสาท มีการค้นพบทับหลังและหน้าบัน ซึ่งมีภาพสลักสวยงามที่สร้างขึ้นในสมัยขอมหรือเขมรโบราณแบบบาปวน ราว พ.ศ.1550 – 1650 ดังคำพรรณนา ที่กล่าวไว้ว่า

“ทับหลังเหนือกรอบประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกของปราสาทประธาน ทำด้วยศิลาทรายสีแดง สลักเป็นรูปพระนารายณ์บรรทมอยู่เหนือพระยานันทนาคราช มีดอกบัวผุดขึ้นมาจากพระนาภี ของพระนารายณ์ บนดอกบัวมีพระพรหม 4 กร ประทับนั่งอยู่ องค์พระนารายณ์บรรทมเหยียดยาว ใช้พระหัตถ์ขวาบนยกขึ้นยันพระเศียรไว้

¹⁷ บาปวน คือ ลักษณะของปราสาทขอมรูปทรงพีระมิด ที่อยู่ในกลุ่มประสาทรนครวัด

¹⁸ หน้าบัน หมายถึง หน้าจั่วของประสาธ โบสถ์ วิหาร

¹⁹ บรรณาลัย คือ ห้องหนังสือ ปัจจุบันคือห้องสมุด

²⁰ โคปุระ หมายถึง ซุ้มประตู

พระหัตถ์ขวาล่างทรงถือคทา พระหัตถ์ซ้ายบนถือสังข์ และพระหัตถ์ซ้ายล่างถือจักร ทรงฝ่าใจกระเบนสั้นไว้ลงใต้พระนาภี ที่ปลายพระบาททั้งสองข้างที่วางซ้อนกัน มีพระลักษมีชายนางของพระนารายณ์นั่งคุกเข่าประครองพระขงฆ์ของพระนารายณ์ไว้เหนือพระลักษมีขึ้นไปสลักเป็นรูปเทวดากำลังเหาะ ”

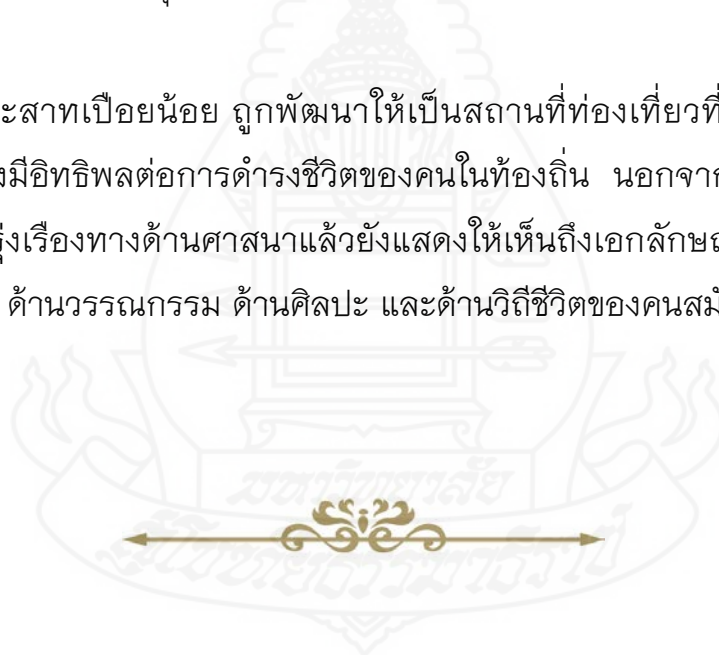

ภาพที่ 20 ทับหลังรูปนารายณ์บรรทมสินธุ์ ด้านหน้าปราสาทเป็อยน้อย
(ภาพโดย : อรุณา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

ภาพที่ 21 โคปุระ หรือ ซุ้มประตูทางเข้าปราสาท
(ภาพโดย : อรรธมา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

ปัจจุบัน ปราสาทเป็อยน้อย ถูกพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศาสนาแล้วยังแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางการศึกษาด้านสถาปัตยกรรม ด้านวรรณกรรม ด้านศิลปะ และด้านวิถีชีวิตของคนสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี

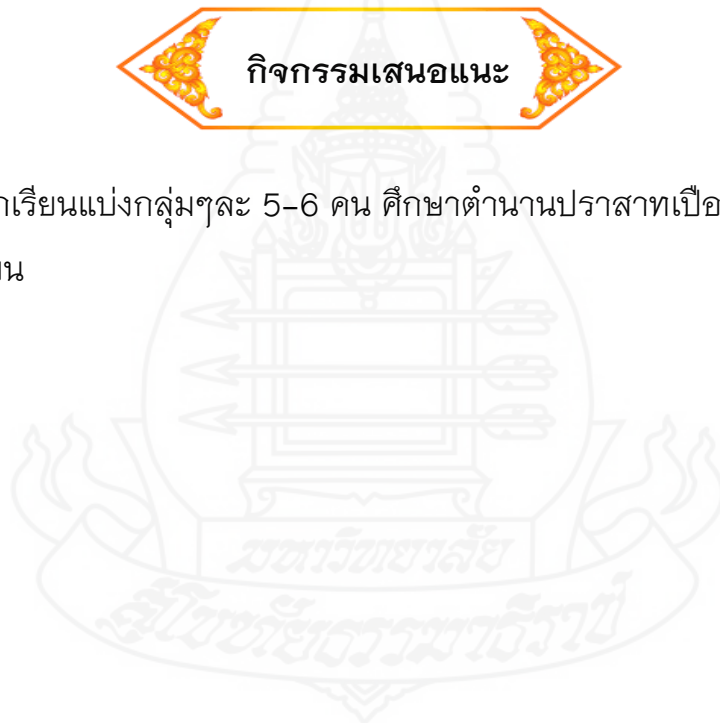

คำถามท้ายบท

- 1) เหตุผลของการตั้งชื่อปราสาทเป็อยน้อย หรือ กู่เป็อยน้อย คืออะไร
- 2) ปราสาทเป็อยน้อย มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร
- 3) ปราสาทเป็อยน้อย สร้างขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายใด
- 4) นักเรียนคิดว่าเหตุผลของการสร้างสระน้ำขนาดใหญ่ หรือ สระวงษ์ ล้อมรอบตัวปราสาท เพื่อจุดมุ่งหมายใด

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆละ 5-6 คน ศึกษาตำนานปราสาทเป็อยน้อย แล้วนำมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน

ตำนานเกี่ยวกับ “ภูเก้า ภูพานคำ” และ “นางไขฟ้า พระสุพรหมโมกชา หมาเก้าหาง ”

ในดินแดนแห่งที่ราบสูงเขตพื้นที่รอยต่อของสามจังหวัด บริเวณตอนบนของจังหวัดขอนแก่น ตอนล่างของจังหวัดอุดรธานี และเขตจังหวัดหนองบัวลำภู มีอุทยานแห่งชาติที่สวยงามแห่งหนึ่งที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของชาวอีสาน คือ ภูเก้า ภูพานคำ หรือ อุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ มีบริเวณค่อนข้างกว้างและจุดท่องเที่ยวหลายจุดไปถึงจังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งเป็นพื้นที่ในส่วนของภูเก้า ได้แก่ ร่องรอยก่อนประวัติศาสตร์ของชุมชนในสมัยบ้านเชียง เช่น ภาพเขียนสีและภาพสลักตามผนังถ้ำต่างๆ และรอยเท้าไดโนเสาร์ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็น พันธุ์เดียวกับรอยเท้าที่พบที่อำเภอภูเวียง แต่จุดท่องเที่ยวในพื้นที่ของจังหวัดขอนแก่นที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว เรียกว่า ภูพานคำ เป็นที่ตั้งของที่ทำการอุทยาน อยู่ในแนวเทือกเขาภูพาน เรียงตัวยาวตั้งแต่ทิศออกเฉียงเหนือจรดทิศตะวันตกเฉียงใต้

ภาพที่ 21 อุทยานแห่งชาติภูเก้า ภูพานคำ
(ภาพโดย : อรุณา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

อุทยานแห่งชาติภูเก้า ภูพานคำ บางส่วนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของจังหวัดขอนแก่น ตอนบน ซึ่งมีวัดที่สวยงามแห่งหนึ่ง ชื่อ “วัดพระบาทภูพานคำ” ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น “วัดพระบาทภูพานคำ” ตั้งตระหง่านบนยอดเขาภูพานคำทางเข้าเขื่อนอุบลรัตน์

มีตำนานกล่าวว่า เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2492 พระอาจารย์บุญ ปัญญาวิสุทธิ พร้อมด้วยพระภิกษุ 4 รูป ได้เดินธุดงค์แสวงหาที่วิเวกบำเพ็ญสมณะธรรมเพียรภาวนา ผ่านมาถึงเทือกเขาภูพานคำ เห็นว่าเป็นสถานที่สงบเหมาะแก่การบำเพ็ญเพียรเป็นอย่างยิ่ง จึงได้หยุดพักบำเพ็ญเพียรภาวนา และได้พากันออกเดินเสาะแสวงหาน้ำจืด จึงได้พบบ่อน้ำแห่งหนึ่ง มีน้ำไหลซึมออกมามีได้ขาด มีรอยเท้าสัตว์น้อยใหญ่นานาชนิดมาตีมกน จึงได้ให้สามเณรที่มาด้วยชุดดินที่ทับถมอยู่ออก ส่วนพระภิกษุก็ช่วยกันขุดดินและใบไม้ออกไปให้พ้นจากปากบ่อ เมื่อขนเอาดินโคลนและใบไม้ที่ทับถมออกไปหมดแล้ว พิจารณาดูบ่อน้ำมีลักษณะคล้ายรอยเท้ามนุษย์แต่มีขนาดใหญ่กว่า จึงมีความเชื่อว่าน่าจะเป็นรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า เมื่อชาวบ้านทราบข่าวก็พากันมากกราบไหว้บูชาอย่างต่อเนื่องและได้อาศัยน้ำในบ่อตีมกนกัน จากนั้นจึงได้จัดงานสมโภชฉลองรอยพระบาท ต่อมาด้วยอาณูภาพแห่งนิมิต หรือพุทธานิมิตหรืออย่างใด จึงได้เกิดปาฏิหาริย์มีแสงสว่างขึ้นบริเวณรอยพระบาทตามต้นไม้ใบหญ้าในเวลา กลางคืนตลอด 7 คืน แสงสว่างนั้นจึงได้หายไป กำนันนิลซึ่งเป็นเจ้าของที่แห่งนี้ พร้อมด้วย พุทธศาสนิกชนทั้งหลายเห็นเป็นนิมิตมงคลอันดี และเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ จึงได้ถวายที่ดิน บริเวณนี้เพื่อสร้างวัดถวายเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป

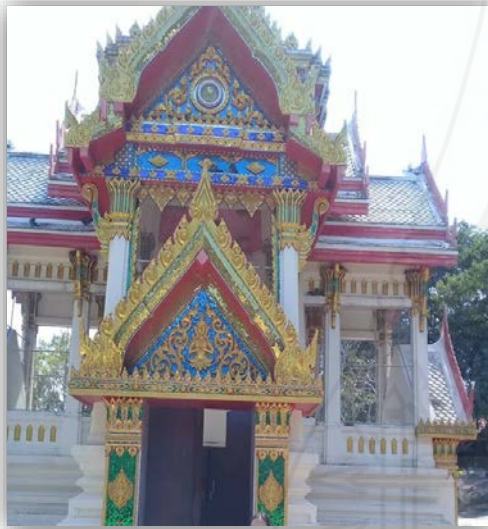

ภาพที่ 21 บันไดทางขึ้นวัดพระบาทภูพานคำ จำนวน 1,049 ขั้น
และ พระพุทธรูปอุตรมหายางคลอุบลรัตน์ หรือ หลวงพ่อใหญ่
(ภาพโดย : อรรธมา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

วัดพระบาทภูพานคำ มีโบราณวัตถุที่น่าสนใจ คือ รอยพระพุทธรูปจำลองประดิษฐานอยู่ในมณฑปภายในวัดแห่งนี้ มีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ คือ พระพุทธรูปอุตรมหายางคลอุบลรัตน์ หรือ หลวงพ่อใหญ่ ชาวบ้าน เรียก หลวงพ่อขาว หรือ หลวงพ่อภูพานคำ เป็นพระพุทธรูปสีขาวขนาดใหญ่ ตั้งตระหง่านบนยอดภูพานคำ ผู้มาสักการบูชาองค์พระสามารถเดินขึ้นบันไดนาคที่สวยงาม จำนวน 1,049 ขั้น หรือ เดินทางด้วยรถยนต์ตามความเหมาะสม ในวันแรม 1 ค่ำเดือน 11 ของทุกปี จะมีการตักบาตรเทโวตามขั้นบันไดของวัดนี้ นอกจากนี้ภายในบริเวณวัดยังมีศิลปกรรมอื่นๆ อีก อาทิ พระพุทธรูปปางต่างๆ พระสังกัจจายณะ รูปปั้นยักษ์ ถ้ำปัญญาวิคตีย์ และร่องรอยประทับตามลานหินต่างๆ อีกมากมาย อาณาเขตและเนื้อที่ของวัดโดยรวมมีประมาณ 200 ไร่ ทิศเหนือกับทิศใต้จรดเขตการไฟฟ้า ทิศตะวันออกจรดเขตโรงเรียนอุบลรัตน์พิทยาคม ทิศตะวันตกจรดภูเขาและเขื่อนอุบลรัตน์ วัดพระบาทภูพานคำ ได้รับอนุญาตตามกฎหมายให้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2492 โดยมี

มูลเหตุความเป็นมาของชื่อวัด 2 ประการ คือ ประการแรก ได้ถือเอาตามความเชื่อของชาวบ้านที่สันนิษฐานเอารอยเท้าขนาดใหญ่คล้ายมนุษย์ว่าเป็นรอยพระพุทธรูปบาทของพระพุทธเจ้า ประการที่สอง ถือเอาตามถิ่นที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นเทือกเขาภูพานคำอันเกิดปรากฏการณ์แสงสว่างไสวคล้ายหิ่งห้อยในเวลากลางคืนตลอด 7 คืน เมื่อครั้งค้นพบรอยพระบาทใหม่ๆ ด้วยเหตุนี้จึงได้นำเอาปรากฏการณ์ดังกล่าวมาเป็นนามของวัดตั้งแต่นั้นสืบมา

ภาพที่ 22 รอยพระพุทธรูปบาทจำลอง ประดิษฐานอยู่ในมณฑป วัดพระบาทภูพานคำ
(ภาพโดย : อรรจุมมา ศรีสมศักดิ์ ถ่ายเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2561)

“นางไข่ฟ้า ท้าวสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง”

ตำนาน “นางไข่ฟ้า-ท้าวสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง ” ซึ่งเป็นตำนานที่เกี่ยวข้องกับภูเขาในเขต “อุทยานแห่งชาติภูเก้าและภูพานคำ” ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกัน 3 จังหวัด คือ ขอนแก่น อุตรดิตถ์ และหนองบัวลำภู ชาวบ้านมีความเชื่อว่าดินแดนแห่งนี้เป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะเป็น “โนน” หรือ “มอ”²¹ ที่แปลกประหลาดมากก็คือว่า สีของพื้นดินบริเวณที่เกี่ยวข้องกับตำนานนี้ จะมี “สีแดง” หรือ “สีอิฐ” จนได้รับการขนานนามว่า “มอดินแดง” จนมีตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบันนี้ว่า

ในอดีตกาลนานมาแล้ว ในแถบตอนกลางของภาคอีสานของประเทศไทยในปัจจุบัน “พระสุพรหมโมกษา” หรือ “ท้าวสุพรหมโมกษา” เป็นบุตรชายคนเดียวของนายพรานป่า กำพร้าแม่มาแต่เด็ก ตอนท้าวสุพรหมโมกษาเกิดมา ได้มีสุนัขประหลาดสี่เท้าเก้าหางเกิดมาคู่บารมีด้วย บิดาได้พำนักบุตรชายให้ให้เป็นคนดี และใฝ่ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ และที่สำคัญได้สั่งเสียไว้ว่าให้นำกะโหลกศีรษะของตนไปบูชาโดยไม่ต้องนำไปเผาหรือฝัง เมื่อเติบโตพอที่จะเรียนหนังสือได้ บิดาจึงนำไปฝากไว้กับญาติคนหนึ่ง เพื่อเรียนวิชาต่าง ๆ ร่วมกับเจ้าชายราชบุตรของผู้ครองหัวเมืองต่าง ๆ เมื่อสำเร็จแล้วต่างกราบลาพระญาติกลับบ้านเมืองของตนเอง ต่อมาบิดาของท้าวสุพรหมโมกษาได้สิ้นชีวิตลง ท้าวสุพรหมโมกษาจึงได้แห่ปราสาทผึ้งมาร่วมงานศพแต่ไม่ทันพิธีจึงทิ้งปราสาทผึ้งเกลื่อนบริเวณไปหมด ในกาลต่อมาได้กลายเป็นหินรูปต่าง ๆ อย่างน่าประหลาดชาวเมืองเรียกกันว่า “หินปราสาท”²² ส่วนเจ้าเชียงสีห์แห่งเมืองภูเวียง ก็ได้ทำบุญถวายสังฆทานอุทิศไปให้บิดาของเพื่อนด้วย บริเวณนี้เรียกว่า “ลาดเชียงสีห์”²³ หลังจากจัดงานศพของบิดาแล้ว ท้าวสุพรหมโมกษาได้นำเอากะโหลกศีรษะของบิดามาตั้งไว้บน

²¹ โนน หรือ มอ เป็นภาษาอีสาน หมายถึง ที่ดินหรือพื้นที่ที่เป็นเนินสูง

²² หินปราสาท เป็น หินรูปร่างคล้ายปราสาท

²³ ลาดเชียงสีห์ เป็นสถานที่ลาดกว้างใหญ่ไปไกลสุดลูกหูลูกตา ลักษณะเป็นแผ่นหินทรายภูเขาที่กว้างใหญ่

หิ้งเพื่อบูชาทุกวัน โดยยึดอาชีพเข้าป่าตัดฟันมาขาย ชูดเผือกชูดมันและกลอยมาเป็นอาหาร ไม่ได้ยึดอาชีพพรานป่าเหมือนดังบิดา

ภาพที่ 22 หินปราสาท อุทยานแห่งชาติภูเก้า ภูพานคำ
(ภาพโดย : <https://www.google.com/search?q> สืบค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2561)

เมื่อท้าวสักเทวราช (พระอินทร์) ผู้อยู่บนสรวงสวรรค์ทราบถึงความเดือดร้อนของ ท้าวสุพรหมโมกษา จึงได้ส่ง “นางไขฟ้า” ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระองค์มาหลบซ่อนอยู่ใน “ไขฟ้า” พงใหญ่พองหนึ่ง โดยนำไปวางไว้ที่ชายป่าซึ่งเป็นที่ทำกินของท้าวสุพรหมโมกษา แล้วสุนัขเฝ้าทางได้ไปพบ จึงเห่าเสียงดังไม่ยอมหยุด ท้าวสุพรหมโมกษา จึงเดินเข้าไปดูและต้องประหลาดใจอย่างมากที่เจอไขฟ้าพองใหญ่มาก แล้วพระอินทร์ก็ตั้งใจให้ท้าวสุพรหมโมกษา นำไขฟ้าไปไว้ที่กระท่อมของตน โดยท้าวสักเทวราช ต้องการให้นางไขฟ้ามาอยู่ด้วยเพื่อคอยปรนนิบัติรับใช้และคอยช่วยเหลือท้าวสุพรหมโมกษานั้นเอง เมื่อท้าวสุพรหมโมกษาเข้าป่าหาตัดฟันและหาอาหาร นางไขฟ้าจะออกมาจากที่ซ่อนแล้วปิดกวาดทำความสะอาดบ้านและประกอบอาหาร

ไว้รอ คอย จากนั้นจะเข้าไปหลบซ่อนตัวใน “ไผ่ฟ้า” ตามเดิม ตอนแรกทำวสุพรหมโมกษาคิดว่า ชาวบ้านป่าในแถบนี้คงจะเห็นใจและสงสารจึงมาช่วย สงเคราะห์ตน แต่ครั้นนานวันเข้าทำวสุพรหมโมกษาก็เริ่มสงสัย วันหนึ่งจึงทำที่เข้าป่าตัดฟันตามปกติ แต่ย้อนกลับมาที่บ้านแอบดู จึงได้เห็นเหตุการณ์โดยตลอด จึงยอมเข้าไปเอา “ไผ่ฟ้า” ไปซ่อนเสียที่อื่น ทั้งสองได้มีความรัก และได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันในช่วงระยะเวลาหนึ่งเนื่องจาก นางไผ่ฟ้าเป็นนางฟ้าที่มีรูปโฉมงดงามมาก จนเป็นที่กล่าวขวัญกันไปทั่วเขตเรื่องความงามของนางได้เลื่องลือไปถึงเจ้า เมืองอุตรตระผู้ ไร้คุณธรรม และได้พยายามแย่งชิงเอาตัวนางไผ่ฟ้าด้วยกลวิธีต่าง ๆ จนสามารถฉุดเอาตัวนางไผ่ฟ้าไปอยู่ในพระนครได้ ก่อนที่นางไผ่ฟ้าจะไปได้ส่งไว้กับหมาเก้าหาง เมื่อทำวสุพรหมโมกษากลับบ้านก็ได้ติดตามไปพร้อมกับหมาเก้าหาง จนถึงลำน้ำพองจึงได้พากันว่ายน้ำข้ามลำน้ำพอง โดยทำวสุพรหมโมกษาเกาะหางของหมาไป กระแสน้ำเชี่ยวกรากมาก จนกว่าจะถึงอีกฝั่งหนึ่ง หางทั้งเก้าของหมาก็หลุดกระจัดกระจายออกไปกองอยู่ เก้าที่นอน ต่อมาได้กลายเป็นภูเขาก้ำ ลูกเรียงรายกันอยู่ จึงได้เรียกกันว่า “ภูเก้า” มาจนถึงทุกวันนี้ทำวสุพรหมโมกษาสสามารถช่วยเหลือนางไผ่ฟ้าได้เป็นผลสำเร็จ เจ้าเมืองอุตรตระนครจึงยกทัพติดตามมาเพื่อจะเอานางไผ่ฟ้า ในระหว่างทางเกิดฝนตก เจ้าเมืองถูกฟ้าผ่าตาย ชาวเมืองอุตรตระนครเห็นว่า ทำวสุพรหมโมกษาและนางไผ่ฟ้าเป็นผู้มีบุญญาธิการ จึงได้อัญเชิญครองเมืองอุตรตระนครด้วย ทศพิศราชธรรมสืบไป

คำถามท้ายบท

- 1) ตำนานภูเก้า ภูพานคำ ซึ่งให้เห็นถึงความเชื่อของชาวพุทธที่เด่นชัดที่สุดในเรื่องใด
- 2) ยกตัวอย่างสถานที่ที่ปรากฏในเรื่อง ตำนาน “นางไข่ฟ้า พระสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง”
- 3) วิเคราะห์ลักษณะนิสัยของตัวละครในตำนาน เรื่อง “นางไข่ฟ้า พระสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง” มาอย่างน้อย 1 ตัวละคร
- 4) คุณธรรมด้านใดของ “ท้าวสุพรหมโมกษา” ที่นักเรียนควรเอาเป็นแบบอย่าง
- 5) “หมาเก้าหาง” ถือเป็นผู้มีคุณธรรมในเรื่องใดที่ควรเอาเป็นแบบอย่าง

กิจกรรมเสนอแนะ

ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มๆ ละ 5-6 คน ศึกษาตำนานภูเก้าภูพานคำ ตำนาน นางไข่ฟ้า พระสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง แล้วนำมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน

ภาคผนวก

คำถามท้ายบท

(ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น)

1) จงอธิบายแนวคิดของการสร้างบ้านเมืองของคนในสมัยก่อน

ตอบ ต้องเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ อยู่ใกล้แม่น้ำ หรือ แหล่งน้ำ การคมนาคมสะดวก

2) เอกสารพงศาวดารอีสานฉบับพระยาขัติยวงษา (เหลา ณ ร้อยเอ็ด) ได้กล่าวถึงการตั้งเมืองขอนแก่นว่าอย่างไร

ตอบ “...ได้ทราบข่าวว่าเมืองแพน บ้านชีโหล่น แขวงเมืองสุวรรณภูมิ พาราษฎร์ไพร่พลประมาณ 330 คน แยกจากเมืองสุวรรณภูมิไปขอตั้งฝั่งบึงบอนเป็นเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เมืองแพนเป็นพระนครศรีบริรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองขอนแก่น...”

3) ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ย้ายเมืองขอนแก่นไปตั้งบริเวณใด ด้วยเหตุผลใด

ตอบ บริเวณบ้านดอนบม ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ปัจจุบัน ด้วยเหตุผลทางด้านการคมนาคมสะดวกเนื่องจากต้องใช้แม่น้ำในการคมนาคมติดต่อ

4) เหตุใดบ้านท่มจึงไม่เหมาะที่จะตั้งเป็นเมืองศูนย์กลาง

ตอบ เนื่องจากบ้านท่มในฤดูแล้งกันดารน้ำ ไม่เหมาะแก่การตั้งเมืองใหญ่

5) นักเรียนคิดว่าสาเหตุใด เมืองเก่า หรือ บึงแก่นนคร ในปัจจุบัน จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการสร้างเป็นเมืองขอนแก่นจนถึงปัจจุบัน

ตอบ เพราะเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ การคมนาคม สะดวกสบาย เนื่องจากสมัยก่อนต้องใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นสำคัญ

คำถามท้ายบท

(ตำนานพระธาตุขามแก่น)

1) สาเหตุสำคัญในการสร้างพระธาตุขามแก่น คืออะไร

ตอบ พระมหากัสสปะเถระเจ้า พร้อมด้วยคณะสงฆ์ ได้ัญเชิญเอาพระอังคารธาตุ เพื่อนำไปบรรจุไว้ในพระธาตุพนม ได้เห็นต้นมะขามใหญ่ที่ล้มตายเหลือแต่แก่นผลิตดอกออกผล แตกกิ่งก้านสาขามีใบเขียวช่อมแลดูงามตายิ่งนัก จึงมีการก่อสร้างพระธาตุครอบต้นมะขาม และบรรจุพระอังคารธาตุของพระเจ้าไว้ภายใน

2) การสร้างพระธาตุ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อของคนในท้องถิ่นอย่างไร

ตอบ อานิสงส์ ของการสร้างวัด สร้างพระธาตุ ของชาวพุทธจะได้บุญอันยิ่งใหญ่

3) เหตุใดคณะสงฆ์ทั้งหลายจึงไม่สามารถนำพระอังคารธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประดิษฐานไว้ที่พระธาตุพนมได้สำเร็จ

ตอบ เนื่องจากพระธาตุพนมสร้างเสร็จก่อนแล้ว

4) การตั้งชื่อ “พระธาตุขามแก่น” มีที่มาอย่างไร

ตอบ เพราะพระธาตุขามแก่น สร้างครอบมดอมะขามที่ตายแล้ว แต่กลับผลิตดอกออกผล ทำให้เป็นที่น่าอัศจรรย์ใจแก่ผู้พบเห็น

5) เพราะเหตุใดชาวบ้านจึงเคารพศรัทธา จนมีการสร้างพระธาตุขามแก่นขึ้น

ตอบ การสร้างพระธาตุครอบต้นมะขามใหญ่ที่ล้มตาย แต่กลับผลิตดอกออกผลขึ้นมาอีก

คำถามท้ายบท
(**ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น**)

1) เพราะเหตุใดเมือง จึงต้องมีศาลหลักเมือง หรือ เสาหลักเมือง

ตอบ เพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นขวัญเมือง

2) ในเรื่องนี้กล่าวถึงความเชื่อของคนไทยในเรื่องใดบ้าง

ตอบ ความฝัน และการตั้งศาลหลักเมืองเพื่อเป็นสิริมงคล

3) บุคคลใดเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการตั้งศาลหลักเมืองขอนแก่น

ตอบ เจ้าคุณพระราชสาธตธรรมมุนี (หลวงพ่อกัณหา) เจ้าคุณเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น วัดศรีนวล

4) การตั้งศาลหลักเมือง หรือ เสาหลักเมือง น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาใด

ตอบ ศาสนาพราหมณ์

5) เหตุใดจึงต้องมีการย้ายศาลหลักเมืองจากที่ตั้งเดิมมาตั้งไว้ ณ ที่แห่งใหม่

ตอบ มีคนแก่คนหนึ่งมาเล่าความฝันให้เจ้าคุณพระราชสาธตธรรมมุนี (หลวงพ่อกัณหา) เล่าว่าได้ฝันประหลาดเห็นคนแก่หนุ่มห่มชุดขาวบ่นว่า "อยากจะไปอยู่ในเมือง" คืบที่สองฝันอีกว่า "อยากจะไปอยู่ในเมือง" และพูดต่อว่า "อยากจะไปอยู่เป็นมิ่งขวัญของเมือง" พอคืบที่สามก็ได้ฝันลักษณะเดิมอีก

คำถามท้ายบท
(ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน)

1) เหตุใดชาวเมืองขอนแก่น จึงให้ความเคารพศรัทธาท้าวเพี้ยเมืองแพน (อู๋) เป็นอย่างมาก

ตอบ เพราะท่านเป็นเจ้าของเมืองขอนแก่น คนแรก และได้สร้างเมืองขอนแก่นจนมีความเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน

2) คุณสมบัติของ “ท้าวเพี้ยเมืองแพน” ที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างคือเรื่องใด

ตอบ ความกล้าหาญ เสียสละ

3) ท้าวเพี้ยเมืองแพน เป็นบุคคลสำคัญด้านศาสนาในเรื่องใด

ตอบ ท่านได้สร้างวัดทั้งหมด 3 แห่ง คือ วัดใต้ (ปัจจุบันคือ วัดธาตุพระอารามหลวง) วัดกลาง (ปัจจุบันคือ วัดกลางเมืองเก่า) และวัดเหนือ (ปัจจุบันคือ วัดหนองแวงพระอารามหลวง) เมืองขอนแก่น

4) เหตุใดจึงมีการเรียกชื่อเจ้าเมืองในสมัยก่อน ว่า เพี้ย หรือ เพี้ย

ตอบ เพี้ย หรือ เพี้ย แปลว่า พระยา หรือ พญา หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ หรือ ขุนนางผู้เป็นใหญ่

คำถามท้ายบท

(ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น)

1) หมอลำมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอีสานอย่างไร

ตอบ แสดงให้เห็นว่าชาวอีสานเป็นคนที่รักความสนุกสนานเมื่อเว้นว่างจากการทำงานก็มักจะมีการขับร้องเพลง เล่นดนตรีประกอบ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบก็เป็นเครื่องดนตรีที่ประดิษฐ์ขึ้นเองจากวัสดุในท้องถิ่น เช่น แคน ซอ เป็นต้น

2) เนื้อหาของกลอนลำ “ชีวิตชาวนา” แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวนาในภาคอีสานอย่างไร

ตอบ การทำนาในสมัยก่อนต้องพึ่งพาอาศัยฝนจากฟ้า ใช้แรงงานสัตว์แทนเครื่องจักร

3) ข้อความ “ผักปะตูตีไลไสกลอนให้มันแน่น แม่ลัดังไฟถ่า เอาปลามาดัมป่น” แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวนาอย่างไร

ตอบ เมื่อเลิกจากการทำนาก็กลับบ้าน ทำอาหารการกินแบบง่ายๆ ที่หาได้จากท้องไร่ท้องนา

4) การแสดงหมอลำ ชี้ให้เห็นถึงลักษณะนิสัยโดยทั่วไปของชาวอีสานอย่างไร

ตอบ รักสนุก มีอารมณ์ขัน อยู่กันเป็นสังคม มีความสามัคคีชอบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

5) หมอลำในอดีตและปัจจุบัน มีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร

ตอบ หมอลำในอดีตกับปัจจุบัน มีลักษณะที่แตกต่างกันโดยเฉพาะในเรื่องของเนื้อหา ในอดีตกลอนลำจะนำนิทาน เรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การฟังหมอลำจึงได้ทั้งความสนุกสนานและสาระความรู้ไปพร้อมๆ กับการฟังลำ แต่ในปัจจุบันกลับพบว่าการลำจะไม่ได้มุ่งเน้นสาระความรู้แก่ผู้ฟัง นอกจากการเน้นให้ความบันเทิง สนุกสนานไม่เชื่อมโยงไปสู่อดีต (ฮีดเก่าคองเดิม) โดยเฉพาะการลำนิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อันเป็นการปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งส่งผลถึงการดำรงชีวิตของประชาชนภาคอีสานในอดีต

คำถามท้ายบท
(**ตำนานปราสาทเป็อยน้อย**)

1) เหตุผลของการตั้งชื่อปราสาทเป็อยน้อย หรือ กู่เป็อยน้อย คืออะไร

ตอบ ตั้งชื่อตามสถานที่ตั้งของปราสาท คือ อำเภอเป็อยน้อย

2) ปราสาทเป็อยน้อย มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร

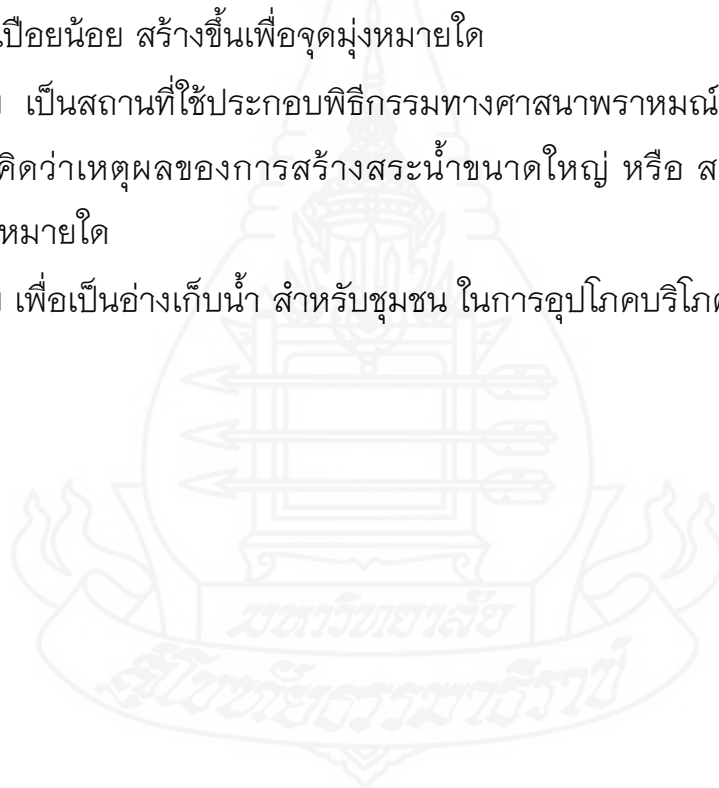
ตอบ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์กลางของชุมชน ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

3) ปราสาทเป็อยน้อย สร้างขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายใด

ตอบ เป็นสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์

4) นักเรียนคิดว่าเหตุผลของการสร้างสระน้ำขนาดใหญ่ หรือ สระวงษ์ ล้อมรอบตัวปราสาท เพื่อจุดมุ่งหมายใด

ตอบ เพื่อเป็นอ่างเก็บน้ำ สำหรับชุมชน ในการอุปโภคบริโภค

คำถามท้ายบท

(ตำนานเกี่ยวกับ “ภูเก้า ภูพานคำ” และ “นางไข่ฟ้า พระสุพรหมโมกษา หมาเก้าหาง ”)

1) ตำนานภูเก้า ภูพานคำ ซึ่งให้เห็นถึงความเชื่อของชาวพุทธที่เด่นชัดที่สุดในเรื่องใด

ตอบ การสร้างวัดหรือถวายเป็นที่ดินแก่วัด เพื่อจะได้รับอานิสงส์ หรือ ผลบุญอันยิ่งใหญ่

2) ยกตัวอย่างสถานที่ที่ปรากฏในเรื่อง ตำนาน “นางไข่ฟ้า พระสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง”

ตอบ หินปราสาท ลาดเชียงสีห์ ลำน้ำพอง ภูเก้า

3) วิเคราะห์ลักษณะนิสัยของตัวละครในตำนาน เรื่อง “นางไข่ฟ้า พระสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง” มาอย่างน้อย 1 ตัวละคร

ตอบ ท้าวสุพรหมโมกษา เป็นผู้มีคุณธรรม กตัญญูทเวที่ รู้จักไฝหาความรู้ อยู่เสมอ นางไข่ฟ้า เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ต่อสามี มีความเสียสละ หมาเก้าหาง เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อเจ้านายเจ้าเมืองอุตรนคร เป็นคนใจร้อน เอาแต่ใจตนเอง ไม่มีความยับยั้งชั่งใจ

4) คุณธรรมด้านใดของ “ท้าวสุพรหมโมกษา” ที่นักเรียนควรเอาเป็นแบบอย่าง

ตอบ ความกตัญญูทเวที่ต่อบิดามารดา

5) “หมาเก้าหาง” ถือเป็นผู้มีคุณธรรมในเรื่องใดที่ควรเอาเป็นแบบอย่าง

ตอบ มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อเจ้านาย

บทที่ 3

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สรุปผลได้ดังนี้

1. สรุปผลการศึกษา

1.1 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.1.1 เพื่อสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

1.1.2 เพื่อตรวจสอบคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้น

1.2 ขอบเขตของการศึกษา

1.2.1 หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีเนื้อหา 7 เรื่อง ประกอบด้วย ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น ตำนานพระธาตุขามแก่น ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น ตำนานปราสาทเป็ยน้อย ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน ตำนาน หมอลำทำนองขอนแก่น และ ตำนานเกี่ยวกับ ภูเก้า - ภูพานคำ และ นางไขฟ้า พระสุพรรณโหมกษา และหมาเก้าหาง แต่ละเรื่อง มีจุดประสงค์การเรียนรู้ คำอธิบายท้ายเรื่อง และภาพประกอบ

1.2.2 การตรวจสอบคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ด้านการเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม ด้านตำนานเมืองขอนแก่น ด้านหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย จำนวน 3 คน ประเมินโดยใช้แบบประเมินมาตรฐานค่า และให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองเรือวิทยา จังหวัดขอนแก่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 25 จำนวน 10 คน ประเมิน โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตรฐานค่า

1.3 การสร้างและพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม

ผู้ศึกษาได้วางแผนในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม 2 ขั้นตอน ดังนี้

1.3.1 กำหนดลักษณะของหนังสือ ผู้ศึกษาได้กำหนดลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ คือ เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยเลือกตำนานของเมืองขอนแก่นที่เล่าขานโดยชาวขอนแก่น หรือ ศึกษาจากนักวิชาการผู้มีความรู้ รวมทั้งศึกษาจากเอกสาร ตำรา ซึ่งยังไม่มีผู้รวบรวมไว้ชัดเจน มาสร้างเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับ

หลักสูตรการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ได้กำหนดชื่อหนังสือ คือ “หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น” เนื้อหาประกอบด้วยตำนานทั้งหมด 7 เรื่อง ประกอบด้วย ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น ตำนานพระธาตุขามแก่น ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น ตำนานปราสาทเป็ยน้อย ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น และ ตำนานเกี่ยวกับ ภูเก้า - ภูพานคำ และ นางไข่ฟ้า พระสุพรหมโมกขา และหมาเก้าหาง แต่ละเรื่อง มีจุดประสงค์การเรียนรู้ คำอธิบายท้ายเรื่อง และภาพประกอบเป็นภาพสีสวยงาม

1.3.2 การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมและการพัฒนาหนังสือ การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม มีขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสร้างหนังสือ ขั้นตอนปรับปรุงคุณภาพโดยอาศัยความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพ โดยการนำหนังสือที่ปรับปรุงแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินอีกครั้ง และให้นักเรียนในกลุ่มตัวอย่างอ่านแล้วเก็บข้อมูล โดยดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แล้ววิเคราะห์ความสอดคล้องของมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี เนื้อหาของหนังสือ กิจกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวัยของผู้เรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาทักษะในด้านต่างๆ ทั้ง 5 สาระการเรียนรู้

2) ศึกษาข้อมูลตำนานเมืองขอนแก่น โดยมีขั้นตอนดังนี้

(1) เตรียมตัวลงพื้นที่ เพื่อสำรวจข้อมูล ผู้ศึกษาได้วางแผนการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนก่อนลงพื้นที่ เช่น สำรวจสภาพภูมิประเทศ สภาพสังคม วัฒนธรรม และศาสนา จากแหล่งข้อมูลต่างๆ เช่น หนังสือ สื่อจากอินเทอร์เน็ต เพื่อเป็นการทบทวนข้อมูล และเข้าใจขนบธรรมเนียมของท้องถิ่นพอสังเขป ศึกษาแผนที่ในการเดินทางเพื่อวางแผนการเดินทาง เตรียมอุปกรณ์ภาคสนาม เช่น สมุดบันทึก ดินสอ ปากกา โทรศัพท์มือถือสมาร์ตโฟน ที่สามารถถ่ายภาพและบันทึกเสียงได้ในตัว

(2) ลงพื้นที่สำรวจข้อมูล โดยการสัมภาษณ์จากปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือ คนเฒ่าคนแก่ ในท้องถิ่นนั้นๆ ตลอดจนผู้มีความรู้เกี่ยวกับตำนานเมืองขอนแก่น นักวิชาการที่มีความรู้ หรือ เอกสาร ตำรา ต่างๆ โดยการจดบันทึกเนื้อหาและบันทึกเสียงนำมาถอดความ แล้วเรียบเรียงเป็นภาษาไทยที่อ่านง่าย แต่ยังคงสำนวนเดิมของผู้เล่า คัดเลือกตำนานที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย แล้วนำมาสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

(3) การศึกษาข้อมูลเรื่องตำนานจากวิทยากรผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ นางสาวกรกช พาณิชย์ อายุ 34 ปี ภัณฑารักษ์ปฏิบัติการ พิพิธภัณฑสถานศึกษาแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานปราสาทเป็ยน้อย และตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น ได้ให้ข้อมูลว่า ปราสาท

เป็ยน้อยเป็นปราสาทที่ออกแบบสถาปัตยกรรมแบบขอม ซึ่งการสร้างปราสาทในสมัยก่อนจะสังเกตที่ประตูทางเข้าว่าเป็นรูปเทพเจ้าองค์ใดหรือกษัตริย์องค์ใด แสดงว่าสร้างถวายเทพเจ้าองค์นั้นหรือกษัตริย์องค์นั้น เป็นต้น เช่น ปราสาทเป็ยน้อยตรงประตูเป็นรูปทับหลังนารายณ์ แสดงว่าสร้างถวายองค์พระนารายณ์ นั่นเอง และได้ให้ข้อมูลตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น มีการย้ายบ้านเมืองไปตั้งในสถานที่ที่ติดกับแม่น้ำ เพื่อผลประโยชน์ทางการเกษตรและการคมนาคม ศึกษาข้อมูลหมอลำทำนองขอนแก่น จาก หมอลำราตรี ศรีวิไล ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการขึ้นต้นหมอลำทำนองขอนแก่นว่า “หมอลำทำนองขอนแก่น มักจะขึ้นต้นด้วย คำว่า โอ้ละน้อ แล้วต่อด้วยกลอนลำ” หมอลำราตรี ศรีวิไล เป็นผู้ก่อตั้งหมอลำซึ่ง ต่อมาได้มีการประยุกต์จนกลายเป็นหมอลำที่มีชื่อเสียงมากในปัจจุบัน แต่สมัยนี้มีการปรับปรุงทำเต็น และการแต่งกายทำให้เกิดความไม่เหมาะสม ส่วนนางอุดม วงเบา ได้กล่าวถึง หมอลำทำนองขอนแก่นว่า ในสมัยก่อนเมื่อชาวบ้านว่างจากการทำนา ทำไร่ ก็จะมาประกอบอาชีพเสริม คือ การร้องหมอลำ นางอุดม วงเบา รับบทเป็นนาเอกหมอลำบ้าง เป็นนางร้ายบ้าง แล้วแต่เจ้าของคณะจะกำหนด เรื่องที่นำมาแสดง มักเป็นเรื่องยาว เช่น สินไซ พระสุธน มโนราห์ เป็นต้น ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับตำนานการสร้างพระธาตุขามแก่น โดยผู้ให้ข้อมูล คือ นายสายทอง แสนนำพล อดีตเจ้าอาวาสวัดเจติยภูมิ (วัดบ้านขาม) ตั้งแต่ท่านเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านขาม พระธาตุขามแก่นองค์นี้ได้ถูกบูรณะมาหลายครั้ง เนื่องจากปูนที่เป็นผนังชั้นนอกกะเทาะล่อนออกมา ทำให้ดูไม่สวยงาม ชาวบ้านขามเลยให้ทาสีใหม่ และยาแนวปูนใหม่ให้สวยงาม พระธาตุขามแก่นมีผู้มาสักการะกราบไหว้บูชาจำนวนมากไม่เว้นแต่ละวัน ด้านข้างพระธาตุนั้นมีอนุสาวรีย์พระโมริยกษัตริย์ ตั้งอยู่ ซึ่งท่านเป็นหนึ่งในพระอรหันต์हरुบที่เดินทางไปพระธาตุพนมในกาลก่อนนั้น

ประการสำคัญในการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และคนในท้องถิ่น เกี่ยวกับตำนานเรื่องอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน ตำนานพระพุทธรูปท้าวพาคำ และ ตำนานนางไข่ฟ้า พระสุพรหมโมกขาและหมาเก้าหาง ก็เป็นนิทานท้องถิ่นที่เล่าสืบทอดกันมาปากต่อปาก และเป็นความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับดินแดนภูเก้า ภูพานคำ เป็นดินแดนอันศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะเป็น “โนน” หรือ “มอ” ที่แปลกประหลาดมากก็คือว่า สีของพื้นดินบริเวณที่เกี่ยวข้องกับตำนานภูเก้า ภูพานคำ ตำนานพระสุพรหมโมกขาและหมาเก้าหาง จะมี “สีแดง” หรือ “สีอิฐ” จนได้รับการขนานนามว่า “มอดินแดง” และการสัมภาษณ์ นางสาวนิตยาพร สมภาร เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น ได้ให้ข้อมูล ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพนว่า คำว่า “เพี้ย หรือ เพี้ย ” ในภาษาอีสาน หมายถึง “เจ้าเมือง หรือ ขุนนาง” ตำแหน่ง พระยานครศรีบริรักษ์ หรือ พระนครศรีบริรักษ์ สืบทอดกันมาหลายคนคนสุดท้าย มีนามว่า “อุ” ซึ่งชาวเมืองขอนแก่น ได้สร้างอนุสาวรีย์ไว้เคารพสักการะ ตั้งอยู่ข้างบึงแก่นนครนั่นเอง

3) ศึกษาเอกสาร แนวทางในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม คู่มือการใช้ภาพประกอบ เทคนิคการเขียนหนังสือ และสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ เช่น ตำรา อินเทอร์เน็ต เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างหนังสือให้มีคุณภาพ

4) กำหนดโครงสร้างหนังสือ โดยนำผลการศึกษารายละเอียดของหลักสูตรมาเป็นแนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์ของหนังสือ ร่างและเรียบเรียงเนื้อหาตามเค้าโครงเรื่องแล้วดำเนินการสร้างหนังสือ ดังนี้

- (1) ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น
- (2) ตำนานพระธาตุขามแก่น
- (3) ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น
- (4) ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน
- (5) ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น
- (6) ตำนานปราสาทเปือยน้อย
- (7) และตำนานเกี่ยวกับภูเก้า - ภูพานคำ นางไข่ฟ้า พระสุพรหมโมกษา

และหมาเก้าหาง

5) สร้างแบบตรวจสอบคุณภาพของหนังสือ จำนวน 2 ชุด ชุดที่ 1 เป็นแบบประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม แบบมาตรฐานค่า เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และชุดที่ 2 เป็นแบบประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม แบบมาตรฐานค่า เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น โดยนักเรียน

6) นำหนังสืออ่านเพิ่มเติมเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความชำนาญ มีประสบการณ์ด้านการสอนภาษาไทย ด้านตำนาน และด้านการสร้างหนังสือ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาประเมินคุณภาพของหนังสือ พร้อมให้ข้อเสนอแนะ แนวทางในการปรับปรุงหนังสือ

7) นำหนังสือมาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำไปให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 10 คน อ่านเพื่อสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อหนังสือ

8) จัดทำรายงานสรุปผลการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง “หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น” สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

1.4 สรุปผลการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม

1.4.1 ลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้นมีลักษณะ ดังนี้ คือ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้น เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 อายุระหว่าง 15-18 ปี แหล่งที่มาของหัวเรื่องมาจากตำนานในจังหวัดขอนแก่น

นำมาสร้างเพื่อให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด โดยได้กำหนดชื่อหนังสือว่า “หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น” เนื้อหาประกอบด้วยตำนานทั้งหมด 7 เรื่อง แต่ละเรื่อง มีจุดประสงค์การเรียนรู้ คำอธิบายท้ายเรื่อง และภาพประกอบเป็นภาพที่สวยงาม ตำนานเมืองขอนแก่นที่นำมาสร้าง ได้แก่

- 1) ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น
- 2) ตำนานพระธาตุขามแก่น
- 3) ตำนานศาลหลักเมืองขอนแก่น
- 4) ตำนานปราสาทเปือยน้อย
- 5) ตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน
- 6) ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น
- 7) ตำนานเกี่ยวกับ ภูเก้า - ภูพานคำ และ นางไข่ฟ้า พระสุพรรณโมกขา และ

หมาเก้าหาง

1.4.2 ผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสืออ่านเพิ่มเติม

- 1) การตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน โดยใช้แบบประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีรายการประเมินอยู่ 5 ด้าน คือ

- (1) ด้านรูปเล่ม

ด้านรูปเล่ม ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นว่า รูปเล่มและปก แข็งแรงทนทาน ขนาดของเล่มเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน การออกแบบปกหนังสือมีความเหมาะสมกับเนื้อหา จำนวนหน้าของหนังสือเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 ซึ่งสรุปได้ว่าด้านรูปเล่ม มีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด

- (2) ด้านเนื้อหา

ด้านเนื้อหา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นว่า มีความเหมาะสมในการแบ่งโครงสร้างของเนื้อหา เนื้อหามีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน เนื้อหามีความสัมพันธ์สอดคล้องกับชื่อเรื่อง เนื้อหามีความถูกต้องชัดเจน เนื้อหามีความยาวเหมาะสม ความยากง่ายของเนื้อหาเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน และเนื้อหามีการเรียงลำดับเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ซึ่งสรุปได้ว่าด้านเนื้อหา มีคุณภาพอยู่ในระดับ มาก

- (3) ด้านการจัดภาพ

ด้านการจัดภาพ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นว่า ภาพประกอบมีความเหมาะสม สวยงาม สอดคล้องกับเนื้อเรื่อง การจัดวางภาพมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ภาพประกอบมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง ภาพประกอบมีความชัดเจน น่าสนใจ ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น และภาพประกอบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 ซึ่งสรุปได้ว่า ด้านการจัดภาพ มีคุณภาพอยู่ในระดับ มากที่สุด

(4) ด้านการใช้ภาษา

ด้านการใช้ภาษา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นว่า การใช้ภาษา ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา ใช้ถ้อยคำชัดเจนอ่านเข้าใจง่าย ใช้ภาษาลำดับความถูกต้อง และความยาวของเนื้อเรื่องเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ซึ่งสรุปได้ว่าด้านการใช้ภาษา มีคุณภาพในระดับ มาก

(5) ด้านคุณประโยชน์

ด้านคุณประโยชน์ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มีความเห็นว่า ผู้อ่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับตำนานเมืองขอนแก่น สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความเข้าใจและมีจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน และเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนด้วยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ซึ่งสรุปได้ว่าด้านคุณประโยชน์ มีคุณภาพในระดับ มากที่สุด

(6) ผลการตรวจสอบคุณภาพของหนังสือโดยรวม

จากผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือทุกด้าน สามารถสรุปคุณภาพของหนังสือโดยรวมได้ว่า หนังสือมีคุณภาพ โดยมีค่าเฉลี่ยโดยรวมทุกด้านเท่ากับ 4.54 มีคุณภาพในระดับ มากที่สุด

2) การตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยนักเรียน

การตรวจสอบคุณภาพของหนังสือ โดยให้นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 คน ประเมินโดยใช้ แบบประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น โดยนักเรียน ซึ่งมีรายการประเมินอยู่ 5 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านรูปเล่ม

ด้านรูปเล่ม นักเรียนมีความคิดเห็นว่า รูปเล่มและปก มีความแข็งแรงทนทาน ขนาดของเล่มเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การออกแบบปกหนังสือเหมาะสมกับเนื้อหา จำนวนหน้าของหนังสือเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน และ ขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 ซึ่งสรุปได้ว่า ด้านรูปเล่ม มีคุณภาพในระดับมากที่สุด

(2) ด้านเนื้อหา

ด้านเนื้อหา นักเรียนมีความคิดเห็นว่า เนื้อหาของหนังสือ มีความเหมาะสม เนื้อหาของหนังสือทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น เนื้อหาอ่านแล้วเข้าใจง่าย เนื้อหา มีความเหมาะสม

กับชื่อเรื่อง การเรียงลำดับเนื้อหาเหมาะสม และเนื้อหาที่น่าสนใจชวนให้อ่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 ซึ่งสรุปได้ว่า ด้านเนื้อหา มีคุณภาพในระดับมากที่สุด

(3) ด้านภาพประกอบ

ด้านภาพประกอบ นักเรียนมีความคิดเห็นว่า ภาพประกอบสวยงาม น่าสนใจ มีความเหมาะสมกับเนื้อหา ส่งเสริมจินตนาการของผู้อ่าน ส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา และ ปริมาณภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.78 ซึ่งสรุปได้ว่า ด้านภาพประกอบ มีในระดับ มากที่สุด

(4) ด้านการใช้ภาษา

ด้านการใช้ภาษา นักเรียนมีความคิดเห็นว่า การใช้ภาษามีความชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย และ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 ซึ่งสรุปได้ว่า ด้านการใช้ภาษามีคุณภาพในระดับ มากที่สุด

(5) ด้านคุณประโยชน์

ด้านคุณประโยชน์ นักเรียนมีความคิดเห็นว่า ช่วยให้นักเรียนเห็นความสำคัญของท้องถิ่นและเกิดความรักและภูมิใจในท้องถิ่นของตน ช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา ช่วยให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.70 ซึ่งสรุปได้ว่า ด้านคุณประโยชน์ มีคุณภาพในระดับ มากที่สุด

(6) ผลการตรวจสอบคุณภาพของหนังสือโดยรวม

จากผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยรวม นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของหนังสือ ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านรูปเล่ม ด้านเนื้อหา ด้านภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา และด้านคุณประโยชน์ ได้ว่า หนังสือมีคุณภาพ โดยมีค่าเฉลี่ยโดยรวมทุกด้านค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.64 มีคุณภาพในระดับ มากที่สุด

2. อภิปรายผล

ผลการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้นมีคุณภาพเหมาะสมในระดับ มากที่สุด โดยแสดงความคิดเห็น ดังนี้

2.1 ด้านรูปเล่ม

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในด้านรูปเล่ม มีความคุณภาพในระดับมากที่สุด มีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.35 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จินตนา ไบกาชุยี (2542, น.10-19) ที่กล่าวว่า ลักษณะของหนังสืออ่าน

เพิ่มเติมที่ดีนั้น รูปเล่มของหนังสือควรมีความกะทัดรัด เหมาะกับวัยของผู้อ่าน การเย็บเล่มควรมีความแข็งแรงทนทาน ใช้ตัวอักษรที่อ่านง่าย และชัดเจน การออกแบบปกหนังสือ ต้องออกแบบให้สะดวกตาผู้อ่าน และสอดคล้องกับ สมพร จารุณี (2541, น.77 -136) กล่าวถึงลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติมว่า ภาพประกอบจะมี บทบาทช่วยเสริมเนื้อหาสาระและเรื่องราว ดึงดูดความสนใจ ช่วยเสริมสร้างจินตนาการ และยังช่วยให้ผู้อ่านมีความรู้สึกรู้ว่าไปรับรู้เรื่องราวดังกล่าวนั้นด้วย ภาพประกอบควรมีลักษณะ ช่วยเสริมให้เนื้อหาเด่นชัดยิ่งขึ้น ภาพกับเนื้อหาต้องเป็นเรื่องเดียวกัน มีคำบรรยายภาพที่ถูกต้องชัดเจน ภาพประกอบต้องมีคุณภาพทั้งในแง่สวยงาม ความถูกต้อง ชัดเจน มีรายละเอียดสอดคล้องกับเนื้อหาทำให้ผู้อ่านสัมผัสเรื่องที่อ่านได้ จะทำให้หนังสือเป็นแหล่งความรู้และน่าสนใจ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ด้านรูปเล่ม ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่ผู้ศึกษารวบรวมขึ้นมีคุณภาพในระดับมากที่สุด กล่าวคือ หนังสือมีรูปเล่มและปกแข็งแรงทนทาน ขนาดของเล่มเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีการออกแบบปกหนังสือที่เหมาะสมกับเนื้อหา จำนวนหน้าของหนังสือ และขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

2.2 ด้านเนื้อหา

ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นในด้านเนื้อหาว่าเนื้อหาไม่สับสน อ่านเข้าใจง่าย เหมาะกับวัยของผู้เรียน มีคุณภาพอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ บันลือ พฤษะวัน (2533, น.59) สรุปลักษณะของหนังสืออ่านเพิ่มเติม ว่าต้องเสริมสร้างความสนใจในการอ่าน อ่านแล้วสนุกประทับใจ เสริมสร้างประสบการณ์ ขยายประสบการณ์เฉพาะเรื่องได้กว้างขวางลึกซึ้ง สอดคล้องกับ ลมุล รัตตากร (2529, น.19 – 34) ที่กล่าวว่า ความสนใจและแนวทางการอ่านหนังสือของนักเรียนอายุ 13- 18 ปี พบว่าความสนใจและแนวทางการอ่านของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง สนใจอ่านหนังสือแนว นวนิยาย ประวัติศาสตร์การท่องเที่ยวเพื่อหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และ ประวัติบุคคลสำคัญในสาขาวิชาต่างๆ สอดคล้องกับ สมพร จารุณี (2541, น.77 -136) กล่าวว่า เนื้อหา การเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม จะต้องมาจากเรื่องจริง จึงต้องยึดหลักว่า เป็นงานเขียนที่มุ่งแสดงข้อมูล ให้ความรู้แก่ผู้อ่าน สาระและเรื่องราวสามารถตรวจสอบได้ มีแง่คิดแก่ผู้อ่าน และยังสอดคล้องกับ จินตนา ไบกาชยี่ (2536, น.147 -179) ที่กล่าวถึงขั้นตอนในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมว่า ต้องศึกษาความสนใจและความต้องการของผู้อ่าน ผู้เขียนต้องศึกษาหลักจิตวิทยาความสนใจและความต้องการของผู้อ่านตามวัย ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้อ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติมนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อายุ 12 - 18 ปี (กลุ่มวัยรุ่น) ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย มีความสนใจและต้องการหนังสือประเภท สารคดีและบทความ ศาสนาและวัฒนธรรม การเมือง สังคมศาสตร์ ภาษาและวรรณคดี วิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์และเกษตรกรรม ธุรกิจ การค้า

อุตสาหกรรม ศิลปะ ประวัติศาสตร์ พงศาวดาร จดหมายเหตุ บันทึกประจำวันและโบราณคดี
ท่องเที่ยว ประวัติบุคคลสำคัญ เป็นต้น

2.3 ด้านการจัดภาพ

ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความเห็นว่า ภาพประกอบ มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาช่วยส่งเสริมให้
เข้าใจเนื้อหาได้ดี ภาพดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน การจัดวางภาพประกอบมีความเป็นระเบียบ
เหมาะสมกับหน้ากระดาษ ภาพมีจำนวนพอเหมาะกับปริมาณของเนื้อหา สีสันสดใส ดึงดูดความสนใจ
โดยมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.41 ซึ่งม
ีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของ สมพร จารุณี (2541, น.77 -136) ซึ่งกล่าวว่า ภาพประกอบ ใน
หนังสือบันเทิงคดี หรือสารคดี มีบทบาทช่วยเสริมเนื้อหาสาระและเรื่องราว ดึงดูดความสนใจ ช่วย
เสริมสร้างจินตนาการ และยังช่วยให้ผู้ผ่านมีความรู้สึกรู้ว่าไปรับรู้เรื่องราวดังกล่าวด้วย ภาพกับ
เนื้อหาต้องเป็นเรื่องเดียวกัน ถ้าเป็นสารคดีควรเป็นภาพถ่ายเรื่องราวจากแหล่งข้อมูลโดยตรง หรือ
ก๊อปปี มาจากภาพในอดีตที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา มีคำบรรยายภาพที่ถูกต้องชัดเจน ช่วยดึงดูดความ
สนใจ สอดคล้องกับ จินตนา ไบกาชุยี (2536, น.147 -179) กล่าวว่า ภาพประกอบอาจเป็นภาพถ่าย
ภาพวาดควรมีความเหมาะสมและเกี่ยวข้องกับเนื้อหา มีขนาดเหมาะสม ชัดเจน และสอดคล้องกับ
ถวัลย์ มาศจรัส (2535, น.70) กล่าวว่า ภาพประกอบ เป็นเครื่องช่วยในการอ่านต้องสอดคล้องกับ
เนื้อหา ควรจัดวางให้อยู่ต่อเนื่องในบริเวณเดียวกันกับข้อความ ถ้าต้องการภาพที่แสดงโครงสร้าง
ภายนอกควรใช้ ภาพถ่าย หากต้องการภาพที่มีรายละเอียดควรใช้ภาพวาด ภาพสีจะดึงดูดความสนใจ
อ่านได้มากกว่าภาพขาวดำ

2.4 ด้านการใช้ภาษา

ผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ความเห็นว่า การใช้ภาษามีการสื่อความหมายชัดเจน ถูกต้องตาม
หลักภาษา สำนวนภาษาถูกต้อง ขนาดของตัวอักษรเหมาะสม ชัดเจน อ่านเข้าใจง่าย โดยมีคุณภาพ
เฉลี่ย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.14 ซึ่งสอดคล้อง
กับความคิดเห็นของ จินตนา ไบกาชุยี (2536, น.215-218) กล่าวว่า การใช้ภาษาจะต้องเป็น
ภาษาไทยที่ดี คือ ใช้คำถูกต้องตามหลักภาษาไทย ตรงความหมาย เลือกใช้คำและข้อความที่อ่านง่าย
กะทัดรัด สละสลวย มีความยาวพอประมาณ แต่ละตอน แต่ละย่อหน้า ความยาวมีความสม่ำเสมอ
ย่อหน้าไม่ควรยาวนัก และสอดคล้องกับ สมพร จารุณี (2541, น.77 -136) กล่าวว่า ควรใช้ภาษาที่
เป็นแบบแผน มีความเคร่งครัดและรักษามาตรฐานของภาษา ที่มีได้หมายถึงภาษาที่แข็งกระด้าง
เลือกใช้ภาษาที่นุ่มนวล น่าอ่าน ให้เหมาะกับประเภทของงานเขียน

2.5 ด้านคุณประโยชน์

ผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ความเห็นว่า สาระของเรื่องมีประโยชน์กับผู้อ่าน สามารถนำความรู้
ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับตำนานเมืองขอนแก่น ทำให้

ผู้อ่านเกิดความรู้ ความเข้าใจและมีจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน และเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนด้วยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีคุณภาพอยู่ระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.23 สอดคล้องกับ จินตนา ไบกาซูยี (2546, น.143-144) ได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ว่า เป็นหนังสือที่ช่วย ส่งเสริมความรู้ สติปัญญา ส่งเสริมเจตคติที่เหมาะสม ส่งเสริมความ และ ส่งเสริมการศึกษาหาความรู้ด้วยตัวเอง สมพร จารุณี (2541, น.35-44) กล่าวถึงประโยชน์ของหนังสืออ่านเพิ่มเติมว่าช่วยส่งเสริมเด็กและเยาวชน ให้เกิดพัฒนาการทางภาษา คือ ช่วยให้มีความสามารถทางการฟัง พูด อ่าน และเขียน พัฒนาการทางความคิดและสติปัญญา สร้างจินตนาการ พัฒนาการทางบุคลิกภาพ การอ่านหนังสือจะช่วยให้เด็กนำเหตุการณ์และเรื่องราวที่ปรากฏในเรื่องมาพัฒนาตนเองได้ และพัฒนาการทางสังคมอิทธิพลความคิด ความเชื่อที่ปรากฏในหนังสือ จะเป็นแนวทางในการพัฒนาความคิด ความประพฤติ รู้จักวางตัว รู้หน้าที่ และบทบาทในสังคมได้

2.6 ผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยรวม

การตรวจสอบคุณภาพหนังสือที่สร้างขึ้น พบว่า เป็นหนังสือที่มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด มีคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.54 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.33 สอดคล้องกับ สมพร จารุณี (2554, น.13-60) และถวัลย์ มาศจรัส (2548, น.164) ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ของการประเมินคุณค่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ว่า เนื้อหา ต้องถูกต้องและทันสมัย การเสนอเนื้อหาควรแสดงให้ผู้อ่านทราบจุดมุ่งหมายในการนำเสนอเนื้อหาสาระ ประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับ มีการลำดับเรื่องดี ไม่สับสน มีความสนุกสนานเร้าใจ ให้อารมณ์ความรู้สึก ให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ การใช้ภาษา มีความถูกต้อง สละสลวย กะทัดรัด ชัดเจน และเหมาะสมกับผู้อ่าน เป้าหมาย เนื้อหาสาระ และการเสนอเนื้อหา ควรมีเอกภาพเกิดความชัดเจนและเข้าใจง่าย หนังสือควรเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน ส่งเสริมความคิด เจตคติ และค่านิยมที่เหมาะสม สอดคล้องกับ ชูติมา สัจจามันท์ (2523, น.44) ได้กล่าวถึงเกณฑ์การประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติมไว้ 4 ด้าน คือ 1) ด้านโครงเรื่อง ต้องเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน 2) ด้านตัวละคร ต้องมีวัยใกล้เคียงกับเด็ก เพราะเด็กยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง 3) ด้านสำนวนภาษา ภาษาง่าย สั้น ชัดเจนถูกต้อง เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง และวัยของเด็ก และ 4) ฉากหรือบรรยากาศของเรื่อง เป็นบรรยากาศที่เด็กคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์ และช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของนักการศึกษาหลายท่าน อาทิเช่น ราตรี ผลโกชน์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา เรื่อง การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง มนต์เสน่ห์เทพสถิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า การตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยผู้เชี่ยวชาญประเมินด้านการจัดทำรูปเล่มและการพิมพ์ ด้านเนื้อหา ด้านภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ระดับ 0.66 ถึง 1.00 และการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยผู้เรียนประเมินด้านการจัดทำรูปเล่ม และการ

พิมพ์ ด้านเนื้อหา ด้านภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา ด้านคุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับจากหนังสือ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ที่ระดับ 1.00 สรุปได้ว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้นมีคุณภาพเหมาะสมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตภา ปัตถย์ (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านตำบลม อำเภอสังขละ จังหวัดสุรินทร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทพอดุทวิทยา จังหวัดสุรินทร์ ผลการศึกษาพบว่า ตรวจสอบคุณภาพของหนังสือจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ด้านรูปเล่มและการพิมพ์ ด้านภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา ด้านเนื้อหา และด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67 – 1.00 และประเมินคุณภาพโดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 10 คน นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้นว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด สรุปได้ว่าเป็นหนังสือที่มีคุณภาพเหมาะสมอยู่ระดับดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภาวิณี ด้านศิระวาณิชย์ (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ย่าถิ่นแดนเคิ่ง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ย่าถิ่นแดนเคิ่ง มีค่าประสิทธิภาพเท่ากับ 88.24/80.76 นักเรียนมีผลการเรียนจากการอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ย่าถิ่นแดนเคิ่ง หลังการอ่านสูงกว่าก่อนอ่าน และนักเรียนมีความคิดเห็นต่อหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ย่าถิ่นแดนเคิ่ง ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับ 2) แบบฝึกหัดท้ายบท 3) การใช้ภาษา 4) ภาพประกอบและแผนที่ 5) ลักษณะรูปเล่มและการพิมพ์ 6) ด้านเนื้อหา ตามลำดับ และสอดคล้องกับงานวิจัยของนักการศึกษาหลายท่าน ได้แก่ อมรรัตน์ หรัดี (2552, บทคัดย่อ), จิตรา ศรีมงคล (2552, บทคัดย่อ), ฉวีวรรณ เผ่าวิทยานนท์ (2553, บทคัดย่อ) อุไร พุฒหมื่น (2556, บทคัดย่อ) และงานวิจัยต่างประเทศของ Rubenstein (1994, abstract) พบว่า หนังสืออ่านเพิ่มเติมที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้นได้

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำหนังสือไปใช้

3.1.1 ผู้สอนควรศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม ตัวชี้วัดของระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6) และทำความเข้าใจวัตถุประสงค์และเนื้อหาของหนังสือให้ชัดเจน เพื่อแนะนำการทำกิจกรรมท้ายบทเรียนแก่ผู้เรียน

3.1.2 ในการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเล่มนี้ ผู้อ่านต้องมีความสามารถในการอ่าน และมีความรู้พื้นฐานด้านวรรณคดีและวรรณกรรม วิชาอีสาน และวรรณกรรมอีสาน

3.1.3 ในการใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเล่มนี้ ผู้เรียนควรทำกิจกรรมท้ายบทเรียนแต่ละเรื่องเพื่อฝึกและพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ โดยครูผู้สอนเป็นผู้ตรวจสอบและให้คำปรึกษา

3.1.4 การใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมเล่มนี้ ครูผู้สอนต้องมีความรู้เกี่ยวกับจังหวัดขอนแก่น เป็นอย่างดี เช่น ความเป็นมา ภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี

3.1.5 การใช้หนังสือเล่มนี้นอกจากจะใช้เป็นหนังสืออ่านเพิ่มแล้วครูผู้สอนยังสามารถนำหนังสือไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน โดยบูรณาการกับทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน เพื่อให้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีความสมบูรณ์ และเป็นไปตามธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยด้วย

3.2 ข้อเสนอในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมครั้งต่อไป

3.2.1 ครูควรศึกษามาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องอื่นๆ ที่สอดคล้องกับหลักสูตร

3.2.2 ครูควรศึกษาเรื่องราวในท้องถิ่นเมืองขอนแก่นให้มากยิ่งขึ้น เพื่อนำมาสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

3.2.3 ครูควรนำวรรณกรรมประเภทอื่นๆ เช่น ปริศนาคำทาย เพลงประกอบ การละเล่นประเพณี วัฒนธรรม ในท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น มาสร้างเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมให้มีความหลากหลาย

3.2.4 นอกจากตำนานเมืองขอนแก่น ที่นำมาทำเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมแล้ว ผู้ศึกษาควรนำตำนานเมืองขอนแก่น ไปสร้างเป็นสื่อการเรียนอื่นๆ เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI), หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เพื่อดึงดูดความสนใจ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

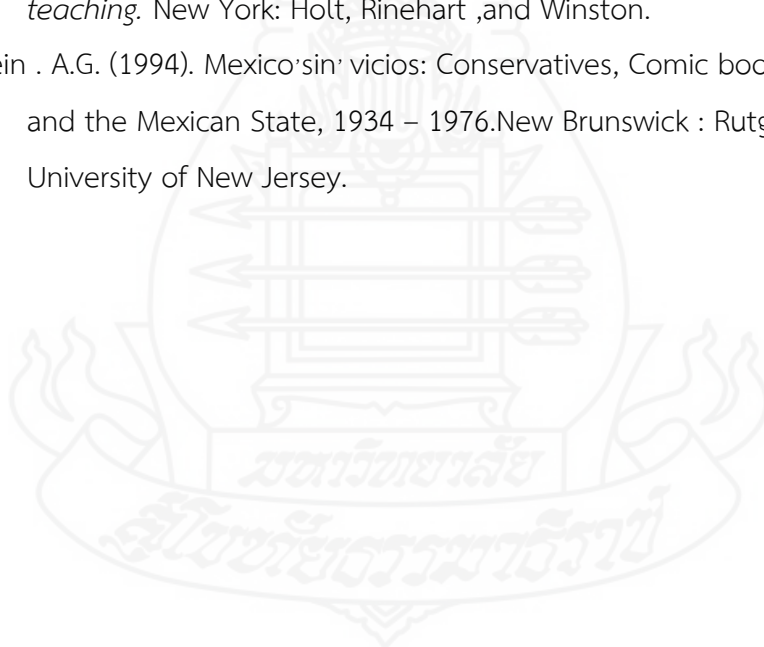
- ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. (2533). *อีสานเมื่อวันวาน*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- กรมวิชาการ. (2543). *แนวทางการบริหารโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมศิลปากร. (2538). *อักษรานุกรมประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กานต์มณี ศักดิ์เจริญ. (2546). *กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน*. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- เกษม วัฒนชัย. (2549). *พระบรมราโชวาท ของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทานแก่คณะสมาชิกห้องสมุดทั่วประเทศ ในโอกาสที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท* จากเว็บไซต์ <https://library.mju.ac.th/pr/?p=4839> สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2561.
- จารุต วิภูธพร. (2549). *ขอนแก่น แกนอีสาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประสานมิตรวิพุธ.
- จิตรา ศรีมงคล. (2552). *การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง นิทานไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาน้อมเกล้า กบินทร์บุรี*
อำเภอ กบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- จิตภา ปัดภัย. (2551). *การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทพอุดมวิทยา จังหวัดสุรินทร์*. (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- จินตนา ไบกาชุย. (2536). *การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2542). *เทคนิคการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก*. กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- จินตนา ไบกาชุย. (2547). *หลักเกณฑ์ในการทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม*. ใน *เอกสารประกอบการประชุมการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ.

- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2542). *การอ่านและการส่งเสริมการอ่าน*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- _____. (2545). *วรรณกรรมสำหรับเด็ก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- ฉวีวรรณ ฝาวิทยานนท์. (2553). *การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องวรรณพิจิตร สำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดพิจิตร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- ชุติมา สัจจานันท์. (2523). *การเลือกและการจัดหาวัสดุห้องสมุด*. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมฝึกหัดครู.
- ฐะปะนีย์ นาครทรรพ และคนอื่นๆ. (2546). *หนังสือเรียนภาษาไทย ม.1 เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: อักษร
เจริญทัศน์.
- ถวัลย์ มาศจรัส. (2535). *การเขียนหนังสือส่งเสริมการอ่านและหนังสืออ่านเพิ่มเติม*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.
- _____. (2548). *การเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติม*. กรุงเทพฯ: อักษร .
- ณัฐพร วัจวิญญู. (2561). *ประเภทของตำนาน*. สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2562 จากเว็บไซต์
<https://www.matichon.co.th/columnists/news>.
- ทรงพร อิศโรวิภูกุล. (2541). แนวความคิดใหม่เกี่ยวกับการสอนอ่าน. *วารสารภาษาปริทัศน์*. 10
(ฉบับที่ 2). 36-40.
- นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- บุญยรงค์ นิลวงศ์ และ สิทธิพร ณ นครพนม. (2544). *ขอนแก่นศึกษา*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์
ออฟเซ็ท.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บันลือ พุกกะวัน. (2533). *มิติใหม่ในการสอนอ่าน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประเทิน มหาจันทร์. (2530). *การสอนอ่านเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ประมวล พิมเสน. (2542). *บันทึกประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น*. ขอนแก่น: พระธรรมชั้น.
- ปรีชา พิณทอง. (2528). *ไขภาษาโบราณอีสาน*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม.
- ผกาศรี บุญเย็น, สุภัค มหาวรากร และ นิธิอร พรอำไพสกุล. (2551). *ภาษาไทย 1 เล่ม 1 ชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1*. กรุงเทพฯ: เอมพันธ์.
- ฝ่ายวิชาการภาษาไทย. (2552). *พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัย และสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ด
ยูเคชั่น จำกัด (มหาชน).
- ไพรัตน์ พลเยี่ยม. (2532). *หมอลำกลอน*. (ดุริยนิพนธ์การศึกษาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ .(เอกสารอัดสำเนา).

- ไพพรรณ อินทนิล. (2546). *การส่งเสริมการอ่าน*. กรุงเทพฯ: ชลบุรีการพิมพ์.
- เพ็ญศรี รังสิยากุล. (2551). *การอ่านเพื่อศึกษาข้อเท็จจริง*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ภาวิณี ด่านศิริวานิชย์. (2553). *การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง ย่าถิ่นแดนเค็ง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนครศรีธรรมราช*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- มณีรัตน์ สุกโชตรัตน์. (2548). *อ่านเป็น : เรียนเก่ง – สอนเก่ง*. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊คพับลิชเคชั่นส์.
- มานพ ถนอมศรี. (2546). *เทคนิคการเขียนหนังสือสารคดี*. บันทึคดี สำหรับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ: เอมี เทรดติง.
- แมนมาศ ขวลิขิต. (2534). *การพัฒนาการอ่านภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542*. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น.
- _____. (2552). *พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น. (มหาชน).
- _____. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราตรี ผลโชนัน. (2550). *การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเรื่องมนต์เสน่ห์เทพสถิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- ลมุล รัตตากร. (2529). *การเขียนและการแปลหนังสือสำหรับวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ลักขณา รอดสน. (2540). *การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง เรือ... สายน้ำ...และชีวิตชาวปทุม กับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- วินัย รอดจ่าย. (2540). *การเขียนและจัดทำสื่อ หนังสือเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี.
- โสภางค์ และคนอื่นๆ. (2548). *หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานภาษาไทย ชั้น ม.2*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2550). ความสำคัญของตำนานที่มีใช้ เพียง มายาคติ. บพบรรณการวารสาร
เมืองโบราณ. ปีที่ 33 .ฉ. 1 / มกราคม-มีนาคม.สืบค้นจาก<https://www.facebook.com/Vlekprapaifoundation/posts/> สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2562.
- ศรชัย มูลคำ. (2541). การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง คำพ้องเสียง สำหรับนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดฉะเชิงเทรา. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- สุพรรณิ วราทร.(2545). การอ่านอย่างมีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาภรณ์ สารระสา.(2555). การศึกษาวิธีการร้องหมอลำกลอนของราตรี ศรีวิไล บงสิทธิ์พร.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
กรุงเทพฯ.
- สมพร จารุณี. (2538). คู่มือการเขียนบันเทิงคดีและสารคดีสำหรับเด็ก หนังสือชุดความรู้ภาษาไทย
อันดับที่ 4 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2543). การจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรม
วิชาการ.
- _____. (2541). คู่มือการเขียนเรื่องบันเทิงคดีและสารคดีสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ: คุรุสภา
ลาดพร้าว.
- สมุทร เซ็นเขาวนิช. (2542). เทคนิคการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟิก.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ. (2549). แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุพจน์ ทองเนื้อขาว. (2541). ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง
จังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, มหาสารคาม.
- สุมิตรา อังกุลวัฒนา. (2541). วิธีการสอนภาษาอังกฤษ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสนีย์ วิลาวรรณ. (2546). ชุดพัฒนาทักษะทางภาษา เล่ม 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. กรุงเทพฯ: วัฒนา
พานิช.

- อมรรัตน์ ทรัพย์ดี. (2552). *การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง วังนารายณ์ราชนิเวศน์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2527). *ชวนาภาคเหนือกับความขัดแย้งในระบบการผลิตด้านเกษตรกรรม (2511 – 2533). พัฒนาการชีวิตและวัฒนธรรมล้านนา*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.
- อุไร พุฒหมื่น. (2556). *การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านม้ง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านสบเป็ด อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน*. (ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- Goodman, Kenneth s. (1971). *The Psychology of Second Language learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- _____. (1982). *Language & Literacy*. Boston: Routhledge, & Kegan Paul.
- Hairris Larry A. and Cale , B' Smith. (1980). *Reading Instruction through diagnostic teaching*. New York: Holt, Rinehart ,and Winston.
- Rubenstein . A.G. (1994). *Mexico'sin' vicios: Conservatives, Comic books, Consorship and the Mexican State, 1934 – 1976*.New Brunswick : Rutgers the State University of New Jersey.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลตำนานเมืองขอนแก่น

วิทยากรผู้ให้ข้อมูล

ดร.ราตรีศรีวิไล บงสิทธิพร อายุ 66 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 41/60 ซอยหมู่บ้านเสรี ถนนมิตรภาพ
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

ปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนที่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุดรธานีและ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น

นางอุดม วงเบาะ อายุ 76 ปี อดีตนางเอกหมอลำเมื่อสมัย 50 ปีที่แล้ว อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 4 หมู่ 14
บ้านหินฮาว ตำบลโนนฆ้อง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ตำนานหมอลำทำนองขอนแก่น

นายประเวศ เทศเรียน ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัด
ขอนแก่น อายุ 60 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 14 บ้านหนองเรือ ตำบลหนองเรือ
อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น

นางศิริกุล เทศเรียน อายุ 61 ปี ข้าราชการบำนาญ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 14 บ้านหนองเรือ
ตำบลหนองเรือ อำเภอ หนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น

นางนิภา พิมพ์บึง อายุ 61 ปี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 79 หมู่11 ตำบลจระเข้ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ตำนานเจ้าแม่สองนาง

นายสายทอง แสนนำพล (คุณตาสายทอง) อายุ 70 ปี บ้านขาม อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
ตำแหน่งไวยาวัจกร วัดบ้านขาม หรือ

วัดเจติยภูมิ ปัจจุบัน ประธานสภาวัฒนธรรมบ้านขาม และเป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดเจติยภูมิ
(วัดพระธาตุขามแก่น) เมื่อปี พ.ศ. 2520 – 2523

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานพระธาตุขามแก่น

นางสาวนิตยาพร สมภาร อายุ 38 ปี

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานปฏิบัติงาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานท้าวเพี้ยเมืองแพน

นางสาวกรกช พาณิชย์ อายุ 34 ปี

ตำแหน่ง ภัณฑารักษ์ปฏิบัติการ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานปราสาทเป็อยน้อย

ตำนานเจ้าแม่สองนาง

ตำนานการสร้างเมืองขอนแก่น

นายทองม้วน ดงแสนแก้ว อายุ 80 ปี บ้านหัวบึง ตำบลจระเข้ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ตำนาน นางไขฟ้า พระสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง

นางบุญแสง กลางบุญมา อายุ 78 ปี บ้านหัวบึง ตำบลจระเข้ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ตำนาน นางไขฟ้า พระสุพรหมโมกษา และหมาเก้าหาง

นายบุญเรียบ วงษ์มูล อายุ 76 ปี ชาวบ้านภูเขาวง ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภอบุขลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ตำนานวัดพระพุทธรูปท้าวพานคำ อำเภอบุขลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ศึกษาข้อมูลหมอลำทำนองขอนแก่น จากคุณแม่ราตรี ศรีวิไล (ดร.ราตรีศรีวิไล บงสิทธิพร)

ศึกษาข้อมูลตำนาน จาก นางสาวกรกช พาณิชย์ ตำแหน่ง ภัณฑารักษ์ปฏิบัติการ
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดขอนแก่น

ศึกษาข้อมูล จาก นายประเวศ เทศเรียน และ นางศิริกุล เทศเรียน

ศึกษาข้อมูลจาก นางอุดม วงเบา
(คุณยายครัว)

ภาคผนวก ข

สำเนาหนังสือเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือวิจัย

ที่อยู่ 79 หมู่ 11 ต.จระเข้
อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น
40240

วันที่ 16 ตุลาคม 2561

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ลงนามในหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือวิจัย

เรียน ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ (ผ่านอาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ)

ข้าพเจ้า นางอรอุมา ศรีสมศักดิ์ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา แขนงวิชา ศึกษาศาสตร์ วิชาเอก ภาษาไทย มีความประสงค์ขอหนังสือ จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อเชิญผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา เครื่องมือการศึกษาค้นคว้าอิสระ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดลงนามในหนังสือที่แนบมาท้ายนี้ จักขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(นางอรอุมา ศรีสมศักดิ์)

โทรศัพท์ 081-0556518

เรียน ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์

เพื่อโปรดลงนามในหนังสือที่แนบมาท้ายนี้

.....
(อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ)

หมายเหตุ นักศึกษาส่งเอกสารต้นฉบับให้กับอาจารย์ที่ปรึกษา และส่งไฟล์มาที่

Manerat.lea@stou.ac.th

1. ชื่อ ผศ.ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา
 สถานที่ทำงาน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 วุฒิการศึกษา กศ.บ.ภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่สำเร็จการศึกษา 2544
 ศศ.ม.จารึกภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปกร ปีที่สำเร็จการศึกษา 2546
 ศศ.ศ. ภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่สำเร็จการศึกษา 2553
 ประสบการณ์หรือความชำนาญ
 อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ระยะเวลา 15 ปี
2. ชื่อ นางสาวขวัญจิตร นุชชำนาญ
 สถานที่ทำงาน ครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนหนองเรือวิทยา
 วุฒิการศึกษา ค.บ.ภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่สำเร็จการศึกษา 2544
 กศ.ม.ภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่สำเร็จการศึกษา 2556
 ประสบการณ์หรือความชำนาญ ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา ระยะเวลา 15 ปี
3. ชื่อ นายอดิเรก สาริพิมพ์
 สถานที่ทำงาน ครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนขามแก่นนคร
 วุฒิการศึกษา ค.บ.ภาษาไทย วิทยาลัยครูเลย ปีที่สำเร็จการศึกษา 2533
 ศศ.ม.การสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่สำเร็จการศึกษา 2555
 ประสบการณ์หรือความชำนาญ ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา ระยะเวลา 25 ปี

ที่ ศธ ๐๕๒๒.๑๖ (ป)/๔๔๘

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือวิจัย
เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา
สิ่งที่ส่งมาด้วย โครงการศึกษาค้นคว้าอิสระ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางอรอุมา ศรีสมศักดิ์ นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน วิชาเอกภาษาไทย สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง การสร้างหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ตามโครงการการศึกษาค้นคว้าอิสระที่แนบมานี้

การจัดทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง ดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลและได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความครอบคลุมเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย ทางสาขาวิชาจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านเนื้อหา ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็น เพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการศึกษาค้นคว้าอิสระของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่นๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์

เย็บบัณฑิตศึกษา

ร ๐-๒๕๐๔-๘๕๐๕

รสาร ๐-๒๕๐๓-๓๕๖๖-๗

โทรศัพท์ทักนักศึกษา ๐๘๑-๐๕๕๖๕๑๘

ที่ ศธ ๐๕๒๒.๑๖ (ป)/๔๔๘

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐

๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาเครื่องมือวิจัย
เรียน นางสาวขวัญจิตร นุชชานาญ
ที่ส่งมาด้วย โครงการศึกษาค้นคว้าอิสระ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยนางอรอุมา ศรีสมศักดิ์ นักศึกษาหลักสูตรบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน วิชาเอกภาษาไทย สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้รับอนุมัติให้ทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง การรื้อหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมืองขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ตามโครงการการศึกษาค้นคว้าอิสระที่แนบมานี้

การจัดทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ เรื่อง ดังกล่าว นักศึกษาได้จัดทำเครื่องมือที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลและได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ ไว้ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เพื่อให้เครื่องมือที่จัดทำนั้นมีความรอบคอบเนื้อหาวิชา แนวปฏิบัติ และสอดคล้องกับหลักและกระบวนการวิจัย ทางสาขาวิชาจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านเนื้อหา ได้โปรดพิจารณาตรวจสอบและให้ความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงเครื่องมือการศึกษาค้นคว้าอิสระของนักศึกษาผู้นี้ด้วย สำหรับรายละเอียดอื่นๆ นักศึกษาจะนำเรียนด้วยตนเอง

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณมา
โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์

บัณฑิตศึกษา

๐-๒๕๐๔-๘๕๐๕

สาร ๐-๒๕๐๓-๓๕๖๖-๗

โทรศัพท์นักศึกษา ๐๘๑-๐๕๕๖๕๑๘

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ชื่อ ผศ.ดร.ราชันย์ นิลวรรณภา
- สถานที่ทำงาน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- วุฒิการศึกษา กศ.บ.ภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่สำเร็จการศึกษา 2544
ศศ.ม.จารึกภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่สำเร็จการศึกษา 2546
ศศ.ด. ภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่สำเร็จการศึกษา 2553
- ประสบการณ์หรือความชำนาญ**
- อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ระยะเวลา 15 ปี
- 2546 - 2553 - ตำแหน่ง อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 2549 - ประธานสาขาภาษาลาว ระดับปริญญาตรี ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 2551 - ประธานสาขาภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ ระดับปริญญาตรี ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 2551 - ประธานศูนย์ข้อมูลเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนภาษาและวัฒนธรรม ประเทศเพื่อนบ้าน (ลาว เขมร เวียดนาม) คณะมนุษยฯ ม.มหาสารคาม
- 2553 - ปัจจุบัน - ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาภาษาและวรรณกรรม ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 2553 - ปัจจุบัน - ประธานศูนย์อนุรักษ์รักษาศิลปะและวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 2554 - ปัจจุบัน - คณะกรรมการพัฒนาเครือข่ายข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ ของชุมชนกระทรวงสาธารณสุข
- 2554 - ปัจจุบัน - ประธานโครงการฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรมแพทย์แผนไทยและแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข
- 2554 - ปัจจุบัน - รองผู้อำนวยการสถาบันศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 2555 - ปัจจุบัน - รองประธานศูนย์ภาษาวัฒนธรรม และสังคมอาเซียนเพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

- 2555 – ปัจจุบัน - ประธานเครือข่ายคณะกรรมการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นภาคอีสาน สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ
- 2556 – ปัจจุบัน - รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม
- 2556 - ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 2556 – ปัจจุบัน - ประธานคณะกรรมการดำเนินโครงการหนึ่งคณะหนึ่งศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- 2557 - คณะกรรมการคัดเลือกผู้มีผลงานดีเด่นด้านศิลปะและวัฒนธรรม รางวัลเชิดชูเกียรติศิลปินมรดกอีสาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- 2556 – ปัจจุบัน - ประธานคณะกรรมการพิจารณาเชิดชูเกียรติศิลปินพื้นบ้านและผู้มีผลงานดีเด่นด้านศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน รางวัลนาคราช สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
- 2558 – ปัจจุบัน - คณะกรรมการพิจารณาขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านภาษา จังหวัดมหาสารคาม
- 2558-ปัจจุบัน คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ม.ราชภัฏมหาสารคาม
- 2561-ปัจจุบัน คณะกรรมการที่ปรึกษาโครงการเมืองสมุนไพรจังหวัดมหาสารคาม
- ประสบการณ์ทำงานด้านการเป็นวิทยากร/อาจารย์พิเศษ/ผู้ทรงคุณวุฒิ**
- บรรยายเรื่อง “ภาษา ตัวอักษรและวรรณคดีโบราณในอีสาน” ในการอบรมครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่น จัดโดยกรมวิชาการ
 - สอนภาษาไทย ณ มหาวิทยาลัยชนชาติกว่างซี ประเทศจีน ปี 2549
 - บรรยายเรื่อง “เอกสารโบราณอีสาน” ณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จัดโดยหอสมุดแห่งชาติ
 - บรรยายเรื่อง “การจัดการเอกสารโบราณ” ณ วัดมหาชัย จ.มหาสารคาม
 - บรรยายเรื่อง “วรรณคดีอีสานในภาพจิตรกรรมสิมวัดบ้านดงบังและสิมวัดโพธิ์ศรี” ณ วัดดงบัง วัดโพธิ์ศรี จ.มหาสารคาม
 - บรรยายเรื่อง “จารึกและเอกสารโบราณในกลุ่มแม่น้ำโขง” ณ โรงแรมแม่โขงรีเวอร์วิว จ.นครพนม จัดโดย มหาวิทยาลัยมนคพนม
 - อาจารย์พิเศษบรรยายรายวิชา ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร และรายวิชาไทศึกษา ม.สุโขทัยธรรมาธิราช
 - อาจารย์พิเศษบรรยายรายวิชา ศิลปะการแสดงออกทางภาษา ม.ราชภัฏจันทรเกษม
 - อาจารย์พิเศษบรรยายรายวิชา ภาษาเพื่อการสื่อสาร ม.ราชภัฏมหาสารคาม

- อาจารย์พิเศษประจำหลักสูตรการวิจัยทางภาษาและวรรณกรรมไทย ม.ราชภัฏมหาสารคาม
- อาจารย์พิเศษบรรยายรายวิชาตำรายาพื้นบ้าน หลักสูตรการแพทย์แผนไทย คณะแพทยศาสตร์ ม.มหาสารคาม
- ผู้ทรงคุณวุฒิควบคุมวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาเอก คณะมนุษยศาสตร์ ม.บูรพา
- ผู้ทรงคุณวุฒิควบคุมวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาเอก คณะศิลปศาสตร์ ม.สุโขทัย
- ผู้ทรงคุณวุฒิควบคุมวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาเอก คณะสารสนเทศศาสตร์ ม.ธรรมมาธิราช
- ผู้ทรงคุณวุฒิประจำวารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ ม.ราชภัฏมหาสารคาม
- ผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาโท คณะสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
- ผู้ทรงคุณวุฒิควบคุมวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาเอก คณะสังคมศาสตร์ ม.นเรศวร
- ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์หลักสูตรอบรมด้านพิพิธภัณฑ์ ของสถาบันพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ
- ผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาเอก คณะศึกษาศาสตร์ ม.ราชภัฏมหาสารคาม
- บรรยายเรื่อง “เอกสารโบราณความสำคัญต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา” ณ พุทธ
- วิชาลัย มรภ.พระนคร จัดโดย ม.คิงส์คอลเลจ ร่วมกับสมาคมอนุรักษ์เอกสารโบราณแห่งประเทศไทย
- ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์บทความ ในการประชุมวิชาการระดับชาติประจำปีด้าน
- มานุษยวิทยา ครั้งที่ 12 โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
- ผู้ทรงคุณวุฒิประจำวารสารวิชาการ “มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์” ม.มหาสารคาม
- ผู้ทรงคุณวุฒิประจำวารสารวิชาการ “แพรวา” ม.กาฬสินธุ์
- ผู้ทรงคุณวุฒิประจำวารสารวิชาการ “ช่อพยอม” มรภ.มหาสารคาม
- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวารสารวิชาการ “ดำรงวิชาการ” ม.ศิลปากร
- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวารสารวิชาการ “พื้นถิ่นโขง ซี มูล” ม.ราชภัฏอุดร
- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวารสารวิชาการ “มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม”
- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวารสารวิชาการ “มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ ม.ราชภัฏเลย
- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวารสารวิชาการ “รมยสาร” ม.ราชภัฏบุรีรัมย์
- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวารสารวิชาการ “มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์”

ม.ขอนแก่น

- ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความวารสารวิชาการ “มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์”

ม.อุบลราชธานี

2. ชื่อ นางสาวขวัญจิตร นุชชำนาญ

สถานที่ทำงาน ครู วิทยาลัยนานาชาติการพิเศษ โรงเรียนหนองเรือวิทยา

วุฒิการศึกษา ค.บ.ภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีที่สำเร็จการศึกษา 2544

กศ.ม.ภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่สำเร็จการศึกษา 2556

ประสบการณ์หรือความชำนาญ

ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา ระยะเวลา 15 ปี

หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนหนองเรือวิทยา ระยะเวลา 4 ปี

3. ชื่อ นายอดิเรก สาริพิมพ์

สถานที่ทำงาน ครู วิทยาลัยนานาชาติการพิเศษ โรงเรียนขามแก่นนคร

วุฒิการศึกษา ค.บ.ภาษาไทย วิทยาลัยครูเลย ปีที่สำเร็จการศึกษา 2533

ศศ.ม.การสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่สำเร็จการศึกษา 2555

ประสบการณ์หรือความชำนาญ

ครูผู้สอนวิชาภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา ระยะเวลา 25 ปี

หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนขามแก่นนคร ระยะเวลา 4 ปี

ภาคผนวก ง

ตัวอย่างแบบประเมินคุณค่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ

แบบประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมือง
ขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

คำชี้แจง แบบประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง
ตำนานเมืองขอนแก่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แบ่งเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับหนังสือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน

ชื่อ - สกุลวุฒิการศึกษา.....

ตำแหน่ง.....สถานที่ทำงาน.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

คำชี้แจง แบบประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง “ตำนานเมืองขอนแก่น ” แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5	หมายถึง	ดีมาก	ให้ 5 คะแนน
ระดับ 4	หมายถึง	ดี	ให้ 4 คะแนน
ระดับ 3	หมายถึง	ปานกลาง	ให้ 3 คะแนน
ระดับ 2	หมายถึง	พอใช้	ให้ 2 คะแนน
ระดับ 1	หมายถึง	ปรับปรุง	ให้ 1 คะแนน

ให้เขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างทางขวามือ ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสืออ่านเพิ่มเติม	ความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านรูปเล่ม					
1. รูปเล่มและปกแข็งแรงทนทาน					
2. ขนาดของเล่มเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน					
3. การออกแบบปกหนังสือเหมาะสมกับเนื้อหา					
4. จำนวนหน้าของหนังสือเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน					
5. ขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน					
เฉลี่ย					

ความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสืออ่านเพิ่มเติม	ความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
ด้านเนื้อหา 1.ความเหมาะสมในการแบ่งโครงสร้างของเนื้อหา 2.เนื้อหามีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน 3.เนื้อหามีความสัมพันธ์สอดคล้องกับชื่อเรื่อง 4.เนื้อหามีความถูกต้องชัดเจน 5.เนื้อหามีความยาวเหมาะสม 6.ความยาก/ง่ายของเนื้อหาเหมาะสมกับผู้อ่าน 7.เนื้อหามีการเรียงลำดับเหมาะสม					
เฉลี่ย					
ด้านการจัดภาพ 1. ภาพประกอบมีความเหมาะสม สวยงาม 2. ภาพประกอบสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง 3. การจัดวางภาพมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย 4. ภาพประกอบมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง 5. ภาพประกอบมีความชัดเจนและน่าสนใจ 6. ภาพประกอบช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น 7. ภาพประกอบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์					
เฉลี่ย					
ด้านการใช้ภาษา 1. ใช้ภาษาถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา 2. ใช้ถ้อยคำชัดเจนอ่านเข้าใจง่าย 3. ใช้ภาษาลำดับความถูกต้อง 4. ความยาวของเนื้อเรื่องเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน					
เฉลี่ย					
ด้านคุณประโยชน์ 1. ผู้อ่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ 2. ช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับตำนานเมือง ขอนแก่น					

ความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสืออ่านเพิ่มเติม	ความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
3.สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน					
4.ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความเข้าใจและมีจิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน					
5.เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนด้วยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับหนังสือ

1. ท่านคิดว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง “ตำนานเมืองขอนแก่น” ควรปรับปรุงแก้ไขในด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกัหนังสือเล่มนี้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ลงชื่อ)

ผู้ทรงคุณวุฒิ

(.....)

ตำแหน่ง.....

ภาคผนวก จ

ตารางแสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ตารางที่ 1 แสดงผลการตรวจสอบคุณภาพหนังสือรูปเล่ม ด้านเนื้อหา ด้านการจัดภาพ ด้านการใช้ภาษาและด้านคุณประโยชน์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสืออ่านเพิ่มเติม	ความคิดเห็น			ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	SD	แปลผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
ด้านรูปเล่ม						
1.รูปเล่มและปกแข็งแรงทนทาน	4	4	4	4.00	0.00	มาก
2.ขนาดของเล่มเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	5	5	4	4.67	0.58	มากที่สุด
3.การออกแบบปกหนังสือเหมาะสมกับเนื้อหา	4	4	5	4.33	0.58	มาก
4.จำนวนหน้าของหนังสือเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
5.ขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน	5	5	4	4.67	0.58	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.60	4.60	4.40	4.53	0.58	มากที่สุด
ด้านเนื้อหา						
1.ความเหมาะสมในการแบ่งโครงสร้างของเนื้อหา	5	4	5	4.67	0.58	มากที่สุด
2.เนื้อหามีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน	5	5	4	4.67	0.58	มากที่สุด
3.เนื้อหามีความสัมพันธ์สอดคล้องกับชื่อเรื่อง	5	5	4	4.67	0.58	มากที่สุด
4.เนื้อหามีความถูกต้องชัดเจน	4	5	4	4.33	0.58	มาก
5.เนื้อหามีความยาวเหมาะสม	4	4	4	4.67	0.00	มากที่สุด
6.ความยาก/ง่ายของเนื้อหาเหมาะสมกับผู้อ่าน	4	5	5	4.33	0.58	มาก
7.เนื้อหามีการเรียงลำดับเหมาะสม	4	4	5	4.33	0.58	มาก
เฉลี่ย	4.43	4.57	4.43	4.48	0.49	มาก
ด้านการจัดภาพ						
1. ภาพประกอบมีความเหมาะสม สวยงาม	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
2. ภาพประกอบสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง	5	5	4	4.67	0.58	มากที่สุด
3. การจัดวางภาพมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย	4	4	4	4.00	0.00	มาก
4.ภาพประกอบมีความสัมพันธ์กับเนื้อเรื่อง	5	4	4	4.33	0.58	มาก
5.ภาพประกอบมีความชัดเจนและน่าสนใจ	4	5	5	4.67	0.58	มากที่สุด
6. ภาพประกอบช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น	5	5	4	4.67	0.58	มากที่สุด
7. ภาพประกอบส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์	4	5	5	4.67	0.58	มากที่สุด

ความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสืออ่านเพิ่มเติม	ความคิดเห็น			ค่าเฉลี่ย (\bar{X})	SD	แปลผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3			
เฉลี่ย	4.57	4.71	4.43	4.57	0.41	มากที่สุด
ด้านการใช้ภาษา						
1. ใช้ภาษาถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา	4	5	4	4.33	0.58	มาก
2. ใช้ถ้อยคำชัดเจนอ่านเข้าใจง่าย	4	4	4	4.00	0.00	มาก
3. ใช้ภาษาลำดับความถูกต้อง	4	4	4	4.00	0.00	มาก
4. ความยาวของเนื้อเรื่องเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.25	4.50	4.25	4.33	0.14	มาก
ด้านคุณประโยชน์						
1. ผู้อ่านสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้	5	4	4	4.33	0.58	มาก
2. ช่วยอนุรักษ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับตำนาน เมืองขอนแก่น	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
3. สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
4. ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความเข้าใจและมี จิตสำนึกที่ดีเกี่ยวกับท้องถิ่นของตน	5	5	5	5.00	0.00	มากที่สุด
5. เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนด้วย การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง	5	5	4	4.67	0.58	มากที่สุด
เฉลี่ย	5.00	4.80	4.60	4.80	0.23	มากที่สุด
เฉลี่ยโดยรวมทุกด้าน	4.57	4.64	4.42	4.54	0.68	มากที่สุด

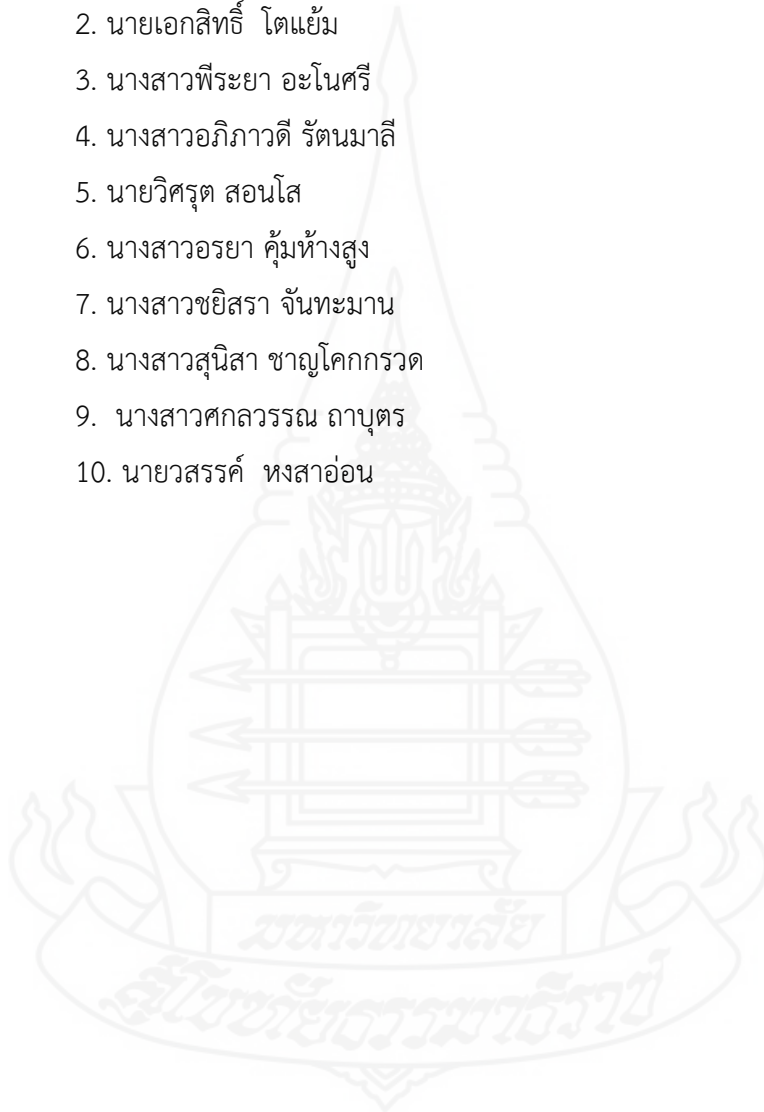
ภาคผนวก ฉ

รายชื่อนักเรียนที่ร่วมประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม

รายนามนักเรียนที่ร่วมประเมินหนังสือ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนหนองเรือวิทยา อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
ปีการศึกษา 2561

1. นางสาวลลิตา จำปาบุรี
2. นายเอกสิทธิ์ โตแย้ม
3. นางสาวพีระยา อะโนศรี
4. นางสาวอภิภาวดี รัตนมาลี
5. นายวิศรุต สอนโส
6. นางสาวอรยา คุ่มห้างสูง
7. นางสาวชยิสรา จันทะมาน
8. นางสาวสุนิสา ชาญโคกกรวด
9. นางสาวศกลวรรณ ถาบุตร
10. นายวศรรค์ หงสาอ่อน

ภาคผนวก ช

ตัวอย่างแบบประเมินคุณค่าของหนังสืออ่านเพิ่มเติม สำหรับนักเรียน

แบบประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง ตำนานเมือง
ขอนแก่น สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สำหรับนักเรียน

คำชี้แจง แบบประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง
ตำนานเมืองขอนแก่นสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แบ่งเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพของหนังสืออ่านเพิ่มเติม

คำชี้แจง แบบประเมินหนังสืออ่านเพิ่มเติม เรื่อง “ตำนานเมืองขอนแก่น ” แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 5	หมายถึง	ดีมาก	ให้ 5 คะแนน
ระดับ 4	หมายถึง	ดี	ให้ 4 คะแนน
ระดับ 3	หมายถึง	ปานกลาง	ให้ 3 คะแนน
ระดับ 2	หมายถึง	พอใช้	ให้ 2 คะแนน
ระดับ 1	หมายถึง	ปรับปรุง	ให้ 1 คะแนน

ให้เขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างทางขวามือ ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสืออ่านเพิ่มเติม	ระดับความพึงพอใจ				
	5	4	3	2	1
ด้านรูปเล่ม					
1. รูปเล่มและปกแข็งแรงทนทาน					
2. ขนาดของเล่มเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน					
3. การออกแบบปกหนังสือเหมาะสมกับเนื้อหา					
4. จำนวนหน้าของหนังสือเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน					
5. ขนาดของตัวอักษรเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน					
เฉลี่ย					
ด้านเนื้อหา					
1. ความยาวของเนื้อหาเหมาะสม					
2. เนื้อหาทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น					
3. เนื้อหาอ่านแล้วเข้าใจง่าย					
4. เนื้อหามีความเหมาะสมกับชื่อเรื่อง การเรียงลำดับ เนื้อหาเหมาะสม					
5. เนื้อหาน่าสนใจชวนให้อ่าน					
เฉลี่ย					

ความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสืออ่านเพิ่มเติม	ระดับความพึงพอใจ				
	5	4	3	2	1
ด้านภาพประกอบ					
1. ภาพประกอบสวยงามน่าสนใจ					
2. ภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา					
3. ภาพประกอบส่งเสริมจินตนาการของผู้อ่าน					
4. ภาพประกอบส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา					
5. ปริมาณภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา					
เฉลี่ย					
ด้านการใช้ภาษา					
1. ภาษามีความชัดเจนอ่านเข้าใจง่าย					
2. ภาษาเหมาะสมกับวัยของผู้อ่าน					
เฉลี่ย					
ด้านคุณประโยชน์					
1. ช่วยให้นักเรียนเห็นความสำคัญของท้องถิ่นและเกิดความรักและภูมิใจในท้องถิ่นของตน					
2. ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญา					
3. ช่วยให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน					
เฉลี่ย					
เฉลี่ยรวม					

(ลงชื่อ).....ผู้ประเมิน

(.....)

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางอรอุมา ศรีสมศักดิ์
วัน เดือน ปีเกิด	17 ธันวาคม 2520
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 79 หมู่ 11 บ้านบึงสว่าง ตำบลจรเข้มะ อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
ประวัติการศึกษา	กศ.บ.ภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ตำแหน่งปัจจุบัน	ครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนหนองเรือวิทยา อำเภอนองเรือ จังหวัดขอนแก่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25

